पहिलो परिच्छेद

शोधपरिचय

१.१ विषयपरिचय

विद्याप्रसाद घिमिरेको जन्म २०२२ साल माघ १० गते महाकाली अञ्चलमा पर्ने डडेलधुरा जिल्लाको सदरमुकामस्थित अमरगढी नगरपालिकामा भएको हो । ताराप्रसाद घिमिरे र इन्दुदेवी घिमिरेका तीन सन्तानमध्ये माहिला सन्तान घिमिरेको जन्म सुदूर पश्चिममा भए पनि उनी गण्डकी अञ्चलमा पर्ने लमजुङ् जिल्लाको श्रीमञ्याङ्का स्थायी बासिन्दा हुन् । हाल काठमाडौँ जिल्लाको काठमाडौँ महानगरपालिका वडा नं.२९ मा बसोवास गर्दै आएका उनी पेसाले प्रहरी हुन् र साहित्यका विविध क्षेत्रमा कलम चलाउँदै आएका छन् ।

विद्याप्रसाद घिमिरेका हालसम्म **सेलाएको घाम** (२०६७) कविता सङ्ग्रह र **छैटौं इन्द्रिय** (२०७३) निबन्ध सङ्ग्रह र **चोइटिएको मुटु** (२०७३) गीत सङ्ग्रह प्रकाशित छन् । यीबाहेक अन्य साहित्यिक तथा गैरसाहित्यिक लेखरचनाहरू विभिन्न साहित्यिक तथा गैरसाहित्यिक पत्रपत्रिकामा प्रकाशित छन् । यिनका सङ्गृहीत प्रकाशित कृतिबाहेक फुटकर रचनाहरू पनि प्रशस्तै प्रकाशित भएका छन् ।

२०५७ सालमा **प्रहरी** द्वैमासिक पत्रिकामा 'समर्पण' शीर्षकको कविता लेखेर प्रकाशनको क्षेत्रमा प्रवेश गरेका घिमिरे हाल प्रहरी सेवामा प्रहरी निरीक्षक छन् । विगत १४ वर्षदेखि नेपाल प्रहरी सङ्गठनको **प्रहरी** द्वैमासिक पत्रिकामा सम्पादकको जिम्मेवारीमा छन् । पत्रिकाको सम्पादक रहेका घिमिरेले उक्त पत्रिकाबाहेक धेरै पत्रपत्रिका तथा पुस्तकहरूको सम्पादनसमेत गरिसकेका छन् ।

कविता, गीत, गजल, निबन्ध तथा लेख रचनाजस्ता विधामा कलम चलाउँदै आएका साहित्यकार घिमिरेका कृतिहरूको गहन अध्ययन हालसम्म हुन नसकेको कारण यस शोधकार्यमा उनका समग्र कृतिहरूको अध्ययन गरिएको छ ।

१.२ समस्याकथन

नेपाली साहित्यका कविता, गीत, गजल निबन्धजस्ता साहित्यका विविध विधामा कलम चलाउने विद्याप्रसाद घिमिरको चर्चा र अध्ययन कार्य छिटफुट रूपमा भएको पाइए

पनि उल्लेख्य रूपमा उनको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन भएको पाइँदैंन । त्यसकारण घिमिरेको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको शोध कार्यका निम्ति निम्न समस्याहरूलाई लिइएको छ :

(१) विद्याप्रसाद घिमिरेको जीवनी केकस्तो छ ?

(२) विद्याप्रसाद घिमिरेको व्यक्तित्वका विविध पाटाहरू केकस्ता छन् ?

(३) विद्याप्रसाद घिमिरेको साहित्यिक यात्रा र प्रवृत्तिहरू केकस्ता छन् ?

(४) विद्याप्रसाद घिमिरेका कृतिहरू केकस्ता छन् ?

१.३ शोधकार्यका उद्देश्य

उपर्युक्त समस्याहरूमा केन्द्रित भई विद्याप्रसाद घिमिरेको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अन्वेषण गरेर नेपाली साहित्य परम्परामा उनको योगदानको यथोचित मूल्याङ्कन गर्नु यस शोधपत्रको उद्देश्य रहेको छ । यहाँ उनको जीवनी र जीवनमा घटित घटनाहरूले पारेको प्रभाव, उनको जीवनदृष्टि, साहित्य लेखनको प्रारम्भ र प्रेरणाको स्रोत आदिको अध्ययन गरिएको छ । प्रस्तुत शोधपत्र आगामि दिनहरूमा विद्याप्रसाद घिमिरेका बारेमा जान्न चाहने जिज्ञासु पाठकका लागि सहयोगी हुनेछ । बुँदागत रूपमा प्रस्तुत शोधकार्यका उद्देश्यहरू निम्न लिखित रहेका छन् :

(१) विद्याप्रसाद घिमिरेको जीवनीको अध्ययन गर्नु,

(२) विद्याप्रसाद घिमिरेको व्यक्तित्वका विभिन्न पाटाहरूको अध्ययन गर्नु,

(३) विद्याप्रसाद घिमिरेको साहित्यिक यात्रा र प्रवृत्तिको निरूपण गर्नु,

(४) विद्याप्रसाद घिमिरेका कृतिहरूको अध्ययन तथा विश्लेषण गर्नु ।

१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा

विद्याप्रसाद घिमिरेले साहित्यको कोमल विधा मानिने कविता, गीत, गजल र निबन्ध विधामा कलम चलाएका छन् । नेपाली साहित्यको फाँटमा २०५७ सालमा प्रहरी पत्रिकामा 'समर्पण' शीर्षकको कविता प्रकाशन गरी साहित्यमा प्रवेश गरेका घिमिरेको बारेमा सामान्य समीक्षात्मक समालोचना र टिका टिप्पणीमार्फत् केही चर्चा गरिएको भए तापनि उनको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको बारेमा विस्तृत अध्ययन अनुसन्धान एवम् मूल्याङ्कन भएको पाइँदैन । घिमिरे बहुमुखी प्रतिभाका धनी भएकाले उनका विधा र कृतिहरूका बारेमा विभिन्न पुस्तक, पत्रपत्रिका र लेखरचनाहरूका बारेमा भएका समीक्षा तथा टीका टिप्पणीहरूलाई नै यहाँ पूर्वकार्यको समीक्षाको रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ :

डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेलले **सेलाएको घाम** (२०६७) कविता सङ्ग्रहको भूमिकाको रूपमा 'झरिलो कविताको दरिलो बान्की' शीर्षकको समीक्षात्मक लेख प्रस्तुत गरेका छन् । समालोचक लुइटेलले विभिन्न कोणबाट घिमिरेका कविताको बिस्तृत विश्लेषण गरेका छन् । लुइटेलले पहिलो कविता सङ्ग्रह भएर पनि निकै परिस्कृत, परिमार्जित र स्तरीय एवं झरिलो भरिलो कविताको सङ्ग्रह बन्न पुगेको र नेपाली साहित्यका क्षेत्रमा कवि घिमिरे यस सङ्ग्रहका माध्यमबाट स्थापित हुने विश्वास लिएका छन् ।

महेश पौडेल प्रराररम्भले **सेलाएको घाम** (२०६७) कविता सङ्ग्रहमा भूमिकाको रूपमा 'जीवन अनुभूतिलाई बोकेका कविता' शीर्षकको समीक्षात्मक लेख प्रस्तुत गरेका छन् । यस लेखमा कविताको परिचयात्मक रूपमा विश्लेषण गर्दैउनले घिमिरेका कविताहरू उत्कृष्ट रहेकार नेपाली साहित्यको प्रतिनिधि कविका रूपमा यसै कविता सङ्ग्रहका माध्यमबाट उनी स्थापित हुन पुगेको उल्लेख गरेका छन् ।

दीपक रिजालले **नेपाल समाचारपत्र** दैनिकमा 'उपदेशमूलक कविता सङ्ग्रह' (२०६७ फागुन १४) शीर्षकको लेखमा कवि घिमिरेको **सेलाएको घाम** कविता सङ्ग्रहको सङ्क्षिप्त परिचय दिँदै उत्कृष्ट कृति भनेका छन् ।

डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेलले अनलाइन मार्फत् साहित्य प्रस्तुत गर्दै आएको (**समकालीन साहित्य**) मा 'बोधगम्य कविताको सङ्गालो : सेलाएको घाम' (२०६८ भदौ २५) शीर्षकको समीक्षात्मक लेखमा **सेलाएको घाम** कविता साहित्यमा कविका रूपमा स्थापित भएको उल्लेख गरेका छन् ।

(२०६८ मंसिर २४ गते) डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेलद्वारा 'सेलाएको घाम : एक मन्थन' शीर्षकमा **हिमालय टाइम्स** दैनिकमा तयार गरिएको **सेलाएको घाम** कविता सङ्ग्रहको समीक्षा प्रकाशित छ । यस समीक्षामा उनले पहिलो कविता सङ्ग्रहबाट नै कवि घिमिरे नेपाली साहित्य माझ स्थापित भएको कुरा उल्लेख गरेका छन् ।

रोडम्याप (२०६८ माघ १३) नामक साप्ताहिक पत्रिकामा 'सेलाएको घामको उज्यालो प्रकाश' शीर्षकमा घनबहादुर थापाले घिमिरेको कविता सङ्ग्रहको सङ्क्षिप्त चर्चा गरेका छन् । उनले घिमिरेको **सेलाएको घाम** कविता सङ्ग्रह निकै परिष्कृत, परिमार्जित र स्तरीय कविताको सङ्गालो बन्न पुगेको उल्लेख गरेका छन् ।

'साहित्यकार विद्याप्रसाद घिमिरेको बाल्यकाल' शीर्षकमा **केटाकेटी न्युज** (२०६९ वैशाख अङ्क वर्ष ८, अङ्क १) मा घिमिरेको बाल्यकालबारे जानकारीमूलक लेख प्रकाशन भएको छ, जसमा उनको बाल्यकाल के कस्तो थियो भन्ने जानकारी समावेश छ ।

नेपाल खबर (२०७३ असोज २१) पत्रिकामा घनबहादुर थापाले 'पढी हेरौं र बुझौं के हो त छैंठौं इन्द्रिय' शीर्षकको लेखमा छैठौं इन्द्रिय निबन्ध सङ्ग्रहलाई आध्यात्म र जीवनसँग नजिक रहेर खोज र अन्वेषणात्मक रूपमा लेखिएको निबन्ध भनी उल्लेख गरेका छन् ।

(२०७३ कार्तिक ६) गते शनिबारको **हिमालय टाइम्स**मा 'छैटौं इन्द्रियको कमाल' शीर्षकमा घनबहादुर थापाले घिमिरेको निबन्धात्मक कृतिबारे सङ्क्षिप्त परिचय दिएका छन् । कविताबाट साहित्यको क्षेत्रमा प्रवेश गरेका घिमिरेको निरन्तर साहित्य यात्राले साहित्यिक व्यक्तित्वका रूपमा स्थापित गराएको कुरामा उनले जोड दिएका छन् ।

छैटौं इन्द्रिय निबन्ध सङ्ग्रहमा राष्ट्रकवि माधव घिमिरेले दिइएको 'शुभेच्छा' मा अध्यात्म र जीवनसँग नजिक रहेर लेखिएका विद्याप्रसाद घिमिरेका निबन्धमा खोज र अन्वेषणको पक्ष बलियो रहेको उल्लेख गरेका छन् ।

सुलेख नामक साहित्यिक मासिक पत्रिकाको (२०७३ असार अङ्कमा) बाजुराम पौड्यालले 'हाँगाफैलिएको रूखजस्तै स्रष्टा विद्याप्रसाद घिमिरे' शीर्षकमा घिमिरेको साहित्यिक व्यक्तित्वको परिचय गराएका छन् ।

प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेलले **छैठौं इन्द्रिय** निबन्ध सङ्ग्रहको समालोचनात्मक भूमिकामा 'विद्याको वौद्धिक र तार्किक प्रबन्धको संगालो : छैठौं इन्द्रिय' भन्ने लेखमा निबन्ध र प्रबन्धको परिचय तथा भिन्नतासमेत प्रस्तुत गर्दै यिनका निबन्ध प्रबन्धात्मक कोटीमा पर्ने कुरा बताएका छन् । विषयवस्तुको वौद्धिक, तार्किक, प्रामाणिक र तथ्यपूर्ण अभिव्यक्ति प्रस्तुत गरिएको कृतिलाई खोजमूलक र ज्ञानवर्द्धक प्रबन्ध सङ्ग्रहका रूपमालिन सकिने कुरा बताएका छन् ।

निबन्धकार युवराज नयाँघरेले **छैठौं इन्द्रिय**को भूमिकामा 'चखिलो लेखन' शीर्षकमा विद्याप्रसाद घिमिरेको स्वतन्त्र र स्फूर्त रचनाले कला र शिल्पको मीठो उद्‌बोधनसँगै गहकिला र लोभलाग्दो विषयको उठान गरेको बताएका छन् ।

चोइटिएको मुटु (२०७३) गीति सङ्ग्रहमा डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेलले भूमिकाको रूपमा 'चोइटिएको मुटुमाथि एक दृष्टि'शीर्षकको समीक्षात्मक लेख प्रस्तुत गरेका छन् । यस

लेखमा विभिन्न कोणबाट घिमिरेका गीतहरूको विश्लेषण गर्दै सरल र सहज ढङ्गमा गीत प्रस्तुत गरिएको शुद्ध मानक भाषामा संरचित उत्कृष्ट कृति भनेका छन् ।

विद्याप्रसाद घिमिरेका निबन्धबारे छिटफुट टिप्पणी तथा चर्चा परिचर्चा गरिएको भए पनि साहित्यकार घिमिरेको समग्र जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वका बारेमा विस्तृत विश्लेषण एवम् मूल्याङ्कन भएको पाइँदैन । त्यसकारण यस शोधपत्रमार्फत् घिमिरेको जीवनी, व्यक्तित्वका साथै उनका कृतिहरूको विस्तृत अध्ययन एवम् मूल्याङ्कन गरिएको छ ।

१.५ शोधकार्यका औचित्य, महत्व र उपयोगिता

नेपाली साहित्यका बहुमुखी प्रतिभा विद्याप्रसाद घिमिरेका बारेमा व्यवस्थित अध्ययन हुन नसकेका सन्दर्भमा उनको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययनमा केन्द्रित भई खोज अनुसन्धान गर्नु प्रस्तुत शोधकार्यको उद्धेश्य हो । साथै घिमिरेको बारेमा जान्न र बुझ्न चाहने जोसुकै व्यक्ति तथा अध्येताका लागि पनि यस शोधकार्यको महत्व रहने छ ।

१.६ शोधकार्यका सीमाङ्कन

प्रस्तुत शोधकार्यमा विद्याप्रसाद घिमिरको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वका बारेमा अध्ययन गरिएको छ । यसमा उनका पुस्तकाकार कृतिको बिस्तृत अध्ययन गर्नुका साथै विभिन्न लेख तथा फुटकर रचनाहरूको परिचयात्मक अध्ययन गरिएको छ । उनका हालसम्म उपलब्ध प्रकाशित सामग्रीहरू पनि यसमा समेटिएको छ भने गैरसाहित्यिक रचनाहरूलाई सूचीबद्ध गरिएको छ । समग्रमा यो शोधकार्य विद्याप्रसाद घिमिरको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वसँग सम्बन्धित छ ।

१.७ सामग्री सङ्कलन विधि र शोधविधि

साहित्यकार विद्याप्रसाद घिमिरको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययनका लागि विभिन्न स्रोतबाट सामग्री सङ्कलन गरिएको छ । विशेष गरी पुस्तकालयीय पद्धतिको प्रयोग गरी सम्बन्धित विषयका पुस्तक पत्रपत्रिका तथा आवश्यकता अनुसार सामाजिक सञ्जालको प्रयोग गरी सामग्री सङ्कलन गरिएको हो ।

शोधनायक विद्याप्रसाद घिमिरेसँग सम्बन्धित एवम् परिचित परिवारजन तथा आफन्तसँग सम्पर्क गरी प्रश्नावली अन्तर्वार्ता र टेलिफोन सम्पर्क मार्फत् सामग्री सङ्कलन गरिएको छ । घिमिरेका कृतिसम्बन्धी व्यक्त भएका भूमिका तथा शुभेच्छा मन्तव्य एवम्

समालोचनात्मक लेख आदिलाई सहायक सामग्रीका रूपमा लिएको छ । साथै कृतित्वको अध्ययन अनुसन्धानका लागि साहित्यकार घिमिरेका पुस्तकाकार कृतिहरूको अध्ययन एवम् फुटकर रचनाहरूको परिचयात्मक विश्लेषण भएको छ । प्रस्तुत शोधपत्रलाई पूर्णता दिनका निमित्त जीवनीपरक समालोचना प्रणालीलाई विश्लेषणको आधार मानिनुका साथै अध्ययनको आवश्यकता अनुसार विधागत सैद्धान्तिक अध्ययन पद्धतिको पनि प्रयोग गरिएको छ ।

१.८ अध्ययन तथा विश्लेषण विधि

प्रस्तुत शोधपत्रलाई व्यवस्थित गर्नका लागि पुस्तकालयीय विधिका साथै प्रश्नावली अन्तर्वार्ता (सामाजिक सञ्जाल) आदि विभिन्न ढङ्गबाट सङ्कलित सामाग्रीलाई वर्णनात्मक ढङ्गले प्रस्तुत गरिएको छ । यस क्रममा जीवनी र व्यक्तित्व अध्ययनका लागि जीवनीपरक पद्धति र कृतित्व पक्षको अध्ययनका लागि वर्णनात्मक विधिहरूको प्रयोग गरिएको छ ।

१.९ शोधपत्रको रूपरेखा

प्रस्तुत शोधपत्रको संरचना पक्षलाई सुगठित र सुव्यवस्थित पार्नका निम्ति निम्न लिखित विभिन्न परिच्छेदहरूमा विभाजन गरी अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङ्कन गरिएको छ :

पहिलो परिच्छेद : शोधपरिचय
दोस्रो परिच्छेद : विद्याप्रसाद घिमिरेको जीवनी
तेस्रो परिच्छेद : विद्याप्रसाद घिमिरेको व्यक्तित्व
चौथो परिच्छेद : विद्याप्रसाद घिमिरेको साहित्यिक यात्रा र प्रवृत्ति
पाँचौं परिच्छेद : विद्याप्रसाद घिमिरेका कविताको विश्लेषण
छैटौं परिच्छेद : विद्याप्रसाद घिमिरेका निबन्धको विश्लेषण
सातौं परिच्छेद : विद्याप्रसाद घिमिरेको गीति सङ्ग्रहको विश्लेषण
आठौं परिच्छेद : उपसंहार तथा निष्कर्ष
सन्दर्भग्रन्थ सूची

दोस्रो परिच्छेद

विद्याप्रसाद घिमिरेको जीवनी

२.१ जन्म र जन्मस्थान

विद्याप्रसाद घिमिरेको जन्म २०२२ साल माघ १० गते महाकाली अञ्चल डडेलधुरा जिल्लाको सदरमुकामस्थित अमरगढी नगरपालिकामा भएको हो । उनको न्वारनको नाम दयानिधि घिमिरे हो । ताराप्रसाद घिमिरे र इन्दुदेवी घिमिरेका तीन सन्तानमध्ये जेठा शारदाप्रसाद घिमिरे, माहिला सन्तान विद्याप्रसाद घिमिरे हुन भने कान्छा सन्तान भारती घिमिरे (अधिकारी) हुन् । विद्याप्रसाद घिमिरे अहिले काठमाडौँ महानगरपालिका वडा नं २९ को लैनचौरमा बसोवास गर्दै आएका छन् ।[1] पेसाले प्रहरी सेवामा रहेका घिमिरे साहित्यका क्षेत्रमा कविता, गीत, गजल, निबन्ध तथा वैचारिक चिन्तन, अध्यात्म, दर्शनका र समसामयिक राजनीतिक विषयवस्तुमा आधारित रहेर लेखहरू लेख्ने व्यक्ति हुन् । वी.पी. घिमिरेका नामबाट समेत उनका लेखहरू विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित छन् ।

राजनीतिक चिन्तन र दर्शनसम्बन्धी लेख तथा रचनाहरूमा कलम चलाउन रूचाउने विद्याप्रसादले प्रायः लामा आयामका निबन्ध र प्रबन्धहरू रचना गरेका छन् । राष्ट्रिय स्तरका दैनिक तथा साप्ताहिक पत्रिकाहरूमा समेत उनका राजनीतिक र समसामयिक चिन्तनका लेख र रचना प्रकाशित भएका छन् । अनलाइन पत्रिकामा समेत उनका दर्जनौं साहित्यिक तथा गैरसाहित्यिक लेखरचना प्रकाशित छन् । दर्जनौं फुटकर लेख रचनाका साथै हालसम्म उनका सार्वजनिक कृतिहरूमा **सेलाएको घाम** (२०६७), **छैटौं इन्द्रिय** (२०७३) र **चोइटिएको मुटु** (२०७३) छन् ।

विद्याप्रसाद घिमिरेको पुर्ख्यौली थलो लमजुङ हो । बाल्यकालका केही वर्षमात्र लमजुङमा बिताएका घिमिरेले नागरिकता भने लमजुङकै श्रीमन्ज्याङ गा.वि.स. वडा नं. ५ बाट लिएका छन् । हाल उनको स्थायी बसोबास काठमाडौँ महानगरपालिका वडा नं. २९ मा छ । उनका बुबा लामो समयसम्म प्रमुख जिल्ला अधिकारी भएकाले बुवाको सरुवासँगै उनी विभिन्न ठाउँमा जाने मौका पाए । धेरै वर्ष जिल्ला प्रशासनमा कार्यरत रहेका उनका

---

[1] विद्याप्रसाद घिमिरेसँग लिइएको अन्तर्वार्ताबाट प्राप्त जानकारी ।

बुबाको स्वभाव सामान्यभन्दा केही कडा छ ।[2] विद्याप्रसादको स्वभाव भने सानैदेखि अत्यन्तै चकचके थियो, जसका कारण उनले बुबाको मात्र नभएर परिवार र आफन्तजनको समेत हप्कीदप्की र गाली खुब खाए । युवा अवस्थामा प्रवेश गरेपछि मात्र उनको यो स्वभावमा परिवर्तन आयो । अहिले उनी गम्भीर स्वभावका छन् । उनको पारिवारिक रूपरेखालाई निम्न बमोजिम वृक्षशाखामा देखाउन सकिन्छ ।[3]

वंशावली

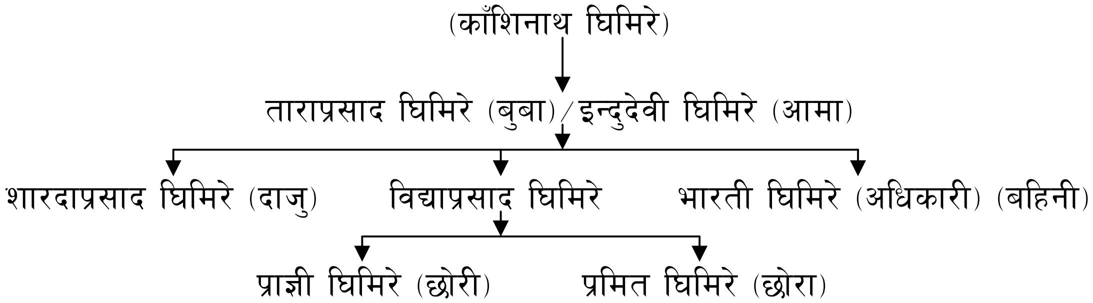

२.२ बाल्यकाल र स्वभाव

विद्याप्रसाद घिमिरेको जन्म डडेलधुरामा भए पनि उनका बाबु सरकारी जागिरे भएका कारणले बाबुको सरुवा सँगसँगै उनी विभिन्न ठाउँमा पुगे । पुर्ख्यौली थलो लमजुङ भएपनि उनका बाबु तत्कालिन अवस्थामा महाकाली अन्चलका निमित्त अन्चलाधीशका रूपमा डडेलधुरामा कार्यरत थिए । बुबा डडेलधुरामा कार्यरत रहेकै अवस्थामा उनको जन्म डडेलधुरा सदरमुकाममा भयो । उनी जन्मिएको ३९ दिनमा बाबुले सुत्केरी आमालाई हिडाउँदै र शिशुलाई डोकोमा बोकाएर डडेलधुराबाट २२ दिनको यात्रा गरी लमजुङ ल्याए ।[4] केही वर्षपछि बुबाको सरुवा रसुवा भयो र त्यसको केही वर्षपछि चितवनमा भयो । ती दुवै ठाउँमा उनी बुवासँगै गए । उनका बाबुको सरूवा हुम्ला भएपछि भने अति नै दुर्गम र विकट भएको कारण त्यहाँ बालबच्चा लैजान कठिन हुने भएकाले उनीसहित उनको परिवार लमजुङ गयो । त्यही बेला उनका केही वर्ष लमजुङमा बित्यो । त्यसबेला लमजुङस्थित पुर्ख्यौली थलोमा रहेको प्राथमिक विद्यालयमा उनले एक र दुई कक्षामा अध्ययन गरी प्रारम्भिक शिक्षा लिए ।

बाल्यकालमा विद्याप्रसाद घिमिरे चकचके स्वभावका थिए । असाध्यै चकचके भएकै कारण उनले हप्कीदप्की र पिटाई धेरै नै खाए । पिटाइले पनि उनको स्वभावमा परिवर्तन

---

२ ऐजन ।

३ ऐजन ।

४ विद्याप्रसाद घिमिरेसँग लिइएको अन्तर्वार्ताबाट प्राप्त जानकारी ।

आएन । किशोराबस्थामा आएपछि मात्र उनको स्वभावमा अचानक परिवर्तन आएको थियो । बाल्यकालमा धेरै चकचके भएकै कारणउनले धेरै दुःखभोग्नु पऱ्यो । बाल्यकालमा माया ममता र स्नेह पाएकाक्षण उनको स्मृतिमा कमै छन् । अभिभाबकबाट पनि उनले सधैँ हप्कीदप्की र पिटाइ नै भेट्थे ।[५]

सानै उमेरदेखि उनमा महत्वाकाङ्क्षा थिएन । अहिले पनि उनी धेरै महत्वाकाङ्क्षा राखेर काम गर्दैनन् । उनले पछिका लागि भनेर पहिले नै दुःख पाउने सोच कहिल्यै राखेनन् । बाल्यकालदेखि नै भविष्यका लागि भनेर उनले ठुला सपना र लक्ष्य राखेनन् ।

विद्याप्रसाद घिमिरे सानैदेखि शारीरिकरूपमा भने हट्टाकट्टा थिए । स्वास्थ्य स्थिति पनि ठिकठाक थियो । शरीर पनि बलियो थियो । उनको आकर्षक शारीरिक अवस्था देखेर उनका साथीहरू प्रहरी वा सेनाको जागिरमा जानु पर्दछ भनेर उनलाई उक्साउँथे । बाल्यकालमा साथीहरूको त्यही उक्साहटले उनलाई प्रहरी सेवाप्रति आकर्षित गऱ्यो ।[६]

कुनै एक स्थानमा लामो बसाई नभएर नै बाल्यकालमा उनका धेरै साथी भएनन् । छोटो समयमात्र बिताएको कारण बसेका केही ठाउँहरूको याद पनि अहिले उनको स्मृतिमा छैन । बाल्यकालमा कुन ठाउँमा कति समय बसियो भन्नेपनि उनलाई याद छैन ।

२.३ शिक्षादीक्षा

२.३.१ विद्यालयीय शिक्षा

बाबु सरकारी जागिरे भएका कारण बाल्यकालमा बुबासँगै उनलाई विभिन्न स्थानमा जानु पऱ्यो । घिमिरेको विद्यालय जीवनको पढाइ एक ठाउँमा मात्र स्थिर रहेन । उनका बुबा सरकारी सेवाको क्रममा रसुवा रहेको बेला उनको प्रारम्भिक शिक्षा सुरू भएको थियो । विकट हिमाली जिल्लामा गनिने रसुवामा त्यतिबेला सदरमुकाममा समेत विद्यालय थिएन । उनले आफ्नै बुबाबाट अक्षर चिनेका थिए । बिहान र बेलुकाको समयमा बुबाले कालोपाटीमा चकले कोरेर अक्षर चिनाएको कुरा उनको स्मृतिमा छ ।

रसुवाबाट सुरू भएको उनको विद्यालयस्तरको अध्ययन यात्रा चितवन, लमजुङ, तनहुँ, पुनः लमजुङ, नवलपरासी, प्युठान, कपिलबस्तु हुँदै काठमाडौँमा आएर अन्त्य भयो ।

---

५ **केटाकेटी न्युज पत्रिका २०६९**, वैशाख अङ्क, (वर्ष ८, अङ्क १) ।

६ ऐजन ।

कक्षा नौमात्र उनले चारवटा विद्यालयमा अध्ययन गरेका थिए । काठमाडौँको लैनचौरस्थित शान्ति विद्यागृह माध्यमिक विद्यालयबाट २०३९ सालको एस.एल.सी.परीक्षामा सम्मिलित भई उनले तृतीय श्रेणीमा एस.एल.सी. उत्तीर्ण गरेका थिए ।[७]

घिमिरेको पढाइ मध्यमस्तरको थियो । चकचके भएको कारण बेलाबेलामा गुरुहरूको पिटाइ खान्थे । अतिरिक्त क्रियाकलापतर्फ हाइजम्प, लङजम्प लगायतका खेलकुदमा भाग लिन्थे । बुबाको सरुवासँगै पढिरहेको विद्यालय छिटोछिटो छोड्नुपर्ने बाध्यता थियो । कक्षा ९ सम्म पढ्दाका कुनै पनि साथी अहिले उनको सम्पर्कमा छैनन् र उनीहरूसित चिनजान पनि छैन । आफूलाई स्कुलमा पढाएका एकाधबाहेक गुरुहरूको नामसमेत याद नभएको उनी बताउँछन् । कतिपय स्कुलकै पूरा नाम अहिले उनलाई याद छैन । यसरी यिनको प्रारम्भिक शिक्षा अस्थीर रहन पुग्यो ।[८]

२.३.२ उच्च शिक्षा

विद्याप्रसाद घिमिरेले प्रमाणपत्र तह सरस्वती क्याम्पस, लेखनाथमार्गबाट उत्तीर्ण गरेका हुन् । व्यवस्थापन सङ्काय अध्ययन गरेका घिमिरेले आइ. कम. उत्तीर्ण गरेपछि सरस्वती क्याम्पसमा नै बी.कम.मा भर्ना भए । बी.कम. दोस्रो वर्ष पढ्दै गर्दा प्रहरी सेवामा भर्नाका लागि विज्ञापन आयो । उनले प्रहरीमा जागिर खाने अठोट गरी आवेदन दर्ता गराए र प्रहरी सेवाका पुस्तक पढ्न थाले । प्रहरी हुनका लागि आवश्यक पर्ने स्वास्थ्य परीक्षा लगायत विभिन्न शारीरिक परीक्षाहरूमा उनी उत्तीर्ण हुँदै गए । बी.कम.दोस्रो वर्षको अन्तिम परीक्षा र प्रहरी सेवाको लिखित परीक्षा एकै पटक पऱ्यो । उनले पठनपाठनको नियमित परीक्षालाई भन्दा जागिरे हुने परीक्षालाई रोजे । प्रहरीको लिखित परीक्षामा उत्तीर्ण भएपछि उनलाई तालिममा जानुपर्ने भयो । यसबाट उनको औपचारिक अध्ययन ओझेलमा पऱ्यो । केही वर्षपछि मात्र स्नातक उत्तीर्ण गर्न उनी सफल भए । त्यसपछि जागिरका विविध समस्या र घरायसी झमेलाले गर्दा चाहना भएर पनि उनको औपचारिक अध्ययन अघि बढ्न सकेन ।[९] औपचारिक अध्ययन यतिमै सीमित भए पनि उनले साहित्य, दर्शन, प्रहरी सेवा आदिमा अनौपचारिक रूपमा गहिरो अध्ययन गरेको पाइन्छ ।

---

७ विद्याप्रसाद घिमिरेसँग लिइएको अन्तरवार्ताबाट प्राप्त जानकारी ।

८ ऐजन ।

९ ऐजन ।

२.४ विवाह र सन्तान

विद्याप्रसाद घिमिरेको विवाह २०४६ सालको माघ महिनामा तनहुँ निवासी बुबा कृष्णप्रसाद सोती तथा माता वेदमाया सोतीकी छोरी सरिता सोतीसँग २७ वर्षको उमेरमा भएको थियो । त्यति बेला उनी प्रहरी सेवामा प्रवेश गरिसकेका थिए । हाल उनका एक छोरा र एक छोरी छन् । पहिलो सन्तान छोरी प्राज्ञीको जन्म २०५१ सालमा भएको थियो भने छोरा प्रमितको जन्म २०५२सालमा भएको थियो । अहिले उनकी छोरीको विवाहसमेत भइसकेको छ भने छोरा प्रमित चार्टर एकाउन्टेन्सीमा अध्ययनरत छन् ।[१०]

वैवाहिक सम्बन्धपश्चात् उनको जीवनमा सकारात्मक परिवर्तन आयो । उनमा साहित्य प्रष्फुटन पनि विवाहपश्चात् नै भएको थियो । उनका जे जति रचना प्रकाशित छन् ती सबै वैवाहिक सम्बन्ध पश्चात् नै हो । उनका सिर्जना सुनेर निरन्तर प्रोत्साहित गर्ने र लेखनका लागि घरायसी वातावरण मिलाइदिने काम उनकी श्रीमतीले गरेकी छन् । यदि श्रीमतीले घरायसी वातावरण नमिलाएको भए र उत्प्रेरणा नदिएको भए यसरी कलम चलाउन सक्ने अवस्था हुने थिएन । श्रीमती समेत विवाहअघि नै प्रमाणपत्र तह उत्तीर्ण गरेकी शिक्षित नारी हुन् । श्रीमतीले उनको भावना बुझ्न सक्ने भएकाले नै उनलाई कलम चलाउने उचित वातावरण बनेको छ ।[११]

२.५ आर्थिक स्थिति

विद्याप्रसाद घिमिरेको जन्म लमजुङ जिल्लाको एक सम्पन्न शिक्षित र ब्राह्मण परिवारमा भएको थियो । उनका बाबु सरकारी सेवामा अधिकृत स्तरको जागिरमा थिए, यसले गर्दा पनि उनले खासै आर्थिक समस्या भोग्नु परेन । धन र सम्पत्ति प्रशस्त नभए पनि उनी र उनको परिवारले गरिवी र अभावको महसुस गर्नु परेन । उनका बुबा २८ वर्षसम्म प्रमुख जिल्ला अधिकारीका रूपमा कार्यरत रही अवकाश भएका थिए । अवकाश प्राप्त गर्दा बुबा गृह मन्त्रालयमा सहसचिवमा कार्यरत थिए ।

हाल उनी काठमाडौँ महानगरपालिकाको वडा नं. २९ मा पर्ने लैनचौरमा बसोबास गर्दै आएका छन् । उनी बस्दै आएको घर बुबाले नै बनाएका हुन् । धेरै धन सम्पत्ति कमाउने र विलासी जीवन बिताउने सोच जीवनमा कहिल्यै नआएको कारणले पनि उनको सोच धन

---

[१०] ऐजन ।

[११] ऐजन ।

कमाउनतिर लागेन । प्रहरी सेवाको दुरूपयोग गरी अवैधरूपमा सम्पत्ति कमाउने मोह उनको जीवनमा कहिल्यै आएन । मासिकरूपमा आउने सीमित आयले नै उनको परिवारको दैनिकी सामान्य रूपले चलेको छ । कुनै सञ्चित धन छैन र सञ्चय गर्नपट्टी पनि उनी लागेका छैनन् । बाबुकै पालामा जे जस्तो आर्थिक हैसियत थियो अहिले पनि उनको हैसियत उस्तै छ । सहरीया मध्यमवर्गीय परिवारका रूपमा उनको परिवारलाई लिन सकिन्छ ।[१२]

२.६ व्यक्तिगत स्वभाव र बानीव्यवहार

विद्याप्रसाद घिमिरे बाल्यकालमा चकचके थिए । १४/१५ वर्षको उमेरसम्म उनले घर परिवार र आफन्तजनबाट हप्कीदप्की र पिटाइ खुब खाए । १५/१६ वर्षको उमेरमा उनी आमाकी दिदी (ठूलीआमा) को संरक्षणमा रहन पुगे । यसरी ठुलीआमाको सान्निध्यमा रहन थालेपछि भने उनको स्वभावमा ठूलो परिवर्तन आउन थाल्यो ।

उनले बताएको बाल्यावस्थाको स्वभाव र अहिले उनलाई भेट्दा देखिने स्वभावमा धेरैअन्तर छ । असल स्वभावका विद्याप्रसाद घिमिरे छलकपट गर्ने, अरूको कुभलो गर्ने र अहित चिताउने काम कहिल्यै गर्दैनन् । त्यस्ता काम गर्न उनको अन्तरआत्माले नै दिँदैन । हिन्दू धार्मिक ग्रन्थ गीताबाट प्रभावित घिमिरे परपीडक प्रवृत्ति मन पराउँदैनन् । सादा जीवनशैली मन पराउने घिमिरेमा धन दौलत कमाउने र विलासी जीवनयापन गर्ने प्रवृत्ति छैन । साहित्यप्रति रुची राख्ने उनी दार्शनिक पुस्तक र धर्मग्रन्थहरू अध्ययन गर्न मन पराउँछन् । प्रहरी सेवामा रहेका अधिकांश मानिसमा पाइने शासकीय स्वभाव उनमा देखिँदैन । हरेक कुरालाई उनी दार्शनिक कोणबाट व्याख्यार मूल्याङ्कन गर्छन् । नेपाल प्रहरीको सूचना सम्प्रेषण गर्ने जिम्मेवारी रहेको जनसम्पर्क शाखामा कार्यरत घिमिरेसँग प्रहरी पोसाकमा बन्दुक समाएर काममा खटिएको अनुभव अत्यन्तै थोरै मात्र छ । प्रहरी सेवाका अन्य ठाउँ आफ्नो स्वभाव र प्रकृति सुहाउँदो नभएकाले यो कामलाई आफूले रोजेको र चाहेको क्षेत्रमा काम गर्न पाएकोमा उनी खुसी देखिन्छन् ।[१३]

धुम्रपान तथा मदिरापानको कुलतबाट उनी धेरै टाढा छन् । अनैतिक तरिकाले धन आर्जन गनुपर्छ र शक्तिमा रहेको मौकामा पदको दुरूपयोग गरी कमाउनु पर्छ भन्ने सोच उनमा पटक्कै देखिँदैन । जीवनमा ठूलो महत्वाकाङ्क्षा राख्ने अनि महत्वाकाङ्क्षा पूरा हुन

---

[१२] विद्याप्रसाद घिमिरेसँग लिइएको अन्तर्वार्ताबाट प्राप्त जानकारी ।

[१३] ऐजन ।

नसकेमा दुखित र पीडित बन्ने मानिसमा उनी पर्दैनन्, आफूसँग जे जति छ त्यसैमा सन्तुष्ट हुने र रमाउने प्रवृत्ति उनमा देखिन्छ । भविष्यका लागि अहिल्यैदेखि चिन्तित भएर वर्तमान दुःखी बनाउने पक्षमा उनी छैनन् ।[१४]

जीवनशैली, बानी, व्यवहारमा अत्यन्त सरल स्वभाव भएका र सबैसँग हार्दिकतापूर्वक व्यवहार गर्ने घिमिरे सादा जीवन यापन गर्ने र आफूसँग जे छ त्यसैमा सन्तुष्ट हुने खालका छन् । रिस र कडा स्वभाव उनमा छैन । साहित्यिक तथा दार्शनिक पुस्तक पढ्ने तथा फुर्सदको समयमा लेखपढ गरेर बस्ने उनको बानी छ । जीवन शैली साधारण बनाउनुपर्छ भन्ने कुरा उनी आफूले मात्र जीवनमा लागू गरेको छैनन्, आफ्ना परिवारका सदस्यलाई पनि सिकाएका छन् ।

२.६.१ व्यक्तिगत रुची

सानैदेखि गीत सङ्गीत सुन्नमा अभिरूची राख्ने विद्याप्रसाद घिमिरे दर्शन अध्ययनमा रुची राख्छन् भने साहित्य सिर्जनामा पनि उनी क्रियाशील छन् । आफ्ना मनका भावनाहरू अभिव्यक्त गर्ने क्रममा कलम चलाउन थालेपछि उनी साहित्यकारका रूपमा स्थापित भए । भविष्यको ठुलो इच्छा राख्ने र भविष्यको सुन्दर सपनाको कल्पनामा वर्तमानलाई दुःखी बनाउने प्रवृत्ति उनले कहिल्यै देखाएनन् । साहित्य तथा दर्शनको अध्ययन गर्ने, तार्किक बहस र छलफल गर्ने, आफ्ना विचार र भावनाहरू विभिन्न पत्रपत्रिका तथा संचारमाध्यम मार्फत् राख्ने उनको व्यक्तिगत स्वभाव देखिन्छ । यही स्वभावले नै उनको रूचीलाई निर्देशित गरेको पाइन्छ ।[१५]

२.७ कार्यक्षेत्र

२.७.१ प्रहरी सेवा

विद्याप्रसाद घिमिरे वि.स. २०४५ सालयता निरन्तर प्रहरी सेवामा कार्यरत रहेका छन् । विगत १४ वर्षयता उनी प्रहरी द्वैमासिक पत्रिकाको सम्पादनमा आबद्ध छन् भने ११ वर्षदेखि उनी सम्पादकको जिम्मेवारीमा छन् । प्रहरी सेवामा १४ वर्षयता उनको प्रमुख जिम्मेवारी र काम प्रहरी द्वैमासिक पत्रिकाको सम्पादन नै हो । प्रहरी सेवामा कार्यरत रहे पनि आम मानिसले बुझ्ने गरेको प्रहरी सेवाको छवि र अनुभव उनमा छैन । सूचना तथा

---

[१४] ऐजन ।

[१५] ऐजन ।

सञ्चार उनको कर्मक्षेत्र रहेको हुँदा साहित्य लेखन र पत्रकारितासँग उनको घनिष्ट नाता छ । पत्रकार, लेखक र साहित्यकारहरूसँग उनको सम्बन्ध निकट छ । रेडियो नेपालबाट २००८ सालबाट प्रसारण हुँदै आइरहेको रेडियो प्रहरी कार्यक्रमको निर्देशकको जिम्मेवारीमा समेत उनी छन् । विगत दश वर्षदेखि उनी रेडियो प्रहरी कार्यक्रमको निर्देशकमा छन् ।[१६]

२.७.२ भ्रमण

विद्याप्रसाद घिमिरेले स्वदेश तथा विदेशका विभिन्न ठाउँहरूको भ्रमण गरेका छन् । घिमिरेले नेपालका ५० भन्दा बढी जिल्लाहरूको भ्रमण गरेका छन् । यिनलाई प्रहरी सेवाकै क्रममा विभिन्न मुलुकहरूको भ्रमण गर्ने अवसर मिलेको पाइन्छ । यसै सिलसिलामा उनले भारत, पाकिस्तान,चीन, लेवनान, स्पेन, हाइटी आदि देशहरूको भ्रमण गरेका छन् ।

२.७.३ जीवनदर्शन र साहित्यिक मान्यता

हरेक मानिसमा फरक फरक मान्यता र आदर्श हुन्छ, त्यसमा पनि साहित्यकारले जीवन र जगत्लाई हेर्ने दृष्टिकोण अझ फरक छ । सानैदेखि सरल र कोमल स्वभावका साहित्यकार विद्याप्रसाद घिमिरे आफ्ना रचनाहरूमा मानवीय संवेदना, प्रकृति र भक्तिजस्ता विविध पक्षमा आधारित रही लेख्न मन पराउँछन् । साथै साहित्यकार घिमिरे समाजलाई थाहा हुन नसकेका अनगिन्ती अन्धकार पक्षहरूको खोजी गरी त्यसैमा आधारित रहेर साहित्य सिर्जना गर्ने साहित्यकार हुन् । घिमिरेले साहित्यमा व्यक्ति विशेषको मनस्थितिभन्दा समाजमा पहिचान हुन नसकेका खोजमूलक सामग्रीहरूको खोजी गरी त्यसैलाई आधार बनाएर कलम चलाएका छन् । साहित्यकार घिमिरेकै शब्दमा जीवन सम्बन्धी उनको मान्यता यस्तो छ - "जीवन गणित होइन र विज्ञान पनि होइन । त्यसैले यो मानव निर्मित कोश, दर्शन, विश्वास, मान्यता र आदर्शजस्तो घेराको परिधिमा छैन । जीवन त जन्मदेखि मृत्युसम्म भोगाइको बाध्यात्मक अवस्था हो, जुन भोग्न हरेक मानिस बाध्य छ ।"[१७]

साहित्यकार घिमिरे प्रकृतिको हरेक अंशमा साहित्य रहेको ठान्छन् । उनका विचारमा बिहानको उदाउँदो सूर्य, गीत गाइरहेका चराहरू, सुसाउँदै बगिरहेका खोलानाला, झर्नाका आवाज, सुन्दर पहाड, शान्त तालहरू, बच्चालाई साथ लिएर वन वन विचरण गरिरहेका जङ्गली जनावर आदि सबैमा साहित्यको अंश विद्यमान छ तर यसलाई हेर्ने मन कोमल

---

[१६] विद्याप्रसाद घिमिरेसँग लिइएको अन्तरवार्ताबाट प्राप्त जानकारी ।

[१७] ऐजन ।

हुनुपर्छ । साहित्यमा कोमल पक्षलाई जोड दिने साहित्यकार घिमिरेको साहित्य सम्बन्धी मान्यतालाई घिमिरेकै शब्दमा यसरी अभिव्यक्त भएको छ - "साहित्य मनको कोमल पक्ष हो । साहित्य सिर्जना यही कोमल भावनालाई उजागर गर्ने शसक्त माध्यम हो । साहित्य प्रकृतिको अनुपम देन हो । साहित्य सबैमा हुन्छ । यही भावना भाषामा उजागर भयो भने त्यो साहित्यिक सिर्जना बन्छ । तसर्थ साहित्य सिर्जना साहित्यको प्रस्तुति हो । साहित्य भाषामा मात्र हुन्छ भन्ने होइन यो मौन पनि हुन्छ । मनको संवेदना र संवेग पनि साहित्य नै हो ।"[१८]

२.८ साहित्य क्षेत्रमा प्रवेश

२.८.१ लेखनको लागि प्रेरणा र प्रभाव

जुनसुकै साहित्यकारको पनि साहित्य लेखनमा कुनै साहित्यकार तथा रचनाको प्रभाव परेको हुन्छ । घिमिरेलाई साहित्य लेखनमा आफ्नै बुबा ताराप्रसाद घिमिरेको प्रभाव परेको पाइन्छ । घिमिरेका बुबा संस्कृतको विद्यार्थी भएको र उनको संस्कृत साहित्यप्रति गहन अध्ययन र रूची भएका कारण घिमिरे पनि संस्कृत साहित्यप्रति प्रभावित हुँदै गएको पाइन्छ । साथै उनले बाल्यकालदेखि नै आफ्नो बुबाले अध्ययन गर्ने संस्कृत भाषाका पुस्तकहरू हेर्ने गर्थे । त्यहाँका विभिन्न भावले आफूलाई झक्झक्याउदै जाँदा सोचमग्न भई हरेक पक्षहरूको विश्लेषण गर्न थाले । विश्लेषण क्षमता बढ्दै जाँदा लिपिवद्ध गर्दै जान थाले र विभिन्न साहित्यिक कृतिहरू लेख्दै गए । यसकारण उनको साहित्य सिर्जनाका लागि पहिलो प्रेरक व्यक्ति उनका बाबु ताराप्रसाद घिमिरे नै हुन् । यसबाहेक नेपाली साहित्य तथा विश्व साहित्यका धेरै साहित्यकारबाट प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रूपमा प्रभाव ग्रहण गरेका छन् । नेपाली साहित्यमा उनलाई मन पर्ने र धेरै प्रभाव ग्रहण गरेका साहित्यकार लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा हुन् । देवकोटाको **मुनामदन** उनलाई सबैभन्दा प्रभाव पारेको कृति हो ।[१९]

२.८.२ लेखनको प्रारम्भ र प्रकाशनको थालनी

विद्याप्रसाद घिमिरेको लेखन यात्राको प्रारम्भ कालका कतिपय लेख, रचना तथा कथाहरू संरक्षणको अभावमा अप्राप्य अवस्थामा पुगेको घिमिरे बताउँछन् । उनको लेखनको प्रारम्भ कक्षा ७ मा पढ्दा **घिउको डल्ला र चिन्ता** शीर्षकको कथाबाट भएको हो । कथा

---

[१८] ऐजन ।

[१९] विद्याप्रसाद घिमिरेसँग लिइएको अन्तरवार्ताबाट प्राप्त जानकारी ।

लेखे पनि प्रकाशनको माध्यम नहुँदा ती कथाहरू यत्तिकै हराएको घिमिरे बताउँदछन् । **घिउको डल्ला** र **चिन्ता** शीर्षकका कथा संरक्षणको अभावमा प्रकाशनमा भने आउन सकेनन् ।[२०] २०५२ सालमा **प्रहरी** पत्रिकामा **समर्पण** शीर्षकको कविताबाट प्रकाशनको क्षेत्रमा प्रवेश गरेका साहित्यकार घिमिरेका कृतिहरूको औपचारिक प्रकाशनको थालनी भने वि.सं. २०६७ सालमा **सेलाएको घाम** कविता सङ्ग्रहबाट भएको पाइन्छ । घिमिरेका थुप्रै फुटकर सिर्जनाहरू विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित भएका छन् ।

२.८.३ प्रकाशित कृतिहरू

२.८.३.१ पुस्तकार कृतिको सूची

साहित्यकार विद्याप्रसाद घिमिरेका एउटा कविता सङ्ग्रह, एउटा निबन्ध सङ्ग्रह र एउटा गीत सङ्ग्रह कृतिगतरूपमा प्रकाशित छन् । उनका प्रकाशित पुस्तकाकार कृतिहरू तथा राष्ट्रियस्तरका विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित भएका साहित्यिक तथा गैरसाहित्यिक लेख तथा रचना निम्न रहेका छन्, जसलाई तालिकामा तल प्रस्तुत गरिएको छ :[२१]

साहित्यकार विद्याप्रसाद घिमिरेका प्रकाशित पुस्तकाकार कृतिहरू तथा पत्रपत्रिकामा प्रकाशित फुटकर लेख रचनालाई तालिकामा तल प्रस्तुत गरिएको छ :[२२]

कृतिहरूको सूची

क.सं.	शीर्षक	विधा	प्रकाशन वर्ष
१.	सेलाएको घाम	कविता	२०६७
२.	छैटौं इन्द्रिय	निबन्ध	२०७३
३.	चेइटिएको मुटु	गीत	२०७३
४.	सशस्त्रप्रहरी बल सहायक निरीक्षक (सहलेखन)	पाठ्यपुस्तक	२०७०
५.	नेपालप्रहरी सहायक निरीक्षक (सहलेखन)	पाठ्यपुस्तक	२०७०
६.	सशस्त्रप्रहरी बल प्रहरी जवान (सहलेखन)	पाठ्यपुस्तक	२०७१
७.	नेपालप्रहरी निरीक्षक परीक्षा सहयोगी (सहलेखन)	पाठ्यपुस्तक	२०७०
८.	नेपालप्रहरी जवान परीक्षा सहयोगी (सहलेखन)	पाठ्यपुस्तक	२०६३ देखि २०७३ सम्म

फुटकर लेख, रचनाहरूको सूची

क.सं.	शीर्षक	विधा	प्रकाशन स्रोत
१.	देश रोएको बेला	कविता	**सिर्मी वार्षिक** (२०६०, वर्ष २, अङ्क २)
२.	आँसु	कविता	**सुनाखरी चौमासिक** (२०६१, वर्ष १, अङ्क २)
३.	मेरो देश	कविता	**हलचल साप्ताहिक** (२०६१, पौष १)

२० ऐजन ।

२१ ऐजन ।

२२ ऐजन ।

४.	साइअवतार र यसको महत्व	लेख	**आत्मनिवेदनमासिक** (२०६१ पौष)
५.	पिङ्गलाको मृत्यु	कविता	**राष्ट्रवाणी साप्ताहिक** (२०६१, फागुन १९)
६.	बजाजको बिहे	कविता	**राजधानी दैनिक** (२०६१, चैत्र२०)
७.	अन्योल अल्पविराम	कविता	**प्रहरी द्वैमासिक** (२०६१, वर्ष ४६, अङ्क ५)
८.	युवाशक्ति	कविता	**प्रहरी द्वैमासिक** (२०६२, वर्ष ४७, अङ्क १)
९.	सेलाएको घाम	कविता	**शब्दाङ्कुर मासिक**(२०६२, वर्ष ५, अङ्क ३)
१०.	पिउँदै गएँ रूप मदिरा नसा भरेको	गीत	**मिर्मिरे मासिक** (२०६२, अङ्क ९, वर्ष ३४)
११.	साइअवतार र यसको महत्व	कविता	**शब्द संयोजन मासिक** (२०६२वर्ष २,अङ्क १२)
१२.	पश्चिमी सभ्यताका आइस्टाइन्सको होइनपूर्वीय सभ्यताका बुद्धको खोजी	लेख	**ठमेलबजार साप्ताहिक** (२०६२, असार ११)
१३.	दलहरूमा राष्ट्रिय चिन्तनको आवश्यकता	लेख	**हिमालय टाइम्सदैनिक** (२०६२, मंसिर २८)
१४.	पार्टीहरूप्रति जनआस्थाको सन्दर्भ	लेख	**हिमालय टाइम्सदैनिक** (२०६२, मंसिर २१)
१५.	वास्तविक गीतहरूको भ्रूणहत्या भएको छ	अन्तर्वार्ता	**धरहरा टाइम्स** (२०६२, पुस २७)
१६.	सडकको त्यो बालक	कविता	**जनप्रहार साप्ताहिक**(२०६२, बैशाख १५)
१७.	नरोकियोस् सिलसिला यो कुरासँग	गीत	**शिवपुरी सन्देश चौमासिक** (२०६२,वर्ष ११, अंक ३१)
१८.	शरदागमन	कविता	**ठमेलबजार साप्ताहिक** (२०६२, असार ११)
१९.	मेरी सपनाकी आशा	लेख	**जनसमर्थन साप्ताहिक** (२०६२, असार १०)
२०.	आज फेरि निष्ठुरीको सम्झनाले मुटु खायो	गीत	**रचनामासिक** (२०६२, वर्ष ४५, पूर्णाङ्क ८८)
२१.	घातहरू	गीत	**दायित्वमासिक** (२०६३, असार, वर्ष२०, पूर्णाङ्क ५५)
२२.	असहजगन्तव्य	कविता	**प्रहरी द्वैमासिक** (२०६३, वर्ष ४८, अङ्क २)
२३.	दुनियाँमा सबैभन्दा अत्याचारी आँखा	गीत	**शिवपुरी सन्देश चौमासिक** (२०६३, वर्ष १२, अंक ३४)
२४.	प्रदूषण नियन्त्रण : एक विवेचना	लेख	**प्रहरी द्वैमासिक** (२०६३, वर्ष ४८, अङ्क ५)
२५.	केही क्षण सँगै बसी रुन मन	गीत	**अभिव्यक्ति द्वैमासिक** (२०६३, वर्ष ३७, अंक १३१)
२७.	भिकारीको मृत्यु	कविता	**मनोभाव त्रैमासिक** (२०६३, वर्ष ११, अंक ३३)
२८.	आऊ हाम्रो सम्बन्धको फेरि पुनर्विचार गरौं	गीत	**रचना मासिक** (२०६३, वर्ष ४६, पूर्णङ्क ९१)
२९.	मेरो संसार उदास छ	गीत	**अभिव्यक्ति द्वैमासिक** (२०६३, वर्ष ३७, अंक १२८)
३०.	गणित भनूँ गणित हैन	गीत	**सिउँडी अर्धवार्षिक** (२०६३, वर्ष ५, अंक ८)
३१.	अचम्मभो साँझ नढल्दै	गीत	**सिउँडी अर्धवार्षिक** (२०६३, वर्ष ५, अंक १०)
३२.	हर बिहान बाध्यतामा	गीत	**मिर्मिरे मासिक** (२०६३, वर्ष ३५, अङ्क ४)
३३.	जिन्दगीको सम्झौतामा सधैँ	गीत	**साहित्यसिन्धु मासिक** (२०६३, वर्ष २, अंक १८)
३४.	मोतिसरी आँसु मेरा आजपानी	गीत	**मिर्मिरे मासिक** (२०६४, वर्ष ३५, अंक १२)
३५.	वयस्क रङ्गहरू	कविता	**मिर्मिरे मासिक** (२०६४, वर्ष ३६, अंक ८)
३६.	तर्कना र अनुभूति	कविता	**प्रहरी द्वैमासिक** (२०६४, वर्ष ४९, अङ्क ५)
३७.	हे जिन्दगी बिन्तीमलाई	गीत	**अन्तर्वोध चौमासिक** (२०६४, वर्ष ४, अंक ८)
३८.	उपमा	कविता	**रचनामासिक** (२०६४, वर्ष ४७, पूर्णाङ्क ९५)
३९.	पीडा	गीत	**नादविन्दु** (२०६५, वर्ष १०, अंक १०)
४०.	जनसम्पर्क : प्रहरी सङ्गठनको आधार	लेख	**प्रहरी द्वैमासिक**(२०६५, वर्ष ५०, अङ्क २)
४१.	राष्ट्रसङ्घको शान्ति अभियानमा नेपाल प्रहरी	लेख	**प्रहरी द्वैमासिक**(२०६५, वर्ष ५०, अङ्क ३)
४२.	म मृत्यु सिक्दैछु	गीत	**शिवपुरी सन्देश चौमासिक** (२०६५,वर्ष १४, अंक ४४)
४३.	जीवनभोगाइ	कविता	**शब्दाङ्कुर मासिक** (२०६५, वर्ष ८, अङ्क ४)
४४.	बैशालु त्यो रात थियो	गीत	**महामण्डल त्रैमासिक** (२०६५, वर्ष १, अङ्क १)

४५.	जे नहुनु पर्ने थियो	गीत	**बन्दना त्रैमासिक** (२०६५, वर्ष २६, अङ्क ५९)
४६.	अतृप्त पर्खाइ	कविता	**प्रहरी द्वैमासिक** (२०६५, वर्ष ५०, अङ्क ६)
४७.	झरि पछ्यौरी र जेवी रुमाल	कविता	**मधुपर्क मासिक** (२०६६ बैशाख, वर्ष ४१,अङ्क १२)
४८.	मैले तिम्रो आँखाबाट	गीत	**हिमाली गुराँस अर्धवार्षिक** (२०६६, वर्ष१२, अङ्क २३)
४९.	प्रेमघडा भरिभरि दिएकै	गीत	**समय प्रवाह त्रैमासिक** (२०६६, वर्ष १, अङ्क १)
५०.	आँसु ठानी आजमलाई आँखाबाट	गीत	**मनोभाव त्रैमासिक** (२०६६, वर्ष १४, अङ्क ३८)
५१.	कविता	कविता	**हाम्रो मातृभूमि चौमासिक** (२०६६, वर्ष ७, अङ्क २)
५२.	आफै दुख्छ यो मन कहाँ के गुनासो	गीत	**हिमाली गुराँस अर्धवार्षिक** (२०६६, वर्ष१२, अङ्क २४)
५३.	युद्ध, शान्ति र मानव सभ्यता	गीत	**समष्टि द्वैमासिक** (२०६६, वर्ष ३०, अङ्क ४)
५४.	तिम्रो याद आइरहन्छ	गजल	**मनोभाव त्रैमासिक** (२०६६, वर्ष १५, पूर्णङ्क ३९)
५५.	नेता र भाषण	लघुकथा	**प्रहरी द्वैमासिक** (२०६६, वर्ष ५१, अङ्क ५)
५६.	सहमति र सहकार्यको मिलनविन्दु (१)	लेख	**हिमालय टाइम्स दैनिक** (वि.स. २०६६, असोज १८)
५७.	सहमति र सहकार्यको मिलनविन्दु (२)	लेख	**हिमालय टाइम्स दैनिक** (वि.स. २०६६, असोज १९)
५८.	बितेकै'थे रातहरू एक रातअर्को बित्यो	गीत	**तन्नेरी द्वैमासिक** (वि.सं. २०६६, वर्ष ३१, अंक १)
५९.	सहमति	कविता	**हिमालय टाइम्स दैनिक** (वि.स. २०६६, मंसिर १३)
६०.	गोधुलीमा साँझ दुख्छ अँधेरीमा रात	गीत	**प्रहरी द्वैमासिक** (२०६७, वर्ष ५२, अङ्क ५)
६१.	नेपाली राजनीतिको नियती	लेख	**नयाँ माण्डवी साप्ताहिक** (२०६७, मंसिर २२)
६२.	तिकडमबाजको गणितमा नेपाली राजनीति	लेख	**नयाँ माण्डवी साप्ताहिक** (२०६७, माघ ५)
६३.	आवाजविहीन ओठहरू	कविता	**नव प्रज्ञापन त्रैमासिक** (२०६७, वर्ष १७, अंक ४८)
६४.	तिमी आउँदा उही ठाँटबाँट लिई आउनु	गजल	**प्रहरी द्वैमासिक** (२०६८, वर्ष ५३, अङ्क ५)
६५.	समारोहमा अनौपचारिक व्यवहार	लेख	**हिमालय टाइम्स दैनिक** (२०६८, माघ १९)
६६.	प्रशासक होइन असल व्यवस्थापक बन्नुहोस्	लेख	**राजधानी दैनिक** (२०६८, चैत्र १०)
६७.	हिन्दू धर्ममा नारी	लेख	**युनिटी भ्वाइस मासिक** (२०६८, असोज, वर्ष ४)
६८.	ती कोमल अङ्गका सुगन्धबनूँ म	गजल	**मिर्मिरे मासिक** (२०६४, वर्ष ४०, अंक ६)
६९.	साहित्यकार विद्याप्रसाद घिमिरेको बाल्यकाल	व्यक्तिपरिचय	**केटाकेटी न्युज** (२०६९, बैशाख, वर्ष ८, अङ्क १)
७०.	तीज : संस्कृतिको आडमा मौलाउँदै छ विकृति	लेख	**युनिटी भ्वाइस मासिक** (२०६९, असार, वर्ष ४)
७१.	गणपति पुजन र यसको व्यवहारिक पक्ष	लेख	**नादविन्दु वार्षिक** (२०६९, वर्ष १४, पूर्णङ्क १४)
७२.	नेपाली राजनीति र हाम्रो नियती	लेख	**युनिटी भ्वाइस** (२०६९ पौष, अङ्क ६, वर्ष ४)
७३.	सङ्घीयतामा जातीय विवाद र संविधानको गन्तव्य	लेख	**युनिटी भ्वाइस** (२०६९ जेठ, अङ्क १०, वर्ष ३)
७४.	२१ औं शताब्दिका पुराना मान्छे	लेख	**राजधानी दैनिक** (२०६९, जेठ २८)
७५.	चिन्ताग्रस्त सिताराहरू	कविता	**कविता चौमासिक** (२०६९, पूर्णङ्क ९५) ने.प्र.प्र.
७६.	कठै विचरा म र मेरो देश	निबन्ध	**नवप्रज्ञापन त्रैमासिक** (२०६९, पूर्णङ्क ५७)
७७.	लिखत र लिखत बाजको संसार	निबन्ध	**महामण्डल चौमासिक** (२०६९, वर्ष ५, अङ्क २)
७८.	बाँसै नभेटे कसरी बजाउँछन् बाँसुरी	लेख	**नेपाल समाचारपत्र दैनिक** (२०६०, बैशाख ७)
७९.	न त आजकुनै खुसी	गीत	**रूपायन त्रैमासिक** (२०७०, वर्ष ३, अङ्क ४)
८०.	विशिष्ट व्यक्तिमाथिको खतरा र सुरक्षा	लेख	**प्रहरी द्वैमासिक** (२०७०, वर्ष ५५, अङ्क २)
८१.	निर्वाचन सुरक्षामा राजनीतिक प्रतिबद्धता	लेख	**युनिटी भ्वाइस** (२०७० मंसिर, अङ्क ५, वर्ष ५)
८२.	आज फेरि उनीसँग भेटघाटको चर्चा चल्यो	गजल	**प्रहरी द्वैमासिक** (२०७०, वर्ष ५५, अङ्क ५)
८३.	बाबुलाई तिम्रीनानी मन परेन	गजल	**प्रहरी द्वैमासिक** (२०७०, वर्ष ५५, अङ्क ६)
८४.	नवकिशोरीको पीडा	लेख	**गोरखापत्र दैनिक** (२०७०, चैत्र १)

८५.	क्या गज्जब ! त्यत्रो मोटरसाइकल गायव	निबन्ध	**महामण्डल त्रैमासिक** (२०७०, वर्ष ६, अङ्क २)
८६.	महानगरीको महाबयान	लेख	**गोरखापत्र दैनिक** (२०७०, साउन ५)
८७.	राजनीतिप्रति घट्दो विश्वास र नेतृत्वको जिम्मेवारी	लेख	**युनिटी भ्वाइस** (२०७० चैत्र, अङ्क ९, वर्ष ५)
८८.	यसरी नै चलिरहेछ	निवन्ध	**सुलेख मासिक** (२०७१, वर्ष ३, अङ्क १०)
८९.	बेइमानी र वेइमानहरू	निवन्ध	**दायित्व द्वैमासिक** (२०७१ असार, वर्ष २८अंक ९२)
९०.	समयको कसीमा नेपाल प्रहरी	लेख	**गोरखापत्र दैनिक** (२०७१, असोज ३१)
९१.	समालोचकले सर्जकलाई नयाँ सम्भावनातर्फ उन्मुख गराउँछ	अन्तर्वार्ता	**विमोचन मासिक** (२०७१ असार, वर्ष ३२ अङ्क ११)
९२.	महिलाजन्य समस्या र बालअधिकार संरक्षण	लेख	**प्रहरी द्वैमासिक** (२०७१, वर्ष ५६, अङ्क ६)
९३.	ज्योतिष : विज्ञान वाविश्वास	प्रबन्ध	**शारदा मासिक** (२०७१ चैत्र, अङ्क १२, वर्ष १)
९४.	होलीको धार्मिक तथा सांस्कृतिक महत्व र रङ्गिन विकृति	प्रबन्ध	**शारदा मासिक** (२०७१ माघ, वर्ष १, अङ्क १०)
९५.	नवीन युगको नयाँ उचाइमा प्रहरी	लेख	**नेपाल समाचारपत्र दैनिक** (२०७१, असोज ३१)
९६.	यसलाई के भेट भनौं	गजल	**मधुपर्क मासिक** (२०७१ जेठ, अङ्क १, वर्ष ४७)
९७.	रित्तो पाना लिएँ जिन्दगानी लेखिरहेँ	गजल	**प्यास त्रैमासिक** (२०७१, अङ्क १, वर्ष ४७)
९८.	अनुहार	निबन्ध	**प्रहरी द्वैमासिक** (२०७२, वर्ष ५७, अङ्क १)
९९.	हामीले कार्य र परिणामको सेतु जोड्न जानेनौं	लेख	**युनिटी भ्वाइस** (२०७२ बैशाख, अङ्क १०, वर्ष ६)
१००.	पुन्टेको रिपोर्ट	लघुकथा	**समष्टि द्वैमासिक** (२०७२, वर्ष ३६, अङ्क १०४)
१०१.	फेरि हाम्रा दिनहरू उसै गरी चल्न थाले	गजल	**प्रहरी द्वैमासिक** (२०७२, वर्ष ५७, अङ्क ४)
१०२.	लिखतकै राज	निबन्ध	**मिर्मिरे मासिक** (२०७२, वर्ष ४४, अङ्क २)
१०३.	मानिसमा अन्तर निहित हिंसा प्रवृत्ति	निबन्ध	**सुलेख मासिक** (२०७२, वर्ष ४, अङ्क ८)
१०४.	प्राकृतिक विपत्ति र राष्ट्रिय दायित्व	विचार	**शारदा मासिक** (२०७२ साउन, अङ्क ४, वर्ष २)
१०५.	नगरका नरनारीप्रति महानगरको दायित्व	लेख	**युनिटी भ्वाइस** (२०७२ असार, अङ्क १२ वर्ष ६)
१०६.	तर्क र विचार	निबन्ध	**महामण्डल त्रैमासिक** (२०७२, वर्ष ८, अङ्क १)
१०७.	अन्नपूर्ण गुराँस र सगरमाथा	कविता	**कविताचौमासिक** (२०७२, पूर्णङ्क १०२)
१०८.	विज्ञानका आँखामा मन्दिर	प्रबन्ध	**राष्ट्र संरक्षण साप्ताहिक** (२०७२, फागुन १६)
१०९.	अहिले त मीठो भेटघाट हुनथालेको छ	गजल	**शारदा मासिक** (२०७२, जेठ, वर्ष २, अङ्क २)
११०.	आज चिसापानी पारी कालापानी खोज्दैछु म	गजल	**शारदा मासिक** (२०७२ जेठ, वर्ष २, अङ्क २)
१११.	बाँस बिना बाँसुरी	निबन्ध	**सुलेख मासिक** (२०७३, वर्ष ४, अङ्क १२)
११२.	मेरो संसार उदास छ	गीत	**अभिव्यक्ति मासिक** (२०७३)
११३.	नाङ्गो मान्छे	कविता	**मिर्मिरे मासिक** (२०७३, अङ्क १, वर्ष ४५)
११४.	यो वाद त्यो वाद कहाँ थियो र पहिले अनुहार	गजल	**प्रहरी द्वैमासिक** (२०७३, वर्ष ५८, अङ्क १)
११५.	परमहंसको हनिमुन	लघुकथा	**प्रहरी द्वैमासिक** (२०७३, वर्ष ५८, अङ्क ४)
११६.	झगडा	निबन्ध	**सुलेख मासिक** (२०७३, वर्ष ५, अङ्क ७)
११७.	हाँगा फैलिएको रूखजस्तै स्रष्टा	स्रष्टा परिचय	**सुलेख मासिक** (२०७३, वर्ष ५, अङ्क ७)
११८.	उपमा	कविता	**रचना द्वैमासिक** (२०७३)
११९.	परिवर्तन	निबन्ध	**शरदा मासिक** (२०७३, वर्ष ३, पूर्णाङ्क ३३)
१२०.	नेपाल प्रहरीको व्यावसायिक यात्रा	लेख	**गोरखापत्र दैनिक** (२०७३, असोज २०)
१२१.	यो कस्तो परिवर्तन	निबन्ध	**भानु मासिक** (२०७३, वर्ष ५३, अङ्क २०१)

२.८.४ पुरस्कार तथा सम्मान

विद्याप्रसाद घिमिरेले साहित्य लेखनका विभिन्न क्षेत्रमा कलम चलाएका छन् । साहित्यका विभिन्न विधामा कलम चलाएबापत उनी विभिन्न पुरस्कारद्वारा सम्मानित भएका पनि छन् । जुन निम्नानुसार छन् :

साहित्यमा क्षेत्रमा प्राप्त भएका पुरस्कारहरू

(१) नुवाकोट साहित्य प्रतिष्ठान, नुवाकोटबाट २०७१ सालको भक्तबहादुर साहित्य सम्मान ।

(२) दायित्व वाङ्मय प्रतिष्ठान, नेपालबाट २०७१ सालमा रू. दश हजार राशीको हरिकलागुणाकर दायित्व रचना पुरस्कार ।

(३) नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान, काठमाडौँबाट २०७२ सालमा आयोजित गजल वाचन प्रतियोगितामा प्रशंसित ।

(४) नोबेल साकोस साहित्य प्रतिष्ठान, काठमाडौँबाट २०७३ सालको एन्जेलिना स्मृति नोबल साकोस साहित्य सम्मान ।[२३]

प्रहरी सेवामा प्राप्त पुरस्कार तथा सम्मान

(१) प्रहरी द्वैमासिक उत्कृष्ट लेखक तृतीय पुरस्कार, २०६१ ।

(२) प्रहरी द्वैमासिक उत्कृष्ट लेखक द्वितीय पुरस्कार, २०६३ ।

(३) प्रहरी द्वैमासिक उत्कृष्ट लेखक पुरस्कार, २०६६ ।

(४) प्रहरी द्वैमासिक उत्कृष्ट सम्पादक, २०६७ ।

(५) प्रहरी परिवार महिला सङ्घबाट उत्कृष्ट लेखक सम्मान, २०६७ ।

(६) नेपाल प्रहरी अस्पतालबाट उत्कृष्ट लेखक सम्मान, २०७० ।

(७) नेपाल प्रहरी श्रीमती सङ्घबाट उत्कृष्ट सम्पादक सम्मान,२०६७ र २०७२ ।

[२३] ऐजन ।

तेस्रो परिच्छेद

विद्याप्रसाद घिमिरेको व्यक्तित्व

३.१ पृष्ठभूमि

व्यक्तिभित्र रहेको निजी गुण वा विशेषता नै व्यक्तित्व हो । उसमा रहेको व्यक्तित्वका आधारमा नै व्यक्तिको पहिचान बनेको हुन्छ । हरेकको व्यक्तित्व निर्माणमा उसले जन्मेदेखि भोगेको पारिवारिक, सामाजिक, शैक्षिक, राजनीतिक आदि वातावरणको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ । जीवनमा भोगेका अनुभव, सुःख, दुख आरोहअवरोह एवं उतार चढावहरूले व्यक्तित्व निर्माणमा महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ । व्यक्तित्व निर्माणमा व्यक्तिको एक पक्षमात्र नभएर उसका जीवनका सकारात्मक नकरात्मक सबै पाटाहरूले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेका हुन्छन् ।

मूलतः हरेक व्यक्तिको व्यक्तित्व आन्तरिक र वाह्य गरी २ किसिमको हुन्छ । वाह्य व्यक्तित्व शारीरिक बनोट, रूप रङ्ग, हाउभाउ, लवाइ, जस्ता बाहिरबाट प्रत्यक्ष देख्न र पहिचान गर्न सकिने पक्षहरूमा आधारित हुन्छ । आन्तरिक व्यक्तित्व व्यक्तिमा अन्तरनिहीत गुण, स्वभाव, आचार, विचार, क्षमता, प्रवृत्ति, योग्यता, विशेषताजस्ता देख्न र सहज रूपमा पहिचान गर्न नसकिने पक्षहरूमा आधारित हुन्छ । सार्वजनिक व्यक्तित्वको रूपमा पहिचान स्थापित गर्न वाह्य व्यक्तित्वको भूमिका गौण हुन्छ भने आन्तरिक व्यक्तित्वको अहम् भूमिका रहेको हुन्छ ।

विद्याप्रसाद घिमिरे नेपाली साहित्यका प्रखर प्रतिनिधि व्यक्तित्व हुन् । मूलतः उनको व्यक्तित्वका धरै पाटाहरू छन् । उनी साहित्यकार व्यक्तित्वका साथसाथै सुरक्षाकर्मी व्यक्तित्व पनि हुन् । साहित्यमा उनी कवि, निबन्धकार, पत्रकार, सम्पादक, गीतकार, गजलकार लगायतका व्यक्तित्व छन् भने सामाजिक व्यक्तित्वको रूपमा स्थापित हुन पनि उनी सफल देखिन्छन् । उनका यिनै व्यक्तित्वका विभिन्न पाटाहरूलाई यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ ।

३.२ बाह्य वा शारीरिक व्यक्तित्व

कुनै पनि व्यक्तिलाई स्पष्ट ढङ्गले देख्न सकिने बाहिरी स्वरूप नै शारीरिक व्यक्तित्व हो । वाह्य व्यक्तित्व हेर्दा विद्याप्रसाद घिमिरेको सरल र सादा जीवन बाँच्न मन पराउने देखिन्छन् । उनको व्यक्तित्व आकर्षक र गम्भीर छ । गहुँगोरो वर्ण, अधवैशे उमेर, मोटो

जिउडाल, चश्मा लगाउने र कुराकानीमा मिलनसार, सादा र सरल पहिरनले उनको सादा जीवनयुक्त व्यक्तित्वलाई झल्काएको छ । घिमिरेको दृष्टिगत कमजोरी रहेको छ । १३ बर्ष यता ९.२५ पावरको हार्डलेन्स प्रयोग गर्दै आएका छन् । लेन्स खोलेको समयमा उनले आफ्नै परिवारका सदस्यलाई समेत चिन्न सक्दैनन् । सुरूका दिनमा कमजोर दृष्टिको कारण उनको दैनिकी नै अस्तव्यस्त बनेको थियो । पछि बिस्तारै उनले आफ्नै लयमा जीवनको गति अगाडि बढाइरहेका छन् । बाल्यकालमा अन्य बालबालिकाको तुलनामा देखिने उनको उरन्ठेउलो प्रवृत्ति युवावस्थामा आइपुग्दा गम्भीर बन्दै गएको देखिन्छ । ५.४ फिट उचाइ र ८० किलो तौल भएका घिमिरे प्रहरी सेवाभित्र पनि प्रकाशन र सूचना सम्प्रेषण गर्ने शाखामा रही प्रहरी पत्रिकाको सम्पादकको कार्यमा व्यस्त देखिन्छन् । प्रहरी सेवामा पनि साहित्य तथा लेखन कार्यमा सहयोगी हुने क्षेत्रमा रहेका कारणले गर्दा साहित्यिक व्यक्तित्वलाई पेसाले पनि प्रत्यक्ष सहयोग पुऱ्याएको देखिन्छ ।[२४]

३.३ व्यक्तित्वका विभिन्न पाटाहरू

मूलतः पेसागत रूपमा प्रहरी भएको र साहित्य सिर्जना तथा लेखन प्रकाशनका क्षेत्रमा समेत संलग्न भएको कारणले प्रहरी र साहित्यकार व्यक्तित्व प्रखर रूपमा देखिने भएतापनि विभिन्न क्षेत्रमा संलग्न भएकाले बहुआयामिक व्यक्तित्वका रूपमा विद्याप्रसाद घिमिरे रहेका छन् । विभिन्न क्षेत्र र कार्यमा आवद्ध रही काम गरेकाले उनको गौरवमय बहुआयामिक व्यक्तित्व स्थापित भएको छ । उनको गौरवमय बहुआयामिक व्यक्तित्वलाई तलको तालिकाबाट देखाउन सकिन्छ ।

विद्याप्रसाद घिमिरेको बहुआयामिक व्यक्तित्वका विभिन्न पाटाहरू

विद्याप्रसाद घिमिरेका व्यक्तित्वका विभिन्न पाटाहरू

साहित्यिक व्यक्तित्व	साहित्येतर व्यक्तित्व
कवि व्यक्तित्व	प्रहरी व्यक्तित्व
निबन्धकार व्यक्तित्व	संचारकर्मी व्यक्तित्व
लेखक व्यक्तित्व	संस्थागत व्यक्तित्व
गीतकार व्यक्तित्व	
गजलकार व्यक्तित्व	
सम्पादक व्यक्तित्व	

[२४] विद्याप्रसाद घिमिरेसँग लिइएको अन्तर्वार्ताबाट प्राप्त जानकारी ।

३.३.१ साहित्यिक व्यक्तित्व

कुनै पनि व्यक्तिले साहित्यका क्षेत्रमा गरेको योगदानका आधारमा उसको साहित्यिक व्यक्तित्व मूल्याङ्कन गरिन्छ । साहित्यमा विभिन्न विधाहरू कथा, कविता, उपन्यास, निबन्ध, नाटक, गीत, गजल, जस्ता क्षेत्रमा गरेको योगदानबाट नै साहित्यिक व्यक्तित्व के कस्तो छ भन्ने निर्धारण गरिन्छ । विद्याप्रसाद घिमिरेका प्रकाशित कृति तथा फुटकर रचनाका आधारमा उनको साहित्यिक व्यक्तित्वलाई अध्ययन गर्न सकिन्छ ।

३.३.१.१ निबन्धकार व्यक्तित्व

साहित्यकार विद्याप्रसाद घिमिरेको बहुआयामिक साहित्यिक व्यक्तित्वमध्ये निबन्धकार व्यक्तित्व प्रमुख हो । निबन्धकार व्यक्तित्वका रूपमा चिनाउने उनको कृति **छैटौं इन्द्रिय** निबन्ध सङ्ग्रह हो । यस निबन्ध सङ्ग्रहमा उनका विविध विषयमा लेखिएका १९ वटा निबन्धहरू रहेका छन् । त्यसमध्ये अधिकांशत विभिन्न पत्रपत्रिकाहरूमा प्रकाशित भइसकेका निबन्ध छन् । उनका अधिकांश निबन्धहरू लामा र जीवनदर्शनसँग सम्बन्धित रहेका छन् । कृतिमा प्रकाशित निबन्ध बाहेक पनि केही निबन्ध विभिन्न पत्रपत्रिकामा फुटकररूपमा प्रकाशित भएका छन् । विभिन्न साहित्यिक तथा गैरसाहित्यिक पत्रपत्रिकामा प्रकाशित विश्लेषणात्मक लेख तथा निबन्धसमेत रहेका छन् । उनका निबन्ध सरल, सहज भाषाशैलीमा लेखिएका छन् । अधिकांश निबन्ध बस्तुपरक र वौद्धिक खालका छन् । यिनका निबन्धहरूमा तार्किकता, व्याख्यात्मकता, प्रामाणिकता एवं विश्लेषणात्मक जस्ता विशेषताहरू पाइन्छन् । यिनका निबन्धहरू खोजमूलक, तार्किक, वौद्धिक र प्रामाणित रूपमा प्रस्तुत गरिएका छन् ।

३.३.१.२ कवि व्यक्तित्व

विद्याप्रसाद घिमिरेको अर्को सशक्त व्यक्तित्व कवि व्यक्तित्व पनि हो । २०६७ सालमा प्रकाशित **सेलाएको घाम** कविता सङ्ग्रहमा उनका ४१ वटा गद्य कविताहरू सङ्कलित छन् । साहित्यकार व्यक्तित्वका रूपमा उनलाई चिनाउने पहिलो कृति पनि यही नै हो । यसबाहेक पनि उनका विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित अवस्थाका केही कविताहरू छन् । सरल र सहज रूपमा छोटा आयामका कविता लेख्ने घिमिरेले वर्तमान जीवन र जगतका अनुभव र अनुभूतिहरूको यथार्थलाई कलात्मक भाषिक शिल्प र शैलीमा प्रस्तुत गरेका छन् । कलात्मकता र रागात्मकताका साथ कविता लेख्ने घिमिरेका कवितामा राष्ट्रप्रेम, प्रकृति प्रेम,

मानवीय संवेदनशीलता, सामाजिक विकृति र विसङ्गतिको यथार्थ प्रस्तुति जस्ता विशेषता पाइन्छन् । पहिलो कविता सङ्ग्रहमा नै उनले राम्रो कविको दर्जामा स्थापित हुने प्रयत्न गरेका छन् । उनका अधिकांश कविता उत्कृष्ट रहेका छन् । घिमिरेको कविता यात्राको थालनी २०५२ सालमा **प्रहरी** पत्रिकामा **समर्पण** शीर्षकको कविताका माध्यमाबाट भएको हो । यस सङ्ग्रहमा सङ्ग्रहीत कविता बाहेक उनका अन्य केही कविता पछिल्लो समयमा विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित भएका छन् भने अप्रकाशित अवस्थामा समेत केही कविता रहेका छन् ।

३.३.१.३ लेखक व्यक्तित्व

विद्याप्रसाद घिमिरेले विभिन्न साहित्यिक तथा गैरसाहित्यिक पत्रपत्रिकामा विभिन्न विषयमा आधारित भएर निबन्धात्मक खालका विश्लेषणात्मक लेख रचना प्रकाशित गरेर लेखकका रूपमासमेत व्यक्तित्व बनाएका छन् । कतै विद्याप्रसाद घिमिरेका नाममा र कतै वी.पी. घिमिरेका नाममा लेखहरू प्रकाशन गरेका छन् । पेसाले प्रहरी भएका कारणले कतिपय विवादास्पद र पेसाका कारण लेख्न असहज हुने लेखहरूमा उनले वी.पी. घिमिरेका नामबाट लेखहरू लेखेर प्रकाशन गर्ने गरेको पाइन्छ । त्यस्ता खालका लेखहरू कृतिगत रूपमा प्रकाशित भएका छैनन् । राजनीतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा समसामयिक विषयमा उनले कलम चलाएको पाइन्छ । राजनीतिक क्षेत्र, पेसागत क्षेत्रका साथै सरकारले गरेका गलत कदमका विरूद्ध पनि उनले कलम चलाएका छन् । पत्रकारिता पेसामा प्रहरी सेवा भित्रैबाट संग्लग्न रहेका घिमिरेको अखवारी लेखनमा समेत राम्रो स्थान रहेको पाइन्छ । उनी निर्भिक, निडर, र आत्माले देखेका कुरा लेख्ने इमान्दार लेखकका रूपमा देखिन्छन् । घिमिरेले गोरखापत्र, समाचारपत्र, राजधानी, हिमालय टाइम्स, अन्नपूर्ण पोष्ट, नागरिक आदि दैनिक पत्रिका समय, जनप्रहार, नयाँ माण्डवी, जनसत्ता लगायतका साप्ताहिक पत्रिका तथा राजधानीबाट निस्कने युनिटी भ्वाइस, समय लगायतका पाक्षिक तथा मासिक, द्वैमासिक पत्रिका र अनलाइन पत्रिकाहरूमा उनका विविध विषयमा आधारित लेख रचनाहरू प्रकाशित भएका छन् । त्यस्तैगरी विभिन्न साहित्यिक पत्रपत्रिका र अनलाइनमा पनि उनका साहित्यिक रचनाहरू प्रकाशित भएका छन् ।

३.३.१.४ गीतकार व्यक्तित्व

विद्याप्रसाद घिमिरे गीतकारका रूपमा पनि परिचित छन् । कविता र निबन्धभन्दा पहिले नै गीतहरू लेखेर उनले सार्वजनिक छवि बनाउन सफल भइसकेका थिए । धेरै

गीतहरू रेकर्ड भइसकेपछि मात्र उनले कविता र गजलतर्फ कलम चलाउन थालेको पाइन्छ । प्रकाशनका हिसाबले भने उनको जेठो कृति बनेर कविता सङ्ग्रह **सेलाएको घाम** बाहिर आयो । ७६ वटा गीतहरू सङ्ग्रहीत भएको **चिरिएको मुटु** नामको गीत सङ्ग्रहपनि उनले प्रकाशित गरेर बाहिर ल्याएका छन्। यस सङ्ग्रहमा उनका साढे दुई दर्जनभन्दा बढी रेकर्ड भइसकेका गीतहरू छन् भने बाँकी रेकर्ड नभएका गीतहरू छन् । यस सङ्ग्रहमा रहेका अधिकांश गीतहरू प्रेमप्रणयका छन् भने केही राष्ट्रियतासँग सम्बन्धित छन् । केही अध्यात्म भक्तिमा आधारित भजन पनि यस सङ्ग्रहमा छन् । यी भजनमध्ये दुई वटा भजन रेकर्ड भइसकेका छन् । यस सङ्ग्रहमा सङ्कलित गीतहरू बाहेक प्रकाशन र रेकर्ड हुन बाँकी उनका केही गीतहरू पनि छन् ।[२५]

३.३.१.५ गजलकार व्यक्तित्व

विद्याप्रसाद घिमिरेले गजलको क्षेत्रमा पनि कलम चलाएका छन् । उनका गजलहरू कृतिका रूपमा भने प्रकाशित भएका छैनन् । विभिन्न साहित्यिक पत्रिकाहरूमा २३ वटा गजलहरू प्रकाशित भइसकेका छन् भने प्रकाशित र अप्रकाशित गरी जम्मा ५७ वटा गजलहरू उनले लेखेका छन् । २ वटा गजलहरू रेकर्ड भई विभिन्न सञ्चारमाध्यमबाट प्रसारण भइरहेका छन् ।

३.३.१.६ सम्पादक व्यक्तित्व

विद्याप्रसाद घिमिरे साहित्यिक पत्रकारितामा सक्रिय भई सम्पादक व्यक्तित्वका रूपमा समेत आफुलाई चिनाउन सफल भएका छन् । उनले नेपाल प्रहरीको मुखपत्रकै रूपमा प्रकाशित हुने **प्रहरी** द्वैमासिक र **प्रहरी** मासिक बुलेटिन पत्रिकाको विगत १० बर्षदेखि सम्पादकको रूपमा काम गरिरहेका छन् । २०६० सालदेखि सह सम्पादकका रूपमा काम गर्न थालेका घिमिरेले २०६३ सालदेखि निरन्तर रूपमा **प्रहरी** द्वैमासिक पत्रिकार **प्रहरी** मासिक बुलेटिनको सम्पादक छन् । घिमिरेले २०६७ सालमा प्रहरी द्वैमासिक उत्कृष्ट सम्पादन पुरस्कार तथा २०७० सालमा नेपाल प्रहरी अस्पतालबाट उत्कृष्ट लेखक सम्मान २०७० समेत प्राप्त गरेका छन् । यसबाहेक आफ्नै बाबु ताराप्रसाद घिमिरेद्वारा लिखित ताराप्रसाद घिमिरेकै जीवनीमा आधारित **आयाम** नामक कृतिको पनि यिनले नै सम्पादन गरेका छन् ।[२६]

---

[२५] ऐजन ।

[२६] ऐजन ।

नेपाल प्रहरीको विभिन्न निकायबाट प्रकाशित हुने स्मारिका तथा वार्षिक बुलेटिनहरू पनि उनले नै सम्पादन गर्दै आइहेका छन् । नेपाल प्रहरीको अपराध अनुसन्धान विभागबाट प्रकाशित हुने वार्षिक स्मारिका **सिआइडी**को विगत तीन वर्षदेखि सम्पादन गरिरहेका छन् । त्यस्तै राष्ट्रिय प्रहरी प्रतिष्ठानबाट प्रकाशित हुने वार्षिक स्मारिका **प्रेरणा**को चार वर्षयता उनले नै सम्पादन गरिरहेका छन् । नेपाल प्रहरी श्रीमती सङ्घको वार्षिक मुखपत्र **सहचरी** स्मारिका आठ वर्षदेखि र नेपाल प्रहरी अस्पतालको पत्रिका **आरोग्य दर्पण** विगत पाँच वर्षदेखि सम्पादन गर्दै आएका छन् ।

श्यामसिंह थापाद्वारा लिखित **नेपालका चर्चित दंगाहरू** (२०६५), **प्रहरी जीवनमा मेरा अनुभव र अनुभूति** (२०६५) **आराध्य** (२०७३) को साथै आफैद्वारा रचित कृतिहरूको पनि आफैले नै सम्पादन गरेका छन् ।

घिमिरेका संकलन तथा सम्पादन गरेका अन्य कृतिमा नेपाल प्रहरी र सशस्त्र प्रहरी सेवामा लिइने परीक्षाको सहयोगीका रूपमा रहेका पुस्तकहरू निम्न छन् :

(१) सशस्त्र प्रहरीबल प्रहरी सहायक निरीक्षक परीक्षा सहयोगी
(२) नेपाल प्रहरी सहायक निरीक्षक परीक्षा सहयोगी
(३) सशस्त्र प्रहरी बल प्रहरी निरीक्षक परीक्षा सहयोगी
(४) नेपाल प्रहरी जवान परीक्षा सहयोगी
(५) दश जोड दुईका लागि उपयोगी पुस्तक सरल नेपाली निबन्ध

३.३.२ साहित्येतर व्यक्तित्व

विद्याप्रसाद घिमिरेको बहुआयामिक व्यक्तित्व रहेको छ । प्रहरी सेवामा कार्यरत यिनी इमान्दार, स्वाभिमानी र कुशल व्यक्तित्वका रूपमा रहेका छन् । प्रहरी सेवामा रहेता पनि प्रहरी पोसाक लगाएर सुरक्षार्थ खटिने कर्मचारीको रूपमा भने उनले काम गर्नु परेको छैन । जसरी साहित्यिक व्यक्तित्वका विभिन्न पाटाहरू रहेका छन् त्यस्तै गरी गैरसाहित्यिक क्षेत्रमा पनि विविध पाटाहरू रहेका छन् । घिमिरेको गैरसाहित्यिक व्यक्तित्वलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

३.३.२.१ प्रहरी व्यक्तित्व

मानिस जीविकोपार्जनको सिलसिलामा कुनै न कुनै पेसा वा व्यवसायमा आवद्ध रहेको हुन्छ । लेखक, साहित्यकारहरूले लेखनलाई नै व्यावसायिक रूपमा अपनाउन सक्ने अवस्था नेपालमा खासै देखिँदैन । साहित्यिकार विद्याप्रसाद घिमिरेको साहित्यिक व्यक्तित्व पनि शोख र आत्मसन्तुष्टी पूरा गर्ने क्रममा नै स्थापित भएको पाइन्छ । मनका भावनाहरू

लेख्दै र पोख्दै जाँदा उनको साहित्यिक व्यक्तित्व निर्माण भएको हो भने प्रहरी व्यक्तित्व जीविकोपार्जनका लागि कुनै पेसा वा व्यवसायमा लाग्नु पर्ने बाध्यात्मक परिस्थितिबाट निर्माण भएको हो । उनी प्रहरी सेवाको माथिल्लो तहमा पुग्ने इच्छा र अभिलाषा लिएर २०४५ सालमा प्रहरी सहायक निरीक्षक पदबाट प्रवेश गरेका थिए ।[२७] हाल उनी प्रहरी निरीक्षक पदमा रही साहित्य मिश्रित **प्रहरी** पत्रिकाको सम्पादनमा कार्यरत छन् । जसको कारणले गर्दा पेसाले पनि साहित्यिक व्यक्तित्व निर्माणमा यनलाई सहयोग पुऱ्याएको छ ।

शिक्षित र मध्यमवर्गीय परिवारमा जन्मिएका घिमिरेका बाबु २८ बर्षसम्म प्रमुख जिल्ला अधिकारीको पदमा कार्यरत रहेका थिए । बाबु र परिवारको असहमति हुँदा पनि २०४५ सालमा उनी साथीभाइकै लहडमा प्रहरी सहायक निरीक्षक पदमा भर्ना भए । तत्पश्चात् तालिममा कडारूपमा खटिनुपर्दा उनले असहज अवस्था भोग्नु परेको थियो । तालिमकै बेला उनले जागिर छाडेर भाग्ने प्रयत्नसमेत गरेका थिए । तर अन्ततः उनी त्यही पेसामा नै लागिरहे । प्रहरी सेवामा रही प्रहरी पोसाकमा बन्दुक समाउने काम भने अत्यन्तै थोरै समय गरे । २०६० सालदेखि उनले प्रहरी प्रधान कार्यालयबाट प्रकाशित हुने साहित्यिक पत्रिका **प्रहरी** द्वैमासिकको सह सम्पादक भएर काम गरे भने २०६३ सालबाट सम्पादकको नै जिम्मेवारी बहन गरिरहेका छन् । रेडियोबाट प्रसारित हुने रेडियो प्रहरी कार्यक्रममा समेत उनी विगत १० वर्षदेखि निर्देशक छन् ।

३.३.२.२ सञ्चारकर्मी व्यक्तित्व

प्रकाशन, प्रसारणलगायत सञ्चारको क्षेत्रमासमेत सक्रिय रहेका घिमिरे पेसाले सञ्चारकर्मी नभए पनि जागिरकै क्रममा उनी सञ्चारसँग निकट भएको देखिन्छ । विगत १३ वर्षदेखि उनी रेडियो नेपालद्वारा प्रसारित **प्रहरी** कार्यक्रमको निर्देशकको भूमिकामा काम गर्दै आइरहेका छन् । त्यस्तै गरी साहित्यिक सामग्रीसमेत मिश्रित भएको **प्रहरी द्वैमासिक** पत्रिका र **प्रहरी बुलेटिन**को सम्पादकमा रहि सञ्चारकर्मीको व्यक्तित्व बनाउन समेत उनी सफल भएका छन् ।

३.३.२.३ संस्थापक तथा संस्थागत व्यक्तित्व

मानिस सामाजिक प्राणी भएको हुनाले समाज विकासका लागि केही न केही गर्नु उसको कर्तव्य हो । विद्याप्रसाद घिमिरले विभिन्न सङ्घ संस्थाको स्थापना तथा नेतृत्व गरेका छन् । उनको निम्न उल्लेखित संस्थागत तथा संस्थापक योगदान रहेको छ ।

---

[२७] ऐजन ।

(१) प्रहरी निरीक्षक, नेपाल प्रहरी ।

(२) सम्पादक, प्रहरी द्वैमासिक प्रकाशन ।

(३) सम्पादक, प्रहरी मासिक बुलेटिन ।

(४) निर्देशक, रेडियो प्रहरी कार्यक्रम ।

(५) विशिष्ट सदस्य, दायित्व वाङ्मय प्रतिष्ठान, नेपाल ।[२८]

(६) प्राज्ञसभा सदस्य, नव प्रज्ञापन साहित्यिक त्रैमासिक पत्रिका ।

३.४ जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वबीच अन्तःसम्बन्ध

शिक्षित र उच्च मध्यम वर्गीय ब्राह्मण परिवारमा जन्मिएका विद्याप्रसाद घिमिरेले आर्थिक रूपले जीवनमा अभाव र पीडा भोग्नु परेन । बाबु प्रमुख जिल्ला अधिकारीका रूपमा विभिन्न जिल्लामा सरूवा भएर गएसँगै उनको विद्यालयीय पठन-पाठन स्थिर हुन सकेन । यसले उनको पठन पाठनमा केही असहज बनायो । स्नातकसम्म औपचारिक शिक्षा लिएका घिमिरेको स्वअध्ययन भने व्यापक देखिन्छ । पारिवारिक असमतिकै वावजुद प्रहरी सेवामा प्रवेश गरेका घिमिरे भर्ना हुँदा माथिल्लो तहमा छिट्टै पुगिने भ्रममा प्रहरी सेवाप्रवेश गरेका थिए । आफू भर्ना हुन लागेको पदभन्दा माथि के कति तहहरू छन् र ती पदमा पुग्नके कस्ता चरणहरू पार गर्नुपर्छ भन्ने जानकारीसमेत आफूलाई नभएकाले यसमा आफू झुक्किएको बताउँछन् । बाल्यकालमा चकचके स्वभाव भए पनि युवावस्था प्रवेशसँगै उनी गम्भीर प्रकृतिका हुन थाले । ठूलो सपना बोकेर महत्वाकांक्षी बन्ने सपना नपालेका घिमिरेको जीवन शैली सादा रहेको छ ।

प्रहरी सेवामा प्रवेश गरेपश्चात् आफ्ना मनका भावनाहरू लेख्दै जाँदा र पत्रपत्रिकामा प्रकाशित गर्दै जाँदा लेखक तथा साहित्यकारका रूपमा विद्याप्रसाद घिमिरे स्थापित भए । पेसाले प्रहरी र अध्ययन गरेको विषय व्यवस्थापन भए पनि उनमा जे जति व्यक्तित्व स्थापित भएको छ, त्यसलाई हेर्दा मानिसभित्र रहेको भावनालाई प्रष्फुटन हुनबाट पढाइ र पेसाले रोक्न सक्दैन भन्ने प्रमाणित भएको छ । साहित्य सिर्जनामा पेसाले प्रभाव पार्ने भए पनि यो सर्वत्र लागु हुने विषय होइन । सामान्यतया नेपाली जनमानसमा प्रहरी बढी कठोर हुन्छन्, वौद्धिकता र भावनात्मकता उनीहरूमा हुँदैन, भन्ने सोच रहेको पाइन्छ । कठोरता, कामलता, हार्दिकता तथा वौद्धिकताजस्ता कुराहरू पेसाले निर्धारण गर्ने कुरा होइन भन्ने घिमिरेबाट स्पष्ट हुन्छ । व्यक्तिले अध्ययन गरेको औपचारिक शिक्षाले साहित्य सिर्जनामा

---

[२८] ऐजन ।

प्रभाव पार्ने भए पनि यो कुरा घिमिरेमा लागु हुँदैन । व्यवस्थापन र साहित्य दुई फरक पाटा हुन् । तापनि व्यवस्थापन विषय अध्ययन गरेका घिमिरे साहित्य लेखन तथा सम्पादनका क्षेत्रमा स्थापित भएका छन् ।

पेसाले प्रहरी घिमिरेमा आम प्रहरीमा हुनु पर्ने पेसागत गुण कम भएको देखिन्छ । उनी कोमल, वौद्धिक, र तार्किक व्यक्ति हुन् । प्रहरी सेवामा चेन अफ कमान्ड र आदेशको पालनाको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । यस्तो क्षेत्रआफ्नो प्रकृतिअनुकूल नभएकै कारण उनी प्रकाशन तथा सम्पादन क्षेत्रमा कार्यरत रहेको बताउँछन् । साथै यस क्षेत्रमा आफ्नो रूचि पनि भएको हुँदा काम गर्ने अवसर पाएको बताउँछन् । घिमिरेको साहित्यिक व्यक्तित्व निर्माणमा साहित्यिक पत्रिका **प्रहरी** सम्पादनको जिम्मेवारीले पनि महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको छ । पत्रिका सम्पादनका क्रममा हुने भेटघाट, सम्पर्क, अध्ययन आदिका कारणले गर्दा साहित्यिक व्यक्तित्व निर्माणमा उनलाई पेसाले पनि सहयोग पुऱ्याएको छ । प्रहरी पेसामा रहेर पनि साहित्यिक व्यक्तित्वको छवि निर्माण गरेका घिमिरेका लागि साहित्यिक पत्रिकाको सम्पादन गर्ने अवसर प्राप्त हुनुपनि महत्वपूर्ण पक्ष हो । साहित्यकार तथा लेखक बन्नमा उनलाई सम्पादकको जिम्मेवारीले पनि महत्वपूर्ण सहयोग गरेको पाइन्छ । उनीभित्र भएको क्षमता प्रष्फुटन हुनमा यसले उचित वातावरण दिएको छ । उनले समसामयिक युगीन राजनैतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक, आध्यात्मिक आदि विषयवस्तुमा कलम चलाएका छन् भने निवन्ध, कविता, गीत, गजलजस्ता साहित्यका विविध विधामा पनि उनको कलम चलेको छ । हरेक स्रष्टामा उसले जीवनमा देखेका, भोगेका, पढेका कुरा तथा ऊ हुर्किएको वातावरण, पेसा वा व्यवसाय आदिको प्रभाव निश्चय नै परेको हुन्छ । घिमिरेमा पनि जीवनमा विविध भोगाइ र अनुभूतिहरूको प्रभाव परेकै छ ।

चौथो परिच्छेद

विद्याप्रसाद घिमिरेको साहित्यिक यात्रा र प्रवृत्ति

४.१ विषय प्रवेश

साहित्यकार विद्याप्रसाद घिमिरेको साहित्यिक यात्रालाई केलाउँदा विद्यालयीय जीवनमा नै पुग्नुपर्छ । उनले विद्यालयमै पढ्दा **घिउको डल्ला** र **चिन्ता** भन्ने शीर्षकमा कथा लेखेका थिए तर ती कथा न त प्रकाशित भए न त हालसम्म सुरक्षित नै छन् । प्रकाशनसँग जोडेर हेर्ने हो भने उनको साहित्य यात्रा २०५२ सालमा **प्रहरी** भन्ने पत्रिकामा **समर्पण** शीर्षकको कविता प्रकाशित भएको हो । कृतिगत रूपमा हेर्ने हो भने २०६७ सालमा पहिलो कृतिका रूपमा **सेलाएको घाम** कविता सङ्ग्रह प्रकाशित भएको पाइन्छ । २०७३ सालमा **छैटौँ इन्द्रिय** निबन्ध सङ्ग्रह प्रकाशित भयो । उनले लेखेका गीतहरूको सङ्ग्रहबनेर **चोइटिएको मुटु** पनि प्रकाशित छ । साहित्यका क्षेत्रमा कविता, गीत, गजल, निबन्ध लेखेका घिमिरेका विभिन्न पत्रपत्रिकामा दर्जनौं फुटकर लेख रचना पनि प्रकाशित भएका छन् । साहित्यिक पत्रिका **प्रहरी**को सम्पादकका रूपमा विगत १० वर्षयता काम गरेकाले पनि यिनको जागिरे जीवनमा समेत वातावरण अनुकूल भएको पाइन्छ । विभिन्न विधामा कलम चलाएका घिमिरेको समग्र साहित्यिक यात्रालाई २ चरणमा विभाजन गर्न सकिन्छ ।

४.२ साहित्यिक यात्रा

४.२.१ पहिलो चरण (सुरुदेखि २०६७ सम्म)

विद्याप्रसाद घिमिरेको साहित्यिक यात्रा जीवनका ३० औँ वसन्त पार गरेपछि मात्र सुरू भएको देखिन्छ । स्कुल पढ्दा नै **घिउको डल्ला** र **चिन्ता** भन्ने शीर्षकमा कथा लेखेको बताए पनि ती न त प्रकाशित छन् न त संरक्षित नै । घिमिरेले ती कथा कुनै सचेतताका साथ लेखेका पनि थिएनन् । त्यो लेखनलाई कथा वा कुनै साहित्यिक लेखनभन्दा पनि कुनै शीर्षकमा सामान्य रूपमा लेखिएका लेखोटकै कोटीमा राख्न सकिन्छ । स्कुले जीवनमा अत्यन्तै चकचके रहेका घिमिरेको विद्यालयीय जीवन स्थिर रहेन । प्रमुख जिल्ला अधिकारी रहेका उनका बाबुको सरुवा भएसँगै सोही जिल्लामा नै जानु पर्ने हुँदा यिनले दर्जनभन्दा बढी विद्यालयमा अध्ययन गर्नुपर्ने बाध्यता रह्यो । विद्यालयमा सिर्जनात्मक र वौद्धिक कार्यक्रममा भन्दा शारीरिक प्रदर्शनी देखाउने खालका कार्यक्रममा यिनी बढी सक्रिय हुन्थे ।

विद्यालयीय जीवनपछि कलेज र प्रहरीको जागिरे जीवनमा समेत लामो समय कलम चलाएनन् । उनीभित्र भएको क्षमता ५० को दशकबाट मात्र बाहिर निस्कने मौका पायो । २०५२ सालको **प्रहरी** पत्रिकामा **समर्पण** शीर्षकको कविता प्रकाशन भए पछि मात्र यिनको खास साहित्यिक यात्रा अगाडि बढेको पाइन्छ ।

प्रथम कृतिका रूपमा २०६७ सालमा प्रकाशित **सेलाएको घाम** कविता सङ्ग्रह यिनको महत्वपूर्ण कृतिका रूपमा रहेको छ । यसभन्दा पहिला यिनका खासै कविताहरू पत्रपत्रिकामा समेत प्रकाशित भएका थिएनन् । २०६० सालदेखि प्रहरी प्रधान कार्यालयबाट द्वैमासिक रूपमा प्रकाशित हुने **प्रहरी** र मासिक रूपमा प्रकाशित हुने **प्रहरी बुलेटिन**मा सम्पादन सहयोगीका रूपमा यिनले काम गर्न थाले । २०६३ देखि हालसम्म सम्पादकको भूमिकामा रहँदा लेखक तथा साहित्यकारसँगको भेटघाट, सम्पर्क तथा अध्ययनको कारणले पनि यिनले आफुभित्र भएको क्षमता र प्रतिभालाई अझ बढी निखारता ल्याउदै प्रष्फुटन गर्ने मौका पाए । यस समयमा यिनले उत्कृष्ट कविताहरू लेख्दै नेपाली साहित्यका कविहरू माझ आफुलाई पनि स्थापित गराउन सफल भए । यस समयमा नै यिनले साहित्यिक खोजमुलक निबन्ध लेख्न थाले । पत्रपत्रिकाहरूमा समसामयिक विषयमा टिप्पणी गर्दै कहिले विद्याप्रसाद घिमिरेका नामबाट त कहिले वी.पी. घिमिरेका नामबाट लेखहरू लेख्न थाले । प्रहरीको रूपमा सरकारी जागिरे भएको घिमिरेले सरकारी कारवाहीबाट बच्नका लागि राजनीतिक र सरकारको आलोचना गरी लेखिएका लेखहरू वी.पी. घिमिरेका नामबाट प्रकाशन गर्न थाले । कविता प्रकाशित हुनुभन्दा अघि नै यिनले गीतहरू लेख्न थालिसकेका थिए । यिनले गीतको क्षेत्रमा पहिले कलम चलाएपछि मात्र कविताको क्षेत्रमा कलम चलाएको पाइन्छ । कविताका क्षेत्रमा यसै चरणमा नै स्तरीय र उत्कृष्ट कविता लेख्न सफल भइसकेको भए पनि निबन्धर गजलका क्षेत्रमा भने यो समयलाईयिनको अभ्यासिक चरणका रूपमा लिन सकिन्छ ।

४.२.२ दोस्रो चरण (२०६७ देखि हालसम्म)

वि.स. २०६७ मंसिरमा **सेलाएको घाम** कविता सङ्ग्रह प्रकाशन गरेपछि हालसम्मको अवधिलाई विद्याप्रसाद घिमिरेको साहित्यिक यात्राको दोस्रो चरणका रूपमा लिन सकिन्छ । २०७३ सालमा १९ वटा निबन्धहरूको सङ्ग्रह **छैटौं इन्द्रिय** प्रकाशन यस चरणको महत्वपूर्ण उपलब्धीका रूपमा रहेको छ । ७६ वटा गीतहरूलाई सङ्कलन गरेर तयार पारिएको गीत सङ्ग्रह **चिरिएको मुटु** प्रकाशन पनि अर्को महत्वपूर्ण उपलब्धी हो । उनका २३ वटा गजल

विभिन्न पत्र पत्रिकामा प्रकाशित भइसकेका छन् । हालसम्म उनले रचेका गजल भने ४ दर्जनभन्दा बढी छन् ।[२९] निबन्ध सङ्ग्रहमा सङ्कलित बाहेक अन्य केही फुटकर निबन्धसमेत प्रकाशित अवस्थामा रहेका छन् ।

यस चरणमा यिनको अध्ययनको दायरा फराकिलो बन्न गई लेखनमा निखारता आँउदै जान थालेको पाइन्छ । यस समयमा उनी बौद्धिक र वैचारिक खालका निबन्ध लेखनतर्फ आकर्षित भएको पाइन्छ । त्यस्तै गरी यिनले विभिन्न पत्रपत्रिकामा समसामयिक विषयमा विश्लेषणात्मक लेखहरू समेत प्रशस्त लेखेका छन् । वी.पी.घिमिरेका नामबाट प्रकाशित लेखहरू राजनीतिक विषयवस्तुमा र सरकारकै समेत कमिकमजोरीलाई आलोचना गरी लेखिएका छन् । यस चरणमा केही कविताहरू विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित छन् भने यिनका ७६ वटा गीतहरूको सँगालो **चोइटिएको मुटु** सङ्ग्रहको रूपमा प्रकाशित छ ।

यस समयावधिका लेखनमा बौद्धिकता र वैचारिकता रहेको पाइन्छ । विषयवस्तुगत विविधता रहेको छ भने भाषिक शिल्प र शैलीमा पनि क्रमश: सुधार हुँदै गएको देखिन्छ । आध्यात्मिक विचारतर्फ भने यिनले धर्म संस्कृतिमा सुधार हुनुपर्ने, धर्मलाई वैज्ञानिक दृष्टिकोणबाट व्याख्या गरिनुपर्ने, समय सापेक्ष रूपमा सुधार गर्दै जानुपर्ने जस्ता मत राख्ने गरेको पाइन्छ । यस चरणमा यिनी गजलमा समेत आकर्षित हुँदै गएका छन् । यिनका केही गजल र गीतहरू रेकर्ड भइ सार्वजनिक समेत भइसकेका छन् ।

४.३ प्रवृत्ति

४.३.१ विद्याप्रसाद घिमिरेको काव्य प्रवृत्ति

कविता, गीत, गजल जस्ता काव्यका उपविधामा कलम चलाउने विद्याप्रसाद घिमिरेको **सेलाएको घाम** (२०६७) कविता सङ्ग्रह र केही पत्रपत्रिकामा प्रकाशित कविताहरू रहेका छन् । तिनै कविताहरूको आधारमा घिमिरेका केही काव्यात्मक प्रवृत्तिहरू निर्क्यौल गर्न सकिन्छ ।

४.३.१.१ मानवीय प्रेमप्रणय

विद्याप्रसादका कतिपय कविताहरू मानवीय प्रेम प्रणयमा आधारित रहेका छन् । प्रेम प्रणयमा आधारित यिनका कवितामा प्रेमाग्रह, प्रेम प्रणयजन्य पर्खाइ वा प्रतिक्षाको पीडा, अप्राप्तिमा प्राप्तिको प्रेमजन्य अनुभूति, मिलनको सुखद् संस्मरण विछोडको पीडा आदि

[२९] विद्याप्रसाद घिमिरेसँग लिइएको अन्तरवार्ताबाट प्राप्त जानकारी ।

सन्दर्भ कवितामा आएका छन् । अनौठो परिवेश, झरी पछ्यौरी र जेवी रुमाल, अतृप्त पर्खाइ, तर्कना र खनुभूति जस्ता कविता यसका उदाहरण हुन् ।

४.३.१.२ देशप्रेम र राष्ट्रियताको भावना

कवि घिमिरेका राष्ट्र प्रेममा आधारित कवितामा राष्ट्र, राष्ट्रियता, देशप्रेम, देशका विविधताको वर्णन, राष्ट्रभक्तिको अभिव्यक्ति आदि पाइन्छ । माटोमै छ राष्ट्रियता, मोह प्रकृतिको, मेरो देश, मुक्ति खोजेको देश, रक्षक जस्ता कवितामा यस्तो प्रवृत्ति पाइन्छ ।

४.३.१.३ प्रकृतिप्रेम

घिमिरेका प्रकृति प्रेममा आधारित कवितामा स्वच्छन्द प्रकृतिको चित्रण गरिएको पाइन्छ । स्वच्छन्दतावादी कविले झैं स्वच्छन्द ढङ्गले प्रकृतिको चित्रण गरेको पाइन्छ । कतिपय कवितामा प्रकृतिको माध्यमबाट मानवीय जीवन र जगत्को समेत चित्रण गरेका छन् । कतिपय कवितामा प्रकृतिको मानवीकरण गरेको पनि पाइन्छ । यस्ता कवितामा आस्था र प्रकृति, मोह प्रकृतिको, शारदागमन, धर्तीको स्वर्ग पोखरा जस्ता कविता प्रकृतिलाई विषयवस्तु बनाएर लेखिएका कविता हुन् ।

४.३.१.४ वर्तमान युगीन यथार्थता र विसङ्गत जीवनको प्रस्तुति

देशमा व्याप्त अशान्ति, हिंसा, हत्या तथा सङ्कटग्रस्त राष्ट्रिय अस्मिताप्रति चिन्ता व्यक्त गर्दै वर्तमान युगीन यथार्थता उनका कवितामा प्रस्तुत भएको पाइन्छ । यस्ता कविताहरूमा अन्नपूर्ण, गुँरास र सगरमाथा, आजभोलि, भिखारीको मृत्यु र मेरो आत्महत्या, प्यासी गाग्रा र घैंटाहरू, सहमति जस्ता कवितामा यस्तो प्रवृत्ति पाइन्छ ।

४.३.१.५ आशा-निराशावादी स्वर

केही कविताहरूमा आशावादी स्वर भए पनि अधिकांश कवितामा निराशावादी स्वर नै व्याप्त रहेको पाइन्छ । असहज गन्तव्य जस्ता केही आशावादी स्वर भएका कविता भए पनि कतिपय निराशावादी स्वर भएका कविता छन् । यस्ता कवितामा सेलाएको घाम लगायतका कविता रहेका छन् ।

४.३.१.६ लयगत प्रवृत्ति

घिमिरेका कविताहरू संस्कृत शास्त्रीय छन्दमा आवद्ध भएका छैनन् । सबै कविताहरू मुक्त छन्दमा नै लेखिएका छन् । कतिपय कविता झट्ट हेर्दा छन्दमा लेखिए जस्ता भए पनि

तुकबन्दीयुक्त शैलीमा रचना गरिएका छन् । मुक्त लयमा भए पनि अनुप्रास, र अन्तरअनुप्रासको उचित संयोजनको कारण कविता लयात्मक बन्न पुगेका छन् ।

४.३.१.७ भाषाशैलीय प्रवृत्ति

घिमिरेका कविताको शैली सरल, सहज र स्वाभाविक रहेको छ । क्लिष्ट र दुर्बोध्य कविताहरू उनले लेखेका छैनन् ।

४.३.१.८ बिम्व, प्रतीक र अलङ्कार

कविताहरूमा बिम्बात्मक र प्रतीकात्मक खालको भाषिक प्रयोग पनि पर्याप्त मात्रामा गरिएको छ तर ती बिम्व र प्रतीक प्रचलित र स्वाभाविक खालका छन् । पङ्क्तिको अर्थ प्रतिकात्मक र बिम्वात्मक भएकै कारणले गर्दा अर्थ नै नबुझिने खालका भने छैनन् । प्रयाजित ढङ्गले अलङ्कारको प्रयोग छैन तर स्वाभाविक रूपमा अलङ्कारको प्रयोग भने हुन गएको छ ।

४.३.१.९ आयामगत प्रवृत्ति

यिनका कविता आयामगत रूपमा हेर्दा केही कविता छोटा र कतिपय कविता मध्यम खालका छन् । लामा-लामा पङ्ती भएका र लामा कविताको कोटीमा राख्न सकिने खालका छैनन् ।

४.३.२ विद्याप्रसाद घिमिरेको निबन्ध प्रवृत्ति

निबन्धकार विद्याप्रसाद घिमिरेका १९ वटा निबन्धहरू **छैटौं इन्द्रिय** निबन्ध सङ्ग्रमा संकलित छन् । फुटकर रूपमा ३ वटा निबन्ध रहेका छन् । त्यस्तै विभिन्न पत्रपत्रिकामा समसामयिक विषयवस्तुमा आधारित भएर लेखिएका निबन्धात्मक लेखहरू पनि रहेका छन् । यिनका निबन्धहरू केही साहित्यिक दृष्टिले महत्वपूर्ण छन् भने केही अखवारी लेखनमा आधारित छन् । यिनका निबन्धात्मक प्रवृत्ति र विशेषता यस प्रकार छन् :

४.३.२.१ वस्तुपरकता

घिमिरेका निबन्धहरू प्रायः वस्तुपरक शैलीको प्रयोग गरी लेखिएका छन् । कल्पना र भावनामा डुवेर काल्पनिक विषयवस्तुमा आधारित भइ निबन्ध लेख्ने काम यिनले गरेका छन् । यिनका सबै निबन्ध वस्तुपरक शैलीमा रचना गरिएका छन् ।

४.३.२.२ **तार्किक, बौद्धिक र खोजमूलक**

घिमिरेका निबन्धहरू तार्किक, वौद्धिक र खोजमूलक छन् । जुन विषयवस्तुमा निबन्ध लेख्छन् त्यो विषयमा गहन अध्ययन र खोज अनुसन्धान गरेर तार्किक र विश्लेषणात्मक रूपमा लेख्ने गर्दछन् ।

४.३.२.३ **आयामगत विशेषता**

यिनका अधिकांश निबन्धहरू लामा आकारका छन् । केही निबन्धहरू मध्यम आकारमा भए पनि अधिकांशत खोज अनुसन्धानमा आधारित, विस्तृत र व्यापक रहेका छन् । यिनले निबन्ध लेख्दा विषयको गहिराइमा गएर लेख्ने गरेको पाइन्छ ।

४.३.२.४ **भाषाशैलीगत विशेषता**

निबन्धको भाषा सरल र सहज छ । जटिल र क्लिष्ट खालका शब्द र वाक्यको प्रयोग उनले गरेका छैनन् । तत्सम, तद्भव र आगन्तुक सबै खालका शबदको प्रयोग गरिएको छ । यस्तैगरी यिनका निबन्धको शैली वर्णनात्मक, विश्लेषणात्मक, तार्किक, वस्तुपरक, व्यङ्ग्यात्मक रहेको छ । प्रायः तार्किक र विश्लेषणात्मक शैली अँगालेको पाइन्छ ।

४.३.२.५ **शान्तिको कामना र हिंसाको विरोध**

राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा नै व्याप्त रहेका हत्या र हिंसाका घटनाहरू मानव सभ्यता र हितविपरीत भएको मान्दै यिनले निबन्धको माध्यमबाट शान्तिको कामना गरेका छन् । मानिस र हिंसा प्रवृत्ति, युद्ध र मानव सभ्यता जस्ता निबन्धमा शान्तिको कामना र हिंसाको विरोध गरेको पाइन्छ ।

४.३.२.६ **धार्मिक सांस्कृतिक सुधार**

हाम्रो समाजमा व्याप्त रहेका धर्म, संस्कृति र परम्पराहरू वैज्ञानिक, तार्किक र वर्तमान मानव हित अनुकूल छन् छैनन् भन्ने कुराको मूल्याङ्कन गर्ने काम गरेका छन् । अवैज्ञानिक र समाजको हित प्रतिकूल हुने संस्कृति र संस्कारको अन्त्य हुनु पर्नेमा यिनले जोड दिएको पाइन्छ । धार्मिक सांस्कृतिक विषयवस्तुलाई प्रस्तुत गरिएका निबन्धहरू तीर्थ अभिव्यञ्जना, मन्दिर रहस्य, रङ्गीन होली, तीज..... आयो बरिलै जस्ता निबन्ध रहेका छन् ।

४.३.२.७ राजनीतिक प्रशासनिक विकृति र विसङ्गतिको विरोध

देशमा सही राजनीतिक र प्रशासनिक क्षेत्रमा भएका विकृति र विसङ्तिको अन्त्य भई समतामूलक समाज स्थापना हुनुपर्ने र राजनीति र प्रशासनमा सुधार नभएसम्म समाज कहिल्यै अग्रगतिमा नजाने कुरा उनको परशुराम प्रशासक, कठै मेरो देश, लाजै पचाइयो राजै, तर्क र विचार जस्ता निबन्धमा प्रस्तुत गरेका छन् ।

४.३.३ विद्याप्रसाद घिमिरेको गीत प्रवृत्ति

कविता, गीत, निबन्ध, गजल जस्ता काव्यका उपविधामा कलम चलाउने विद्याप्रसाद घिमिरेको 'चोइटिएको मुटु' (२०७३) गीत सङ्ग्रह र केही पत्रपत्रिकामा प्रकाशित गीतहरू रहेका छन् । तिनै गीतहरूका आधारमा घिमिरेका गीत प्रवृत्तिहरू निक्यौंल गर्न सकिन्छ ।

४.३.३.१ मानवीय प्रेमप्रणय

विद्याप्रसादका कतिपय गीतहरू मानवीय प्रेम प्रणयमा आधारित रहेका छन् । प्रेम प्रणयमा आधारित यिनका गीतहरूमा प्रेमाग्रह, प्रेम प्रणयजन्य पर्खाइ वा प्रतिक्षाको पीडा, अप्राप्तिमा प्राप्तिको प्रेमजन्य अनुभूति, मिलनको सुखद् संस्मरण विछोडको पीडा आदि सन्दर्भ आएका छन् । यिनका ५१ वटा गीतहरूमा मानवीय प्रेम प्रणय रहेको छ । विद्याप्रसाद घिमिरेका २८ वटा गीतमा विप्रलम्भ श्रृङ्गारको प्रयोग गरिएको छ । प्रेमको संयोगजन्य अवस्थाको चित्रण यसमा गरिएको हुन्छ । संयोगजन्य प्रेम प्रणयमूलक गीतहरू नै विप्रलम्भ प्रेम प्रणयजन्य गीतभन्दा धेरै छन् । नायक नायिकाको मिलनको अवस्थालाई संयोग श्रृङ्गार अन्तर्गत राखिन्छ । नायक नायिकाको विछोडको अवस्थालाई प्रस्तुत गरिएका वियोग श्रृङ्गार भएका गीतहरू २३ वटा रहेका छन् ।

४.३.३.२ देशप्रेम र राष्ट्रियताको भावना

गीतकार घिमिरेका राष्ट्र प्रेममा आधारित गीतमा राष्ट्र, राष्ट्रियता, देशप्रेम, देशका विविधताको वर्णन, राष्ट्रभक्तिको अभिव्यक्ति आदि पाइन्छ । गीतकार घिमिरेको यस कविता सङ्ग्रहमा ३ वटा गीतहरू देशप्रेम/राष्ट्रप्रेममा आधारित रहेका छन् । 'जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपी गरियसी' भन्दै नेपालको प्राकृतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, भाषिक विविधता ऐतिहासिक तथा पौराणिक गाथा आदिलाई प्रस्तुत गर्दै देशप्रेमको भावना प्रस्तुत गरेका छन् ।

४.३.३.३ ईश्वरीय प्रेम

गीतकार विद्याप्रसाद घिमिरेले ईश्वरप्रतिको भक्तिभाव प्रकट गर्दै गीत रचना गरेका छन् । ईश्वरीय प्रेमको भावाभिव्यक्ति प्रस्तुत भएका यिनका गीतहरू ४ वटा रहेका छन् । ईश्वरभक्तिमा आधारित यिनका गीतहरू भजनको रूपमा आएका छन् ।

४.३.३.४ निराशावादी भावाभिव्यक्ति

गीतकार घिमिरेका कतिपय गीतमा उदास र निराश मनको भावाभिव्यक्तिका साथै विसङ्गत जीवनको प्रस्तुती पनि रहेको छ । जीवन र जगत्प्रति असन्तुष्टी प्रकट गर्दै शून्यवादी अथवा निराशावादी भाव प्रकट भएका यिनका गीत १० वटा रहेका छन् । यिनको गीत सङ्ग्रहको नाम समेत उदास र निराशावादी रहेको छ । कतिपय वियोग श्रृङ्गार भएका गीतमा समेत निराशावादी भाव प्रस्तुत भएको देखिन्छ ।

४.३.३.५ प्रहरीको महिमागान

हरेक मान्छेले आफु आवद्ध भएको पेशालाई सम्मान र गौरवका साथ लिन सम्क्नुपर्छ । गीतकार घिमिरेले जीवनको ऊर्जाशील र महत्वपूर्ण समय प्रहरी सेवामा बिताएकोले पेशाप्रतिको गौरवगान प्रस्तुत गर्दै गीत रचना गरेका छन् । यस्ता गीतहरू यस सङ्ग्रहमा ३ वटा रहेका छन् ।

४.३.३.६ आशावादी जीवनदृष्टि

गीतकार घिमिरेका गीतहरू आशावादी जीवनदृष्टीभन्दा बढी निराशावादी जीवनदृष्टी बोकेका छन् । केही गीतमा मात्र उनले जीवन भनेको संघर्ष हो, संघर्षबाट नै माथि उठ्नुपर्छ, हारेर र जीवनबाट निराशा भएर बस्नु हुँदैन भन्ने कुरा प्रस्तुत गरेका छन् ।

४.३.३.७ मानवीय भावनाको अभिव्यक्ति

गीतकार विद्याप्रसाद घिमिरेका कतिपय गीतमा मानवीयताको शाश्वत भावाभिव्यक्ति पनि पाइन्छ । मान्छेले मान्छेलाई मान्छेकै व्यवहार गर्नुपर्ने धारणा प्रस्तुत गरेका छन् ।

४.३.३.८ गीतको ढाँचागत प्रवृत्ति

गीतको स्वरूपगत बुनोट नै ढाँचा हो । गीतकार विद्याप्रसाद घिमिरेको **चोइटिएको मुटु** गीत सङ्ग्रह भित्रका गीतहरूलाई हेर्दा वृत्तात्मक ढाँचाका रहेका छन् । चक्रात्मक ढाँचाका गीतहरू भेटिदैनन् । वृत्तात्मक ढाँचाका गीतहरूमा सुरुदेखि अन्त्यसम्म नै एउटै

खालको विषयवस्तु आएको हुन्छ । घिमिरेका गीतको शैली सरल, सहज र स्वाभाविक रहेको छ । क्लिष्ट र दुर्वोध्य कविताहरू उनले लेखेका छैनन् ।

४.३.३.९ गीतको अभिव्यक्तिगत प्रवृत्ति

अभिव्यक्ति भनेको सम्बोधनका माध्यमबाट गीतको वर्णन वा अभिव्यक्त गर्नु हो । यो एकालपीय र संवादात्मक गरी २ प्रकारको हुन्छ । घिमिरेका गीतमा दुवै खालको शैली भए पनि अधिकांशमा एकालापीय शैली रहेको पाइन्छ ।

४.३.३.१० बिम्व/प्रतीक र अलङ्कार गत प्रवृत्ति

प्रस्तुतिलाई कलात्मक बनाउन र गीतको शैलीमा सौन्दर्य थप्न केन्द्रीय कथ्यसँग जोडिई आउने अलङ्कार विशेष नै बिम्ब र प्रतिक हो । गीतकार घिमिरेले यस गीत सङ्ग्रह भित्रका गीतहरूमा विम्ब र प्रतीकहरूको प्रयोग गरेका छन् तर ती जटिल र क्लिष्ट नभइ सरल र सहज छन् । विम्ब र प्रतीकको प्रयोगबाट भाव प्रस्तुतीकरणमा सार्थकता र सशक्तता आएको देखिन्छ ।

४.३.३.११ लय/गेयता/सङ्गीतात्मक प्रवृत्ति

सङ्गीत गीतको महत्वपूर्ण तत्व हो जसले साहित्यमा अन्य विधाबाट छुट्याउने काम गर्दछ । गीतलाई गेयात्मक बनाउने, लयको तीव्रतामा जोड दिने अनि कविताबाट अलग गराउने काम पनि यही तत्वले नै गरेको हुन्छ । गीतकार घिमिरेको **चोइटिएको मुटु** भित्रका गीतहरू गेयात्मकता साङ्गीतिक गुणले भरिएका छन् भन्ने कुरा प्रसिद्ध गायक गायिकाहरूले स्वरवद्ध गरेको कारणले पनि पुष्टी हुन्छ । सरल सहज शव्दहरूको छनोटले पनि सङ्गीतात्मकता आउनमा सहयोग गरेको देखिन्छ ।

४.४ निष्कर्ष

वि.स.२०५२ मा समर्पण कविताबाट साहित्यका क्षेत्रमा प्रवेश गरेका विद्याप्रसाद घिमिरे प्रहरी सेवा भित्रै रहेर पनि साहित्यका क्षेत्रमा निरन्तर रूपमा क्रियाशील रहेका छन् । २०६७ सालमा **सेलाएको घाम** कविता सङ्ग्रह प्रकाशन पूर्वको अवधि पहिलो चरण र त्यसपछिको अवधिलाई दोस्रो चरणको रूपमा लिन सकिन्छ । पहिलो चरणको तुलनामा दोस्रो चरण अझ बढी परिष्कृत र परिमार्जित साहित्यिक रचनाहरू प्रकाशन गरेको पाइन्छ । कविता, गीत, गजल, निबन्ध तथा अखवारी लेखनमा सक्रिय घिमिरे नेपाली साहित्यमा एक

प्रतिनिधि साहित्यकारका रूपमा स्थापित हुन सफल साहित्यकार हुन् । गद्य शैलीमा कविता लेख्ने घिमिरे सरल, सहज, भाषाशैलीमा लेख्ने गर्दछन् । वर्तमान जीवन र जगत्का यथार्थ कुराहरूलाई प्रस्तुत गर्दै असल र निष्ठावान् समाज निर्माण होस् भन्ने कामना गरेको पाइन्छ । यिनका निबन्धहरू वस्तुपरक, तार्किक, विश्लेषणात्मक छन् भने भाषाशैली सरल र सहज रहेको पाइन्छ । प्रायः लामा आयामका निबन्धहरू लेखेका छन् । **चोइटिएको मुटु** (२०७३) गीत सङ्ग्रह हालसम्मका रचित गीतहरू मध्ये ७६ वटा सङ्कलित रहेका छन् । जसमा साहित्य यात्राका प्रारम्भिक कालदेखिकै पनि गीतहरू सङ्कलित छन् । विषयवस्तुगत विविधता भए पनि अधिकांश भने प्रेमपणयमा नै आधारित भएर लेखिएका छन् ।

पाँचौँ परिच्छेद

विद्याप्रसाद घिमिरेका कविताको विश्लेषण

५.१ विषय प्रवेश

पेसाले प्रहरी भए पनि साहित्यिक पत्रिका **प्रहरी** प्रकाशनको जिम्मेवारी लिएका विद्याप्रसाद घिमिरेको काव्यकारिता सिर्जनाको प्रमुख क्षेत्र हो । २०६७ सालमा **सेलाएको घाम** कविता सङ्ग्रहबाट नेपाली काव्य जगतमा देखापरेका घिमिरेले कविता, गीत, गजल जस्ता काव्यका उपविधामा कलम चलाएका छन् । **सेलाएको घाम** कविता सङ्ग्रहमा ४१ वटा कविताहरू संकलित छन् । उनको **चिरिएको मुटु** गीत सङ्ग्रह (२०७३) पनि प्रकाशित भएको छ । यसमा प्रेम, प्रणय राष्ट्रियता, भक्तिभाव जस्ता विषयमा आधारित भएका गीत र भजन समावेश रहेका छन् । जसमध्ये ३० वटा गीतहरू पहिले नै रेकर्ड भइसकेको अवस्थामा रहेका छन् । यसबाहेक पनि विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित भएका केही फुटकर कविता, गीत, गजल रहेका छन् । अप्रकाशित अवस्थामा रहेका कविता गीत गजलहरू पनि छन् ।

५.२ सेलाएको घाम कविता सङ्ग्रहको विश्लेषणात्मक अध्ययन

कवि विद्याप्रसाद घिमिरेको पहिलो कृति**सेलाएको घाम** कविता सङ्ग्रह २०६७ सालमा प्रकाशित भएको छ । उक्त कविता सङ्ग्रहमा प्रायः छोटा आयामका ४१ वटा कविताहरू सङ्कलित छन् । यी कवितामध्ये १९ वटा पूरै गद्य कविताका ढाँचामा संरचित छन् भने २२ वटा कविता झट्ट हेर्दा शास्त्रीय छन्द जस्तो ढाँचामा पनि भए तुकबन्दीयुक्त ढङ्गमा संरचित छन् । कतिपय कविता मुक्तक ढाँचामा समेत रहेका छन् ।

कवि घिमिरेको **सेलाएको घाम** कविता सङ्ग्रहका कविताहरू विषय वस्तुगत रूपमा हेर्दा विविधतायुक्त रहेका छन् । यस सङ्ग्रहका कविता वर्तमान युगीन राष्ट्रिय र मानवीय जीवनसँग सम्बन्धित रहेका छन् । जीवनमा सत्कार्य गर्नुपर्छ भन्ने सकारात्मक सन्देश बोकेका यिनका कविता मानवीय जीवनसँग सम्बद्ध रहेका छन् र वर्तमान युगीन राष्ट्रिय परिवेशमा आधारित रहेका छन् । सामाजिक विशृङ्खलतालाई प्रोत्साहन गर्ने र समाजलाई अधोगतितर्फ धकेल्ने सिर्जनाका विपक्षमा उभिएका घिमिरेका रचनामा सामाजिक सद्भाव र अग्रगतिकै स्वर मुखरित भएको छ ।[३०]

---

[३०] खगेन्द्रप्रसाद्र लुइटेल, 'विद्याप्रसाद घिमिरेको **सेलाएको घाम**', काठमाडौँ : ट्रिनिटी प्रकाशन ।

कवि घिमिरेका कविता स्वकल्पनाभन्दा बढी जीवन भोगाइलाई बोकेका यर्थाथपरक छन् । धेरै कविताहरूले समाज र देशमा विद्यमान तीता सत्यंहरूलाई निर्भीक रूपले संप्रेषण गरेका छन् भने केहीले आम नागरिकको कर्तव्यबोधलाई प्रतिनिधित्व गरेका छन् ।[३१] मानव जीवनलाई निरर्थक रूपमा खेर जान नदिई सार्थक तुल्याउनु पर्ने र जीवनमा सदैव सत्कार्य गर्नु पर्छ भन्ने अभिव्यक्ति घिमिरेका कवितामा पाइन्छ । बाटो, घाटो, झरना, नदी, खोला, छहरा, बगैँचाका फूल, झरी स्वच्छ नीलो आकाश, उडिरहेका पन्छी, उषाकालमा उदाइरहेको सूर्य, कसैको मृत्यु, दुःख, सुख, आदि सबै ठाँउमा साहित्य रहेको ठान्ने घिमिरेका कवितामा पनि यिनै पक्षहरूको अभिव्यक्ति रहेको पाइन्छ । यिनका कवितामा जीवनमा अँध्यारा र उज्ज्याला पक्षहरूको चित्रण भएको छ । यिनका धेरैजसो कवितामा प्रेमको अभिव्यक्ति पाइन्छ । त्यस्तै वर्तमान युगीन यथार्थता, प्रकृतिप्रेम, तथा जीवनका आरोह अवरोहको चित्रण, विसङ्गत वर्तमान परिवेशको चित्रण आदि पाइन्छ ।[३२]

यिनको भाषाशैलीय विन्यास हेर्दा सरल, सहज, स्वाभाविक र प्रायः मानक भाषाशैलीको प्रयोग गरेको पाइन्छ । गाँउठाँउमा कथ्य मिश्रित भाषाशैलीले कवितालाई अझ मिठास प्रदान गरेको छ । बिम्ब प्रतीकको प्रयोग पाइने भए पनि क्लिष्ट र दुर्वोध्य खालका कविता भने छैनन् । सरलता र सहजताका साथ बिम्ब र प्रतीकको प्रयोग गरिएकोले प्रतीकात्मक रूपमा रहेका छन् ।

लयात्मकताका आधारमा हेर्दा सबै कविता मुक्त छन्दमा रहेका छन् । १९ वटा पूर्ण रूपमा मुक्त लयात्मक शैलीमा रहेका छन् भने २२ वटा कविताहरू शास्त्रीय छन्द जस्तै देखिने तर तुकबन्दीयुक्त शैलीमा रहेका छन् । अनुप्रास र अन्त्यानुप्रास मिलेका कविता प्रायः ४-४ पंक्तिको १ हरफमा लेखिएका छन् ।

५.३ कविता विश्लेषणको प्रारूप

कविता विश्लेषणको प्रारूप तथा आधार ठ्याक्कै यही हो भन्ने सर्वमान्य नियम हालसम्म स्थापित हुन सकेको पाइँदैन । तैपनि कुनै एउटा आधार लिएर विश्लेषणको प्रारूप तयार पार्नु पर्ने हुँदा कवि विद्याप्रसाद घिमिरेका कविताको विश्लेषण गर्ने सन्दर्भमा समालोचक प्रा.डा. खगेन्द्र लुइटेलले विद्यावारिधि शोधप्रबन्ध कविताको संरचनात्मक

---

[३१] पौडेल महेश ऐजन पृ. ८ ।

[३२] ऐजन ।

विश्लेषणमा निर्माण गरेको संरचनावादी प्रारूप अनुसार गरिएको छ । लुइटेललको संरचनात्मक प्रारूप निम्नानुसार छ :

५.३.१ परिचय : कृतिकार र कृति

कृति विश्लेषण गर्नु पूर्व परिचय, विषय प्रवेश, पृष्ठभूमि, आमुख जस्तै कुनै उपशीर्षकमा राखिन्छ । कृति र कृतिकारका बारेमा संक्षिप्त परिचय यस खण्डमा प्रस्तुत गरिन्छ ।

५.३.२ विभाजन : कृतिका प्रमुख भागहरू

कुनै पनि एउटा सिङ्गो कृतिलाई भाग, सर्ग, परिच्छेद, उच्छ्‌वास, अङ्क, दृश्य, पङ्क्ति आदिमा विभाजन गरिन्छ । विभाजनका यस्तै सोपानक्रम अनुरूप सिङ्गो कृतिलाई विश्लेषण गरी अध्ययन गरिन्छ । यिनै आधार अनुरूप सिङ्गो कृतिलाई विभिन्न इकाइहरूमा बाँडफाँड वा वर्गीकरण गरी कृतिका बाह्‌य पक्षलाई केलाउने काम गरिन्छ ।[३३]

५.३.३ सङ्गठन : कृतिका. अङ्गिकता

सामान्यतया कृतिको सङ्गठन व्यवस्थापन आदि, मध्य र अन्त्यको क्रममा रहेको हुन्छ । कहिलेकाही यो व्यतिक्रममा पनि हुन सक्छ । कविता प्रगितात्मक, आख्यानपरक, नाटकीय जस्तो संरचनामा भए पनि सामान्यतया आदि, मध्य र अन्त्यको शृङ्खलामा रहेको हुन्छ ।[३४]

५.३.४ वस्तु : प्रमुख आधार सामग्री

भाव वा विचारका रूपमा आउने वस्तुले कृतिको सार अंश वा सारतत्वलाई जनाउँदछ । हरेक प्रकारका कृतिमा महत्वपूर्ण तत्वका रूपमा आउने वस्तु विना कुनै पनि कृतिको संरचना निर्माण हुन सक्दैन । प्रगितात्मक संरचना भएका कृतिमा भाव वा विचारका रूपमा, आख्यानात्मक संरचना भएका कृतिमा घटना वा प्रसङ्गका रूपमा तथा नाटकीय संरचना भएका कृतिमा कार्यव्यापार वा द्वन्द्वका रूपमा वस्तु आएको हुन्छ ।[३५]

५.३.५ सहभागी : चरित्र

हरेक कृतिको कार्यव्यापारलाई अगाडि बढाउन आउने पात्र, चरित्र वा व्यक्तिलाई सहभागी भनिन्छ । सहभागीको संख्या कृतिअनुसार धेरै थोरै भए पनि उपस्थिति भने रहेकै

---

[३३] ऐजन ।

[३४] ऐजन, पृ. ३०३ ।

[३५] ऐजन, पृ. ३०८ ।

हुन्छ । वक्ता, स्रोता, प्रेषक, प्रापक, सम्बोधक, सम्बोधितका रूपमा आउने सहभागी वा पात्रलाई लिङ्ग, कार्य, प्रवृत्ति, स्वभाव, जीवनचेतना, आसन्नता, आदि आधारमा वर्गीकरण गरी विश्लेषण गरिन्छ ।[३६]

५.३.६ परिवेश : स्थान, समय र वातावरण

स्थान, समय र वातावरणलाई समग्रमा परिवेश भनिन्छ । हरेक कृतिमा स्थान, काल, र वातावरण मध्ये सबै वा कुनैको उपस्थिति भएको हुन्छ । यो कुरा सबै कृतिमा स्पष्ट रूपमा उल्लेख हुन वा नहुन पनि सक्छ ।[३७]

५.३.७ उदेश्य : प्रयोजनमूलकता

हरेक कृति रचना गर्नुको अर्थ शिक्षा, लोककल्याण, आनन्द, मनोरञ्जन, यथार्थको प्रकटीकरण आदि रहेको हुन्छ । विना उदेश्य कृति रचना गरिदैन । कृतिमा अभिव्यक्त गर्न खोजिएको प्रयोजन नै त्यसको उदेश्य हो । कृति विश्लेषणको क्रममा केलाइन्छ ।[३८]

५.३.८ दृष्टिबिन्दु : लेखकीय अवस्थिति

दृष्टिविन्दु प्रथम र तृतीय पुरूष गरी मुख्यत २ किसिमको हुन्छ । यो कृतिलाई पाठक समक्ष उपस्थित गर्ने पद्धति हो । कृतिका चरित्र, कार्यव्यापार, परिवेश आदिलाई पाठक समक्ष पुर्‍याउने तरिकाको रूपमा लिइने दृष्टिविन्दु लेखकीय विचारधाराका रूपमा पनि आएको हुन्छ ।[३९]

५.३.९ भाषाशैलीय विन्यास

भाषाशैलीय विन्यासले नै कविता विधालाई अन्य विधाबाट अलग बनाएको हुन्छ । कृतिमा बनोट र बुनोट दुई पक्षहरू रहेका हुन्छन् । बुनोट भित्र खास गरी भाषा (सङ्केत, सङ्केतिक) र शैली बिम्ब, प्रतिक, अलङ्कार, छन्द, लय, अग्रभूमीकरण (समानान्तरता, विचलन), विविधता आदि कुराहरू पर्दछन् ।[४०]

---

[३६] ऐजन, पृ. ३०९ ।

[३७] ऐजन ।

[३८] ऐजन ।

[३९] ऐजन, पृ. ३१० ।

[४०] ऐजन ।

५.३.१० व्याख्या तथा निष्कर्ष

अन्त्यमा गरिने व्याख्या तथा निष्कर्ष मूल्याङ्कनात्मक रहेको हुन्छ । माथि प्रस्तुत कविता विश्लेषणका संरचनात्मक प्रारूपका आधारमा विश्लेषण गरेपछि कृतिमा अभिव्यञ्जित अभिधेयार्थका अतिरिक्त व्यङ्ग्यार्थ, प्रगीतात्मकता, शीर्षक, सन्देश आदि बारे पनि व्याख्या गरिन्छ ।[४१]

यसरी डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेलले विद्यावारिधिको शोधप्रबन्ध 'कविताको संरचनात्मक विश्लेषण' मा तयार पारेको कविता विश्लेषणको आधारमा कवि विद्याप्रसाद घिमिरेको कविता सङ्ग्रहको पनि विश्लेषण र मूल्याङ्कन गरिएको छ ।

५.४ वस्तु

यस कविता सङ्ग्रहको विषयवस्तुका रूपमा रहेको भावको विकास र बिस्तारलाई मूलभावका रूपमा प्रस्तुत गर्न गरिएको छ । कविताको विषयअनुसार नै यसले कस्तो किसिमको भाव प्रकट गरेको हो भन्ने कुरा स्पष्ट हुन आँउछ । जसलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

क्र.सं.	कविताको शीर्षक	वस्तु
१.	भिखारीको मृत्यु र मेरो आत्महत्या	**सेलाएको घाम** कविता सङ्ग्रहको पहिलो क्रममा रहेको **भिखारीको मृत्यु र मेरो आत्महत्या** भन्ने कविताले मान्छे जीवित छँदा पूर्ण वेवास्ता गर्ने अनि मरेपछि सम्फी टोपल्ने मानवीय व्यवहारलाई चित्रण गरेको छ । यस कवितामा अभिव्यक्त कविको आत्मग्लानीले मानवीय व्यवहारलाई सच्चाएर संवेदनशील बन्नु पर्ने सन्देश बोकेको छ । सडक किनारमा उत्कट जीजिवीषा बोकेर करूणाको याचना गरिरहेको भिखारीको जीवन बचाउन नसकेकोमा कविले ग्लानि बोकेका छन् । भिखारीलाई मानवीय भावना देखाएर सहयोग गर्नुपर्नेमा आफुले सहयोग नगरेकोले पछुताएर पिडामा छट्पटाएका छन् । भिखारीको दिनहीन र करूण अवस्थालाई पछि सम्फिएर उसलाई सहयोग नगरेको आत्मग्लानि बोध गरिरहेका छन् । उनको आत्माले त्यस्ता व्यक्तिहरूलाई सहयोग गर्न भने तापनि आफले नगरेकोमा आफ्नै आत्माको हत्या गरेको र आफू अपराधी र दोषी भएको कुरालाई प्रस्तुत गरेका छन् । जीवत छँदै नै दीनहीनहरूलाई सहयोग गर्नुपर्ने सन्देश यसमा रहेको छ ।
२.	अनौठो परिवेश	प्रेयसीसँगको पहिलो भेट अथवा नजरमा नै आफू पूरै मोहित भएको कुरालाई प्रस्तुत गरेका छ । कविलाई प्रेयसीको शारीरिक सौन्दर्यताको मादकताले पुरा लठचाएको छ । बत्तीसै गुणले युक्त, पूराणमा वर्णित रम्भा, तिलोत्तमा, उर्वशी, मेनका जस्ता पुराण सुन्दरी तथा आधुनिक कुनै सुन्दरीभन्दा कम नभएको र देवता, मठमन्दिर आदिभन्दा पनि पुज्य स्वर्गकै अप्सरा प्राप्त गरेको कुरा प्रस्तुत गरेका छन् ।

[४१] ऐजन ।

३.	प्यासीगाग्रा र घैंटाहरू	यस कवितामा हामी अर्थात् नेपालीहरूमा आफ्नोपन हराउँदै गएको आफ्नै मौलिक मूल्य, मान्यता र अस्मिता गुमाउँदै गएर विदेशीहरूको देखासिकी गर्दै र उनीहरूकै अनुयायी बन्दै आइरहेको तथा आफ्ना मूल्य, मान्यता र मौलिकताहरूलाई नविनताका नाममा भत्काउँदै जान थालेको कुरालाई प्रस्तुत गरिएको छ । नयाँ बनाउने वा निर्माण गर्ने नाममा पुराना संरचनाहरू ध्वस्त गर्न लागेकोमा कवि असन्तुष्टी व्यक्त गर्दछन् । आफ्ना मूल्य मान्यता र मौलिकतालाई बचाउनु पर्ने र आधुनिकताका नाममा ध्वस्त पार्न नहुने कुरालाई यसमा प्रस्तुत गरेका छन् ।
४.	झरी पछ्यौरी र जेवी रूमाल	यो कविता प्रेम, पीडा, विश्वास र विश्वासघातको दोसाँधमा उभिएर गरिरहेको जिन्दगीको इमान्दार विश्लेषणको रूपमा रहेको छ । तिमी अर्थात् प्रेमीसँगको भेटको एउटा क्षण जुन जिन्दगीसँग जिन्दगी साटिएको रात थियो त्यो कविको स्मृति पटलमा ताजा भएको छ । जिन्दगीको नयाँ सम्झौतापत्रमा हस्ताक्षर गरेको दिन, जुन दिन आफ्नो नाम, पहिचान, सबै गुमाएर नयाँ जीवनको सुरूवात गरेकी थिइन् त्यो दिन जीवनकै सर्वथा महत्वपूर्ण भएकोले भुलेर पनि भुल्न नसकिने दिनका रूपमा रहेको बताएका छन् ।
५.	पहाडका प्रश्नहरू	मान्छे प्रश्नै प्रश्नको पहाडमा उभिएको छ र जीवनका ती अनगिन्ती प्रश्नहरूको उत्तर कतै पनि नभेटिने हुँदा आफ्नो अस्तित्वको लागि निरन्तर रूपमा प्रश्नको उत्तर खोज्न भौतारिइरहेको छ भन्ने कुरा यसमा मूल भावको रूपमा आएको छ । मान्छेको जीवन अनिश्चितता र अस्पष्टताका पर्खालहरूको बीचमा उभिएको छ, कतैबाट पनि निकास भेटिंदैन । आजको जटिलतम समस्या र गम्भीर प्रश्न भनेको नै मानवीय अस्तित्व र मूल्य मान्यताको हो । एउटा प्रश्नको उत्तर खाजेपछि फेरि अर्को प्रश्न खडा हुँदै जाने र जीवनमा प्रश्नहरूको पहाड नै खडा हुने कुरालाई यस कवितामा प्रस्तुत गरिएको छ ।
६.	अतृप्त पर्खाइ	प्रेयसी जो कविबाट टाढा भएर विछोडमा पर्नु परेको छ तर उसको यादले जीवनका पलपलमा छटपटिनु परिरहेको, आफ्नी प्रेयसीको अभाव र यादमा भित्रभित्रै जलेर बस्नु परेको कुरालाई यसमा प्रस्तुत गरिएको छ । रागात्मक पक्षलाई कलात्मक रूपमा प्रस्तुत गर्दै प्रेयसीको भौतिक अनुपस्थितिमा पनि उसको याद ताजा भएको र आफ्नो पर्खाइ अतृप्त रहेको कुरालाई यसमा प्रस्तुत भएको छ ।
७.	तर्कना र अनुभूति	कविले तिमी अर्थात् प्रेयसीलाई सम्झिएर बसिरहेको र उनकै यादमा जीवन बिताइरहेको तैपनि प्रेयसी आफ्नो सामु नउदाएको कुरालाई विषयवस्तु बनाएर रागात्मकताका साथ प्रस्तुत गरेका छन् । आफू प्रेयसीको यादमा बेहोसी भएको तर होसमा हुँदा सम्झना, भावना र तर्कना कम हुने भए पनि आफू पुन सम्झनामा पागलसरी भएको कुरालाई यसमा प्रस्तुत गरेका छन् ।
८.	मन्दिर र मदिरा	आजको त्यही एउटै मानिस कहिले मन्दिर त कहिले मधुशालामा पुगेको कुरालाई कलात्मक रूपमा यस कवितामा प्रस्तुत गरेका छन् । हल्का व्यङ्ग्य मिसिएको यस कवितामा मानिसले मन्दिर र मदिरा दुवैमा नसा भेट्छ भने किन ऊ मदिरालयमा पुगेर गिलासको मदिरामा आफूलाई रित्याइहेको छ ? भनी प्रश्न गरेका छन् । आजका गजलबार र डान्स रेष्टुरेन्टका मिरा र पौराणिक मिराबीच तुलना हुन नसक्ने, यसरी तुलना गर्नुलाईपागल मस्तिष्कको उपज भन्दै मदिराकै कारण समाजमा ठूलाठूला विकृति निम्तिएको देखाएका छन् । आजको विकृत समाज देखाउनु नै यसको मूलभाव हो ।
९.	म मृत्यु सिक्दैछु	जीवनसँगै मृत्यु पनि आँउछ, यी २ पक्ष भनेका एक आपसमा अन्तर्सम्बन्धित हुन् भन्ने कुरालाई यस कवितामा देखाउन खोजिएको

		छ । जीवन भनेको जन्म र मृत्युबीचको नाप नक्सा हो । मृत्युमाथि विजय प्राप्त गर्न हालसम्म कसैले सकेको छैन । मृत्यु अन्तिम सत्य हुँदाहुँदै पनि मानिस यसदेखि डराएर मानिसले मृत्युलाई शत्रु ठानी रहेको छ र झन् दुःखपूर्ण जीवन बिताइरहेको छ भन्दै आफूले अब मृत्युसँग साक्षात्कार गर्ने कुरा गरेका छन् । मृत्युको डरले जीवनलाई दुखद बनाउन नहुने भाव यस कवितामा प्रस्तुत गरेका छन् ।
१०.	वयस्क रङ्गहरू	जसरी रात पछि दिन आँउछ त्यसैगरी जीवनमा पनि दुख पछि सुख आँउछ । प्रकृतिको नियमविपरीत रहेर कोही पनि अगाडि चल्न सक्दैन । संघर्षको फल मिठो हुन्छ । रात र जुनको सहवासबाट नयाँ बिहानीको जन्म भए जस्तै जीवनमा पनि संघर्षले नयाँ कुराको जन्म हुने कुरालाई यस कवितामा मूल भावको रूपमा देखाउन खोजिएको छ ।
११.	आजभोलि	यस कवितामा वर्तमान युगीन यर्थाथतालाई प्रस्तुत गर्दै सहरीया जीवनप्रतिको वितृष्णालाई प्रस्तुत गरिएको छ । सहरको विसङ्गति प्रस्तुत गर्दै मूल्य, मान्यता र मानवीय भावनाविहीन भएको सहर मान्छे बस्न लायक र गौरव गर्न लायक स्थानका रूपमा नरहेको भाव यसमा प्रस्तुत छ । सहरमा चिहान र मसानघाट मात्र देखिने र मान्छे नै देखिन छोडेको कुरा प्रस्तुत गर्दै मानवीय मूल्य र मान्यताको विकास होस् भन्ने कामना पनि यसमा गरिएको छ ।
१२.	आवाजविहीन ओठहरू	हरेक मान्छे आशावादी हुनु पर्छ । मानिसको जीवन केही आशा, केही सपना र केही सम्झौताका साथमा नै अघि बढेको हुन्छ भन्ने भाव यसमा प्रस्तुत भएको छ । आफ्नो प्रियतमको उपस्थितिमा चुपचाप रहने कविले प्रियतमको अनुपस्थितिमा आवाजविहीन भएरै पीडाका धेरै आवाज निकाली छटपटाएको, तर आशाचाहिँ नटुटेको भावना प्रस्तुत गरेका छन् ।
१३.	संस्कृति र हामी	यस कवितामा आधुनिकताका नाममा भएको विकृतिलाई प्रस्तुत गर्दै हामीले आफ्नो मूल्य मान्यता र संस्कृतिलाई भुलेर पाश्चात्य संस्कृतिको अन्धानुकरण गर्नु हुँदैन भन्ने भाव प्रस्तुत गरेका छन् । हामीले आफ्नो पूर्वीय मौलिक सभ्यता, संस्कृति र पहिचानलाई बचाएर राख्नु पर्दछ भन्ने यस कविताले देखाउन खोजेको छ ।
१४.	मूर्ति	'तिमी' लाई कविले मूर्तिवत भएर सुन्दररूप हेरिरहेको र उनको सुन्दरताबाट आफु मन्त्रमुग्ध भएको कुरालाई प्रस्तुत गरेका छन् । मानिस जति सुकै सुन्दर नै भए पनि उसको रूप र रङ्ग बिस्तारै ऐलाएर जाने भए पनि कवि त्यसबाट चिन्तित भएका छन् । सुन्दरतामा आइरहेको ह्रासबाट कवि जलिरहेको भवनको समानझैं जलिरहेको कुरा बताएका छन् ।
१५.	असहज यात्रा	जीवन भनेको चुनौती हो । मानिसकोहरेक पाइलामा चुनौतीछन्, तर तमाम चुनौती र कठिनाइका पहाडहरू फोर्दै र मृत्युमाथि पनि विजय प्राप्त गर्दै अगाडि बढ्न सकेमा मात्र मानिस सफल र उत्कृट हुन सक्छ । जीवनको गतिलाई रोक्नका लागि आएका आँधी हुरी र तुफानसँग संघर्ष गर्न नसके मानिस विजयको पहाडमा उक्लन नसक्ने हुँदा आफू ती सारा चुनौती सामना गर्न तयार भएको सकारात्मक र आशावादी सोच प्रस्तुत गरेका छन् । कसैको दया र मायाबाट होइन, जीवनमा संघर्ष गरेर अघि बढ्नु पर्ने र सफलताको सागर पार गर्न खोज्ने मानिस साना तिना अवरोधबाट डराउन नहुने, बरू जीवनका कठिन र अप्ठ्यारा क्षणबाट पाठ सिकेर अघि बढ्नु पर्ने सकारात्मक र आशाबादी सोच राख्नु यस कविताको मूल भाव रहेको छ ।
१६.	अन्नपूर्ण गुँरास र सगरमाथा	देशमा फैलिएको अशान्ति र सङ्कटग्रस्त राष्ट्रिय अस्मिताप्रति चिन्ता व्यक्त गर्दै वर्तमान युगीन यथार्थलाई प्रकृतिका बिम्बमार्फत् कवि

		घिमिरेले प्रस्तुत गरेका छन् । सगरमाथाको शिर पनि हाम्रो कारणले झुक्दै जान थालेको, शान्तिका दूत गौतम बुद्धको पवित्र भूमि रगतका टाटाले रङ्गिन थालेको र पुर्खाको शान र गौरव इतिहासमा मात्र सीमित हुन थालेको कुरा कविले यस कवितामा प्रस्तुत गरेका छन् । हाम्रो हिजोको शान, गौरव र गरिमालाई बचाउनु पर्ने कुरा यसमा मूल भावका रूपमा आएको छ ।
१७.	दुनियाँ	आजको दुनियाँ जिन्दगीमाथि बसेर रगत घुट्क्याउन चाहने मृत्यु संवाहककहरूको भएको र जीवनभन्दा मृत्यु सस्तो भएको कुरालाई यस कवितामा कविले प्रस्तुत गरेका छन् । मानवीय मूल्यमान्यताविहीन विसंगत तथा उराठलाग्दो बन्न पुगिरहेको आजको जीवन र जगत्को यथार्थ चित्रण प्रस्तुत गर्नु नै यस कविताको मूल भाव रहेको छ ।
१८.	रक्षक	यस कतितामा कविले देश भक्ति र राष्ट्रभक्तिको भावलाई सुन्दररूपमा प्रस्तुत गरेका छन् । आफू देश ओढ्ने र सिमाना गोड्ने मालि भएकाले यस देशलाई फलाउन, फुलाउन र सजाउन आफू हरबखत लागि परिरहेको कुरा उनले बताएका छन् । आफू जन्मिएको देशलाई भुल्ने र सजाउन लागि नपर्ने व्यक्ति सच्चा देशभक्त हुन नसक्ने कुरालाई यसमा प्रस्तुत गरेका छन् । सबैले देशलाई फूलबारीजस्तै सजाएर आफू सच्चा देशभक्त बन्नु पर्ने भावलाई थोरै र सरल शब्दका माध्यमबाट सुन्दररूपमा प्रस्तुत गरेका छन् ।
१९.	मेरो सहयात्री	कविले यस कवितामा समयलाई सहयात्रीका रूपमा लिएका छन् । समयले उनलाई कुनै दिन धोका दिएको थियो तर फेरि त्यही समय आफ्नो सहयात्री बनेर आफूसामु आएको कुरालाई यसमा प्रस्तुत गरिएको छ । धैर्य गर्ने र समयलाई आफू अनुकूल परिवर्तन गर्न सक्ने हो भने समयले पुनः हरेक मानिसलाई साथ दिने कुरा यस कवितामा मूल भाव बनेर आएको छ ।
२०.	आहाल भित्रको चन्द्र सूर्य	यस कवितामा द्वन्द्वग्रस्त मुलुकको दुदर्शा छ । देशमा शान्ति र सुव्यवस्था कायम नभएसम्म जनताको मुहार उज्यालो नहुने र देश अगाडि बढ्न नसक्ने कुरो मूल भावका रूपमा आएको छ । देशमा चलेको १० वर्षे द्वन्द्वलाई सङ्केत गर्दै कविले बुद्धको भूमि नेपालमा यस्तो अवस्था हुनु भनेको बिडम्बनापूर्ण भएकाले द्वन्द्वको विरोध गर्दै देशमा शान्ति स्थापना भई रगतले लतपतिएको यस पवित्र बुद्धभूमिमा निर्वाधरूपले शान्तिका परेवाहरू उड्न पाउनुपर्ने कुरा गरेका छन् । चन्द्र र सूर्यलाई देशको प्रतीक मान्दै रगतको आहालमा देश डुब्न लागेकोले यस अवस्थाबाट देशलाई पार लगाउनु पर्ने भाव प्रस्तुत गरेका छन् ।
२१.	आस्था र प्रकृति	प्राकृतिक मनोरमता र सुन्दरतालाई यस कवितामा प्रस्तुत गरिएको छ । नेपालको प्राकृतिक सौन्दर्यता प्रस्तुत गर्दै मानव जीवन पनि प्रकृतिजस्तै सुन्दर, मनोरम र आनन्ददायक हुनु पर्ने कुरा यसमा प्रस्तुत गरिएको छ । नेपालका नदीनाला, हिमाल, पहाड आदिलाई प्राकृतिक मनोरमताको वस्तुगत वर्णन गरिएको यस कवितामा प्राकृतिक सौन्दर्यको वर्णन गर्नु नै मूलभावका रूपमा आएको छ ।
२२.	माटोमै छ राष्ट्रियता	कविले यस कवितामा प्रकृतिक सौन्दर्यले युक्त यस पवित्रभूमि आज द्वन्द्वको मारमा परेर लथालिङ्ग र भताभुङ्ग भएकोमा चिन्ता मानेका छन् । दिनपछि रात आएजस्तै यस पवित्र भूमिमा जे जस्ता कुकार्य भए पनि एक दिन अवश्य शान्तिको घाम लाग्नेछ र शान्तिका परेवाहरूपुनः उड्न थाल्नेछन् भन्ने आशावादी जीवन दृष्टी प्रस्तुत गरेका छन् । अहिले हाम्रो घररूपी देश लथालिङ्ग भएको भए पनि एक दिन अवश्य बन्नेछ र सीता, भृकुटीजस्ता छोरीहरू फेरि जन्मनेछन् भन्ने आशावादी भाव यसमा रहेको छ ।

२३.	मोह प्रकृतिको	यस कवितामा कविले प्राकृतिक सौन्दर्यताको मनमोहक चित्रण गरेका छन् । बिहानीको उदाउदो घाम, मिर्मिरेमा पंछीको सङ्गीत, झर्नाको मिठो आवाजजस्ता अनेकौं प्राकृतिक सौन्दर्यता देखेर जति पिउँदै गयो उति बढदै जाने नशा भनेर प्रकृतिलाई मन लठ्याउने मादकको रूपमा चित्रण गरेका छन् । मान्छेहरू स्वर्गको खाजी गर्दछन् तर यही प्राकृतिक मनोरमतामा, हराउन र मन आनन्दित पार्न सके यहीँ नै स्वर्ग रहेको कुरा कविले बताएका छन् । यसका मूल भाव नै प्राकृतिक सौन्दर्यता र मनोरमताको महिमागान हो ।
२४.	पिङ्गलाको मृत्यु	गाँउले प्राकृतिक जीवन बिताइरहेकी युवती वनावटी जीवनको रहरमा सहर आएपछि वेश्यावृत्तिमा लागेको र आफ्नो सुन्दर जीवनलाई नारकीय बनाएको कुरालाई देखाउँदै कुकर्ममा लाग्नु हुँदैन भन्ने भाव प्रस्तुत गरेका छन् । अनेक किसिमका नखरा देखाउँदै हिँड्ने, पैसाको निमित्त आफ्नो मूल्यवान् शरीर बेच्ने, आफ्नो फक्रिन बाँकी कोपिलाजस्तो जवानी अरूलाई पैसामा सुम्पने, अनेक किसिमका उत्ताउला शृङ्गार गर्दै मदिरा पिउने जस्ता काम गरेर आफ्नो अस्तित्व र शरीर दुवै बेच्ने प्रवृत्तिलाई यसमा प्रस्तुत गरिएको छ । पैसा र भविष्यको समृद्धिको सपनाका लागि रोग र पीडा संगालेर आफ्नो सतित्व गुमाउँदा अनेकौं रागले दुःख दिन सक्छ भन्ने भाव यसमा रहेको छ ।
२५.	सपनाकी मेरी “आशा”	यसमा शृङ्गारलाई प्रमुख विषय बनाइएको छ । सपनामा आफूले सुन्दरीलाई मनमन्दिरमा सजाउन पुगेको, तर ब्युझेसँगै ती सपनाकी परी हराएको कुरालाई यसमा प्रस्तुत गरिएको छ । सपनाको संसारमा मात्र सजाउन पुगेको तर वास्तविक जीवनमा भने प्राप्त गर्न नसकेको कारणले उनले प्रियसीलाई सपनामा मात्र पाएको कुरा प्रस्तुत गरेका छन् ।
२६.	मेरो देश	कविले देशभक्ति र राष्ट्रभक्तिको भावना यस कवितामा प्रस्तुत गरेका छन् । आफू जन्मिएको देशप्रतिको माया र ममतालाई देखाउँदै आफूले पूरा गर्नुपर्ने कर्तव्यमा चुक्न नहुने कुरा यसमा प्रस्तुत गरेका छन् । नेपालको प्राकृतिक, सामाजिक,सांस्कृतिक विविधतालाई प्रस्तुत गर्दै विश्व मानचित्रमा नै सानो तर उत्कृष्ट र सुन्दर मुलुकका रूपमा रहेको कुरालाई यसमा प्रस्तुत गरेका छन् ।
२७.	आँशु	सुख र खुसी खोजेका कविको जीवनमा वेदना र पीडा मात्र साथी बनेर आएकोले हिजोका मिलनका दिनहरू आँशुका घुट्का पिउँदै भुल्न खोजे पनि नसकेको कुरा यसमा देखाएका छन् । प्रेयसीसँगको वियोगपछि कवि सारा जीवन नै अर्थहीन बन्दै गइरहेकाले लक्ष्य भुलेको यात्री र पखेटा गुमाएको पंछीजस्तै बनेका छन् । वियोग र विछोडका क्रममा स्वाभाविक देखिने पीडा यिनमा पनि देखिएको छ ।
२८.	श्रद्धाञ्जली सहिदप्रति	यो कविता देश र जनताको हितका लागि आफ्नो जिउज्यानको समेत कुनै प्रवाह नगरी परिवर्तनका लागि छातिमा गोली थाप्ने महान् सहिदप्रति समर्पित रहेको छ । ती महान् सहिदप्रति श्रद्धाञ्जली अर्पण गर्नु र उनीहरूको सपनालाई सकार पार्नु हाम्रो कर्तव्य हो भन्ने भाव यसमा रहेको छ । लाचारी भएर जिउनुभन्दा महान् बनेर परिवर्तनका लागि मर्नु नै राम्रो भएकाले गर्वपूर्ण मृत्युप्रति सम्मानभाव व्यक्त गर्दै आफूलाई पनि त्यस्तै मृत्युवरण गर्न सिकाइदिन सहिदलाई आग्रह गरेका छन् ।
२९.	विधुवाको होली	जिन्दगीका अनेक मिठा सपना सजाउँदै नयाँ घरमा प्रवेश गरेकी सुन्दर युवती आफूलाई संसारकै भाग्यमानी युवतीमध्ये एक ठान्छे, तर क्रुर समयले दुखसुखमा साथ दिने उसको जीवनसाथीचुडेर लगेपछिसबैभन्दा दुखी जीवन बिताउनु परेको एक विधवा नारीको दुःखद अवस्थालाई यस कवितामा प्रस्तुत गरिएको छ । एक्लो जीवन बिताउनु पर्दाका दुःख र विरहपूर्ण अवस्था एकातिर छँदैछन् भने अर्कोतिर समाजले पनि राम्रो

		रूपमा नहेरेको दुखद अवस्था यसमा देखाइएको छ । सप्तरंगी पर्व होलीलगायत जिन्दगीका हरेक रंगिन क्षणको अनुभूति गर्न नपाएको र बन्द कोठाभित्र बसेर मनैमनले विगतका क्षणहरू सम्झदै बस्नु परेको कहालीलाग्दो दुखद अवस्थालाई कविले यसमा प्रस्तुत गरेका छन् ।
३०.	सेलाएको घाम	कविले कविता सङ्ग्रहको नाम नै यसै कविताको शीर्षकबाट राखेकाले पनि यो एक महत्वपूर्ण कविताका रूपमा रहेको छ । जीवनप्रति नै चरम निराशा उत्पन्न भएको बेलामा लेखिएको यस कवितामा कविले आफु अब उठ्नै नसक्ने गरी पछारिएको र जीवनमा हार मानेर आत्मसमर्पण गरिसकेको अत्यन्तै चरम निराशावादी कुरा गरेका छन् । सबै आशा बिके जस्तो, कुनै पालुवा लाग्ने छाँट नै नभएको, मन्दिरमा चढाएर फालिएको फूलझैं अर्थहीन भएको जस्ता कुरा गर्दै आफ्नो जीवनको घाम डुब्न थालेको र बाँकी जीवन अँध्यारोमा नै बिताउनु पर्ने अवस्था आएको कुरा यसमा देखाएका छन् । प्रस्तुत कवितामा चरम विसङ्गतिवादी र निराशावादी भाव व्यक्त भएको छ ।
३१.	बस्ती	मानवहरू बस्दै आएको स्थान नै बस्ती हो, तर ती बस्ती भन्न लायकका नभएको र मानवीय मूल्य र मान्यता हराउँदै कुरूप बन्दै गएको अवस्था यसमा देखाइएको छ । बस्ती मसानघाट जस्तै बन्न थालेको संवेदनाहीन मानिसहरू बढ्दै गएको बिडम्बनापूर्ण अवस्था देखाउदै मान्छेमा मानवीय भाव र संवेदना जागृत होस् भन्ने भाव यस कवितामा प्रस्तुत भएको छ ।
३२.	कविता	कविता अथवा साहित्य सिर्जनाको औचित्यलाई स्पष्ट पार्ने काम यसमा गरिएको छ । कविले आफ्ना सबै मनका भावना र तरङ्गहरू शब्दका माध्यमबाट कविताको रूपमा प्रस्तुत हुने कुरा देखाउनु नै यसको भाव हो । कविता र जीवनको सम्बन्ध धुकधुकीमा चल्ने सास र जीवनको रूपमा देखाएका छन् । मनमा लागेका भावना, स्मृति तथा सबै कुराहरू कविताका माध्यमबाट नै पोख्ने र आत्मसन्तुष्टी प्राप्त गर्ने कुरा उल्लेख गरेका छन् । कवितालाई मृग मरिचिकाको बात र रक्सीमा मातेको रातका रूपमा चित्रण गरेका छन् ।
३३.	शारदागमन	यस कवितामा कविले वर्षा ऋतु समाप्त भएर शरद ऋतु आई रमणीय र आनन्दित वातावरण सुरू भएको कुरा उल्लेख गरेका छन् । प्रकृतिका ऋतुमध्ये शरदसबैभन्दा आनन्दको ऋतुहुने दसैं तिहारजस्ता चाडपर्व पर्ने र कृषकहरूलाई अन्नले भरिपूर्ण हुने समयको रूपमा रहेको कुरालाई यिनले सौन्दर्यपूर्ण रूपमा प्रस्तुत गरेका छन् । प्रकृतिको वस्तुगत चित्रणमा नै यो कविता केन्द्रित रहेको छ । शरद ऋतुमा जस्तै मानिसको जीवन पनि सौन्दर्यपूर्ण र मनमोहक रहोस् भन्ने कामना गर्नु नै यस कविताको मूल भाव हो ।
३४.	धर्तीको स्वर्ग पोखरा	यस कवितामा प्राकृतिक सौन्दर्यताले भरिपूर्ण रमणीय स्थल पोखराको सौन्दर्यको चित्रण गरिएको छ । नेपालकै पर्यटकीय स्थलका रूपमा उत्कृष्ट गन्तव्य मानिएको यस स्थानलाई नववधुसँग तुलना गरेका छन् । स्वच्छ नीलो फेवाताललले माछापुछ्रेलाई नशालु अँगालोमा बेरिरहेको, धर्तीको स्वर्गका रूपमा पोखरा रहेको कुरालाई कविले सुन्दर रूपमा प्रस्तुत गरेका छन् । पोखराको प्राकृतिक सौन्दर्य वर्णन नै यसको मुख्य भाव हो ।
३५.	युवा शक्ति	यस कवितामा कविले युवाहरूलाई सम्बोधन गर्दै देशको यौवन र सम्पत्ति भनेका नै युवा हुन् र जबसम्म युवाहरू देशलाई परिवर्तन गर्न उठ्दैनन् तबसम्म मुहार पनि परिवर्तन हुन सक्दैन । त्यसैले नशानशामा तातो र रातो रगत भएका युवाले ज्ञान र सिप सिकी देशलाई प्रकाशमय बनाउन सक्नु पर्दछ भन्ने भाव प्रस्तुत गरेका छन् ।

		युवाका दरिला र बलिया काँधले नै देशलाई बोक्न सक्छ भन्ने भाव यसमा प्रस्तुत भएको छ ।
३६.	मुक्ति खोजेको देश	यस कवितामा सुन्दर देश खण्डहरमा परिणत भएको कारणले आफ्नो मन बिग्रिएको कुरा बताउँदै यो देशलाई सुन्दर हरियाली बनाउन सबैजना मिलिजुली लाग्नुपर्ने कुरा प्रस्तुत गरेका छन् । यसमा देश भक्ति र राष्ट्रियताको भावना प्रस्तुत भएको छ ।
३७.	सहमति	नेपाली राजनीतिक क्षेत्रमा देखापरेका विकृति र विसङ्गति यसमा देखापरेको छ । सधैँ सहमतिको शब्दमात्र भाक्दै हिँड्ने तर व्यवहारमा कहिल्यै सहमति नगर्ने राजनीतिक खिचातानी र देशलाई वैयक्तिक स्वार्थमा डुबाउने खराव नेतागणप्रति यो कविता लक्षित छ । देशमा राजनीतिक सहमतिमार्फत् परिवर्तन आओस् जसको अनुभूति प्रत्यक्ष रूपमा जनताले गर्न पाउन् भन्ने कुरा यसमा उठाइएको छ ।
३८.	सेता परेवा भेटेपछि	देशमा शान्ति, सुव्यवस्था र अमनचयन कायम हुनुपर्छ निजी स्वार्थका लागि विभिन्न वाहनामा रणसङ्ग्राम मच्चाएर र देशमा अशान्ति मच्चाउने दुष्ट हुन् भन्ने कुरा यस कवितामा देखाइएको छ । देशमा अशान्ति र आतङ्क अन्त्य भएर शान्ति कायम हुनुपर्छ र शान्तिका प्रतीक सेता परेवा उड्न पाउनुपर्छ भन्ने कुरा यस कवितामा प्रस्तुत गरेका छन् ।
३९.	जलन	यस कवितामा मान्छेले नचाहिने र नराम्रा कुकर्म कहिल्यै गर्न नहुने भन्दै विभिन्न उदाहरणमार्फत नैतिक दृष्टान्त प्रस्तुत गरेका छन् । मान्छेले जीवनमा के गर्न हुने र के गर्न नहुने भन्ने कुरालाई यसमा प्रस्तुत गरेका छन् ।
४०.	श्रीखण्ड र खुर्पाको विँड	मानिस सधैँ सत्य र न्यायको पक्षमा लाग्नु पर्ने, सहि बाटो मात्र अँगाल्नु पर्ने, अरूलाई कहिल्यै नराम्रो व्यवहार गर्न नहुने भन्दै मान्छेलाई नैतिकता र आदर्श सिकाउन खोजेका छन् । मान्छे मानवीय मूल्य र मान्यतालाई आत्मसात गर्दै सत्मार्गमा लाग्नका लागि प्रस्तुत गरेका आफ्ना कवितात्मक पङ्क्तिहरू चिन्नेलाई श्रीखण्ड चन्दन र चिन्न नसक्नेलाई खुर्पाको विँडजस्तै भएको कुरा उल्लेख गरेका छन् ।
४१.	नाङ्गिएकी चन्द्रमा	रातको समयमा देखिने चन्द्रमाको असिम सौन्दर्यलाई यसमा प्रस्तुत गरिएको छ । रातमा देखिने चन्द्रमाको सौन्दर्य, बादलको घुम्टोमा लुकामारी गर्दाको अवस्था आदि कुरालाई प्रस्तुत गर्दै मानवीय जीवन पनि पूर्णिमाको रातमा देखिने चन्द्रमाको चमक जस्तै लोभलाग्दो र सौन्दर्यपूर्ण होस् भन्ने कामना गरेका छन् ।

कवि विद्याप्रसाद घिमिरेको **सेलाएको घाम** कविता सङ्ग्रहभित्रका ४१ कविताहरूको विषयवस्तुको आधारमा मूलभाव माथि प्रस्तुत गरिसकिएको छ । यिनको कवितामा सामाजिक, राजनीतिक, प्राकृतिक, धार्मिक, प्रेमपरक, देशभक्तिपरक आदि विषयवस्तु पाइन्छन् । कवितामा आएको विषयवस्तुलाई माथि नै प्रस्तुत गरिसकिएको हुँदा यहाँ कवितांशसहित केही प्रतिनिधि कविताहरू तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

मानवीय प्रेम र प्रणय

घिमिरेका कविता सङ्ग्रहमा भएका अधिकांश कविताहरूमा प्रेमको अभिव्यक्ति पाइन्छ । यिनका कवितामा प्रेम प्रणयमूलक मानवीय प्रेम, राष्ट्र प्रेम र प्रकृति प्रेमका रूपमा प्रकट भएको छ । अव्यक्त प्रेमजन्य अनुभूति, सहानुभूति, सपनाका माध्यमबाट प्रेमको

प्रकटीकरण, पीडादायी संस्मरण आदिको अभिव्यञ्जना यिनका कवितामा पाइन्छ । मानवीय प्रेमप्रणयमा आधारित यिनका कवितामा प्रेमाग्रह, प्रेम प्रणयजन्य पर्खाइ वा प्रतिक्षाका पीडा, अप्राप्तिमा प्राप्तिको प्रेमजन्य अनुभूति, मिलनको सुखद संस्मरण बिछोडका पीडा आदि विभिन्न सन्दर्भको अभिव्यक्ति कवितामा पाइन्छ ।

कविले प्रेयसीसँगको पहिलो भेट अथवा पहिलो नजरलाई कलात्मक रूपमा यसरी प्रस्तुत गरेका छन् :

बिजुली प्रक्षेपण गर्ने ती आँखा
छन्द र महाकाव्यको संगमस्थल बनिदिँदा
आँखाका गाजलले पनि
गजलको मिठो स्पर्श ल्याउँदो रहेछ ।

('अनौठो परिवेश', पृ. २०) ।

प्रेमिका 'तिमी' सँगका भेट अत्यन्तै महत्वपूर्ण भएको र जुन जीवनमा अविस्मरणीय क्षण भएकोले कहिल्यै भुल्न नसकिने भन्दै यसरी प्रस्तुत गरेका छन् :

तिमीलाई पनि त सम्झना होला
भिजेको पछ्यौरी निचोर्ने बहानामा
दुई औंला बीच पछ्यौरीको फेर च्याप्दै
जोडी नयन वाणले निरन्तर युद्ध गरेको
अनि, नेत्र कटाक्षका तीरले मुटु छियाछिया पारेको
रूपको प्रतिमूर्ति देखेथैँ तिमीलाई
त्यसैले त
तिम्रो मूर्ति हेर्दैमा मूर्ति बनेथैँ म ।
अहो ! त्यो पछ्यौरी, ती दधीचि आँखा !
भृकुटीका तीखा कटाक्ष !
म बिर्सूँ कसरी
त्यो पानीमा आगो बलेको रात
आकाशको परी धर्तीमा झरी
मसँग जिस्केको त्यो रात ।

('झरी पछ्यौरी र जेवी रूमाल', पृ. २५) ।

प्रेयसीलाई आफूले पर्खिएर बसिरहेको र त्यो पर्खाइ अतृप्त रहेको कुरा उल्लेख गर्दै कविले प्रेयसीसँगका विगतका अनुभवहरूलाई यसरी प्रस्तुत गरेका छन् :

नदी किनारमा तिमी मुस्कान छर्दै आउँथ्यौ ।
एकोहोरो सताउथ्यौ र सताइरहन्थ्यौ ।
रूप सजाउथ्यौ सताउथ्यौ,
आँखा सजाउथ्यौ सताउथ्यौ

यी काँधलाई सिरानी बनाउथ्यौ ।
अनि बेकसुर म भोगिरहन्थेँ, सजायहरू ।

('अतृप्त पर्खाइ', पृ. २८) ।

कविले प्रेमिकाको सम्झना गर्दै अनेक किसिमका तर्कना गरेका छन् । जे जस्ता विगतका अनुभूतिलाई सम्झिए पनि आफूसँग प्रेमिका नआएको अथवा अहिले नभएको कुरालाई कविले यसरी प्रस्तुत गरेका छन् :

किरणको स्पर्शमा तिमी
वायुको सरसराहटमा तिमी
आँखाका तस्विरमा तिमी
सबै सबैमा तिमी ।

('तर्कना र अनुभूति', पृ. २९) ।

देशप्रेम र राष्ट्रियताको भावना

कवि घिमिरेका राष्ट्र प्रेममा आधारित कवितामा राष्ट्र, राष्ट्रियता, देशप्रेम, देशका विविधताको वर्णन, राष्ट्रभक्तिको अभिव्यक्ति आदि पाइन्छ । यिनले आफ्ना कवितामा राष्ट्रप्रेमको भावाभिव्यञ्जना यसरी गरेका छन् :

प्रकृति हो साँचो स्वर्ग दैवी उपहार
यै स्वर्ग बचाउने वर पाऊँ ईश्वर
हामी बाच्ने धर्ती यही पुजूँ यही धरा
सम्पदा यो प्रकृतिको पारूँ हराभरा ।

('मोह, प्रकृतिको, पृ. ५७) ।

आफ्नो देश/घर बनाउनका लागि आफै लागि पर्नु पर्ने र सुन्दर फूलबारी बनाउनु पर्ने धारणा यसरी प्रस्तुत गरेका छन् :

सीपका धनी कर्मयोगी हौँ घर बनाउँछौ
त्यसै घरको झ्यालबाट सारा राष्ट्र चिहृयाउँछौ
थलो उही हो मितेरीको भुकुटी फेरि जन्माउछौँ
यही छातीको चिराबाट लाखौँ सीता जन्माउँछौ ॥

('माटोमै छ राष्ट्रियता', पृ. ५५) ।

माटोमै छ राष्ट्रियता, मोह प्रकृतिको, मेरो देश, मुक्ति खोजेको देश, रक्षक जस्ता कवितामा देशभक्तिको भावना प्रस्तुत भएको छ ।

प्रकृति प्रेम

विद्याप्रसाद घिमिरेका प्रकृतिप्रेममा आधारित कवितामा स्वच्छन्द प्रकृतिको चित्रण पाइन्छ । यिनको प्रकृतिको चित्रण स्वच्छन्दतावादी कविको झै स्वच्छन्द रहेको छ । कतिपय कवितामा प्रकृतिको माध्यमबाट मानवीय जीवनको चित्रण समेत गरेका छन् । प्रकृतिको वर्णन कविले यसरी गरेका छन् :

उदाउँदो घाम हेरेँ मिठो स्वाद आयो
गगनमा सिताराको मादकता छायो
मिरमिर प्रभातमा पंछी गीत गायो
यो मनसित प्रकृतिले बल्ल मित लायो ।

('मोह प्रकृतिको, पृ.५६) ।

त्यस्तै प्राकृतिक सौन्दर्यतालाई उनले यसरी प्रस्तुत गरेका छन् :

सौम्य निश्चल निलगिरी सबमा शान्ति छरिरहोस्
घामजुन घुमीघुमी जगमा कान्ति छरिरहोस् ।
स्थिर धीर दलहरूमा नभको रङ्ग झरिरहोस्
प्राकृत छटा हेरी हेरीकन स्रष्टा दङ्ग परिरहोस् ।

('आस्था र प्रकृति,' पृ. ५४) ।

कविले आस्था र प्रकृति, मोह प्रकृतिको, शारदागमन, धर्तीको स्वर्गः पोखरा आदि कविता प्रकृतिलाई विषयवस्तु बनाएर लेखेका छन् ।

वर्तमान युगीन यथार्थता र विसङ्गत जीवनको प्रस्तुति

देशमा फैलिएको अशान्ति, हिंसा, हत्या तथा सङ्कटग्रस्त राष्ट्रिय अस्मिताप्रति चिन्ता व्यक्त गर्दै वर्तमान युगीन यथार्थतालाई उनका कविताहरूले यसरी प्रस्तुत गरेका छन् :

मेरो सगरमाथाको शान
आज बस्तीबस्तीमा पग्लिएको देख्दैछु
गुराँसको लाली धुवाँले कालो बनेको हेर्दैछु ।
अन्नपूर्णको अस्मिता
चूर्णचूर्ण र खण्डित हुँदै गएको महसुस गर्दैछु ।

('अन्नपूर्ण, गुराँस र सगरमाथा', पृ. ४६) ।

यिनका कवितामा हाम्रो समाजमा बढ्दै गएको विकृति, विसङ्गति तथा सहरीया जीवनका सङ्कटग्रस्त अवस्थालाई प्रस्तुत गरिएको छ । सहरप्रतिको वितृण्णा यिनका कवितामा यसरी प्रस्तुत भएको छ :

मसानघाटमा बाँचिरहेछ मान्छे
चिहानमा नाचिरहेछ मान्छे
मुर्दाघरमा हाँसिरहेछ मान्छे
उपहासका आवाजसँगै
चिहान र मसानघाटमा मात्र देखिन्छ
यस सहरमा मान्छे देखिँदैन ।

('आजभोलि', पृ. ३७) ।

मान्छे बाँचुन्जेलसम्म उसलाई नसम्झने तर मरेपछि सम्झेर चिन्तित हुने र उसका गुणगान गाउने मान्छेको प्रवृत्ति नै बनेको छ । खान नपाएर मृत्यु पर्खिएर छटपटाउँदै बसेको मानिसलाई आफुले एक छाक खुवाएर बचाउन समेत नसकेको भन्दै उसको मृत्युपछि पश्चातापमा डुबेको अवस्थालाई यसरी प्रस्तुत गरेका छन् :

ज्यूँदोमा अलिकति स्वास हाल्न नसक्ने दोषी म,
जिउन दुई पैसा फाल्न नसक्ने अपराधी म
हेरिरहन्थेँ विभत्स रूप मृत्युको
रमिते बनेर ।

('भिखारीको मृत्यु र मेरो आत्महत्या', पृ. १७) ।

हाम्रा मूल्य र मान्यताहरू ह्रास हुँदै गएको, मौलिक परम्परालाई पाश्चात्य शैली र परम्पराले बिस्तारै ध्वस्त पार्न थालेको कुरालाई यिनले आफ्ना कवितामा यसरी प्रस्तुत गरेका छन् :

हामी अर्थात्, पूर्व, पश्चिम, उत्तर, दक्षिण
सबैका अनुयायी ।
पश्चिम लुटिरहेछ हाम्रो अस्मिता
हामी खोतलिरहेछौँ तिनैका 'डस्टविन'
खोजिरहेछौँ आफैलाई 'डस्टविन' भित्र ।

('प्यासी गाग्रा र घैंटाहरू', पृ. २२) ।

राजनीतिक विसङ्गति

राजनीतिका क्षेत्रमा देखा परिरहेका विकृति र विसङ्गतिलाई पनि यिनले प्रस्तुत गरेका छन् । देशमा खराब व्यवस्था अन्त्य भएर सुव्यवस्था कायम होस् भन्ने कुराको कामना यिनले यसरी गरेका छन् :

भू-राजनीतिका हरेक वृत्तमा जताततै भो खल्बली
नेपाली आँखामा नेपाल पग्लियो आँसु बनेर भल्भली ।
गरिब जनको यो तातो जलले पोलेन यिनको छाती
छेपारा गणका यी नेतागणले हुनै दिएनन् सहमति ॥

('सहमति', पृ. ७४) ।

सहिदप्रति श्रद्धाञ्जली

कविले परिवर्तनका लागि आफ्नो ज्यानको नै बाजी लगाउने र छातीमा गोलीसमेत थाप्न तयार हुने महान् सहिदप्रति श्रद्धाञ्जली अर्पण गर्दै उनीहरूलाई भुल्न नहुने कुरा बताएका छन् । लाचारी जीवनभन्दा सहिद हुनु नै राम्रो भन्दै आफू पनि सहिदहरूको जस्तो गर्वपूर्ण र अमर बन्ने मृत्युवरण गर्न तयार रहेको कुरालाई यसरी प्रस्तुत गरेका छन् :

तिम्रा साहस कोरिएका शिला हेरी दङ्ग पर्छु
अर्पिदिन्छु लालीगुराँस सिम्रिकको रङ्ग भर्छु ।
तिमी गयौ, अमर भयौ म यसैमा गर्व गर्छु
मलाई पनि सिकाइदेऊ न तिम्रै मृत्यु म पनि मर्छु ॥

('श्रदाञ्जली सहिदप्रति', पृ.६४) ।

आशावादी स्वर

स्रष्टा सिर्जनाकार भएको हुनाले उसले जस्तोसुकै कठिन परिस्थितिमा पनि त्यसको सामना गर्दै अगाडि बढ्नुपर्ने कुरा गरिरहेको हुन्छ । प्रतिकूललाई पनि अनुकूलमा बदल्दै अगाडि बढ्छ भने काँडाहरूको बीचमा पनि सुन्दर गुलावको फूल देखिरहेको हुन्छ भन्ने आशावादी स्वर पनि उनका कवितामा पाइन्छ :

म ओठमा आगो राखी मुस्कुराएको मान्छे
म चिताबाट जिन्दगी फर्काएको मान्छे
कैयौंचोटी खेलिसकेको छु लुकामारी, भाग्यसँग
कैयौपटक चुमिसकेको छु गाला, मृत्युको
त्यसैले स्वीकार्य छैन दया ।

('असहज गन्तव्य', पृ. ४४) ।

निराशावादी स्वर

जीवनका हरेक क्षण आशावादी र सकारात्मक हुन्छन् भन्ने छैन । कविका जीवनमा दु:खद र पीडादायी क्षणहरू पनि आएका छन् जसबाट उनी आफूले हारेको महसुस गरेका छन् । यस कविता सङ्ग्रहकै नाम पनि निराशावादी नै रहेको छ । अस्ताउन थालेको घामसँग कविले आफ्नो जीवनको गतिलाई पनि तुलना गरेका छन् । जीवनलाई विसङ्गत ठान्दै यिनको निराशावादी स्वर यसरी प्रस्तुत भएको छ :

आज फेरि धर्ती च्याती चिच्याउझैं भा'छ
यो मनभित्र आगो बल्या तिमीलाई के था'छ

निर्लज्ज भई भाग्य हिँड्यो हारे जस्तो मन भो,
आशा सबै निस्केजस्तो मेरो यो जीवन भो ।

('सेलाएको घाम', पृ.६७) ।

यसरी कवि घिमिरेका कविताहरूमा विषयवस्तुगत विविधता रहेको देखिन्छ । प्रकृतिप्रेम, देशभक्ति र राष्ट्र प्रेम, प्रणयमूलक प्रेम, सामाजिक, सांस्कृतिक, राजनीतिक विविध क्षेत्रमा देखापरेका विकृति र विसङ्गतिको चित्रण, वर्तमान सङ्कटग्रस्त मानव जीवनको चित्रण, जीवनका आशा र निराशाको प्रस्तुति, जीवनमा सधै राम्रो काम गर्नुपर्ने र सत्मार्गमा लाग्नुपर्ने नैतिक दृष्टान्त जस्ता कुरालाई यिनले प्रस्तुत गरेका छन् ।

५.५ सहभागी

सहभागीले कृतिमा प्रयुक्त व्यक्ति, पात्र वा चरित्रलाई जनाउँछ । हरेक कृतिमा सहभागीहरूको संख्या धेरै, थोरै, मानवीय, मानवेत्तर जे जस्तो भए पनि अनिवार्य भने अवश्य रहन्छ । **सेलाएको घाम** कविता सङ्ग्रहमा पनि अनेक किसिमका पात्रहरू रहेका छन् । धेरै जसो कविताहरूमा 'म' पात्रको प्रयोग गरिएको छ । कतिपय कविताहरूमा द्वितीय पुरूष 'तिमी' 'तिमीहरू' लाई सम्बोधन गर्दै लेखिएको पाइन्छ । कतिपय ठाउँमा तृतीय पुरूषको समेत प्रयोग भएको छ ।

सेलाएको घाम कविता सङ्ग्रहमा म, हामी, तिमी, भिखारी, उर्वशी, मेनका, सीता, भृकुटी, मूर्ति, मिरा, मान्छे, पागल, भिखारी, सपेरा, जड्याहा, बहुलट्टी, पागल, साथी, तन्नेरी, सूर्य, जुन, रात, कुकुर, सुकुलगुण्डा, पिङ्गला, विधवा, सहिद, परेवा, युवा आदि सहभागी देखिएका छन् । यी विभिन्न सहभागीको माध्यमबाट प्रकृति प्रेम, प्रेम प्रणय, देश प्रेम र राष्ट्रप्रेम, जीवन र जगत्को यथार्थको प्रस्तुति, विसङ्गत जीवनको प्रस्तुती, नैतिकता र आदर्शको बाटोमा लाग्ने नैतिक दृष्टान्तको पाठ, राजनीतिक विसङ्गति र विकृतिप्रतिको रोष, सहिदप्रतिको श्रदाञ्जली, प्रेमिकाको सम्झना जस्ता कुराहरू सहभागी वा चरित्रको माध्यमबाट प्रस्तुत भएको पाइन्छ ।

सेलाएको घाम कविता सङ्ग्रहमा फरक फरक वैशिट्य बोकेका विभिन्न सहभागीमध्ये 'म' प्रस्तुत कविताहरूको प्रमुख सहभागी तथा वक्ता प्रेषक वा सम्बोधितका रूपमा साथै परोक्ष वा गौण भूमिकामा आएको देखिन्छ । 'म' को केन्द्रीय भूमिकामा रहेका कविताहरूमध्ये भिखारीको मृत्यु र मेरो आत्महत्या, अनौठो परिवेश झरी पछ्यौरी र जेवी रूमाल, पहाडका पश्नहरू, अतृप्त पर्खाइ, तर्कना र अनुभूति, म मृत्यु सिक्दैछु, आवाजविहीन

ओठहरू, मूर्ति, असहज गन्तव्य, अन्नपूर्ण, गुँरास र सगरमाथा, रक्षक, मेरो सहयात्री, सपनाकी मेरी आशा, मेरो देश, सेलाएको घाम रहेका छन् ।

समग्रमा यस कविता सङ्ग्रहमा अधिकांश कविताहरू 'म' पात्रको केन्द्रीयतामा छन् । कतिपय कवितामा हामी पात्रको पनि प्रयोग भएको छ । कतिपय कवितामा 'म' पात्र परोक्ष वा गौण भूमिकामा पनि आएको छ । 'म' पात्रकै केन्द्रीयतामा मानवीय र मानवेतर पात्रहरू घुम्दै आएका छन् ।

५.६ परिवेश

स्थान, समय र वातावरणको अन्वितिलाई समग्रमा परिवेश भन्न सकिन्छ तर कवितामा स्थान र समयको स्पष्टता नदेखिन पनि सक्छ । कवितामा परिवेश झल्किने यी तीनवटै तत्व पूर्णरूपमा नआएको भए पनि कुनै एकको वर्णन अवश्य प्रकट भएको पाइन्छ । **सेलाएको घाम** कविता सङ्ग्रहमा प्राकृतिक, धार्मिक, राजनीतिक, सांस्कृतिक, सामाजिक, परिवेश भएको पाइन्छ । यसमा सिर्जित परिवेशले कवितालाई अझ जीवन्तता प्रदान गरेका छन् । आज हामी बाँचिरहेको समाजलाई यस कविताका अधिकांश कविताले देखाउन खोजेका छन् ।

कवि घिमिरेका अधिकांश कविताहरू 'म' पात्रको केन्द्रीयतामा रहेका छन् । म पात्रको केन्द्रीयतामा रहेका कविताहरूमा कविले आफू बाँचेको परिवेशको चित्रण गरेको पाइन्छ । पहिलो कविता **भिखारीको मृत्यु र मेरो आत्महत्या** भन्ने कवितामा सहरिया मानवताविहीन परिवेशको चित्रण गरिएको छ । विसङ्गत जीवन र जगत्को परिवेश भएका अन्य यस्ता कवितामा **आजभोलि**, **दुनियाँ**, **आहालभित्रको चन्द्रसूर्य**, **मृत्यु**, **सेलाएको घाम**, **बस्ती**, **सहमति** आदि रहेका छन् ।

सहरीया विसङ्गत जीवनको परिवेशलाई यसरी प्रस्तुत गरिएको छ :

मसानघाटमा बाँचिरहेछ मान्छे
चिहानमा नाँचिरहेछ मान्छे
मुर्दाघरमा हाँसिरहेछ मान्छे
उपहासका आवाजसँग
चिहान र मसानघाट मात्र देखिन्छ
यस सहरमा, मान्छे देखिँदैन ।

('आजभोलि', पृ. ३७) ।

कन्दराकी कोपिला हो, नाम उसको फूलपरी
बनावटी जीवनको रहरमासहर झरी ।

कुटिलका बोली बोल्छे मुस्काउँछे घरिघरि,
गाहकी ऊ फकाउँछे कटाक्षको मञ्चन गरी ॥

('पिङ्गलाको मृत्यु', पृ. ५८) ।

कतिपय कवितामा हाम्रै सामाजिक, सांस्कृतिक परिवेशको चित्रण पनि पाइन्छ । सामाजिक क्षेत्रमा देखिएका विसङ्गतियुक्त परिवेश प्रस्तुत गर्दै समाज सुधारको सन्देश समेत प्रवाह गर्न खोजेका छन् । **प्यासी गाग्रा र घैंटाहरू**, **मन्दिर मदिरा संस्कृति र हामी**, **विधवाको होली** जस्ता कवितामा सामाजिक सांस्कृतिक परिवेश देखिन्छ । देशमा विकृत बन्दै गएको राजनीतिक परिवेशलाई **मुक्ति खोजेको देश**, **अन्नपूर्ण गुराँस र सगरमाथा** आदि कवितामा यसरी प्रस्तुत गरिएको छ :

सप्तकोसीमा बगाए अस्मिता, यो देश कर्णालीमा ।
राष्ट्रियतालाई बगाए यिनले उर्लदो महाकालीमा ॥
सुस्ता भित्रै रून्छिन् नारायणी फोहोरभित्र बाग्मती ।
राष्ट्रको भन्दा सन्तान मोहले हुँदै भएन सहमति ॥

('सहमति', पृ. ७४) ।

त्यस्तै असहज राजनीतिक परिवेश भएको अर्को कविता :

म आँखामा लगाउँछु घट्दै गएको कोसी
ध्यानमा राख्छु छोटिदै गएको महाकाली
र कानमा राख्छु
आवाज हराएको नारायणी र सुस्ता ।

('अन्नपूर्ण, गुँरास र सगरमाथा', पृ. ४६) ।

कतिपय कवितामा प्रेम प्रणयमा आधारित रोमान्टिक परिवेशका साथै विगतको स्मृति पनि रहेको पाइन्छ । यस्ता कविताहरूमा **अनौठो परिवेश**, **झरी पछ्यौरी र जेवी रूमाल**, **अतृप्त पर्खाइ**, **तर्कना रअनुभूति**, **मूर्ति**, **सपनाकी आशा** आदि रहेका छन् :

हिजोको श्यामसुन्दरकी रागिनी मीरा
बैरागिनी मीरा, प्रेम रसकी नृत्यङ्गना मीरा र
आजका गजलकार, डान्स रेष्टुरेन्ट र
डिस्को प्यालेसहरूमा
घुमिरहेका, झुमिरहेका र गुमिरहेका
मीराहरूका वास्तविक अनुहार र अर्न्तसम्बन्धलाई
कुन चाहिँ पागल मस्तिष्कले तुलना गरूँ म ।

('मन्दिर र मदिरा', पृ. ३२) ।

प्रकृतिको चित्रण तथा प्राकृतिक वातावरण र परिवेशको चित्रण गरिएका कविताहरू पनि छन् । त्यस्ता कविताहरूमा **आस्था र प्रकृति मोह**, **शारदागमन**, **धर्तीको स्वर्ग : पोखरा**,

नाङ्गिएकी चन्द्रमा आदि रहेका छन् । पोखराको रमणीय सौन्दर्यपूर्ण परिवेशलाई यसरी प्रस्तुत गरिएको छ :

अप्सराझैं साम्राज्यलाई साराङकोट दृष्टि देऊ
निखारिन्छ सुन्दरता बादल जल वृष्टि देऊ ।
जगत्‌विधाता लोभी नजर लगाउँदै हेर्दो होला,
धरतीमा पो स्वर्ग रै'छ भन्ने पनि सोच्दो होला ॥

('धर्तीको स्वर्ग पोखरा', पृ. ७१) ।

५.७ उद्देश्य

सेलाएको घाम कविता सङ्ग्रह कला कलाका लागि होइन, जीवनका लागि भन्ने मान्यताबाट लेखिएको हुँदा हरेक कविताले कुनै न कुनै सन्देश प्रवाह गरेका छन् । कविले प्रवाह गर्न खोजेको सन्देश नै कविताको उदेश्यका रूपमा आएको छ । सामाजिक, राजनीतिक, सांस्कृतिक उन्नति र प्रगतिको कामना यिनका कवितामा पाइन्छ । यिनका कतिपय कविताहरू यथार्थको प्रस्तुति दिने खालका छन् भने कतिपय नैतिक सन्देश प्रवाह गर्ने खालका छन् । वर्तमान सामाजिक अवस्थाको चित्रण, प्रेम प्रणयको प्रस्तुति, राजनीतिक विकृतिको अन्त्य, समाज सुधारको सन्देश, जीवनमा सत्‌मार्गमा लाग्नुपर्ने सन्देश, समाजमा विकृति र विसङ्गति अन्त्य भइ समतामूलक र न्यायपूर्ण समाजको निर्माण हुनुपर्ने जस्ता उद्देश्य यस कृतिबाट प्रस्तुत गरेको पाइन्छ ।

समाजमा दुःखी, गरिब र कमजोर मानिसहरू जो एक छाक खान र लगाउन सकिरहेका छैनन् तिनीहरूलाई सहयोग गर्नुपर्ने, मान्छे बाँचुञ्जेल वास्ता नगर्ने तर मृत्युपश्चात् सम्झी टोपल्ने विसङ्गत अवस्थाको प्रस्तुति यसरी गरेका छन् :

ज्यूँदोमा अलिकति श्वास हाल्न नसक्ने दोषी म,
जिउन दुई पैसा फाल्न नसक्ने अपराधी म ।
हेरिरहेथैँ विभत्स रूप मृत्युको
रमिते बनेर ।

('भिखारीको मृत्यु र मेरो आत्महत्या', पृ. १८) ।

हाम्रा सांस्कृतिक र सामाजिक धरोहरहरू, आस्था, विश्वास तथा मूल्यमान्यताहरू जोगाउनुपर्छ । पश्चात्य सभ्यताको अन्धानुकरणमा लागेर मौलिकताहरूको अन्त्य गर्नतिर लाग्नु हुँदैन भन्ने कुराको सन्देश यसरी प्रवाह गरेका छन् :

हामी अर्थात् पूर्व, पश्चिम, उत्तर, दक्षिण
सबैका अनुयायी ।

पश्चिम लुटिरहेछ हाम्रो अस्मिता
हामी खोतलिरहेछौ तिनैका 'डस्टविन'
खोजिरहेछौँ आफूलाई 'डस्टविन' भित्र ।

('प्यासीगाग्रा र घैटाहरू', पृ. २२) ।

समाजमा रहेका विकृति र विसङ्गतिलाई यथार्थमूलक रूपमा प्रस्तुत गरी विकृति र विसङ्गतियुक्त समाजको स्थापना गर्नु पर्दछ भन्ने परिकल्पना यिनका रचनामा गरिएको पाइन्छ :

हिजोका श्याम सुन्दरकी रागिनी मीरा,
वैरागिनी मीरा, प्रेम रसको नृत्यङ्गना मीरा र
आज कागजलकार, डान्स रेष्टुरेन्ट र
डिस्को प्यालेसहरूमा
घुमिरहेका, झुमिरहेका
मीराहरूको वास्तविक अनुहार र अन्तरसम्बन्धलाई
कुन पागल मस्तिष्कले तुलना गरूँ म ।

('मन्दिर र मदिरा', पृ. ३२) ।

विसङ्गत जीवनको युगीन यथार्थता र शहरप्रतिको वितृष्णालाई कविले यसरी प्रस्तुत गरेका छन् :

मसानघाटमा बाँचिरहेछ मान्छे
चिहानमा नाचिरहेछ मान्छे
मुर्दाघरमा हाँसिरहेछ मान्छे
उपहासका आवाजसँग ।

('आजभोलि', पृ. ३७) ।

कृतिकै नामकरण गरिएको कविता **सेलाएको घाम**मा चरम निराशा तथा विसङ्गतिलाई यसरी प्रस्तुत गरेका छन् ।

नवपल्लव फेरि यसमा लाग्ने छैन छाँट
स्वप्न नयाँ सजाउने छैन अर्को आँट
चिसो चिसो सिरेटोमा आज नग्न तन भो
आशा सबै विकेजस्तो मेरो यो जीवन भो ।

('सेलाएको घाम', पृ.६७) ।

जीवनमा हारेर बस्नु हुँदैन, संघर्ष गर्नुपर्छ भन्ने सकारात्मक सोंच पाठकमा विकास गर्ने उदेश्यका साथ पनि कविताहरू रचना गरिएका छन् :

अश्रुधाराले धोइ कोर्नेछु, नवपथ,
पखाल्नेछु रगतले पैतालाका ठेलाहरू

र फुटाउनेछु यात्राका फोडा काँडाले
बजाउने छु उत्सव धुन आर्तनादको
गाउने छु विजय गीत
र, गति ल्याउने छु यात्रामा ।

('असहज गन्तव्य', पृ. ४५) ।

देशमा फैलिएको अशान्ति तथा सङ्कटग्रस्त राष्ट्रिय अस्मिताप्रति चिन्ता व्यक्त गर्दै वर्तमान युगीन यथार्थलाई प्राकृतिक बिम्बका माध्यमबाट कविले यसरी अभिव्यक्त गरेका छन् :

मेरो सगरमाथाको शान
आज बस्तीबस्तीमा पग्लिएको देख्दैछु
गुराँसको लालीधुँवाले कालो बनेको हेर्दैछु ।
अनि, अन्नपूर्णको अस्मिता
चूर्णचूर्ण र खण्डित हुँदै गएको महसुस गर्दैछु ।

('अन्नपूर्ण, गुँरास र सगरमाथा', पृ. ४६) ।

जीवनमा कहिल्यै पनि असत कर्ममा लाग्न नहुने र सधैँ नैतिकवान् भई आदर्शको बाटोमा लाग्नु पर्ने सन्देश यसरी प्रस्तुत गरेका छन् :

अभिमान र क्रोधाग्निले जगत्लाई भष्म पार्छ
शान्त चित्त आफू तर्छ वैरीलाई नि सँगै तार्छ ।
देखावटी माया दिने त्यो फटाहा जाली हुन्छ
यस्तै देख्दा छाती मेरो फोस्रो अनि खाली हुन्छ ॥

('श्रीखण्ड र खुर्पाको बिँड', पृ. ७७) ।

देशभक्ति र राष्ट्रभक्तिको सन्देश प्रवाह गर्ने उदेश्य यिनका कवितामा यसरी आएको छ :

प्रकृति हो साँचो स्वर्ग दैवी उपहार
यै स्वर्ग बचाउने वर पाउँ ईश्वर
हामी बाँच्ने धर्ती यही पुजूँ यही धरा
सम्पदा यो प्रकृतिको पारूँ हराभरा ।

('मोह प्रकृतिको', पृ. ५७) ।

प्रकृति प्रेमलाई विषयवस्तु बनाएर लेखिएका यिनका कविताहरूमा प्रकृतिको मानवीकरण समेत गर्दै प्रकृतिक सौन्दर्यताको वर्णन गर्ने उदेश्य राखेका छन् :

बस्त्र साथ मेघ छायो नग्नतन ढाक्यो जब
पारदर्शी घुम्टो ओढी सिँगारिन्छे शशी अब
बादलुमा लुकी गर्छे शृङ्गारका तानाबाना
तप्पतप्प शीत रूझ्यो छर्न थाल्यो मोतिदाना ।

('नाङ्गिएकी चन्द्रमा', पृ. ७८) ।

५.८ दृष्टिविन्दु

सेलाएको घाम कविता सङ्ग्रहमा कविले आफ्ना विचार र भावना प्रस्तुत गर्ने क्रममा चरित्र, कार्यव्यापार, परिवेश, आदिलाई पाठकसमक्ष पुऱ्याउन प्रथम पुरूष र तृतीय पुरूष दृष्टिविन्दुको प्रयोग गरेका छन् । कवितामा 'म' पात्र वक्ता, प्रेषक, सम्बोधक वा वर्णनकर्ताको भूमिकामा आएको देखिन्छ भने श्रोता प्रापक वा सम्बोधितको भूमिकामा रहेको देखिन्छ । कतिपय कविताहरूमा भाव र उसकै माध्यमबाट कविता पनि समाप्त गरिएकोले तृतीय पुरूष दृष्टिविन्दुको पनि प्रयोग भएको पाइन्छ । यस कविता सङ्ग्रहका अधिकांश कविताहरूमा प्रथम पुरूष दृष्टिविन्दुको प्रयोग भएको छ ।

प्रथम पुरूष दृष्टिविन्दुमा आधारित कविताहरूमा समाख्याताले प्रमुख पात्रका रूपमा समाख्यान गरेको पाइन्छ । कतिपय ठाउँमा 'म' पात्रले भावुकतावश विचारको संम्प्रेषण गरेकोले दार्शनिकताको झल्को पाउन सकिन्छ भने कतिपय ठाउँमा आफ्नै भेषभुषा तथा समसामयिक अवस्थाको चित्रणले विश्वसनियता, आत्मीयता र घनिष्टताको आभास पाइन्छ । 'म' कै माध्यमबाट अरू कसैको विचारलाई पनि प्रस्तुत गरेको पाइन्छ ।

प्रथम पुरूष दृष्टिविन्दु रहेका अथवा 'म' पात्र समाख्याता रहेका कविता अधिकांश छन् । प्रथम पुरूष दृष्टिविन्दुमा लेखिएका कविताहरू क्रमअनुसार (१), (२), (३),(४), (५), (८), (९), (१०), (१२), (१३), (१४), (१५) ,(१६), (१७), (१८), (१९), (२०), (२१), (२२),(२३), (२६), (२७), (३०), (३१), (३२), (३३), (३४), (३६), (३८), (३९), (४०), (४१) छन् भने (७), (११), (२४), (२५), (२८), (२९), (३५) र ३७ औ क्रममा रहेका कविता तृतीय पुरूष दृष्टिविन्दुमा रहेका छन् । यस सङ्ग्रहमा प्रथम पुरूष केन्द्रीय र परिधीय दुवै किसिमका दृष्टिविन्दुको प्रयोग छ । प्रथम पुरूष परिधीयभन्दा केन्द्रीय दृष्टिविन्दु भएका कविता धेरै छन् । प्रथम पुरूष केन्द्रीय दृष्टिविन्दु भएको कविताका उदाहरण निम्न छन् :

म ओठमा आगो राखी मुस्काएको मान्छे
म चिताबाट जिन्दगी फर्काएको मान्छे
कयौचोटी खेलिसकेको छु लुकामारी, भाग्यसँग
त्यसैले स्वीकार्य छैन दया ।

('असहज गन्तव्य', पृ. ४४) ।

प्रथम पुरूष परीधीय दृष्टिविन्दुको उदाहरण :
सौम्य निश्चल नीलगिरि सबमा शान्ति छरिरहोस्,
घामजुन घुमीघुमी जगमा कान्ति छरिरहोस् ।
स्थिर धीर दहहरूमा नभएको रङ्ग झरिरहोस्,

प्राकृत छटा हेरी हेरीकन स्रष्टा दङ्ग परिरहोस् ॥

('आस्था र प्रकृति' पृ.५४) ।

तृतीय पुरूष दृष्टिविन्दुको प्रयोग भएका कविताको उदाहरण :

कैले मैदान बनिदिने लडिबुडी गरे हुने,
खुल्ला किताब बनेकी छ जो आएर पढे हुने ।
माया प्रित कस्तो हुन्छ यस्ता कुरा जान्दिन ऊ,
सबै एकै देखेकी छ आफ्ना कोही ठान्दिन ऊ ॥

('पिङ्गलाको मृत्यु', पृ. ५८) ।

'म' पात्र सम्बोधकका रूपमा प्रस्तुत भएको पङ्क्ति :

मेरी मुटु !
यो मनले फेरि पनि तिनै पीडा,
तिनै सजाय खोजिरहेछ ।
लट्ठिएका परेली खोजिरहेछ
र, यो काँधले तिम्रै शिरको सहारा खोजिरहेछ ।

('अतृप्त पर्खाइ', पृ. २८) ।

म पात्र प्रेषकका रूपमारहेका पङ्क्तिहरू :

कुनै जोखिमी सङ्केत विना
सल्वलाउन खोजेका छन् मेरा खुट्टाहरू ।
पाइला पाइलामा चुनौती खोज्छन्,
मेरा पैतालाहरू ।

('असहज गन्तव्य', पृ. ४४) ।

म पात्र वक्ताका रूपमा रहेका पङ्क्तिहरू :
त्यो अनुहार नहेरेको भूलमा
ती आँखा ननियालेको भूलमा
म आफ्नै आत्माको हत्या गरिरहेको छु
म निरन्तर आत्महत्या गरिरहेको छु ।

('भिखारीको मृत्यु र मेरो आत्महत्या', पृ.१९) ।

यसरी **सेलाएको घाम** कविता सङ्ग्रहमा मुख्यतया प्रथम पुरूष र त्यसमा पनि केन्द्रीय दृष्टिविन्दुको प्रयोग भएको छ । केही कवितामा मात्र तृतीय पुरूष दृष्टिविन्दुको प्रयोग भएको छ ।

५.९ भाषाशैलीय विन्यास

विद्याप्रसाद घिमिरेको कविता सङ्ग्रह **सेलाएको घाम**मा ४१ वटा कविताहरू सङ्कलित छन् । ती सबै कविताहरू सरल र सहज भाषाशैलीमा लेखिएका छन् । कवितामा भाव

अनुरूपको शब्दहरूको तालमेल मिलेको छ। यस सङ्ग्रहका कवितामा सरल, सहज, स्वाभाविक र प्रायः मानक एवं परिनिष्ठित भाषा शैलीय विन्यास पाइन्छ। ठाउँ-ठाउँमा पाइने कथ्य मिश्रित भाषाले कवितालाई थप मिठासता प्रदान गरेको छ। कतिपय ठाउँमा प्रयोग गरिएको भाषामा वनावटीपनको झझल्को पाइए पनि समग्रमा यिनको भाषिक विन्यास स्वाभाविक छ। प्राकृतिक बिम्बको प्रचुर प्रयोग पाइने यिनका कवितामा प्रयुक्त भाषा लयात्मक गुणले ओतप्रोत छ र यसलाई थप लयात्मक बनाउँदा तुकबन्दीयुक्त भाषिक विन्याससका साथै समानान्तरताले पनि विशिष्ट भूमिका खेलेको पाइन्छ। भाषिक समानान्तरताको उदाहरण :

नचाख्नेलाई थाहा छैन मदिराको स्वाद
नबुझ्नेलाई थाहा छैन मदिराको माद
नबुझ्नेलाई थाहा छैन मन्दिरको उचाइ
तर तुलनीय छ मदिरा र मन्दिर।

('मन्दिर र मदिरा', पृ. ३२)।

संवादात्मक शैली

त्यस्तै त्यस्तै अल्झाइहरूमा अल्झेर
थाकिसकेछ मेरो जीवन, जीवनसँग
त्यसैले साथी ! आज म यहाँ मृत्यु सिक्दैछु।
मिलन र विछोडबीच नाच्छ रे जीवन
सुख र दुःखबीच हाँस्छ रे, जीवन
हाँसो र रोदनमा बाँच्छ रे, जीवन।

('म मृत्यु सिक्दैछु', पृ. ३३)।

पूर्वस्मृतिपरक शैली

हो, आजै भेटेको जस्तो साँझ थियो त्यो।
उत्तरबाट बहने उही चिसो हावा,
झर्नाको उही आवाज,
उही नदीको किनार, यिनै जुन तारा।

('अतृप्त पर्खाइ', पृ.२८)

आक्रोशात्मक शैली

केका लागि लडिरहेछन् यी दुर्जन र घातीहरू,
शक्तिका मदमा डुक्रिरहेछन् छद्म भेषका पापीहरू।
पैसामा नै आफ्ना पराइ ठान्छन् यी पक्षपातीहरू,
स्वार्थका दहमा चुर्लुम्म छन् यी दुष्ट, नजातीहरू॥

('सेता परेवा भेटेपछि', पृ. ७५)।

सम्बोधात्मक शैली

मेरी मुटु !
यो मनले फेरि पनि तिनै पीडा,
तिनै सजाय खोजिरहेछ ।
लट्ठिएका परेली खोजिरहेछ
र, यो काँधले तिम्रै शीरको सहारा खोजिरहेछ ।

('अतृप्त पर्खाइ', पृ.२८) ।

पूर्णविराम प्रयोग भएको कविता

ज्यूँदोमा अलिकति श्वास हाल्न नसक्ने दोषी म,
जिउन दुइ पैसा फाल्न नसक्ने अपराधी म ।
हेरिरहेथेँ बीभत्स रूप मृत्युको
रमिते बनेर ।

('भिखारीको मृत्यु र मेरो आत्महत्या', पृ. १८) ।

प्रश्नवाचक चिन्हको प्रयोग भएको कविता

जीवनको उत्तर ? जीवन
प्रेमको उत्तर ? प्रेम
तर मृत्युको बदलामा उत्तर के हुनसक्छ ?
अनि सत्ता र राजनीतिको ।

('पहाडका प्रश्नहरू',पृ. २६) ।

विश्मयादिबोधक चिन्हको प्रयोग भएको कविता

अहो ! त्यो पछ्यौरी, ती दधीचि आँखा !
भृकुटीका तीखा कटाक्ष !

('झरी पछ्यौरी र जेवी रूमाल', पृ. २५) ।

अनुप्रासिक संयोजन मिलाएर प्रयोग गरिएका कविता

एकातिर छ, मन्दिर र धर्मशाला
अर्कातिर छ, मदिरा र मधुशाला ।

('मन्दिर र मदिरा', पृ. ३१) ।

पुनरावृत्ति मिलाएर प्रयोग गरिएको कविता

मसानघाटमा बाँचिरहेछ मान्छे
चिहानमा नाँचिरहेछ मान्छे
मुर्दाघरमा हाँसिरहेछ मान्छे
उपहासका आवाजसँग ।

('आजभोलि', पृ. ३७) ।

बिम्बको प्रयोग गरिएको कविता

मेरो सगरमाथाको शान
आज बस्तीबस्तीमा पग्लिएको देख्दैछु
गुराँसको लाली धुवाँले कालो बनेको हेर्दैछु ।
अनि, अन्नपूर्णको अस्मिता
चूर्ण चूर्ण र खण्डित हुँदै गएको महसुस गर्दैछु ।

('अन्नपूर्ण, गुराँस र सगरमाथा', पृ. ४६) ।

कवि विद्याप्रसाद घिमिरेका हरेक कवितामा फरक फरक खालका शैलीको प्रयोग भएको छ । शैली प्रयोगका हिसाबले यो कविता सङ्ग्रह विविधतामय रहेको छ । यस सङ्ग्रहका कवितालाई म पात्रले प्रत्यक्ष वर्णन, एकल संवाद, पूर्वस्मृति, टिप्पणी, सम्बोधन, आक्रोश आदिका आधारमा भावहरू प्रस्तुत गरेका छन् । उक्त कुरामा आधारित कविताका अंशलाई निम्न लिखित तथ्याङ्कमा देखाइएको छ :

प्रत्यक्ष वर्णनात्मक शैलीको उदाहरण

दैलोमा भैलो र द्यौसी झुमेको
हेर गौरीशंकरले माथा चुमेको ।
असारे भाखामा ठुले आली लाउँछ,
सनही-सारङ्गी गाउँछ ।

('मेरो देश', पृ. ६१) ।

यस कविता सङ्ग्रहमा शब्दालङ्कार र अर्थालङ्कारको प्रयोग पनि व्यापक रूपमा भएको छ । अलङ्कारको समुचित प्रयोगले काव्यिक सौन्दर्यता प्रदान गरेको छ । बिम्ब र प्रतीकको प्रयोगका हिसाबले पनि यो सङ्ग्रह सशक्त देखिन्छ । विम्बात्मक शब्द र प्रतीकात्मक अर्थले युक्त यस सङ्ग्रहका रचनामा भाव गाम्भीर्यता पाउन सकिन्छ । सबै कविताहरू मुक्त लयमा छन् र केही कविताहरू छन्द प्रयोग जस्तै देखिने तर तुकबन्दीयुक्त ढाँचामा रहेका छन् ।

५.१० निष्कर्ष

विद्याप्रसाद घिमिरेको **सेलाएको घाम** (२०६७) कविता सङ्ग्रहमा ४१ वटा कविताहरू सङ्कलित छन् । यीमध्ये कतिपय कविता प्रकाशित भएका र कतिपय नभएका छन् । यी कविताहरूको विषयवस्तुगत रूपमा हेर्दा विविधता रहेको देखिन्छ । यी कविताहरू युगीन राष्ट्रिय र मानवीय जीवनसँग सम्बन्धित छन् । कतिपय कविताहरू प्रकृतिप्रेम प्रणयमूलक

प्रेम, देशप्रेमसँग सम्बन्धित छन् । वर्तमान जीवन र जगत्मा भएका राजनीतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक क्षेत्रका विकृति र विसङ्गति पनि कविताको विषयवस्तु बनेर आएका छन् । त्यस्तै कतिपय कविता आशावादी छन् भने कतिपय कवितामा जीवन र जगत्प्रति नै निराशा व्यक्त भएको छ । उनका कविताहरूको उदेश्य कविताका माध्यमबाट आफ्ना मनोभावनाहरू प्रस्तुत गर्नुका साथै असल र सुसंस्कुत समाज स्थापना होस् भन्ने रहेको छ । यिनका अधिकांश कविताहरू प्रथम पुरूष केन्द्रीय दृष्टिविन्दुमा रहेका छन् । देशको वर्तमान समयको सामाजिक, आर्थिक, राजनैतिक, सांस्कृतिक लगायतका विविध परिवेशहरू कवितामा आएका छन् । बिम्ब र प्रतीकको प्रयोग भए पनि जटिल, क्लिष्ट र दुर्वोध्य भने छैनन् । सबै कविताहरू मुक्त छन्दको प्रयोग गरी लेखिएको छ । १९ वटा कविता पूरै गद्य ढाचाँमा छन् भने २२ वटा कविता झट्ट हेर्दा छन्दका जस्ता देखिने तर तुकबन्दीयुक्त गद्य शैलीमा रहेका छन् । कविताको भाषाशैली सरल, सहज र स्वाभाविक खालको रहेको छ ।

छैटौं परिच्छेद

विद्याप्रसाद घिमिरेको निबन्धको विश्लेषण

६.१ परिचय

२०७३ सालमा प्रकाशित विद्याप्रसाद घिमिरेको प्रथम निबन्ध सङ्ग्रह **छैटौं इन्द्रियमा** १९ वटा निबन्धहरू संकलित छन् । विभिन्न पत्रपत्रिकामा समेत साहित्यिक तथा गैरसाहित्यिक विषयमा लेख निबन्ध प्रकाशन गर्दै आएका घिमिरेका पहिला नै विभिन्न पत्रिकामा प्रकाशित भइसकेका र नभएका निबन्धसमेत यसमा समावेश भएका छन् । वी.पी. घिमिरेका नामबाट समेत लेखहरू प्रकाशन गर्दै आएका घिमिरेले यस निबन्ध सङ्ग्रहमार्फत् कृति लिएर नेपाली साहित्यमा देखापरेका छन् ।

समसामयिक युगीन राजनैतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक, आध्यात्मिक आदि विविध विषयवस्तुमा आधारित भएर निबन्ध लेखेका छन् । यिनका निबन्ध वस्तुपरक रहेका छन् । प्रायः लामा आकारका निबन्ध लेख्ने घिमिरेका निबन्ध वौद्धिक, तार्किक, र वैचारिक रहेका छन् । यिनको अध्ययनको दायरासमेत फराकिलो छ भन्ने कुरा यिनका निबन्धबाट पनि पुष्टी हुन्छ । राजनीतिक तथा समसामयिक विषयमा समेत विभिन्न पत्रपत्रिकामा विश्लेषणात्मक लेखहरू लेख्ने गरेको पाइन्छ । घिमिरेको निबन्ध सङ्ग्रहमा सङ्कलित तथा अन्य पत्रिकामा प्रकाशित निबन्धहरूको विषयवस्तु र भाषाशैलीको आधारमा संक्षिप्त विश्लेषण प्रस्तुत गरिएको छ ।

६.२ निबन्ध विश्लेषणको आधार

बन्ध धातुमा नि उपसर्ग लागेर निबन्ध शब्द बनेको हो । यस शब्दको सामान्य अर्थ बाँधिएको रूप भन्ने हुन्छ । पश्चिमेली साहित्यमा फ्रान्सेली भाषामा एसे (Essay) को रूपमा सर्वप्रथम मोंतेनले निबन्धको नामकरण गरी सुरु गरेको पाइन्छ । पछि अंग्रजीमा समेत Essay को रूपमा प्रचलित भएको पाइन्छ । यस शब्दको शाब्दिक अर्थ प्रयास गर्नु, प्रयत्न गर्नु,बुद्धिको जाँच गर्नु, जमर्को गर्नु जस्तो हुन्छ । पूर्वीय र पाश्चात्य दुवै तिरका विद्वान्को एउटै मत र परिभाषा रहेको छैन । परिभाषाका सन्दर्भमा जे जस्ता मत अभिमत रहेका भए पनि जीवन र जगतको कुनै पनि विषयलाई भावनात्मक वा वर्णनात्मक तरिकाले गद्यात्मक शैलीले लेखिएको आदि, मध्य र अन्त्यको क्रम मिलेको साहित्यिक रचना नै निबन्ध हो ।

निबन्ध विश्लेषणका आधार फरक फरक हुन सक्दछन् एउटै हुन्छन् भन्ने छैन । व्यापक र फराकिलो विधाका रूपमा रहेको निबन्धमा सिकारुदेखि सिद्धहस्त व्यक्तिले समेत कलम चलाएका हुन्छन् । धेरैजसो निबन्धकारले स्वीकार गरेका निबन्धका तत्वहरू विषयवस्तु र भाषाशैलीलाई निबन्धका मुख्य तत्वका रूपमा लिन सकिन्छ । तिनै मुख्य तत्वहरू विषयवस्तु र भाषाशैली निबन्ध विश्लेषणका मुख्य आधारका रूपमा लिन सकिन्छ ।

६.२.१ विषयवस्तु र भाषाशैली

निबन्धको सबैभन्दा महत्वपूर्ण तत्व नै विषयवस्तु हो । विषयवस्तु विना निबन्धको कल्पना पनि हुन सक्दैन । विषयवस्तुको रूपमा राजनीतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक जे जस्तो पनि हुन सक्छ । विषयवस्तुलाई बुद्धि र भावमा रङ्गाएर निबन्धलाई लेखिएको हुन्छ । विचार वा भावनाहरूलाई प्रस्तुत गर्ने माध्यम नै भाषाशैली हो । भावलाई भाषाको माध्यमबाट व्यक्त गरिने धेरै भाषाशैली रहेका छन् । भाषाशैली जति राम्रो भयो निबन्धको स्तर पनि त्यही अनुरूप बढी हुन्छ । साधारणतया वर्णनात्मक, तार्किक, विवरणात्मक, विश्लेषणात्मक, हाँस्यव्यांग्यात्मक, तार्किक, आलङ्कारिक जस्ता भाषाशैली रहेका हुन्छन् ।

६.२.२ ज्योतिष विज्ञान

यस निबन्धमा ज्योतिष विज्ञानसम्बन्धी मान्यता र धारणालाई प्रस्तुत गरिएको छ । आम मानिसले राख्ने परम्परित ज्योतिषीय मान्यतासँग वास्तविक ज्योतिष विज्ञान मेल नराखे कुरालाई निबन्धकारले पुष्टी गरेका छन् । बाटो किनारमा बसेर भविष्य वाणीका पसल थापेर ज्योतिष बन्ने प्रसङ्ग यसमा उल्लेख छैन । सूर्य, पृथ्वी, ग्रह, उपग्रह, तथा नक्षत्रहरूको प्रभाव र यसले मानवीय जीवनमा पार्ने प्रभावको बारेमा यसमा उल्लेख गरिएको छ । मेसोपोटामियादेखिका सभ्यताका प्रसङ्ग रहेका छन् । रुसी वैज्ञानिक चेजेभस्कीको वैज्ञानिक अध्ययनदेखि, जापानी डाक्टर जोयना तोमायो, अन्तरिक्ष अन्वेषक प्रो. फ्रेडक ब्राउन, निकोलस कोपर्निकसलगायतका वैज्ञानिकहरूको अध्ययनको प्रसङ्ग यहाँ रहेको छ । ज्योतिष विज्ञान भरपर्दो विज्ञान भएको र ज्योतिषकै भरमा खगोल विज्ञानले गति लिएको कुरा निबन्धकारले बताएका छन् । बाटो किनारमा हस्तरेखा हेरेर बस्ने मानिसहरू मनोविज्ञानलाई हेरेर अड्कल गर्नेहरू मात्र हुन् । तिनीहरूको ठग कार्यलाई ज्योतिष भनेर सम्बोधन गर्नु ज्योतिष विज्ञानकै अपमान हो । ज्योतिष मानिसको सोचभन्दा निकै उच्च कोटीको विज्ञान हो भन्ने कुरालाई लेखकले विभिन्न तर्क र विश्लेषणका आधारमा स्पष्ट पारेका छन् ।

६.२.३ छैटौं इन्द्रिय

विद्याप्रसाद घिमिरेको निबन्ध सङ्ग्रहको नाम नै यसै निबन्धबाट राखिएको छ । यसमा पूर्वीय संस्कृतिमा हजारौं वर्षदेखि चर्चा हुँदै आएको तृतीय नेत्र र छैटौं इन्द्रियलाई विषयवस्तु बनाइएको छ । पूर्वीय योग विज्ञानलाई आधार मानेर अनुसन्धान हुँदै आएको यस विषयमा अहिले पश्चिमाहरूले समेत चासो दिन थालेको कुरालाई निबन्धकारले उठाएका छन् । आधुनिक विज्ञानले अझै प्रमाणित गर्न नसकेको तृतीय नेत्र र छैटौं इन्द्रियले काम गर्ने तर त्यसलाई सक्रिय गराउन विशिष्ट गुण आवश्यक पर्ने कुरालाई यसमा उठान गरिएको आफ्ना तर्कलाई प्रमाणित गर्नका लागि विभिन्न चर्चित व्यक्तिहरूका घटना तथा सन्दर्भलाई प्रस्तुत गरेका छन् । पश्चिमा वैज्ञानिकद्वारा गरिएको आुसन्धानबाट दुईआँखाको बीचमा भ्रूमध्यसँग हाम्रो मस्तिष्क जोडिएको छ र मस्तिष्कको बढीमा आठ प्रतिशत भाग मात्र सक्रिय हुने र बाँकी भाग निष्क्रिय हुने भएकोले बाँकी भाग सक्रिय गराउन सक्ने हो भने मानिसले चामत्कारिक काम गर्न सक्ने तथ्य प्रमाणित भइसकेको कुरा यसमा उठाइएको छ । तृतीय नेत्र र छैटौं इन्द्रिय सक्रिय हुने मानिस सामान्य मानिस भन्दा फरक हुने र अतिमानव वा महामानवको कोटीमा पुग्ने निबन्धकारको तर्क छ । हामीले अद्वितीय र बौद्धिक भनेका व्यक्तिहरू महामानव वा अतिमानव थिए जसको छैटौं इन्द्रियले काम गरेको थियो । श्रीनिवास रामानुजन, गडफ्रे हारोल्ड, जी.एच. हार्डी, एड्गार कायसी, रथचाइल्ड, अब्राहम लिंकन जस्ता व्यक्तिहरूका विभिन्न घटना उल्लेख गर्दै छैटौं इन्द्रियलाई विशिष्ट योग र साधनाका माध्यमबाट सक्रिय बनाउन सकिने निष्कर्ष निबन्धकारको छ । हरेक मानिसमा कुनै न कुनै विशिष्ट क्षमता हुने र त्यो क्षमता चिनेर योगका माध्यमबाट छैटौं इन्द्रिय सक्रिय गराउन सक्ने हो भने मानिस सामान्य अवस्थाबाट माथि उठेर महामानव बन्न सक्छ भन्ने निष्कर्ष निबन्धकारको रहेको छ ।

६.२.४ मन्दिर रहस्य

मानव जाति परम्परागत संस्कार र संस्कृतिलाई विनाशर्त स्वीकार गर्दै अगाडि बढाइरहेको हुन्छ जसको कारणले गर्दा कतिपय गलत खालका संस्कार र संस्कृति समेत शताब्दीऔंदेखि प्रचलनमा रहेका छन् । तर अबको सचेत पुस्ताले त्यस्ता गलत संस्कार र संस्कृतिलाई प्रश्रय दिइरहनु हुँदैन र हरेक कुरालाई वैज्ञानिक ढङ्गबाट हेर्ने काम गर्नुपर्दछ भन्ने कुरा यसमा गरेका छन् । वर्तमान पुस्ताले परम्पराप्रति तर्क समेत गर्ने हुँदा पुरानो पुस्ताले ती कुराहरू प्रमाणसहित पुष्टी गर्नु पर्ने हुन्छ । धर्म, संस्कृति, र परम्परासँग सम्बन्धित हरेक पक्षमा नयाँ व्याख्याको खाँचो रहेको कुरा यसमा उठाएका छन् ।

धर्म, संस्कृति तथा रीतिरिवाजमा मान्छेहरू भीडका पछाडि लागिरहेको, त्यस्तै राजनीतिमा पनि भीडका पछाडि सारा मान्छे कुदिरहेको कुरालाई यसमा प्रसङ्गका रूपमा लिइएको छ । मान्छेले कसरी अर्थ र तर्कहीन कुरालाई पनि परम्पराको रूपमा विकास गर्छ भन्ने कुरालाई **पानीदाता** उपनाम गरेका उनका मित्रको रमाइलो प्रसङ्गबाट पुष्टी गरेका छन् । मन्दिर शब्दको उत्पत्तिदेखि लिएर मन्दिर बनाउने प्रचलन कसरी आयो र यसको वैज्ञानिक कारण के हो ? भन्ने कुरालाई वडो तार्किक रूपमा प्रस्तुत गरेका छन् । मन्दिर प्रायः डाँडामा वा नदी किनारमा हुने कुराको पनि तार्किक कारण प्रस्तुत गरेका छन् । यिनले मन्दिर परम्परा पूर्णतः विज्ञानमा आधारित भएको कुरालाई तार्किक रूपमा पुष्टी पनि गरेका छन् ।

६.२.५ तीर्थ अभिव्यञ्जना

हाम्रा संस्कृति, परम्परा, रीतिरिवाज र पुराणमा उल्लेखित घटनाहरू कतिपय वैज्ञानिक र तार्किक छन् भने कतिपय कुरा अवैज्ञानिक छन् । हाम्रो समाजले परम्पराका नाममा अन्धानुकरण गरेका कुराहरूलाई अब सच्चाउनुपर्छ र सही कुराहरूलाई यसरी यी कुरा वैज्ञानिक छन् भनेर प्रमाणित पनि गरिदिनु पर्दछ भन्ने कुरालाई निबन्धकारले जोड दिएका छन् । यस निबन्धमा तीर्थ परम्पराको सुरूवात कसरी भयो र यसमा के कस्ता तार्किक र वैज्ञानिक कारण छन् भन्ने कुरालाई पुष्टी गर्न खोजिएको छ । यिनले तीर्थ भनेको व्यक्तिले आफूलाई परमात्मामा लिन गराउन अभ्यास गर्ने स्थान हो भन्ने तर्क राखेका छन् भने मन्दिर भनेको व्यक्तिले आफूभित्र परमात्मालाई अवतरण गराउने स्थान हो भनेका छन् । निबन्धकारले केही वैज्ञानिक प्रसङ्गहरूलाई समेत जोडेका छन् । डा.फेङ्क रोडोल्फले अमेजनको जङ्गलमा बसेर आदिवासी समुदायका मानिसहरू माथि गरेको अनुसन्धान अमेरिकाको दुर्गम बस्ती भएको रूख र त्यसले गर्ने सञ्चारको काम, वुद्धत्व प्राप्त गरेको बोधिवृक्ष, सम्राट अशोकले बोधिवृक्षको हाँगो श्रीलङ्कामा पठाएको र त्यो हाँगो रूख भएर झांगिदै गएसँगै बुद्ध धर्मको पनि विकास भएको जस्ता प्रसङ्ग उठान गरेका छन् । तीर्थको परम्परा आजभन्दा झण्डै २० हजार वर्ष पुरानो भएको तथ्य प्रस्तुत गरेका छन् । तीर्थको परम्परा कसरी बस्यो वैज्ञानिक कारण के कस्तो भन्नु कुरालाई यसमा पुष्ट्याई गर्न खोजिएको छ ।

६.२.६ मानिस र हिंसा प्रवृत्ति

मान्छेमा हिंसात्मक र शान्तिवादी दुई किसिमको प्रवृत्ति विद्यमान रहेको छ । मान्छेको आधारभूत प्रवृत्ति हिंसात्मक हुन्छ र विश्वका अधिकांश मानिसहरू यो वा त्यो ढङ्गले शान्तिभन्दा हिंसात्मक प्रवृत्तिको पक्षपाती रहेका छन् भन्ने कुरा यस निबन्धबाट

निबन्धकारले बताउन खोजेका छन् । हिंसा मानिसको प्रवृत्ति हो । मानव सभ्यताको इतिहास हिंसाले भरिएको छ र हाम्रा जीवन आदर्श मानिने धार्मिक ग्रन्थका हरेक पानामा पनि हिंसात्मक घटनाले भरिएका छन् । हिंसा विनाको विश्व इतिहास पाइँदैन भन्ने कुरालाई उठान गर्दै निबन्धकारले पूर्वीय बुद्ध दर्शनले जन्माएको शान्तिवाद र पाश्चात्य वैज्ञानिकहरूले निम्त्याएको द्वन्द्ववादको चर्चा यसमा गरेका छन् । इतिहास र पुराणका कथाहरूमा हेर्ने हो भने द्वन्द्वका ठुल्ठुला घटनाहरू पाइने कुरा बताउदै निबन्धकारले सभ्यताको आदि कालदेखि हालसम्म नै मानिस द्वन्द्व र हिंसाको बीचबाट अगाडि बढेको कुरा बताएका छन् । वुद्धकालीन समयमा पनि हिंसा व्यापक रूपमा रहेकै कारणले गर्दा वुद्धले शान्तिको खोजीमा दरबार नै त्यागेर हिँडेका थिए । आजभोलि मान्छे यति धेरै हिंसाप्रेमी भएको छ कि हिंसाका समाचारहरू सुन्न र पत्रिकाका पानामा देख्न पाएन भने उसलाई खल्लो लाग्छ । प्रथम र द्धितीय विश्व युद्धका विनाशकारी आणविक हतियार आइस्टाइनको सूत्र बमोजिम तयार भएको थियो तर उनको नियत हिंसालाई बढावा दिने भने थिएन । त्यसैले उनले जीवनको अन्त्यकालमा आफ्नै वैज्ञानिक उपलब्धी माथि पश्चाताप मान्दै यदि अर्को जुनिमा जन्म पाइन्छ भने वैज्ञानिक बन्न नपरोस् भनेका थिए । पूर्वीय र पाश्चात्य क्षेत्रका समेत विचारधारालाई प्रस्तुत गर्दै निबन्धकारले मान्छेको आधारभूत प्रवृत्ति हिंसा नै भए पनि मानिस शान्तिको खोजीमा छ र विश्वशान्ति कायम हुनुपर्छ भन्ने कामना गरेको कुरालाई देखाएका छन् ।

६.२.७ यस्तै चलिरहेछ

अहम्ले मान्छेलाई कतिसम्म गिराउँछ भन्ने कुरा विभिन्न सन्दर्भ प्रसङ्गमार्फत् निबन्धकारले यसमा देखाउन खोजेका छन् । विभिन्न कोणबाट मानवीय अहम्को वर्णनात्मक प्रस्तुति यसमा रहेको छ । मानिस चाहे बालक होस् चाहे वृद्ध नै किन नहोस् उसमा अहम् भन्ने तत्व नजानिँदो रूपमा रहेको हुन्छ । बालकमा रहेको अहम् बालहठको रूपमा रहन्छ । राजा महाराजामा हुने अहम् राजहठका रूपमा प्रस्तुत हुन्छ । स्त्री हठका सामु पुरूषहरू लत्रन्छन् र हार स्वीकार गर्न तयार हुन्छन् । विश्व इतिहास हेर्ने हो भने केही सीमित व्यक्तिको हठमा धेरै मानिसहरूले ज्यान नै गुमाउन परेका कुराको वर्णनात्मक प्रस्तुति यहाँ रहेको छ । धन र सम्पत्ति भनेको मान्छेलाई ध्वस्त पार्ने शक्तिशाली हतियार हो भन्ने कुरा स्त्रीलम्पट व्यक्तिले सुन्दरीलाई पैसाको मोहमा पारेर अहम् अन्त्य गरी लगातार यौन शोषण गरेको कथाबाट पनि स्पष्ट हुन्छ । मानिसमा रहेको अहम्ले कसरी उसलाई मृत्युसम्म पुऱ्याउँछ भन्ने कुरायसमा देखाइएको छ । स्त्रीसामु झुकेका एकजना पुरूष तरकारीमा नुन लागेको छैन

भन्दा हस्पिटलको वेडमा पुग्नुपर्ने गरी कुटाइ खान पुगेको घटना, जागिरको अन्तरवार्ता दिन गएका दुई युवाहरूको प्रसङ्गमार्फत् देखाइएको छ । साम्यवादी, समाजवादी र राजनीतिक विचार धाराका मानिसलाई अहम्ले कसरी ध्वस्त पार्दछ भन्ने कुरा देखाइएको छ ।

६.२.८ अनुहार

आजको दुनियाँमा अधिकांश मानिसहरू नक्कली बन्दै गइरहेको हुँदा समय, परिस्थिति र स्थान विशेष अनुसार अनुहार फरक-फरक बनाउँदै हिँडिरहने मानवीय नक्कली प्रवृत्तिलाई यसमा देखाउन खोजिएको छ । नक्कली अनुहारको आडमा मानिसले आफ्ना खराव चरित्रलाई लुकाउने प्रयत्न गर्छ । सारा समाज नक्कली अनुहार लिएर घुमिरहेको छ । सारा मानिस नाटक देखाइरहेका छन् । अभिनय देखाइरहेको कारणले गर्दा वास्तविक रूप देखिन सक्दैन, केवल बनावटी अनुहारमात्र समाजसामु मान्छेले प्रस्तुत गरिरहेको हुन्छ भन्ने कुरालाई निबन्धकारले वर्णनात्मक रूपमा विभिन्न घटना सन्दर्भका माध्यमबाट पुष्टी गरेका छन् । यही नक्कली र वनावटी अनुहार समाजसामु देखाइरहदा मान्छेलाई तनावले समेत सताएको छ । श्रीमान् श्रीमतीले समेत एक अर्कामा सक्कली अनुहार लुकाउने गरेको घरपरिवार सामु समेत सक्कली अनुहार लुकाउन खोज्ने मानवीय प्रवृत्ति यहाँ देखाइएको छ । मान्छेमा रहेका मानवीय दुर्वलता र खराव प्रवृत्तिलाई लुकाएर समाजसामु आफू असल शक्तिशाली र उत्कृष्ट मानव भएको कुरा प्रमाणित गर्नका लागि मानिस सक्कली अनुहार लुकाएर नक्कली अनुहार देखाइरहेको हुन्छ । निबन्धमा महान् दार्शनिक गुरजिएफलाई सामान्य मानिस भेट्न गएको प्रसङ्ग र उनले बताएको ‘खच्चड शैली’ को कुरा रथचाइल्ड भन्ने धनाढ्यको घरमा भिखारी माग्न गएको प्रसङ्ग,श्रीमान् श्रीमतीले एक अर्काका कमजोरी थाहा पाए पनि थाहा नपाएको नाटक गरिरहेको सन्दर्भ, ३२ भाषा जान्ने कालिदासको प्रसङ्ग महिला मात्र नभएर जो नराम्रो पुरूष छ, उसले पनि शृङ्गार गर्ने र महिलाको सानो व्याग शृङ्गारगृहका रूपमा रहेको जस्ता प्रसङ्ग मार्फत मानिस आफ्नो वास्तविक कुरूप अनुहार लुकाएर आफ्नो अनुहार सुन्दर भएको अरूलाई देखाउने प्रयासमा लागि परेकै कारण मानिसमा तनाव बढ्दै गएको भन्ने कुरा निबन्धकारले पुष्टी गरेका छन् ।

६.२.९ लिखतकै राज

यस निबन्धमा निबन्धकारले आजभोलि हरेक कुराको प्रमाण खोजिन्छ र लिखितरूपमा नै खोजिन्छ भन्ने पक्षमा व्यङ्ग्य गरेका छन् । हरेक कुराको लिखित प्रमाण

नहुने भएकाले व्यावहारिक भएर पनि चल्नु पर्छ । कुनै मान्छेले आफूलाई लागेका कुरा लेख्ने र त्यसमा विश्वास गर्नेहरूको सङ्ख्या बढ्दै गएपछि त्यो विचारलाई बिस्तारैवादका रूपमा विकास हुँदै जाने सन्दर्भ यसमा ल्याएका छन् । जर्मनका दर्शनवादी लेखक इमानुएल कान्टले भनेझैं जसको बौद्धिकस्तर कमजोर छ त्यसले धेरै तर्क र प्रमाण खोज्छ । निबन्धकार एकजना भित्र पत्नी मतदान केन्द्रमा पुग्दा सरकारी सूचीमा उनको नाम नभएको तर मृतकको सूचीमा नाम भेटिएको प्रसङ्ग, अरस्तु, टोलिमी, कोपरनिकस, फ्रेङ्क ब्रांउनजस्ता विद्वान्हरूले भनेका कुरा लामो समयसम्म धेरैमा विश्वास भएको प्रसङ्ग, लाटोकोसेराको प्रसङ्ग, आफ्नै छोरीलाई लिएर विद्यालयमा जाँदा नाता प्रमाणित तथा जन्मदिनको प्रमाण खोजेको आदि प्रसङ्गमार्फत् मानिसहरू आवश्यकताभन्दा बढी लिखित प्रमाणको पछि दौडेर व्यवहारको पक्ष भुल्दै गएको कुरा प्रस्तुत गरेका छन् । वास्तवमा नियम भनेको मानिसको भलाइका लागि मानिसले नै बनाउने हो र ती नियमले मानिसलाई अप्ठ्यारोमा पार्नु हुँदैन भन्ने कुरालाई निबन्धकारले विभिन्न प्रसङ्गमार्फत् उठाएका छन् । अबका दिनमा मानिसले म मानिस नै हुँ भन्ने प्रमाण पेस गर्नुपर्ने अवस्था आउने हो कि भन्दै निबन्धकारले व्यङ्ग्य मिश्रित चिन्ता प्रस्तुत गरेका छन् ।

६.२.१० कठै मेरो देश

विश्वका सामु 'सुखी' र 'बहादुर' बनेर गौरवपूर्ण इतिहास कायम गरेका हामी नेपालीलाई यस निबन्धले दह्रो झापड दिएको छ । लेखकले हाम्रा पुर्खाहरूको अङ्ग्रेजका तोप र गोला सामु खुडा र खुकुरी चम्काउँदै लडेको वीरतापूर्ण इतिहासलाई यिनले मूर्खताको संज्ञा दिएका छन् । हामी बुद्धू भएकै कारणले गर्दा वीर बनेको अर्थ लगाएका छन् । हामी नेपालीहरू अझै पनि बुद्धू बनिरहेको र विश्व सभ्यतामा धेरै पछाडि धकेलिएको तर्क प्रस्तुत गरेका छन् । हाम्रा पुर्खा मातृभूमि रक्षाका लागि लडेका हुन् भनेर इतिहास लेख्नेले व्याख्या गरे पनि त्यो लडाइँ वुद्धिमतापूर्ण नभएको निष्कर्ष यिनको छ । हाम्रो देशमा राजनीति गर्नेहरूले जनतालाई पटक-पटक मूर्ख बनाएको निष्कर्ष निबन्धकारले निकालेका छन् । बल भएकाहरू मूर्ख बनेर लड्ने तर बल नभएकाहरूले आफूलाई नेतृत्वको कोटीमा राखिरहने प्रवृत्ति हामीमा रहेको कुरा उल्लेख गरेका छन् । नेपालकै संस्कारहीन र गलत राजनीतिक परिवेश र क्रियाकलापप्रति निबन्धकार रोष प्रकट गर्छन् । अझै पनि जतातत्तै देशमा वेथिति र दुर्दशा देखेर लेखकले आफ्नै देशप्रति चिन्ता गर्दै प्रतिकात्मक रूपमा कठै मेरो देश भन्दै व्यङ्ग्य प्रहार गरेका छन् ।

६.२.११ कान्तिहीन कान्तिपुरी

सहरीया जीवनका विसङ्गति र वेथितिलाई यसमा विषय वस्तु बनाइएको छ । काठमाडौँ सहरका अव्यवस्थित बाटाहरू, प्रहरीको ज्यादती, अमानवीय क्रियाकलाप, सरकार र महानगरको व्यवस्थाहीन पद्धति, सरकार र प्रहरी प्रशासनप्रतिको अविश्वास र त्रासदीपूर्ण वातावरण जस्ता कुरा यसमा प्रस्तुत गरिएको छ । तनहुँबाट आमाको उपचारका क्रममा काठमाडौँमा आइपुगेका नन्दलालले भोग्नु परेका पीडा र प्रहरीको अचाक्लीमार्फत् समग्र हाम्रो प्रहरी प्रशासनले गर्दा कान्तिपुर सहरको कान्ति नै उडेको कुरालाई यसमा देखाएका छन् । सरकारको ध्यान नागरिकलाई सेवा दिने कुरामा केद्रित हुनु पर्दछ, दु:ख दिने काम गर्नु हुँदैन भन्ने कुरालाई निबन्धकारले विभिन्न सान्दर्भिक घटनाहरू जोड्दै देखाउन खोजेका छन् ।

६.२.१२ लाजै पचाइयो राजै

२०६८ सालमा चीनका प्रधानमन्त्री नेपालमा आउँदा नेपालका नेता तथा कुटनीतिक क्षेत्रका मान्छेहरूबाट देखाइएको पोसाक तथा अन्य कुराहरूमा देखिएको (ल्याङ्फ्याङ्गे) प्रवृत्तिलाई व्यङ्ग्य गर्न खोजिएको छ । नेपाली नेताहरूले सामान्य कुटनीतिक मर्यादासमेत पालना गर्न नसकेको कुराले नेपालीहरू लज्जित हुन परेको कुरा यस निबन्धमा प्रस्तुत गरिएको छ । राज्यले नै व्यवस्था गरेर भए पनि राज्यको इज्जत र प्रतिष्ठाको विषयलाई हल गर्न सक्नुपर्छ यो राज्यको इज्जतको सवाल पनि हो भन्ने कुरा प्रस्तुत गरेका छन् । नेता र कुटनीतिज्ञहरूले लगाएको ड्रेस र अन्य कुटनीतिक मर्यादा राज्यलाई नै लज्जित बनाउने खालका भएकोले आउँदा दिनमा राज्यले त्यसतर्फ ध्यान देओस् भन्ने कुरा निबन्धकारले उठाएका छन् । कसले के-कस्तो पोसाक लगाउने र कस्तो कुटनीतिक मर्यादा पालना गर्ने भन्ने विषयमा निर्देशिका तयार गर्नु पर्ने कुरा निबन्धकारले प्रस्तुत गरेका छन् ।

६.२.१३ परशुराम प्रशासक

कर्मचारीमा रहेको पुरातनवादी धारणा बदल्न अब प्रशासनको व्याख्या र परिभाषा पनि नयाँ तरिकाले गर्न आवश्यक छ भन्ने कुरालाई यस निबन्धले देखाउन खोजेको छ । सरकारी क्षेत्रमा काम गर्ने मानिसहरू जनताको राजस्व खाएर जनताको सेवाका लागि खटिएका सेवक भए पनि हामी जनताका मालिक नै हौं भन्ने प्रवृत्तिलाई देखाउँदै त्यो प्रवृत्ति अन्त्य हुनुपर्ने कुरामा निबन्धकारले जोड दिएका छन् । प्रशासकहरू जनता र आफूभन्दा

तल्लो तहका कर्मचारीमा प्रशासन लाद्ने स्वभावको हुनु राम्रो होइन, बरू कुशल व्यवस्थापकको रूपमा रहेर सही रूपमा कार्यसम्पन्न गर्नुपर्दछ । यस निबन्धमा 'प्रशासन' शब्दको अर्थ परिभाषा समेतलाई प्रस्तुत गर्दै अब प्रशासकहरू कुशल व्यवस्थापक हुनु पर्ने त्यसो भएमा मात्र आफू र देशकै समेत भलो हुने विचार निबन्धकारको छ ।

६.२.१४ रङ्गिन होली

यस निबन्धमा हिन्दूहरूले मनाउने प्राचीन पर्व होली असत्यमाथि सतयको जित वा आसुरी शक्तिमाथि दैविक शक्तिको विजय भएको खुसीमा विभिन्न रङ्गहरू खेलेर उमङ्गका साथ मनाइने हुँदा होलीको महत्व र यस पर्व मनाउने कारणहरूलाई प्रस्तुत गरिएको छ । प्रल्हादलाई आफ्नो पक्षमा ल्याउन नसकेपछि उनलाई मार्न बाबु हिरण्यकशिपुले गरेको प्रयास सफल नभएको बरु मार्नका लागि प्रयोग भएकी होलीका नै आगोमा डढेर भस्म भएको तर प्रल्हादलाई आगोले समेत नजलाएको र आगोले नडढ्ने वर पाए पनि होलिका जलेको सन्दर्भलाई अलिक फरक ढङ्गले र पत्यारिलो रूपमा निबन्धकारले अर्थ लगाएका छन् । हाम्रा परम्परागत कुराहरूमा विश्वास गर्ने वैज्ञानिक आधार नभएका होलीलगायतका पर्वलाई साङ्केतिक र वैज्ञानिकरूपमा बुझ्नु पर्ने तर्क यसमा प्रस्तुत गरिएको छ । होली पर्वमा हुने विकृतिलाई प्रस्तुत गर्दै यस्ता विकृति अन्त्य गरी सद्भावको पर्वका रूपमा मनाउनुपर्ने कुरालाई यसमा विश्लेषणात्मक रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

६.२.१५ तीज आयो......... बरीलै

यसमा निबन्धकारले हिन्दू नारीहरूको महान् पर्व तीज मनाउन सुरू गरिएको धार्मिक विश्वास र आधारलाई प्रस्तुत गरेका छन् । विगतका दिनमा तीज मनोरञ्जन र महिलाहरूले आफ्ना पीर, मर्का र वेदना गीतका माध्यमबाट प्रस्तुत गर्ने पर्वका रूपमा रहे पनि आज विकृतिहरू फैलन थालेकोमा चिन्ता व्यक्त गरेका छन् । विशेष गरी सहरीया सम्भ्रान्त महिलाहरूले यसलाई होटल र रेष्टुरेन्टमा पुगेर हजारौं खर्च गरी तडक भडकसाथ मनाउन थालेको र त्यसको प्रभाव मध्यम र निम्नवर्गमा समेत फैलन थालेकोले विकृति सिर्जना हुन थालेको कुरामा चिन्ता व्यक्त गर्दै यसमा सुधार गर्नुपर्ने कुरा उठाएका छन् । तीजका नाममा स्वास्थ्यमा समेत प्रतिकूल असर पर्ने गरी दर खाने, विदेशी सुर र तालका गीतमा रमाउने र औकातभन्दा माथि उठेर आर्थिकरूपले धान्न नसक्ने गरी भड्किलो र रवाफिलो व्यवहार प्रस्तुत गर्न थालेको कुरालाई सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट रोकिनुपर्ने विचार प्रस्तुत गरेका छन् । विभिन्न सन्दर्भ र प्रसङ्ग मार्फत् तीजका नाममा हुने

गरेका विकृति अन्त्य गरी मर्यादित बनाउनु पर्ने कुरामा विश्लेषणात्मक रूपमा आफ्नो विचार व्यक्त गरिएको छ ।

६.२.१६ यत्र नार्यस्तु पुज्यते

यस निबन्धमा अनेक सन्दर्भबाट नारीप्रतिको सम्मान एवं महिमागान र मनोवैज्ञानिक सन्दर्भबाट व्याख्या गरिएको छ । हिन्दू दर्शन तथा धार्मिक ग्रन्थका समेत सन्दर्भ उल्लेख गरेर हिन्दू धर्ममा युगल जोडीमा रहेका भगवान्लाई पुज्ने गरिएको र युगल जोडीमा महिलाका नाम पहिला आउने गरेबाट वैदिक कालदेखि नै नारीलाई पुरुषभन्दा उच्च स्थानमा राखी सम्मान दिइएको कुरा उठाएका छन् । अर्धनारीश्वरको अवधारणा आएबाट पनि यो कुरा थप स्पष्ट हुन्छ । हरेक पुरुषको सफलता पछाडि नारीको हात हुने र नारीविना पुरुषले सफलता प्राप्त गर्न र अस्तित्वमा रहन समेत नसक्ने कुरा उल्लेख गरेका छन् । नारीविनाको पुरुषको प्रवृत्ति विध्वंसक हुने अनि घर, समाज, राष्ट्र लङ्गडो मात्र हुने होइन कि मृतसरह नै हुने कुरालाई पूर्वीय दर्शनका आधारमा प्रस्तुत गरेका छन् । पूर्वीय दर्शनका कुरा उठाउदै संस्कृतका श्लोकहरू समेत उल्लेख गरेर लेखिएको यो निबन्ध नारीलाई प्राथमिकतामा राखी लेखिएको नारीप्रधान रहेको छ । नारीको सिर्जनाको गुणबाट इर्ष्या गरेर पुरुषले पनि तृप्ती खोज्दै जान्छ र लेखक साहित्यकारदेखि नेपोलियन र हिटलरसम्म बन्छ भन्ने कुरालाई प्रस्तुत गरेका छन् ।

६.२.१७ बाँसविना बाँसुरी

यस निबन्धमा रक्सी खाएर सवारीसाधन चलाउने कुरालाई विषयवस्तु बनाइएको छ । तीन अक्षरको शब्द मापसे हिजोआज चर्चित बन्देछ । आदि कालदेखि नै प्रचलनमा रहेको यो पदार्थको प्रयोग गरी सवारीसाधन चलाउन थालेपछि दुर्घटना बढेकाले न्यूनीकरण गर्न प्रहरीले मापसे चेकिङ गर्ने गरेको तर मुख सुघ्ने र चेकिङ गर्ने पद्धति सहि नभएका कुरालाई पण्डितजीले जंगली वयर खाएर स्कुटर चलाउँदा मापसे चेकिङबाट कारवाहीमा परेको कुरालाई बडो रमाइलो र मार्मिक ढंगले प्रस्तुत गरेका छन् । मापसे चेकिङको पद्धति वैज्ञानिक हुनुपर्ने र मापसे नगरेकाहरूलाई बारम्बार दुःख दिनु हुँदैन भन्ने आशय यस निबन्धको रहेको छ । मापसे चेकिङ सुरु भएपछि रक्सी खानेहरूलाई आपद् पर्ने गरेको र त्यस्ता मानिसहरू ड्राइभर राख्नुपर्ने या ट्याक्सीमा हिँड्नुपर्ने अवस्था सिर्जना भएको यथार्थता यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ । उनको टोलको एकजना भलाद्मीले गाडी नै चलाउन छोडेको र वाइक किनेर मदिरापानपश्चात् घरमा ल्याउनका लागि सालालाई नियुक्त

गरिएको प्रसङ्ग यहाँ उठाएका छन् । त्यस्तै भरखर स्कुटर सिकेका गुरुलाई प्रहरीले जङ्गली वयर खाएकै कारण रक्सी खायो भनेर स्कुटर नै लगिदिएको र लिन जाँदा सारा चिनेजानेका जजमानहरू भएको प्रसङ्ग रोचक रूपमा आएको छ । विभिन्न तनाबहरू बेहोर्न परेकाले मापसे चेकिङ व्यवस्थित र वैज्ञानिक गर्नुपर्ने तर्क यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ । पण्डिलजीले अन्ततः स्कुटर नै बेचेको सन्दर्भ यहाँ आएको छ ।

६.२.१८ तर्क विचार

यस निबन्धमा तर्क र विचारले नै मान्छेले विज्ञान र प्रविधिको विकास गरेको र विकासको यो अवस्थासम्म आइपुगेको अनि तर्कका भरमा मान्छेले मान्छेलाई मूर्ख बनाएको भन्ने कुरालाई प्रस्तुत गरेका छन् । २०३६ सालतिर भारतीय पत्रकार नेपाल आउँदा प्रहरीले दुःख दिएको प्रसङ्ग, बच्चाले उत्सुक भएर विभिन्न प्रश्न सोध्ने गरेको सन्दर्भ र आफूले विद्यालयमा पढ्दाको एकजना साथीको तार्किक क्षमता देखेर अहिले पनि उसलाई सम्झने गरेको आदि कुरालाई उठाउँदै यस निबन्धमा तर्क र विचारले नै मानिसले सारा काम गरिरहेको भए पनि हरेक कुरामा तर्क र प्रमाणले मात्र नपुग्ने पक्षलाई व्यङ्ग्यात्मक रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । संघर्षका स्वरूप जे जस्ता भए पनि त्यसको सुरुवात विचार र तर्कबाट नै हुन्छ । विचार र तर्कका आधारमा नै हरेक चिज राम्रो र नराम्रो पनि हुन्छ भन्ने कुरालाई यसमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

६.२.१९ बेइमानी र बेइमानहरू

निबन्धकार विद्याप्रसाद घिमिरेले यस निबन्धमा यो दुनियाँमा ठग मानिसहरू कसरी सामान्य मानिसहरूमाथि राज गरिरहेका छन् भन्ने कुरालाई देखाएका छन् । अधिकांश मानिस बेइमान भएको र बेइमानी प्रवृत्तिका मानिसहरूको रजाइँ चलिरहेको कुरालाई विभिन्न सन्दर्भमार्फत् देखाउने प्रयास गरिएको छ । ज्योतिषीका नाममा मानिसहरू कसरी सर्वसाधारणलाई ठगी गर्दा रहेछन् भन्ने कुरा उनले आफैले चिनेजानेका भद्र ज्यातिषीको माध्यमबाट पर्दाफास गरेका छन् । त्यस्तै धर्मका नाममा पनि सर्वसाधारणलाई स्वर्ग, नर्क, पाप, धर्म आदिको डर देखाएर कसरी लुट्ने गर्दछन् भन्ने कुरा यसमा देखाइएको छ । धेरै मान्छेको प्रवृत्ति बेइमान र ठगी गर्ने भएको तर आफू ठगिदा मात्र ठग प्रवृत्तिको विरोध गर्ने गरेको कुरा पैसा दोब्बर आँउछ भन्दै ठगी गरेको घटना र गहना मरिसकेकोले मलामी गएको घटनाबाट देखाएका छन् । धनमा मानिस कतिसम्म लोभी हुन्छ र धनको पछि लाग्दा

कसरी दुःखमा परिन्छ भन्ने कुरा कन्जुस धनपतिको नीति प्रसङ्गमार्फत् देखाएका छन् । अधिकांश मानिसको आधारभूत प्रवृत्ति नकारात्मक भएको र बेइमानी र ठगी कर्ममा लाग्ने गरेको कुरालाई विभिन्न घटना र सन्दर्भमार्फत् देखाइएको छ ।

६.२.२० युद्ध र मानव सभ्यता

मानव सभ्यताको इतिहास हिंसा नै हिंसाले भरिएको कुरालाई यस निबन्धमा देखाउन खोजिएको छ । मानिसको प्रवृत्ति नै प्राकृतिक रूपमा हिंसाउन्मुख छ भन्ने कुरा यसमा देखाइएको छ । एकातिर विश्वका मानिस खान नपाएर मर्नुपरेको छ भने अर्को तिर युद्धका निम्ति करोडौं डलर खर्च भइरहेको छ । मानिस युद्धमार्फत नरसंहार मच्चाएर आफ्नो हातमा शक्ति र सत्ता पाउन चाहन्छ । मानव सभ्यता विकास हुँदै र पुनः मानिसकै माध्यमबाट अन्त्य भएको विषयलाई पनि कलात्मक रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । शक्ति र सत्ताको उन्मादमा आएका कैयौँ सनकीहरूले विश्वलाई युद्धमा होमेको र इतिहासमा कहिल्यै नभुलिने नरसंहारका शृङ्खलाहरू चलाएको कुरा युद्धका घटनामार्फत् प्रस्तुत गरेका छन् । सिकन्दर महान्, चङ्गेज खाँ, नेपोलियन आदिले चलाएका युद्ध र अन्ततः उनीहरूपतनतर्फ उन्मुख भएको प्रसङ्ग ल्याएका छन् । आइन्स्टाइनले विज्ञानको सूत्र पत्ता लगाएर महान् वैज्ञानिक त बने तर उनको त्यो आविष्कार नै मानव सभ्यताका लागि अभिशाप बन्न पुग्यो । आइन्स्टाइनले समेत आफ्नो आविष्कारबाट आत्मग्लानीमा पुगेको कुरा प्रस्तुत गरिएको छ । हाम्रो इतिहास र मानव सभ्यता नै रगतको रङ्गले लेखिएको कुरा गर्दै बुद्धकालीन समयमा समेत अशान्ति भएकै कारणले उनी शान्तिको खोजीमा भौतारिनु परेको सन्दर्भसमेत प्रस्तुत गरिएको छ । मानव सभ्यतादेखि हालसम्मको क्रममा भएका विभिन्न युद्ध र शान्तिका लागि भएका सन्दर्भ उठाउँदै विश्वमा अब हिंसा र युद्ध अन्त्य होस् र कसैको सनक वा शक्तिका लागि निर्दोष नागरिकले ज्यान गुमाउनु पर्ने विषम अवस्थाको सिर्जना कहिल्यै नहोस् भन्ने कामना यस निबन्धमार्फत् गरिएको छ ।

६.३ विद्याप्रसाद घिमिरेका फुटकर निबन्धको विश्लेषण

६.३.१ यो कस्तो परिवर्तन

संसार परिवर्तनशील भएकोले आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, राजनीतिक हरेक कुरामा परिवर्तन हुनु स्वाभाविक नै हो तर हाम्रो समाजमा परिवर्तनका नाममा पुराना राम्रा कुराहरूलाई पनि छोड्दै गइरहेको कुरालाई यसमा विषयवस्तु बनाइएको छ । खास गरी

भाषिक क्षेत्रमा देखापरेका अराजक अवस्थालाई यसमा व्यङ्ग्यात्मक शैलीमा प्रस्तुत गरिएको छ । नेपालमा लोकतन्त्रको स्थापनापश्चात् कतिपय शब्दलाई प्रयोगबाट हटाउन खोजिएको र बाह्रखरी सिकाउँदा समेत नयाँ शैलीका नाममा वेतिथि आएको सन्दर्भ यहाँ रहेको छ । 'ग' बाट गणेश भन्न छोडेर गधा भन्न थालेको जस्ता सान्दर्भिक प्रसङ्ग छन् । शब्दको प्रयोगमा समेत राजनीति घुसाउने र भिन्नै काम भएको कुरालाई निबन्धकारले व्यङ्ग्य गरेका छन् । धर्म निरपेक्षताका नाममा हाम्रो समाजमा प्रचलित शब्दहरू समेत हराउँदै जान थालेकोमा लेखकको व्यङ्ग्य प्रहार भएको छ ।

व्यङ्ग्यात्मक शैलीको प्रयोग गरिएको यो निबन्ध छोटो आयामको छ । परिवर्तनका नाममा अराजकता निम्त्याउन नहुने, हाम्रो भाषिक अवस्था नै बिग्रने अवस्था हुन नहुने सन्देश यस निबन्धमार्फत् प्रस्तुत गरेका छन् ।

६.३.२ झगडा

झगडा गर्ने, एक आपसमा रिस, डाह गर्ने जस्ता प्रवृत्ति मानिसमा व्याप्त रहेको र यसकै कारणले गर्दा समाजमा आपसी लडाइँ, झगडा र कलह हुने गरेको कुरा यसमा देखाइएको छ । के निहुँ पाऊँ कनिका बुक्यााऊँ भन्ने जस्तै झगडा गर्ने निहुँ मानिसलाई ठूलो नचाहिने, साना तिना विषयमा पनि मनमुटाव गर्ने र झगडा गरी हाल्ने अनि लडाइँतर्फ उन्मुख हुने प्रवृत्ति मानिसमा रहेको छ । अहम् नै मानिसको दुश्मन हो, यही अहम्को कारणले गर्दा झगडा र लडाइँ हुने कुरालाई प्रमुख विषय बनाइएको छ । मानिस कसरी सामान्य कुरामा पनि निहुँ खोजेर झगडा गर्छ भन्ने कुरा देखाउनका लागि सहरमा सँगै पढ्न भनेर गाउँबाट आएका साथीहरू बीचमा भएको झगडाबाट प्रस्तुत गरिएको छ ।

रोचक सन्दर्भ र कथासमेत प्रस्तुत गर्दै लेखिएको यस निबन्धको भाषा सरल र सहज छ । आयामका दृष्टिले भने यो निबन्ध लामो नै देखिन्छ । अहम् नै मानिसको दुश्मन भएको कारणले गर्दा त्यसलाई जित्न सकेमा मात्र मानिसको भलो हुने कुरालाई यसमा देखाउन खोजिएको छ ।

६.३.३ परिवर्तन

यस निबन्धमा नारीलाई हेर्ने दृष्टिकोणसम्बन्धी विषयवस्तुलाई देखाइएको छ पूर्वीय संस्कृति र सभ्यताको सुरुवातका दिनमा नारीहरूलाई सम्मानका साथ हेर्ने भए पनि बीचको समयमा आएर नारीलाई सम्मान गर्न छोडिएको सन्दर्भहरू जोडेर निबन्धलाई अझ पठनीय

बनाउन खोजिएको छ । संस्कृति र परम्परा पनि समयक्रमसँगै परिवर्तन भई नै रहन्छ । वास्तविक रूपमा महिलालाई अधिकार दिलाउन र समाजको एक अभिन्न अङ्ग हुन् भन्ने कुराको अनुभूति दिलाउन प्रयास गर्नुपर्छ । समाज परिवर्तन भएसँगै मानिसमा आउने विचारहरू पनि सामाजिक परिवर्तनका रूपमा देखा पर्दछन् । महिलालाई सम्मान गर्ने नाममा आइमाई शब्द हटाएर नारी भन्दैमा केही हुँदैन बरु आइमाई भन्ने शब्दको अर्थ नै नबुझी यस शब्दलाई महिलाप्रति हेयको दृष्टिले हेरिएको भनेर शव्द परिवर्तन गरेरमात्र केही नहुने विचार राखेका छन् । समग्रमा भन्दा महिलाहरूको सामाजिक तथा सांस्कृतिक परिवेशमा भूमिका र समाजले हेर्ने गरेको दृष्टिकोणलाई विषयवस्तु बनाइएको छ । व्यङ्ग्यात्मक शैलीको प्रयोग गरिएको यस निबन्ध आयामको दृष्टिले मध्यम खालको छ ।

६.४ भाषाशैली

विद्याप्रसाद घिमिरेको **छैटौं इन्द्रिय** निबन्ध सङ्ग्रहमा भएका निबन्धहरूको भाषाशैली परिष्कृत, स्तरीय एवं मानक रहेको छ । शैली वर्णनात्मक, विवरणात्मक र विश्लेषणात्मक खालको छ । तत्सम र अङ्ग्रेजी शब्दहरूको प्रयोग प्रसस्तै देखिन्छ । भाषिक संयोजन सरल र मानक रहेको छ । यसमा मध्यम आदरार्थी भाषिक विन्यास रहेको देखिन्छ ।

वर्णनात्मक शैलीको उदाहरण

मानिसमाथि खतरा हुँदैछ भने त्यो जानकारी सर्वप्रथम भ्रूमध्य केन्द्र अर्थात तृतीय नेत्रलाई हुन्छ । यो जानकारी तुरुन्त भ्रूमध्य केन्द्रसँग जोडिएको संवेदना केन्द्र अर्थात छैटौं इन्द्रियमा पुग्न सक्यो भने र छैटौं इन्द्रिय तत्काल सक्रिय भई काम गर्न सक्यो भने हामी आकस्मिक दुर्घटनाबाट बच्न सक्छौं । यी सम्पूर्ण क्रिया समयको हिसाबले एक सेकेण्डलाई सयौं भाग लगाउँदाको एक वा दुई भागभित्र भई सक्नुपर्छ । निश्चित अवधिभित्र यी सबै क्रिया हुन सकेन भने हामीमाथि हुने अप्रिय घटना टर्न सक्दैन भन्ने योगको मत छ ।

('छैटौं इद्रिय', पृ. ३३) ।

तार्किक शैली

विज्ञान सिकाउने विषय हो भने कला सिकाउने विषय होइन । कोही व्यक्ति अध्ययन र अभ्यासबाट चिकित्सक बन्न सक्छ तर कवि वा साहित्यकार बन्न सक्दैन । चिकित्सक

बन्नु विज्ञानको पाटो हो भने साहित्यकार हुनु कला हो, जुन मानिसको अन्तगर्भबाट स्वतः जागृत हुन्छ । मन्दिर पनि एउटा कला हो, मानिसले मन्दिरको कला स्वतः सिक्छ ।

('मन्दिर रहस्य', पृ. ५१) ।

तार्किक शैलीको अर्को उदाहरण

हत्या र हिंसा नहुँदो हो त सिद्धार्थ गौतम नामका राजकुमार पक्कै पनि भगवान् बुद्ध बन्ने थिएनन् । उनलाई हिंसाले नै सिद्धार्थ गौतमबाट बुद्ध बनायो । हत्या हिंसाले बुद्ध बनायो भन्ने कथन सुन्नेलाई अनौठो लाग्न सक्छ तर वास्तविकता यही नै हो । सबैतिर शान्ति छाएको भए त्यस समय बुद्ध दर्शनको त्यति धेरै महत्व हुने थिएन । बुद्ध जहाँ गए हिंसा नगर, झुटो नबोल भन्ने ज्ञान दिए । हिंसाको विरुद्धमा वकालत गरे । यसबाट सहजै अनुमान लगाउन सक्छौं कि बुद्धको समयमा हिंसा अहिलेभन्दा व्याप्त थियो ।

('मानिस र हिंसा प्रवृत्ति', पृ.७२) ।

विवरणात्मक शैलीको उदाहरण

केहीअघि फ्रान्समा गरिएको सर्वेक्षणमा ४७ प्रतिशत फ्रान्सेलीहरू ज्योतिषमा विश्वास गर्छन् भनिएको छ । ज्यातिषीय शोधमा अमेरिकाले अहिले प्रतिवर्ष करोडौं डलर खर्च गरिरहेको छ । त्यहाँ ६ हजार वैज्ञानिकहरू दिनरात ज्योतिषसम्बन्धी अनुसन्धानमा छन् । विश्वमा ७८ प्रतिशत मानिस ज्योतिषमा विश्वास गर्ने सर्वेक्षणले देखाएको छ ।

('ज्योतिष विज्ञान', पृ.२१) ।

विश्लेषणात्मक शैलीको उदाहरण

संसार निदाएकाहरूको बस्ती हो, चेतना गुमाएकाहरूको बस्ती हो । यहाँ आफू जागा भएर अरुलाई जगाउने महामानवहरू धेरै आए र बिदा भए । हरेक क्षण निदाएकाहरूलाई ब्युँझाउने अभियानमा लागेका ग्रीकका दार्शनिक सुकरातलाई यहीको समाजले विष खुवाएर मार्‍यो, जिसस क्राइष्टलाई क्रुसमा झुण्ड्याएर बिदा दियो । यस्ता अनेक अनगिन्ती उदाहरण हाम्रो इतिहासले हामीलाई छोडेर गएको छ । आज पनि यसमा कुनै परिवर्तन आउन सकेको छैन ।

('युद्ध र मानव सभ्यता', पृ. ७९) ।

तत्सम शब्दको प्रयोग

प्राणीको प्राकृतिक गुण भनेको काम, क्रोध, लोभ, मोह, इर्श्या, वासना आदि हुन् । यी वासनालाई कुनै महामानवले जीवन हुँदै परित्याग गरेको छ र मोक्षको मार्गमा हिँडेको छ भने उसले वासना त्यागेको सो स्थानहरू तीर्थ बनेका छन् ।

('तीर्थ अभिव्यञ्जना', पृ. ६४) ।

व्यङ्ग्यात्मक शैली

मानिसले मादक पदार्थ सेवन गरेको छ वा छैन भनी छुट्याउन स्वासबाट निस्किएको गन्धलाई पूर्णतया प्राकृतिक विधिको प्रयोग गरेर दूधको दूध पानीको पानी छुटयाउने विश्वमा कहीँ कतै नभएको प्रविधि हामीले विकास गरेका छौं । जुन प्रविधिप्रति एउटा नेपाली भएको नाताले हामी सबैले गर्व गर्नुपर्छ । मुखमा सिधै नाक जोतेर स्वासबाट निःसृत दुर्गन्धलाई प्राकृतिक विधिद्वारा पत्ता लगाउने प्रविधिलाई नेपालीले अँगालेको निकै समय बितिसकेको छ । विश्वका विकसितभन्दा विकसित मुलुकहरूले समेत अनुकरण गर्न लायक भनी मान्यता पाएको यो विधि मापसे चेकिङका लागि निकै भरपर्दो र विश्वसनीय मानिन्छ ।

('बाँस विना बाँसुरी', पृ. १०२) ।

त्यस्तै संस्कृत श्लोकको प्रयोगको उदाहरण
यस्य पुत्रो वशीभूत भार्या छन्दानुगामिनी
विभवे यश्यसंतुष्टास्तस्य स्वर्ग इहैव ही ॥

(अर्थः जहाँ पुत्र वसमा छन् पत्नी मिलनसार छे र सबैले आफ्नो कमाइमा सन्तुष्ट लिन जानेका छन्, स्वर्ग त्यसैलाई नै भनिन्छ ।)

('यत्र नार्यस्तु पुज्यते', पृ. १९१) ।

पद विचलन

शताब्दिऔंदेखि 'शुरवीर' विशेषणबाट संसारभर प्रख्यात छौं हामी । 'वीर गोर्खाली' शब्दले कसैले सम्बोधन गरिदिँदा गर्वानुभूति हुन्छ हामीलाई ।

('कठै मेरो देश', पृ. १५१) ।

आक्रोशात्मक शैली

देख्दै आश्चर्य लाग्छ ! होइन, संसारमा कही नभएको नीति हामीकहाँ भित्र्याउँछ चाहिँ कसले ? एउटा सरकारी निकायले दिन दहाडै लुटेराको शैलीमा नागरिक अधिकारको

सीमा नाघेर हनन् गर्दा समेत नागरिकको हितमा वकालत गर्नेहरूको मुख किन बन्द छ ? यो अर्को आश्चर्य हो ।

('कान्तिहीन कान्तिपुर', पृ. १६१) ।

६.५ निष्कर्ष

परम्परागत ज्यातिषीय मान्यताभन्दा माथि उठेर ज्योतिष विज्ञान तथा खगोल विज्ञानसम्बन्धी मान्यता र अवधारणालाई 'ज्योतिष विज्ञान' भन्ने निबन्धमा प्रस्तुत गरेका छन् । पूर्वीय संस्कृतिमा हजारौं वर्षदेखि मान्यतामा रहेको तृतीय नेत्र र छैटौं इन्द्रियलाई विषयवस्तु बनाई हरेक मानिसमा कुनै न कुनै क्षमता हुने र त्यसलाई चिनेर योगका माध्यमबाट सक्रिय बनाउन सक्ने हो भने मानिस सामान्य अवस्थाबाट माथि उठेर महामानव बन्न सक्दछ भन्ने कुरालाई उल्लेख गरिएको छ । हाम्रा संस्कृति र संस्कारमा रहेका कतिपय अवैज्ञानिक पक्षलाई देखाउँदै मन्दिर परम्परा पूर्णतः विज्ञानमा आधारित भएको कुरालाई तार्किक ढङ्गले प्रस्तुत गर्ने काम 'मन्दिर रहस्य' मा भएको छ । 'तीर्थ अभिव्यञ्जना' मा पनि तीर्थ परम्परा कसरी बस्यो भन्ने कुराको तार्किक र वैज्ञानिक कारण प्रस्तुत गरेका छन् । 'मानिस र हिंसा प्रवृत्ति' भन्ने निबन्धमा पनि अधिकांश मानिस हिंसात्मक प्रवृत्तिका हुने कुरालाई प्रस्तुत गर्दै विश्वशान्तिको कामना गरिएको छ । मानिसमा भएको अहम् प्रवृत्तिले मानिसलाई कतिसम्म गिराउँछ र अहम्कै कारण मानिसले दुर्दशा भोग्नु परेको कुरालाई 'यस्तै चलिरहेछ' भन्ने निबन्धमा देखाउन खोजिएको छ ।

आजको दुनियाँमा मानिस कतिसम्म वनावटी बन्न सक्छ र वास्तविक रूप कसरी क्षणक्षणमा परिवर्तन गरिरहन्छ भन्ने कुराको यथार्थ प्रस्तुति 'अनुहार' निबन्धमा देखाइएको छ । 'लिखतकै राज' निबन्धमा हरेक कुराको प्रमाणका रूपमा लिखत नै रहने कुरालाई व्यङ्ग्य गरिएको छ । विगतमा गौरवशाली र वीरतापूर्ण इतिहास बोकेको भनिने हाम्रो इतिहासलाई 'कठै मेरो देश' निबन्धले दह्रो व्यङ्ग्य प्रहार गरेको छ । 'युद्ध र मानव सभ्यता' मा हिंसात्मक प्रवृत्तिप्रति घृणा व्यक्त गर्दै शान्तिको कामना गरिएको निबन्ध हो । यो दुनियाँमा वेइमान र ठगहरू प्रशस्त रहेको कुरालाई 'वेइमान र वेइमानहरू' निबन्धले देखाएको छ । मादक पदार्थ खाएर सवारीसाधन हाँक्ने क्रममा देखिएका विकृति 'बाँसविना वाँसुरी' मा प्रस्तुत भएको छ । 'तर्क र विचारमा' पुलिसबाट हुने ज्यादतीपूर्ण क्रियाकलापको वर्णन रहेको छ । 'कान्तिहीन कान्तिपुर' काठमाडौंमा देखिएको अव्यवस्थित स्थिति र मानव संवेदनाहीन अवस्था

देखाउने निबन्ध हो । 'लाजै पचाइयो राजै' नेपाली कुटनीतिक क्षेत्रमा देखिएको कमजोर प्रस्तुतिको बारेमा रहेको छ भने 'परशुराम प्रशासकमा' कर्मचारी प्रशासनमा हामी जनताका सेवक हौं भन्ने भावना नरहेको कुरालाई देखाएको छ । 'रङ्गिन होली' मा होलीको सामाजिक सांस्कृतिक अवस्था र यसको सुरुवातको बारेमा तथा 'तीज....... आयो बरीलै' मा हिन्दू नारीहरूको महान् पर्व तीजको सांस्कृतिक पक्षको बारेमा बताइएको छ । नारीलाई सम्मान गर्नुपर्छ भन्ने कुरालाई 'यत्र नार्यस्तु पुज्यते' मा जोड दिइएको छ ।

विद्याप्रसाद घिमिरेको **छैटौं इन्द्रिय** निबन्ध सङ्ग्रहका अधिकांश निबन्ध २०६३ देखि २०७३ सालको बीचमा विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित भइसकेका हुन् । यस कृतिका निबन्धहरू वस्तुपरक, वौद्धिक, तार्किक तथा खोजमूलक भएको हुँदा निबन्धभन्दा पनि प्रबन्धको कोटीमा राखेर हेर्न सकिन्छ । पूर्वीय र पाश्चात्य सन्दर्भहरूको खोजमूलक प्रस्तुतिबाट निबन्धकारको वौद्धिकता र फराकिलो अध्ययन रहेको कुरा पनि स्पष्ट हुन्छ । मध्यम र कतिपय लामा आकारका १९ वटा विषयवस्तुगत विविधता भएका निबन्धहरू यसमा रहेका छन् ।

यस कृतिभित्र रहेका अधिकांश रचनामा विषय प्रतिपादन त्यसको तार्किक एवं प्रामाणिक व्याख्या विश्लेषण र उपयुक्त निष्कर्षको प्रस्तुति यस सङ्ग्रहको खास विशेषता हो । प्रहरी सेवामा रहेर पनि त्यहीँभित्र देखा परेका विकृति र विसङ्गतिलाई निर्भीक रूपमा प्रस्तुत गर्न सक्नु उनको निडरता र निर्भिकताको उदाहरण हो ।

यस कृतिको भाषा परिस्कृत, परिमार्जित र स्तरीय भइकन पनि सरल र सहज छ । शैली वर्णनात्मक, विवरणात्मक र विश्लेषणात्मक रहेको छ । ठाउँठाउँमा संस्कृतका श्लोकहरू समेत रहेका छन् । यसमा समाविष्ट अधिकांश निबन्ध पठनीय, ज्ञानवर्द्धक, सूचनामूलक र खोजमूलक रहेका छन् । आयामको हिसाबले भने कतिपय निबन्ध मध्यम खालका भए पनि धेरै लामा नै रहेका छन् । आध्यात्मिक पक्षलाई वैज्ञानिक रूपमा तार्किक ढङ्गले पुष्टी गर्ने काम पनि यिनले गरेका छन् । वौद्धिक र तार्किक निबन्धको सङ्गालोका रूपमा यो निबन्ध सङ्ग्रह रहेको छ ।

सातौँ परिच्छेद

विद्याप्रसाद घिमिरेका गीतको विश्लेषण

७.१ विषयप्रवेश

विद्याप्रसाद घिमिरेको तेस्रो कृतिको रूपमा रहेको **चोइटिएको मुटु** (२०७३) प्रकाशनमा आएको गीत सङ्ग्रह हो । यसमा घिमिरेका ७६ वटा गीतहरू सङ्कलित छन् । यसमा घिमिरेका सङ्कलित ३० वटा गीतहरू विभिन्न गायक र सङ्गीतकारबाट स्वरसङ्गीतबद्ध भएका छन् भने कतिपय गीतचाहिँ विभिन्न एल्वममा समाविष्ट पनि रहेका छन् । यस सङ्ग्रहमा सङ्कलित गीतहरूमध्ये धेरैजसो मानवीय प्रेम प्रणयमूलक विषयवस्तुमा आधारित छन् भने केही गीतहरू राष्ट्रप्रेम र ईश्वरीय प्रेमजन्य विषयवस्तुमा आधारित छन् । यस सङ्ग्रहका धेरै गीतमा मानवीय प्रेम प्रणयसम्बन्धी विरह, वेदना, पीडा, छटपटी, वियोग र संयोगजन्य प्रेमको अभिव्यक्ति पाइन्छ । यी विभिन्न गीतहरूमध्ये अधिकांश विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित भइसकेका छन् भने केही अप्रकाशित अवस्थामा रहेका पनि छन् । यिनका कविताहरूको भाषाशैलीय विन्यास हेर्दा सरल र सहज रहेका छन् । विषयवस्तुगत रूपमा हेर्दा अधिकांश प्रेमप्रणयजन्य विषयवस्तुमा आधारित छन् । केही राष्ट्रप्रेममा आधारित छन् भने केही ईश्वर भक्तिमा आधारित भएर लेखिएका छन् । यिनका सबैजसो गीतमा अनुप्रासिक संयोजन पाइन्छ र त्यसकै कारणबाट गीतहरू लयात्मक र गेयात्मक बन्न पुगेका छन् । स्थायी र अन्तराको स्वाभाविक व्यवस्थापन छ र यस सङ्ग्रहमा सङ्कलित सबैजसो गीतप्रायः शुद्ध मानक भाषामा संरचित छन् । यस गीत सङ्ग्रहको शीर्षकबाट नै यसमा रहेका गीतहरू पीडाजन्य भाव बोकेका छन् भने कुरा स्पष्ट हुन्छ ।

७.२ गीत विश्लेषणको प्रारूप

कुनै भावविचार वा घटनाको सरल, संक्षिप्त र आख्यानरहित र एकान्वित अभिव्यक्ति भएको विशिष्ट लयात्मक एवं गेयात्मक भाषिक संरचनालाई गीत भनिन्छ । गीत विश्लेषणका आधार र प्रारूपका बारेमा समीक्षकहरूको एउटै मत छैन तैपनि विश्लेषणका लागिकुनै एउटा प्रारूपलाई आधार मान्नु पर्ने हुन्छ । प्रा.डा. खगेन्द्र प्रसाद लुइटेलले प्रस्तुत गरेको संरचनावादी अवधारणालाई आधार मानी सबै प्रकारका गीतहरूको विश्लेषण र मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।[४२]

---

[४२] खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल 'पुराना पिढीका नयाँ कवि हरिभक्त बुढाथोकीको सिर्जनाधर्मिता' हरिभक्त बुढाथोकी, **हाम्रो देश हाम्रै भविष्य** (काठमाडौँ : विराज बुढाथोकी, २०६२), पृ. ४ ।

डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेलको गीतविश्लेषणलाई आधार मानेर यहाँ विद्याप्रसाद घिमिरेका गीतहरूको संक्षिप्तविश्लेषण गरिएको छ । लुइटेलको संरचनावादी अवधारणा यसप्रकार छ ।

७.२.१ वस्तु/भाव वा विचार

वस्तु/भाव वा विचार धेरै प्रकारको भएतापनि मूलतः प्रेम प्रणयमूलक रागात्मक र प्रणयत्तर/रागेत्तर गरी २ प्रकारले वर्गीकरण गर्न सकिन्छ । गीतको वस्तुले भाव/ विचार, घटना वा यसको मूल वस्तु कथ्य वा विचारलाई बुझाउँछ । रागात्मक विषयवस्तुमा भएका गीतमा मूलतः प्रेमपरक वा वियोग मूलक गीतहरू रहेका हुन्छन् भने प्रणयेतर गीतहरूमा सामाजिक, सांस्कृतिक तथा मानव जीवनसँग सम्बन्धित गीतहरू रहेका हुन्छन् ।[४३]

७.२.२ पर्याधार

गीतमा भएको विषयवस्तुको फैलावटलाई पर्याधार भनिन्छ । पर्याधार वैकल्पिक र सामाजिक गरी २ किसिमको हुन्छ । वैयक्तिक पर्याधारमा अन्तर्मुखी अनुभूतिको भावनात्मक अभिव्यक्ति रहेको हुन्छ । यस्ता गीतमा गीतकारको आफ्नै मनको अनुभूति प्रकट भएको हुन्छ । सामाजिक पर्याधार भएका गीतमा मानव जीवन जगत् र समाजका विविध विषयवस्तुलाई समेटिएको हुन्छ ।

७.२.३ ढाँचा

गीतको स्वरूपगत बुनोटलाई ढाँचा भनिन्छ । यसलाई गीतको आकार वा स्वरूपका रूपमा पनि भन्न सकिन्छ । यो वृत्तात्मक वा चक्रात्मक गरी २ प्रकारको हुन्छ । वृत्तात्मक ढाँचाका गीतहरूमा सुरुदेखि अन्त्यसम्ममा एउटै नभएर नागवेली ढङ्गमा बिस्तार भई आरम्भमा आएको विषयवस्तु बिस्तारै जेलिँदै गएको हुन्छ ।[४४]

७.२.४ भाषाशैलीय विन्यास

गीतमा प्रयुक्त विषयवस्तुलाई क्रमबद्धरूपले मिलाएर राख्ने क्रमलाई विन्यास भनिन्छ । यस भित्र अभिव्यक्ति प्रस्तुति, भाषाशैली, लय सङ्गीत, गेयता र अग्रभूमीकरण पर्दछन् ।[४५] यिनीहरूको संक्षिप्त चर्चा तल प्रस्तुत गरिएको छ :

[४३] ऐजन, पृ. ५ ।
[४४] ऐजन ।
[४५] ऐजन, पृ. ६ ।

७.२.४.१ अभिव्यक्ति

अभिव्यक्ति भनेको सम्बोधकका माध्यमबाट गीतको वर्णन वा अभिव्यक्ति गरिनु हो । यो एकालापीय र संवादात्मक गरी २ किसिमको हुन्छ । वर्णनकर्ता वा सम्बोधकका माध्यमबाट अभिव्यक्त गरिने प्रथम पुरुष प्रधान गीत नै एकालापीय गीत हो । संवादात्मक अभिव्यक्ति भएका गीतमा वक्ता र स्रोता परिवर्तन भई वक्ता स्रोता र स्रोता वक्ता बन्ने क्रम चलिरहन्छ । यसमा वक्ता एकभन्दा बढी रहन्छन् ।[४६]

७.२.४.२ प्रस्तुति

गीतलाई स्रोतासामु लैजाने तरिका नै प्रस्तति हो । यो वाक्यपरक र सम्बोधनात्मक गरी २ प्रकारको हुन्छ । रचनाकारले कसैप्रति सम्बोधन नगरी आफ्ना भनाइ वाभावनाहरूलाई वर्णन अथवा वक्तव्यका रूपमा प्रस्तुत छन् भने त्यसलाई वक्तव्यपरक प्रस्तुति भनिन्छ । त्यस्तै पात्र वा सहभागीहरूलाई सम्बोधन गरिएको गीत नै सम्बोधनात्मक प्रस्तुति भएको गीत हो ।[४७]

७.२.४.३ बिम्ब/प्रतीक र अलङ्कार

गीतमा भाषा शैलीय विन्यास अन्तरगत बिम्ब, प्रतीक र अङ्कार पनि रहेका हुन्छन् । गीतमा प्रस्तुत भएका बिम्ब, प्रतीक र अलङ्कार सरल र सुबोध किसिमका रहेका हुन्छन् ।

७.२.४.४ लय/गेयता र सङ्गीतात्मकता

गीतमा प्रयुक्त गेयता सङ्गीतसँग सम्बन्धित रहेको हुन्छ । यो गीतमा अनिवार्य रूपमा हुनैपर्ने र अत्यन्तै महत्वपूर्ण तत्व हो ।[४८]

७.२.४.५ अग्रभूमीकरण

पाठकको ध्यानाकर्षण हुने गरी नवीन र विशिष्ट रूपले गरिने भाषिक प्रयोगलाई अग्रभूमीकरण भनिन्छ ।

७.३ संरचना

विद्याप्रसाद घिमिरेको **चोइटिएको मुटु** गीत सङ्ग्रह मझौला आयामको छ । विभिन्न विषयवस्तु समेटिएको ७६ वटा गीतहरू यसमा समावेश गरिएका छन् । हरेक पृष्ठमा एउटा

---

[४६] ऐजन, पृ. ६ ।

[४७] ऐजन, पृ. ६ ।

[४८] ऐजन, पृ. ७ ।

गीत रहेकाले ७६ वटा गीतहरू ७६ पृष्ठमा छन् । त्यसबाहेक गीतकार रत्नशम्सेर थापाको शुभकामना, प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेलको 'चोइटिएको मुटु माथि एक दृष्टि' शीर्षकको भूमिका तथा गीतकार विद्याप्रसाद घिमिरेकै 'आफ्नै कुरा' शीर्षकका भूमिका रहेको छ र सम्पूर्ण रूपमा हेर्दा कृति ९० पृष्ठमा रहेको छ । यस सङ्ग्रहमा गीतहरू १२ पङ्तिदेखि २० पङ्तिसम्मका रहेका छन् । अधिकांश ४ हरफ र कतिपय ३ हरफका समेत रहेका छन् । विषयवस्तुगत विविधता रहे पनि अधिकांश कविता प्रेमप्रणयमूलक र आत्मपरक छन् । आयामगत रूपमा सानो भएपनि भावगत रूपमा भने उत्कृष्ट रहेको छ ।

७.४ वस्तु : भाव र विचार

विद्याप्रसाद घिमिरेका गीतहरू भाव वा विचारका दृष्टिकोणले गहन रहेका छन् । सरल र सहज भाषाशैलीमा गम्भीर विचार वा भाव प्रस्तुत गर्न खोजेका छन् । यिनका अधिकांश गीतहरू प्रणयमूलक भाव बोकेका छन् । जम्मा ७६ गीतहरूमध्ये ५१ वटा गीतहरू प्रेम प्रणयमूलक विषयवस्तुमा आधारित छन् । प्रेमप्रणयमूलक विषयवस्तुलाई प्रस्तुत गर्दा पनि यिनले शिष्ट र मर्यादित ढङ्गले प्रस्तुत गरेका छन् । प्रेममूलक गीतहरूमा पनि यिनले मानवीयप्रेम, प्रकृतिप्रेम, राष्ट्रप्रेम जस्ता विषयमा आधारित भएर लेखेका छन् । यिनका कतिपय गीतहरू ईश्वरभक्तिमा आधारित रहेका छन् । यिनका गीतहरूमा विषयवस्तुगत र भावगत विविधता रहेको पाइन्छ । यिनका कविताको संक्षिप्त भाव यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं./ गीतको शीर्षक	विषयवस्तु वा भाव
एक	प्रेमीका आफूसामु उभिएको र आफूलाई मोहनी लगाएर मायाँको जालमा फसाउँदै लठ्याउन थालेकोले आफू पनि प्रेममा पागल र समर्पित भएको भाव व्यक्त ।
दुई	प्रेमिले अर्थात् प्रेमी/प्रेमिकालाई आफूले सपनी विपनीमा समेत हृदयदेखि नै चाहना गरेको र आफ्नो भावना बुझ्न नसकेको कारणले गर्दा प्रेमी प्रेमिकालाई प्राप्त गर्ने चाहना केवल सपना मात्र भएको भाव व्यक्त ।
तीन	आफूले छातीमा सजाएकी प्रेमिकासँग अनायासै भेट भएको र लोलाएका आँखाहरू एक भएको भन्दै दुई आत्मा मिलन भएको स्वर्णीम कल्पनामा गीतकार रमाएको भाव व्यक्त ।
चार	अधुरो जिन्दगी पूर्ण गराउने अभिलाषाका साथ छातीभित्र सजाएर राखेकी/राखेको प्रेमी/प्रेमिकाले धोका दिएकोले मुटु नै चिरिन पुगेको र कल्पनाको सुन्दर फूलबारी उजाड मरुभूमिमा परिणत भएकोले विक्षिप्त भएको भन्ने निराशावादी भाव व्यक्त ।
पाँच	एकपटक बिग्रिसकेको सम्बन्धलाई पुन जोड्दै छातीभित्र परेको गहिरो चोटलाई निको पारेर आगामी दिनमा हातमा हात र काँधमा काँध मिलाएर अघि बढौं र अब झन् बढी प्यार गरौं र नयाँ जीवनको सुरुवात गरौं भन्ने भाव व्यक्त ।
छ	निष्ठुरी मायालुको सम्झनाले फेरि पुरिएको घाउ बल्झिएर सताउन थालेको र उनले भुल्न थाले पनि आफूले कदापी भुल्न नसकेको भाव व्यक्त ।
सात	मानव चोला नश्वर छ, तसर्थ मर्नुअघि केही राम्रो काम गरी सबैले पछिसम्म सम्झिरहने

	स्थिति आफैले बनाउनु पर्छ भन्दै आफू गीत र सृजनाबाट चिनिने प्रयास गरेकाले मृत्युपछि यादमा आँशु बगाउँदै सिरानीको तस्वीरमा आफूलाई नखोजेर गीतका शब्दहरूमा खोज्न अनुरोध गरिएको भाव व्यक्त ।
आठ	जीवन जगत्प्रति नै निराशावादी भाव व्यक्त गरिएको यस गीतमा खुसी र उमङ्ग हराएको आफ्ना मान्छे सबै वैरी भएको र संसार नै बिरानो भएको भन्ने जस्ता कुराहरू प्रस्तुत ।
नौ	तिमी अर्थात् प्रेमिकासँग सत्य र साँचो प्रीत लगाएको कुरा गरेका छन् । प्रेमिकाको वाह्य तथा आन्तरिक पक्षको सुन्दरताको कारण आफू पागल नै भएको र प्रेममा पूरै समर्पित भएको कुरा प्रस्तुत ।
दश	जीवन र जगत्प्रतिको सोच र चिन्तन जे जस्तो हुन्छ संसार पनि त्यस्तै हुने भएकोले सधैँ सकारात्मक सोच र विचार राख्नुपर्छ भन्ने आशावादी तथा सकारात्मक भाव व्यक्त ।
एघार	आलस्य हटाएर जोश र जाँगरका साथ उठ्नुपर्दछ । र देशलाई बनाउनका लागि एकजुट भएर हातेमालो गर्दै अगाडि बढ्नु पर्दछ भन्ने राष्ट्रवादी भाव व्यक्त ।
बाह्र	केटा र केटीका बीचमा संवादात्मक शैलीमा रहेको यस गीतमा सँगै बाँच्ने सँगै हाँस्ने कुरा गरेपछि पनि पञ्चेबाजा बजाउँदै अङ्गालोमा बेर्न आग्रह गरेको प्रेमप्रणयमूलक भाव व्यक्त ।
तेह्र	प्रेयसीको रूप र सौन्दर्यको नशामा पूर्ण रूपमा लठिएको भन्दै उनको सौन्दर्य वर्णनका साथ उनीसँगको प्रेम र भेटको तीव्र चाहना भएको र प्रेमप्रणयमा बाँधिन चाहेको भाव व्यक्त ।
चौध	प्रेमको पासोमा परेपछि सही बाटोमा अगाडि बढ्यो भने जीवन सफल हुने तर यसले गलत बाटो लिदा साथ जीवन बर्वादीको खाडलमा जाकिने, आगो बनेर मायाको संसार नै जलाउने र पागल बनाउने जस्ता भाव व्यक्त ।
पन्ध्र	कहिले हाँसीहाँसी, कहिले फकाइ-फकाइ आफूलाई छुरा धसेर लुकेको कुरा गर्दै सोझासाझालाई लुटेर कमाएको नफाप्ने र पाप धुरीबाट कुर्लने कुरा गरेर नैतिकताभित्र बस्नु पर्ने सन्देश प्रवाह ।
सोह्र	मिलन हुन नपाउँदा आफू विगतका कुरा सम्झिएर विक्षिप्त हुन परेको र वर्तमानमा आफ्नो प्यारो जीवन आँखाबाट खस्दा जतिबेलासुकै रोदनमा डुब्नु परेको वियोगजन्य अवस्थाको भाव व्यक्त ।
सत्र	दिनभर बसेर कुराकानी गर्दागर्दै रात परेपछि प्रेमीकालाई रातको समयमा कतै नजान बरु डर र सङ्कोच नमानी अङ्गालोमा निदाउन र आफूलाई पराइ नठान्न अनुरोध गरिएको प्रणयमूलक भाव व्यक्त ।
अठार	विगतमा जस्तो अहिलेको हाम्रो नाता सम्बन्ध कायम रहन नसकेको र सम्बन्ध नै फेरिन लागेको हुँदा विरह र व्यथा भेट्नका लागि केही क्षण सँगै बसी रोएर मनको पीडा पखाल्न मन लागेको भन्दै वियोगजन्य भावाभिव्यक्ति प्रस्तुत ।
उन्नाइस	जीवन गणित वा विज्ञान जस्तो तथ्य र प्रमाण नभएको कुनै पनि सूत्रहरूले जीवनका समस्याहरूको समाधान हुन नसकेको अनि अनेक कष्ट र समस्याहरूको बीचमा रोएर बिताउनु पर्ने भएको हुँदा सिंङ्गो जीवन नै विसङ्गतियुक्त भएको भन्ने निराशावादी भाव व्यक्त ।
बीस	जीवनमा हाँसो र खुसी दुवै नभएपछि जीवनभन्दा मृत्यु नै प्रिय भएको अनि रुँदारुँदा परेलीमा पानी सुकेर जीवन नै मरभूमि जस्तो सुख्खा र निरस हुन थालेको भन्दै खुसी विषादमा परिणत भएको भन्ने निराशावादी भाव व्यक्त ।
एक्काइस	आफ्नो जीवन नै अत्यन्तै अभागी भएको, जीवनमा आशाको कुनै दियो बल्न नसकेको र सधैँभरि रोएरै शुन्यतामा बाँच्नु परेको विसङ्गतीवादी भाव व्यक्त ।
बाइस	जिन्दगीको चिता बलेर खरानी बनिसकेको र त्यो खरानीसमेत अरु कसैले लिलामी गरिसकेको भन्दै आफू सधैँ हार स्वीकार गरे मुर्दा सरी बन्नु परेको भन्दै पलायनवादी भाव व्यक्त ।
तेइस	गीतकार चिताको आगोमा सल्किदै गइरहेको र पुरानो घाउ बनेर बल्झिरहेको भन्दै जीवनमा र प्रेममा असफल भएको भन्ने निराशावादी भाव व्यक्त ।
चौविस	आँखालाई विषयवस्तु बनाइएको यस गीतमा आँखाको महिमा गान गरिएको छ । आँखा मान्छेको हेराइ र दृष्टिकोणको प्रतीक समेत हो । यसमा आँखाको कुरा गर्दै शृङ्गारिक भाव व्यक्त ।

पच्चीस	नेपालको भौगोलिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक, प्राकृतिक आदि विविधताको वर्णन गरी यस सुन्दर धर्तीमा जन्म लिन पाएकोमा गर्व समेत गर्दै देशभक्तिको भाव व्यक्त ।
छब्बीस	सुरुमा जसले यो मुटुमा आशाको दियो जलाइदियो उसले नै अहिले आएर आफ्नो संसार नै जलाइदिएको भन्दै गीतकारले आफ्नै प्रिय मान्छेले दिएको धोकाको कारण विक्षिप्त भएको र पीडामा फसेको कुरा बताएका छन् । तैपनी अब एकान्तमा बस्दै रुनुको कुनै अर्थ नभएको बताउँदै नयाँ शिराबाट उठ्नुपर्ने भाव व्यक्त ।
सत्ताइस	मनभित्र अनेक किसिमका पीडा व्यथा र वेदनाका पोकाहरू बोकेर हिँडे पनि रुँदै चिच्याउँदै हिँड्न नसकेको तर भित्रभित्रै मन डढेर खरानी भएकोले ज्यूँदै मरेको अवस्थामा पुगेको भन्दै जीवनको निरर्थकता प्रस्तुत ।
अट्ठाइस	जिन्दगीको सम्झौतामा सधैँसधैँ पराजय भोग्नु परेकोले सारङ्गीजस्तै खोक्रो बनेर निराशा र व्यथाका गीतमात्र गाउनु परेको र जिन्दगीको बजारमा अनमोल आँशु कौडिको भाउमा बेच्नु परेको अत्यन्त निराशावादी भाव व्यक्त ।
उनन्तीस	जीवनमा सधैँ बहार छाएर जुनको ज्योतिजस्तै चम्किलो बन्ने रहर भएको भन्दै हिजोका दिनमा तिम्रो हात समाएर सजिलै बितेजस्तै बाँकी जीवन पनि यस्तै सजिलो बिताउन पाए हुन्थ्यो र जीवनभर चोखो माया लाउन पाए हुन्थ्यो भन्ने प्रेमप्रणयजन्य भाव प्रस्तुत ।
तीस	सुखद् र रङ्गीन संसारमा बाँच्ने सपना भए पनि प्रेमिकाले निराधार कुरालाई सत्य मानी आफूलाई जिन्दगीको यात्रामा एक्लो बनाएर बीचमै छोडी बाँकी जीवन अन्धकारतर्फ धकेलिदिएको भन्ने वियोगजन्य भाव प्रस्तुत ।
एकतीस	केटा र केटीको संवादका रूपमा आएको यस गीतमा एकले अर्कालाई जिन्दगीको सहाराका रूपमा एउटै डुँगामा चढेर जिन्दगीको यात्रा पार गर्ने र दुई मुटु एक भई एक हाँस्दा अर्को पनि हाँसिदिने र रुँदा आँशु पुछिदिने भन्दै प्रेमपणयमूलक भाव व्यक्त ।
बत्तीस	जिन्दगीमा जे जस्तो नहुनु पर्ने थियो, त्यही भएको अर्थात् मिलीजुली सुन्दर र स्वर्गीय संसार बनाउने आशा गरेकी प्रेमिका आफूबाट टाढा हुँदा मनमा पीडा र व्यथा बल्झिरहेको भन्ने वियोगजन्य भाव अभिव्यक्त ।
तेत्तीस	रूपवती नवयौवनाको आँखा, ओठको मुस्कान आफैमा गीत भएको भन्दै त्यो दिलमा आफू अटाउने सानो ठाउँ देऊ सधैँ म तिम्रै रूपको गीत गाएर बस्छु भन्दै प्रेममा बाँधिन खोजेको भाव व्यक्त ।
चौंतीस	प्रेमी प्रेमिकालाई राम र सीताका रूपमा प्रस्तुत गरी आफ्नै आँखाअगाडि सधैँभरी अङ्गालोमा बाँधिएर बाँच्ने, मर्ने कसम खाएकी प्रेमिका पराइ हुँदा जीवन तमासा बनेको भन्दै वियोगमा छटपटाउनु परेको पीडाजन्य भाव व्यक्त ।
पैंतीस	तिमी अर्थात् प्रेमिकालाई सम्झिएर संसार नै भुलेको र फाटेको मन सिएको भन्दै गीतकारले आफूले देखाएको समर्पण भावलाई बुझेर आफूलाई माया गरिदिए हुन्थ्यो भन्ने भाव व्यक्त ।
छत्तीस	आफू प्रेमिकाको आँखाको ज्योति र गलाको मोतीजत्तिकै नजिक भएकाले आफूलाई मनमन्दिरमा सजाइराख्न र पराइ नठान्न अनुरोध गर्दै टाढा सम्झिएकी प्रेमिकालाई गीतकारले नजिक ल्याउन अनुरोध गरेको र प्रेमप्रणयमा बाँधिन खोजेको भाव अभिव्यक्त ।
सैंतीस	तिमी मसँग हुँदा जीवनका जस्तासुकै कठिनाइ पनि सहज रूपमा पार लगाउन सकिने भएको हुँदा मेरो जीवनमा हातमा हात राख्नेजीवन साथी तिमी हौ र तिम्रो साथ पाउँदा मेरो प्यास मेटिन्छ र टाढा हुँदा सास रोकिन्छ भन्दै प्रेमिकाको उपस्थिति र सामिप्यताको अपेक्षा गरिएको छ ।
अठ्तीस	प्रेमिकाको असिम सौन्दर्याकर्षणको कारण उनको सौन्दर्य र अङ्ग प्रत्यङ्गको बारेमा एक एक गरी कथा, कविता, गजल लेख्न मन लागेको भन्दै गीतकारले हजारौमा तिमीलाई नै रोज्न मन लागेको भनी सौन्दर्यबाट प्रभावित भएको भाव व्यक्त गरेका छन् ।
उनन्चाली	केटा र केटीबीच हुने सम्वादका रूपमा प्रस्तुत भएको यस गीतमा केटाले आफ्नै घरको देवतालाई चिन्न नसकेर बगरको ढुङ्गालाई देवता सम्झिएको र सुन्दर बस्ती जलाएर त्यही जलेको नगरमाथि घर बनाएको भन्दै प्रेमिकामाथि गरेको गल्ती स्वीकार गरेको छ भने केटीचाहिँ पूर्णरूपमा केटाको प्रेममा समर्पित भएको भाव व्यक्त ।

चालीस	जीवन यात्राको क्रममा भेटिएको जीवन साथी यात्राको बीचमा नै छुटेको हुँदा जीवनमा सम्पूर्ण सपनाहरू टुटिसकेको, जसले वर्तमानको खुशी र भोलिका दिनमा खुशी हुने आशासमेत हराएको भन्ने निराशा व्यक्त ।
एकचालीस	रातको मातसँगै मिठामिठा प्रेमालापहरू रातभर चलिरहोस् भन्ने आकाङ्क्षा सहित प्रेमाकर्षणले भरिएको स्वप्निल प्रेम भाव व्यक्त ।
बयालीस	निष्ठुरी प्रेमीप्रति सम्बोधन गर्दै माया र प्रेम भनेको जीवनको अपरिहार्य कुरा भएकोले यसलाई सबैले स्वीकार गर्नुपर्ने र प्रेममै संसार अडेको भन्ने भाव व्यक्त ।
त्रिचालीस	माया अजर र अमर बनाउनुपर्ने र त्यसका लागि प्रेमको जोड र गुना गर्नुपर्ने तर घटाउ र भाग गर्न नहुने भनी गणितको पक्षहरूलाई प्रतीकको रूपमा प्रस्तुत गर्दै प्रेमलाई अझ प्रगढ बनाउन लाग्नुपर्ने भाव व्यक्त ।
चवालीस	रूप र सौन्दर्यले मस्त युवतीको शारीरिक सौन्दर्यको सुन्दर ढङ्गले वर्णन गर्दै त्यस सौन्दर्यले आफूलाई लठचाएको र नशा लागेको भन्ने शृङ्गारिक भाव व्यक्त ।
पैंचालीस	यौवनकालमा माया, प्रेम तथा विपरीतलिङ्गी आकर्षण जस्ता कुरामा आफ्नो दोष हो कि उमेरको हो वा समाजको दोष हो भन्ने प्रश्न उठाइएको ।
छ्यालीस	वियरको नशा र डियरको नशा दुवै फरक तर सशक्त नशा हुन् । वियरको नशाका तालमा आफ्नो शरीर तथा अङ्ग प्रत्यङ्ग सबै चुमे र घुमे कुनै फरक नपर्ने बरु आफूमा जवानीको आगो दन्किसकेको हुँदा तिमी पानी बन भन्ने शृङ्गारिक भाव व्यक्त ।
सत्चालीस	वैशालु त्यो रातमा युवकहरूले जिस्काउँदा उमेरले मस्त युवती लाज माने जस्तो रिसाए जस्तो गर्दै भित्रभित्र जिस्काए हुन्थ्यो भन्ने सोचमा रहेको तर जिस्काउँदा रिसाउने र रिसाउँदा जिस्काउने गरेको भन्ने भाव व्यक्त ।
अठ्चालीस	आफूले अत्यन्तै विश्वास गरेको मान्छेले विश्वासघात गरेपछि आफूमा पीडा र छट्पटी भइरहेको साथै अनेक किसिमका व्यथा मुटुमाझ बल्भिरहेको भनेर चिन्तामा परिरहेको भाव व्यक्त ।
उनन्पचास	तिम्रो रूपको मोहनीले धेरै पटक भुतुक्क पारिसक्यो, त्यसैले कैदसरी जिन्दगी बिताउन हुँदैन, खुसी भएर जीउन सक्नुपर्छ भन्दै रूप होइन, ओंठ नै पिउन पाए र यौवनको भोक मेटाउन पाए हुन्थ्यो भन्ने कामना गरिएको ।
पचास	आफूले प्रेयसीलाई प्रेमघडा सुम्पिएको तर बदलामा विषको प्याला पाएको अर्थात् प्रेमका नाममा आफूले सर्वस्व सुम्पिदा पनि आफूले धोका पाउनु परेकोले जिन्दगीका हाँसो खुसी सबै लुटिन पुगेको वियोगजन्य भाव प्रस्तुत ।
एकाउन्न	मनमा पीडा, व्यथा र वेदना आँसु बनेर आँखाबाट झरेको र अभिलाषाहरू सबै बाहिर आउन नसकी भ्रूण अवस्थामै मरिरहेको भन्ने निराशाजनक अभिव्यक्ति तथा जिन्दगीका पलपलमा हारेको भन्ने जस्तो शून्यवादी भाव व्यक्त ।
बाउन्न	प्रेमिकाकै निमित्त चोखो प्रित गाँसेको र आफूले पनि प्रेमिकाबाट चोखो माया पाउने आशा र विश्वास लिएर छातीभित्र मायालुको तस्वीर टाँगेर हिंडेको भन्ने प्रणयमूलक भाव व्यक्त ।
त्रिपन्न	सबै मान्छे उस्तै हुने र खासै फरक नहुने भएकाले निरन्तर रूपमा कर्म गर्दै गएमा एकदिन सफलता हात लाग्ने भएकाले नथाकी अघि बढ्नुपर्छ र सफलताको शिखरमा चढ्नुपर्दछ भन्ने आशावादी र कर्मवादी भाव व्यक्त ।
चवन्न	सबैले मान्ने र पुज्ने ईश्वर कहीं कतै नदेखिने र नभेटिने भएकोले यो कहाँ के गरी भेट्न सकिन्छ भन्ने प्रश्न उठाइएको ।
पचपन्न	शारीरिक सौन्दर्यताको कारण आफ्ना आँखा बल्भिन पुगेको र ती कुरा देखेका सुन्दरीलाई भेट्न सारा मानिसहरूलाई छलेर आएको भन्ने प्रणयमूलक भाव व्यक्त ।
छपन्न	आफूले मुटुभित्र राख्दा राख्दै र हृदयमा सजाउँदा सजाउँदै पनि प्रेमीकाले झन् झन् पीडा दिइरहेको र पराइ ठानिरहेको भन्ने भाव व्यक्त ।
सन्ताउन्न	जीवनका सबै खुसी र उमङ्गहरू भागिसकेको र आशाको किरणसमेत झुल्किन नसकेको बरु निराशाको कालो बादल लागेको भन्ने जस्तो निराशावादी भाव व्यक्त ।
अन्ठाउन्न	विवाहपश्चात् आफूले पतिदेव स्वीकार गरेको आफ्नै प्रिय मान्छेप्रति निराशा व्यक्त गरेको र जीवनको सर्वस्व नै लुटिएको भन्ने निराशावादी भाव व्यक्त ।

उनसाठी	गीतकारको बाहिरी आवरण र स्वरूप जे जस्तो देखिन्छ वास्तवमा त्यस्तो नभएको र अरुको लागि भलो चिताउने सकारात्मक विचार र चिन्तन रहेको छ भन्ने भाव व्यक्त ।
साठी	तिमी अर्थात् प्रेमिकाले आफ्नो लागि सारा दिएको र प्रेमिकाको आँखा, मन, मुटु र मस्तिष्कमा पाएको अनि आफूले पनि प्रेमिकाको समर्पणमा नै जीवनको सार र मूल्य प्राप्त गरेको भन्ने प्रणयमूलक भाव व्यक्त ।
एकसठ्ठी	जिन्दगीको यात्रामा एकाएक आँधी चलेर सबै स्वप्न उडाइदिएकोले मुर्दासरी भएर बाँच्नु परेको र मोतीसरी आँशु पानी बनेर बगिरहेको भन्दै प्रेमिकाले दिएको धोकाले जीवन ज्यूँदै मुर्दासरह भएको भन्ने वियोगजन्य भाव व्यक्त ।
वैसठ्ठी	प्रहरीहरू ज्युज्यानको कुनै प्रवाह नगरी जनताको सेवामा अहोरात्र खटिएका हुन्छन् र शान्ति सुरक्षादेखि लिएर बाढी, पहिरो, आपद्, विपद् हरेक कठिन अवस्थामा दिनरात नभनी सेवारत रहेर शान्ति सुरक्षा स्थापना गर्नका लागि लागेका हुन्छन् भन्दै प्रहरीप्रतिको गौरव प्रस्तुत ।
त्रिसठ्ठी	लाज र सरमले शीर झुकाइरहेको र आँखाले सारा निद्रा लुकाइरहेको भन्दै प्रेमप्रणयमूलक भाव व्यक्त ।
चौसठ्ठी	आफूले मुटुमा सजाएर राखेको मान्छेसँग २,४ दिन विछोड हुँदा पनि लामो समयजस्तो लाग्ने र विगतका यादहरूले अझ बढी पिरोल्ने भएको हुँदा मनभरि नै अतीतका याद बोकेर हिँडिरहेको भन्ने भाव व्यक्त ।
पैसठ्ठी	भाग्यमा आँधि आएर जीवनको दियो नै निभाउन थालेको र अन्धकारमा निसास्सिँदै रुन परिरहेकाले सास हुँदै लास भएर बाँच्नु परेको र जीवनमा जिउनुको कुनै सार नभएको भन्ने चरम निराशावादी भाव व्यक्त ।
छैसठ्ठी	जिन्दगी आँशुमै डुबाउनु परेको, काँडाका बीचमा बाँच्नु परेको र त्यसमा पनि प्रेमिकाले आफूलाई बुझ्न नसकी आवारा, पागलजस्ता अनेकौं उपनामहरू दिने गरेको भनेर जीवनप्रतिको निराशावादी र पलायनवादी भाव व्यक्त ।
सत्सठ्ठी	आफन्त परिवार केही नभनी रात दिन शान्ति र सुरक्षा स्थापनार्थ अहोरात्र गर्वका साथ खटिने नेपाल प्रहरीको सेवाभावप्रति समर्पित ।
अठसठ्ठी	प्रहरी र समाज दुई पक्ष भएर संवादात्मक रूपमा प्रस्तुत यस गीतमा प्रहरीले सधैं देश र जनताको सुरक्षार्थ खटिने र शान्ति स्थापना गर्ने राष्ट्रका बहादुर सेवकको रूपमा काम गरेको भन्ने भाव व्यक्त ।
उनन्सत्तरी	हजारौंको भीडबाट आफ्नो भनी मनमा सजाएर राखेकी आफ्नै मनकी देवीले आज धोका दिई काँचसरी आफ्नो मन टुक्रा-टुक्रा बनाइदिएकाले पीडा त भएको, तर अब आफूलाई सम्हाल्ने प्रयास गर्ने र रोएर आफ्ना महत्वपूर्ण दिनहरू नबिताउने भन्ने भाव व्यक्त ।
सत्तरी	मानिस लाश हो र हरेक बिहान उसलेलाशभित्र सास भर्न अनेकौं कर्म गर्छ दिनभर गरेको कर्मबाट प्राप्त थोरै उर्जारूपी आगोले साँझमा आफ्नो मुटु चलाउने उपाय गर्दै जीवन गुजारा गरिरहेको हुन्छ भन्दै एकमुठी खुसीको खोज्दा खोज्दै मरिजाने मानवको नियति प्रस्तुत गरी निराशावादी भाव व्यक्त ।
एकत्तर	हाँसी हाँसी कुरा गर्दा आफ्नै नजिकको सम्झेरउसको आफूमात्र एक्लो हकदार हुँ भन्ने भ्रममा परेको भन्दै देखावटी हाँसोलाई संसार ठानेकोमा गल्ती गरेको स्वीकार गर्दै गीतकारले आफ्नो भाग्यमा नै खुसी नलेखेको निराशावादी भाव व्यक्त ।
बहत्तर	जीवनको यात्रामा आँधी र हुरी एकसाथ चलेकोले सँगै यात्रा गर्ने साथी नै टुटेका र जीवनको आधार नै हराउन थालेकोले अत्यन्तै पीडित र चिन्तित भएको भन्ने निराशावादी भाव व्यक्त ।
त्रिहत्तर	जिन्दगीको गोरेटोमा ज्योतिरूपी उज्यालो देखिन छाडेकोले अब बाँच्नुको कुनै सार नभएको भन्दै जीवन बाँच्नु छैन वरु मृत्यु सिकाइदे भनेर जिन्दगीलाई सम्बोधन गरिएको यस गीतमा निराशावादी, शून्यवादी भाव व्यक्त ।
चौरहत्तर	भगवान् श्रीकृष्णप्रति भक्तिभाव प्रकट गरिएको यस गीतमा कृष्ण लीला, मुरालीको धुन आदिले प्रभाव पारेको हुँदा गीताको माध्यमबाट श्रीकृष्णले दिइएको ज्ञानभन्दा आफू भक्तिमा नै रमाउन चाहेको भन्दै ज्ञानमार्ग भन्दा भक्तिमार्ग उचित लागेकाले गीतकार आफू भक्तिमा लाग्ने भाव प्रकट ।

पचहत्तर	भगवान् कृष्णप्रति भक्तिभाव प्रकट गर्दै कृष्णका अनेक क्रियाकलापको वर्णन गरेर आफू पनि कृष्णसँगै नाच्न पाउँदा खुसी हुने र भाग्यमानी ठान्ने भनेर कृष्णभक्ति प्रकट गरिएको ।
छहत्तर	भगवान्का विभिन्न रूप जस्तै रामकृष्ण आदिको भक्तिगान गरेमा जीवन रूपी सागर तर्न सकिने र आत्मिक शान्ति मिल्ने भन्दै धार्मिक आस्था प्रस्तुत गरिएको अनि फलको आशा नगरी कर्ममा लागिरहेको र भगवान्लाई पूजा गरिरहेमा आत्मशान्ति मिल्ने भक्तिवादी दर्शन प्रस्तुत ।

७.४.१ मानवीय प्रेम

गीतकारले मानवीय प्रेमलाई धेरै गीतहरूमा स्थान दिएको पाइन्छ । प्रेमका रूपहरूमध्ये युवा सुलभ मानवीय प्रेमलाई यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ । गीतकारले आफ्ना सिर्जनामा पवित्र, निस्वार्थ र आध्यात्मिक प्रेमलाई महत्व दिएका छन् । युवासुलभ वासनाजन्य प्रेमलाई पनि यिनले अत्यन्तै मर्यादित र शिष्ट रूपमा प्रस्तुत गरेका छन् । प्रेमका नाममा छाडा र उच्छृङ्खलता प्रस्तुत गर्ने काम यिनले गरेका छैनन् । यिनका गीतमा संयोग र विप्रलम्भ दुवै शृङ्गारको स्वाभाविक प्रयोग पाइन्छ । गीतकार घिमिरेका यस सङ्ग्रहमा सङ्कलित थुप्रै गीतमा मानवीय प्रेम प्रणयसम्बन्धी विरह वेदना पीडा, छटपटी, वियोग र संयोगान्त प्रेमको अभिव्यक्ति पाइन्छ । यसका केही उदाहरण तल प्रस्तुत गरिन्छ ।

संयोग श्रृङ्गार

विद्याप्रसाद घिमिरेको अधिकांश गीतमा विप्रलम्भ शृङ्गारको प्रयोग गरिएको छ । प्रेमको संयोगजन्य अवस्थाको चित्रण यसमा गरिएको हुन्छ । संयोगजन्य प्रेम प्रणयमूलक गीतहरू नै विप्रलम्भ प्रेम प्रणयजन्य गीतभन्दा धेरै छन् । नायक नायिकाको मिलनको अवस्थालाई संयोग शृङ्गार अन्तर्गत राखिन्छ । संयोग शृङ्गारको प्रयोग भएका केही गीतहरू :

प्रेयसीको सौन्दर्यतामा मन्त्रमुग्ध भएर हराइरहेको सुन्दर रूप हेर्दा हेर्दै आफूलाई नै भुलिरहेको कुरालाई गीतकारले यसरी प्रस्तुत गरेका छन् :

मुस्कान छर्ने ओठ राम्रो, आँशु पुछ्ने हातै राम्रो
मधुर रस घोलिएका उनका हरेक बातै राम्रो
कल्पनाको बगैँचामा उनीसँगै डुलेँ हजुर
उनको रूप हेर्दा हेर्दै आफूलाई नै भुलेँ हजुर
एकान्तमा रात चिर्दै ....।

(तेह्र)

सौन्दर्यतामा मान्छे यसै पनि हराउँछ मान्छेको आँखामा सौन्दर्यता लुकिरहेको हुन्छ । सिकारीले तीर हाने जस्तै मान्छेका कामुक र सुन्दर आँखाले देखेपछि जो सुकैलाई सौन्दर्यताको नशाले लठ्याउने कुरालाई यसरी प्रस्तुत गरिएको छ :

जता जान्छु पछ्याउँछन् ती नशालु आँखा
हजार कुरा बताउँछन् ती बैशालु आँखा
प्युँदै जाँदा मात लाग्ने हेर्दा बात लाग्ने
हेर्दा हेर्दै लजाउँछन् ती लजालु आँखा
दुनियाँमा सबैभन्दा अत्याचारी आँखा
ताकीताकी तीर चलाउने क्या सिकारी आँखा

(चौबीस)

प्रेयसीसँग पराइ नठान्न आग्रह गर्दै आफूलाई सधैं सधैं आँखामा राखीराख्ने र गलामा सजाइरहने आग्रह गर्दै यसरी गीत रचना गरेको छन् :

तिम्रो आँखाको ज्योति हुँ, मलाई पराइ नठाने है
तिम्रो गलाको मोती हुँ, गलामा सजाई राखे है ।

(छत्तीस)

सौन्दर्यताको वर्णन गर्दै सुन्दरीका अङ्ग प्रत्यङ्गकै कथा, कविता, गीत, गजल, चित्र आदि लेखूँ लेखूँ लाग्ने र यो दुनियाँमा हजारौका बीचमा तिमीलाई नै रोजूँ रोजूँ लाग्ने भन्दै यसरी सुन्दर गीत रचना गरेका छन् ।

आँखाभित्र गाजलका गजल कति कति
प्रज्ज्वलित मुहारले विथोलिन्छ मति
नशा रै'छ नयनमा झुमूँझुमूँ लाग्छ
अङ्गअङ्ग कथा बनाइ लेखूँलेखूँ लाग्छ
हजारौंमा तिमीलाई नै सोधूँ सोधूँ लाग्छ ।

(अठ्तीस)

सौन्दर्यताले हरेक मानिसलाई आकर्षण गर्ने र त्यसको पासोमा पनि धेरै नै पर्ने गरेको कुरालाई यसरी प्रस्तुत गरिएको छ :

पिउँदै गएँ रूप मदिरा नसा, भरेको हो कि
खाएर चोट नयनवाणको, आफै गरेको हो कि ।

(चवालीस)

जवानीको नशाले मस्त भएको र त्यसमा बियरको समेत नशा लागि उन्मत्त भएको अवस्थालाई सम्बोधन गर्दै जवानीको मोजमस्ती लिन र शरीरभरि मस्त घुम्न आग्रह गर्दै लेखिएको रोमान्टिक तर उत्ताउलो गीत यस्तो छ :

यो नसामा रम्दै, मेरो नजर चुमे हुन्छ
मनको रहर मेट्न मेरो अधर घुमे हुन्छ
मेरो शरीर अङ्ग अङ्ग नघुम्ने पो कुन छ

सुन्दर जवान शरीरभरी मस्त घुमे हुन्छ......हुन्छ.......हुन्छ ।

(छयालीस)

आफूले विषको प्याला पिएर भए पनि प्रेमिकालाई प्रेमको घडा दिएको छु भन्दै यसरी सुन्दर गीत रचना गरेका छन् :

भरि भरि प्रेमघडा पिएकै त छु नि
बदलामा विषप्याला दिएकै त छु नि ।

(पचास)

मायाको रूपको नशामा पागल भएर सारा मानिसहरूलाई ढाँटेर आएको कुरा कुरालाई यसरी प्रस्तुत भएको छ :

मायाको डोरी बाटेर आएँ
अल्झियो मुटु साटेर आएँ ।
रूपको नशा आँखामा देखें
ती नशा पिएँ मातेर आएँ ।

(पचपन्न)

विप्रलम्भ शृङ्गार

गीतकार विद्याप्रसाद घिमिरेको **चोइटिएको मुटु** भित्रका अधिकांश गीतहरू प्रेमपणयमूलक रहेका छन् । त्यसमध्ये २३ वटा गीतहरूमा विप्रलम्भ शृङ्गारको प्रयोग गरिएका छन् । प्रेमी, प्रेमिका बीचमा वियोग अथवा विछोड भएमा विप्रलम्भ शृङ्गार भनिन्छ । प्रेमी प्रेमिकाको कारुणिक स्थितिको चित्रण गरिएका यस्ता गीतहरू सामान्य र असामान्य विप्रलम्भ अन्तर्गत रहेका हुन्छन् । नायक नायिकाको बिछोडपछि मिलनको अवस्था रहन्छ भने त्यसलाई सामान्य विप्रलम्भ भनिन्छ भने बिछोडपछि मिलनको अवस्था नरहनेलाई असामान्य विप्रलम्भ भनिन्छ । यस सङ्ग्रहमा भएका विप्रलम्भ शृङ्गारका केही नमुना :

जिन्दगीमा सुन्दर संसार बनाउने सपना बोकेको अवस्थामा धोका दिएर जीवन नै उजाड र उदास बनाइदिएको र अस्तव्यस्त जीवन हुन पुगेको कुरालाई यसरी प्रस्तुत गरेका छन् :

आँशु ठानी आज मलाई आँखाबाट झारिदियौं
बसाएथें सुन्दर संसार फेरि उजाड पारिदियौं ।

(चार)

जीवनको गति नै मोडिएको, जीवनमा शून्यता आएको र भाग्य विधाताको मसीसमेत सिद्धिएको भन्दै निराशावादी र वियोगजन्य भाव यसरी प्रस्तुत गरेका छन् ।

नखोज्नु भो मलाई यहाँ म त हुन्छु विरानीमा
मेरी प्रिया ! नराख्नु भो मेरो तस्वीर सिरानीमा
यिनै गीतमा बाँचिरहनेछु म त सधैंभरि
गुञ्जिदिन्छु सङ्गीत र स्मृतिका पानाभरि ।

(सात)

दिनभर मिठा-मिठा कुराकानी गरेर साँझ घर फर्कन खोजेको प्रेमीलाई प्रेमिकाले रातको समयमा कतै नजान र घरमै बस्न अनुरोध गर्दै गरेको आग्रहलाई यसरी प्रस्तुत गरेका छन् :

रुन थाल्छ रात अब शीत खसालेर
बिन्ती छाडी नजाऊ प्रिय प्रित बसालेर
निदाऊ बरु अँगालोमा सङ्कोच किन मान्छ्यौ
छिप्पिँदैछ रात हेर एक्लै कहाँ जान्छौं ।

(सत्र)

प्रेमीलाई प्रेमीकाले धोका दिएकाले सुन्दर संसार सजाउने सारा स्वप्न एकाएक भत्किएको र आज मुर्दासरी बन्न गइरहेको कुरालाई गीतकारले यसरी प्रस्तुत गरेका छन् :

तिमी मेरी प्राण थियौ, त्यसैले त अँगालेथैं
तिम्रै साथ रमाउन कयौं स्वप्ना सँगालेथैं
आँधी चल्यो जिन्दगीको स्वप्न सबै उडाइदियो
मुर्दासरी बनेको छु यही मेरो जिन्दगी हो ।

(एकसठ्ठी)

७.४.२ राष्ट्रप्रेम/देशप्रेम

गीतकार विद्याप्रसाद घिमिरेले कवितामार्फत् देशभक्ति र राष्ट्रप्रेमको भावनालाई प्रस्तुत गरेका छन् । आफू जन्मिएको देश र आफूलाई जन्म दिने आमालाई भुल्नु आफ्नो अस्तित्वलाई समेत बिर्सन थाल्नु हो । यही देशमा जन्मिएर देशको जिम्मेवार नागरिक भएपछि देशप्रति इमान्दार भएर सेवा गर्नुपर्छ र विश्वको जुनसुकै कुनामा पुगे पनि देशलाई भुल्नु हुँदैन । गीतकार घिमिरेको यस गीत सङ्ग्रहमा ३ वटा गीतहरू देशप्रेम/राष्ट्रप्रेममा आधारित रहेका छन् । 'जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपी गरियसी' भन्दै नेपालको प्राकृतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, भाषिक विविधता ऐतिहासिक तथा पौराणिक गाथा आदिलाई प्रस्तुत गर्दै देशप्रेमको भावना यसरी प्रस्तुत गरेका छन् :

जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपी गरियसी ....
हिमाल, तराई, सप्तकोशी, मेचीकाली अटाउने
छहराका गुञ्जनले सङ्गीत मिठो सुनाउने
यही छातीभित्र मेरो फेवा-रारा ताल छ

प्राणभन्दा प्यारो भन्नु यही मेरो नेपाल छ ।

(पच्चीस)

कर्म गरेर देशलाई सुन्दर फूलवारी जस्तै बनाउने र धर्तीको स्वर्गमा परिणत गर्ने सोंचका साथ देशभक्तिको भावना यसरी प्रस्तुत गरिएको छ :

कर्मसँग हार्ने छैन, आफ्नो मनलाई मार्ने छैन
अवसरहरू हात लाग्दा भोलि भनी टार्ने छैन
मिहिनेतले जुनतारालाई आँगनीमा झार्न सक्छु
सिङ्गो देशै उचालेर स्वर्गमा उतार्न सक्छु ।

(एघार)

७.४.३ ईश्वरीय प्रेम

गीतकार विद्याप्रसाद घिमिरेले ईश्वरप्रतिको भक्तिभाव प्रकट गर्दै गीत रचना गरेका छन् । ईश्वरीय प्रेमको भावाभिव्यक्ति प्रस्तुत भएका यिनका गीतहरू ४ वटा रहेका छन् । भजन पनि भन्न सकिने केही गीतसमेत रहेका छन् । कहिल्यै पनि खोज्दा हालसम्म कसैले भेट्न नसकेका भन्दै ईश्वर नै भए नभएको आशङ्का समेत गरेका छन् । जुन यसरी प्रस्तुत भएको छ :

चल्दैन रे यो दुनियाँ उसको इच्छाविना
विश्व सम्राटलाई पनि लुक्नुपर्ने किन ?
सहर नगर खोजी हिडेँ छैन उसको घर
कहीँ कतै देखिँदैन कहाँ छ ईश्वर ?

(चवन्न)

ईश्वरप्रति अनुशक्ति जनाएका गीत पनि छन् । अन्त्यमा भजन शैलीमा लेखिएका तीनवटा गीतहरू छन् जसमा राम कृष्णको भक्तिभाव यसरी गरिएको छ :

सुदामा र भक्तमाझ उज्यालो बनी आउँछौ
दुष्टमाथि काल बनी सधैँ मडराउँछौ
तिम्रो यो अनौठो लीला बुझ्नु छैन मलाई
तिम्रो स्वास मुरलीमा मधुर स्वर भई
तिम्रो वचन सुन्ने जीव भवसागर तर्छ
गीताको त्यो दिव्यगान जान्नु छैन मलाई
यतिभन्छु कृण्ण जप्छु मनको दियो जलाई ।

(चौरहत्तर)

७.४.४ निराशावादी भावाभिव्यक्ति

गीतकार घिमिरेका कतिपय गीतमा उदास र निराश मनको भावाभिव्यक्ति पनि प्रस्तुत गरेका छन् । यिनको गीत सङ्ग्रहको नामसमेत उदास र निराशावादी रहेको छ ।

जीवन र जगत्प्रति असन्तुष्टी प्रकट गर्दै शून्यवादी अथवा निराशावादी भाव प्रकट भएका यिनका गीत १० वटा रहेका छन् । कतिपय वियोग शृङ्गार भएका गीतमा समेत निराशावादी भाव प्रस्तुत भएको देखिन्छ । निराशावादी भाव यसरी प्रस्तुत भएको छ :

झर्ना सरी आँखा झर्छ मुटु छिया छिया
नयनले आँशु रोज्छ मृत छन् सुस्केरा
भित्रभित्र आफै मर्दा जीवन कहाँ खोज्नु
सारा संसार विरानो भो बसाई कता सर्नु ?

(आठ)

जिन्दगीको चिता बलेर जिन्दगी नै खरानी बन्न थालेको त्यो खरानी पनि आज लिलामी हुन थालेका भन्दै जीवनप्रतिको चरम निराशावादी भाव यसरी प्रस्तुत गरेका छन् :

चिता बल्यो जिन्दगीको खरानी बनेछ
त्यै खरानी आज कसले लिलामी गरेछ ।

(बाईस)

जिन्दगीको सम्झौतामा सधैँ हार खाएको र सारङ्गीझै खोक्रो भएको कुरालाई यिनले यसरी प्रस्तुत गरेका छन् :

जिन्दगीको सम्झौतामा सधैँ सधैँ हार खाएँ
खोक्रो बनेँ सारङ्गीझैं छाती रेटी व्यथा गाएँ ।

(अट्ठाईस)

७.४.५ प्रहरीको महिमागान

लामो समयदेखि प्रहरी पेसामा रहेका गीतकार घिमिरेले जीवनको ऊर्जाशील र महत्वपूर्ण समय प्रहरी पेसामा बिताएकोले पेसाप्रतिको गौरवगानमा ३ वटा गीत प्रस्तुत गरेका छन् । हरेक मान्छेले आफू आबद्ध भएको पेसालाई सम्मान र गौरवका साथ लिन सम्क्नुपर्छ । घिमिरेले पनि प्रहरी पेसाको महिमागान यसरी गाएका छन् :

अशान्ति लखेट्छु भन्छ लक्ष्य पूरा गर्छु भन्छ
अपराध हटाई छोड्छु कर्तव्यमै मर्छु भन्छ
बाढी-पहिरो, आँधी-हुरी चट्टान बनी छेकेर
महिला वृद्ध बालबालिका सबैलाई समेटेर । ......यो प्रहरी ......
यो प्रहरी .... नेपाल प्रहरी

(बैसठ्ठी)

त्यस्तै सत्य, सेवा, सुरक्षणम् भन्ने मन्त्रका साथ खटिएको प्रहरीको गौरवगान यसरी गरिएको छ :

सत्य, सेवा, सुरक्षा नै हाम्रो मुख्य कर्म
कानुनको रक्षा गर्नु एउटै हाम्रो धर्म
चौडा छाती उच्च शिर सगरमाथा सरी
डट्छ, खट्छ अघि बढ्छ राष्ट्रको प्रहरी
राष्ट्रको प्रहरी ।
यो प्रहरी यो प्रहरी नेपाल प्रहरी ॥

(सतसठ्ठी)

७.४.६ आशावादी जीवनदृष्टि

गीतकार घिमिरेका गीतहरू आशावादी जीवनदृष्टीभन्दा बढी निराशावादी जीवनदृष्टी बोकेका छन् । केही गीतमा मात्र उनले जीवन भनेको संघर्ष हो, संघर्षबाट नै माथि उठ्नुपर्छ, हारेर र जीवनबाट निराशा भएर बस्नु हुँदैन भन्ने कुरा प्रस्तुत गरेका छन् ।

आफ्नो आफ्नो आँखाभित्र आफ्नै दृष्टि हुन्छ,
यो दुष्टिले जस्तो देख्छ सृष्टि उस्तै हुन्छ ।
हाँस्न सिक तिम्रो संसार आफै हाँसी दिन्छ
कर्म सफा राखे मनको ईश्वर खुसी हुन्छ ।
कसको बाँच्छ देह यहाँ कर्म बाँचे पुग्छ
यो दृष्टिले जस्तो देख्छ सृष्टि उस्तै हुन्छ ।

(दश)

७.४.७ मानवीय भावनाको अभिव्यक्ति

गीतकार विद्याप्रसाद घिमिरेका कतिपय गीतमा मानवीयताको शाश्वत भावाभिव्यक्ति पनि पाइन्छ । मान्छेले मान्छेलाई मान्छेकै व्यवहार गर्नुपर्ने धारणा पनि यसरी प्रस्तुत गरेका छन् । यससम्बन्धी एउटा उदाहरण :

मान्छे मान्छे फरक हुन्न गोरो होस् वा कालो
महँगो लाओस चाहे, चाहे झुत्रे टालो ।
जब रात ढल्छ तब फैलिन्छ उज्यालो
समयले कोल्टे फेर्दा आउँछ सबको पालो ।

(त्रिपन्न)

यसरी गीतकार घिमिरेका गीतहरूमा भावगत अथवा विचारगत विविधता रहेका पाइन्छ । अधिकांश गीतहरू प्रेमपणयमा आधारित छन् । प्रेममूलक गीतहरूमा मानवीय प्रेमप्रणय, देशप्रेम, ईश्वरप्रेम रहेका पाइन्छ । त्यस्तै यिनका गीतहरूमा जीवनप्रतिको कहिले निराशावादी त कहिले आशावादी गीतहरू रचना गरेका छन् । अधिकांश गीतहरू आशाभन्दा

बढी निराशा नै बोकेका छन् । त्यस्तै प्रहरी पेसाप्रतिको गौरवगान पनि गरिएको छ । मानवीय भावनाको अभिव्यक्ति पनि प्रस्तुत भएको छ ।

७.५ पर्याधार

विषयवस्तुको फैलावटलाई पर्याधार भनिन्छ । गीतकार विद्याप्रसाद घिमिरेका गीतमा सामाजिक र वैयक्तिक दुवै किसिमका पर्याधार रहेको पाइन्छ । वैयक्तिक पर्याधार भएका गीतमा मनको अर्न्तमुखी अनुभूति अभिव्यक्त हुन्छ भने सामाजिक पर्याधार भएका गीतमा बहिर्मुखी अनुभूतिको अभिव्यक्ति भएको हुन्छ । घिमिरेका गीतमा दुवै किसिमको पर्याधार भए पनि अधिकांशमा भने वैयक्तिक पर्याधार रहेको पाइन्छ ।

७.५.१ सामाजिक पर्याधार

राष्ट्रिय तथा सामाजिक विषयवस्तु भएका गीतहरू सामाजिक पर्याधारभित्र पर्दछन् । राष्ट्र निर्माणका लागि आह्वान गरिएका देशभक्तिपूर्ण गीतका साथै सामाजिक, सांस्कृतिक पक्षलाई समेटिएका गीतहरूमा सामाजिक पर्याधार रहेको छ । क्रम नम्वर एघार, पच्चीस, त्रिपन्न, बैसठ्ठी, सतसट्ठी नम्वरका गीतमा सामाजिक पर्याधार रहेको छ । ती गीतका उदाहरण :

अरु देश मिहिनेतले शिखर चुमी सके
कोही चन्द्रतारा घुम्दै लक्ष चुमीसके
प्यारो देश सिंगार्नलाई गरौं हातेमालो
विवेक, सीप लगाएर बनाऔं देश उज्यालो ।

(एघार)

देशप्रेमको भावना र नेपालको प्राकृतिक सुन्दरतालाई प्रस्तुत गरिएको गीतको अंश :

हिमाल-तराई, सप्तकोशी, मेची-काली अटाउने
छहराका गुञ्जनले सङ्गीत मिठो सुनाउने
यही छातीभित्र मेरो फेवा-रारा ताल छ,
प्राणभन्दा प्यारो भन्नु यही मेरो नेपाल छ ।।

(पच्चीस)

प्रहरी सेवाको विषयलाई लिएर लेखिएको र पेसाप्रति गर्व गरिएको गीतको अंश :

घरवार चाडपर्व केही भन्दैनौ हामी
कैले भेल्छौं हावाहुरी कैले घामपानी
छातीभित्र सिङ्गो देश काँध जिम्मेवारी
कर्तव्यमा जनसेवा राष्ट्र सर्वोपरी ।

यो प्रहरी, यो प्रहरी, नेपाल प्रहरी ।

(सतसठ्ठी)

७.५.२ वैयक्तिक पर्याधार

सर्जकको आत्मकेन्द्रित अनुभूति भएका गीतहरूमा वैयक्तिक पर्याधार रहेको हुन्छ । घिमिरेको प्रस्तुत सङ्ग्रहभित्रका अधिकांश गीतहरूमा वैयक्तिक अनुभव र अनुभूति नै प्रकट भएको पाइन्छ । मानवीय प्रेमप्रणयमा आधारित यिनका गीतहरूमा वैयक्तिक पर्याधार रहेको पाइन्छ । ईश्वरीय भक्तिभावमा आधारित यिनका गीतहरूमा पनि वैयक्तिक पर्याधार नै रहेको छ । ७० वटा गीतहरूमा वैयक्तिक पर्याधार रहेको देखिन्छ । यिनका वैयक्तिक पर्याधार भएका गीतहरूले फरक फरक खालको अनुभूति बोकेका छन् । जसलाई तल उदाहरण स्वरूप प्रस्तुत गरिएको छ ।

आँशु ठानी आज मलाई आँखाबाट झारिदियौ
बसाएथेँ सुन्दर संसार फेरि उजाड पारिदियौ ।

(चार)

प्रस्तुत गीति अंशमा गीतकारले प्रेमिकासँग मायाको सुन्दर संसार बसाएको तर आज आएर आफ्नो मनोभावना बुझ्न नसकी जीवन उजाड र उदास बनाएर आँखाबाट आँशु झार्ने अवस्थामा पुऱ्याइदियौ भन्ने भावना गीतकारको आफ्नै भएकाले वैयक्तिक पर्याधार हुन पुगेको छ :

बुझ कुरो त्रासको होइन डरको पनि होइन
मायाँ भन्नु सिन्दुरको धर्को पनि होइन ।
यो कसैको बाध्यता र करको कुरो होइन
संसार थाम्न प्रेमजस्तो अर्को कुरो छैन ।

(बयालीस)

प्रस्तुत गीति अंशमा प्रेमको महिमा प्रस्तुत गर्दै माया भन्ने कुरा सिन्दुरको धर्को नभएको अनि कसैको बाध्यता र करको कुरो पनि नभएको बरु महत्वपूर्ण कुरा नै अर्को नभएको भन्ने भाव गीतकार स्वयंको भएकोले यहाँ वैयक्तिक पर्याधार रहेको छ ।

हाँस्न सिक तिम्रो संसार आफै हाँसिदिन्छ
कर्म सफा राखे मनको ईश्वर खुसी हुन्छ ।
कसको बाँच्छ देह यहाँ कर्म बाँचे पुग्छ
यो दृष्टिले जस्तो देख्छ सृष्टि उस्तै हुन्छ ।

(दश)

यहाँ आशावादी र कर्मवादी सोच र दृष्टिकोण प्रस्तुत भएको छ । मानिस होइन उसको असल कर्म मात्र अमर हुन्छ । मान्छेको दृष्टिकोण जे जस्तो हुन्छ उसले त्यस्तै खालको सृष्टि गर्छ अथवा आफ्नो पनि जीवन त्यस्तै बनाउँछ भन्ने कुरा रचनाकार स्वयंले प्रस्तुत गरेको हुनाले यहाँ वैयक्तिक पर्याधार प्रस्तुत भएको छ :

चल्दैन रे यो दुनियाँ उसको इच्छाविना
विश्व सम्राटलाई पनि लुक्नुपर्ने किन ?
सहर नगर खोजी हिँडेँ छैन उसको घर
कहीँ कतै देखिदैन कहाँ छ ईश्वर ?

(चवन्न)

ईश्वरलाई धेरैले मान्ने र अस्तित्व छ पनि भन्ने तर पनि कहीँ कतै नदेखिने र लुक्नु पर्ने किन ? भन्ने प्रश्न गर्दै सारा दुनियाँ खोज्दै हिँड्दा पनि कहीँ कतै नदेखिने यो ईश्वर कहाँ छ भन्ने भाव निजी भएको हुँदा यहाँ वैयक्तिक पर्याधार प्रस्तुत भएको छ ।

यसरी घिमिरेको **चोइटिएको मुटु** गीत सङ्ग्रहभित्रका गीतहरूलाई हेर्दा वैयक्तिक र सामाजिक दुवै पर्याधारका भेटिन्छन् । सामाजिक पर्याधारका गीत अत्यन्तै कम र वैयक्तिक पर्याधारका गीतको संख्या अधिक रहेको देखिन्छ ।

७.६ ढाँचा

गीतको स्वरूपगत बुनोट नै ढाँचा हो । गीतकार विद्याप्रसाद घिमिरेको **चोइटिएको मुटु** गीत सङ्ग्रहभित्रका गीतहरूलाई हेर्दा वृत्तात्मक ढाँचाका रहेका छन् । चक्रात्मक ढाँचाका गीतहरू भेटिँदैनन् । वृत्तात्मक ढाँचाका गीतहरूमा सुरुदेखि अन्त्यसम्म नै एउटै खालको विषयवस्तु आएको हुन्छ । जस्तै :

आफ्नै देव पुकारेर वाचा कसम खाएको छु
सत्ये भन्छु तिमीसँग साँचो प्रीत लाएको छु
जहिलेदेखि यी आँखा वरीपरी छाउन थाल्यौ
सपना र विपनामा तिमी तिमी आउन थाल्यौ ।
त्यही रूपमा बेहोस बनी सधैँ बर्वराएको छु
सत्ये भन्छु तिमीसँग साँचो प्रित लाएको छु ।

(नौ)

यहाँ तिमी र प्रित शब्दले गीतलाई वृत्तात्मक बनाएको छ । प्रेमिकासँग साँचो मायाप्रीति लगाएको सन्दर्भमा तिमी र प्रित भन्ने शब्द दोहोरिएर आएको हुनाले गीतलाई वृत्तात्मक ढाँचा प्रदान गरेको छ ।

कहिले बतासिन्छ माया हुरी चलाइदिन्छ
त्यही माया आगो बनी संसार जलाइदिन्छ ॥

(चौध)

प्रस्तुत पंक्तिमा मायाले कहिले हुरी चलाइदिने र कहिले संसार जलाइदिने भन्ने सन्दर्भमा माया भन्ने शब्दको पहिलो र दोस्रो पंक्तिमा पुनरावृत्ति भएको हुँदा र विषयवस्तु पनि एउटै आएको हुँदा यो गीत वृत्तात्मक ढाँचामा रहेको छ ।

सत्य, सेवा, सुरक्षा नै हाम्रो मुख्य कर्म
कानुनको रक्षा गर्नु एउटै हाम्रो धर्म
चौडा छाती उच्च शिर सगरमाथा सरी
डट्छ, खट्छ अघि बढ्छ राष्ट्रको प्रहरी
यो प्रहरी, यो प्रहरी, यो नेपाल प्रहरी ।

(सतसट्ठी)

यहाँ प्रहरीको कर्म र धर्म सेवा र सुरक्षा प्रदान गर्ने हो भन्ने सन्दर्भमा प्रहरी भन्ने शब्दको पुनरावृत्ति भएको छ । एउटै विषयको केन्द्र वरिपरी रही शब्दहरूको पुनरावृत्तिसमेत भएको हुँदा यो गीत वृत्तात्मक ढाँचामा रहेको छ ।

यसरी घिमिरेका **चोइटिएको मुटु** गीति सङ्ग्रहभित्रका गीतहरूको ढाँचा वृत्तात्मक रहेको छ । सुरुदेखि अन्त्यसम्म एउटै भाव आएको र शव्दहरूको समेत पुनरावृत्ति देखिएको हुँदा वृत्तात्मक ढाँचामा रहेको देखिन्छ ।

७.७ भाषाशैलीय विन्यास

आफ्नो विचार वा भावना स्रोता वा पाठकसमक्ष सम्प्रेषण गर्ने तथा अनुभूतको प्रस्तुती गर्ने महत्वपूर्ण वाहक भाषा हो । विचार वा भावना प्रस्तुतिको तरिका नै शैली हो । गीतमा सरल तथा सहज भाषाशैलीका माध्यमबाट नै गहन खालको भावसमेत प्रस्तुत गर्नुपर्ने हुन्छ । भाव अनुसारका उपयुक्त वर्णहरूको छनोट गर्न सकेमा मात्र गीतमा श्रुति मधुरता आउन सक्छ । कोमलकान्त पदावलीको प्रयोग गर्न नसकेमा गीत उत्कृष्ट बन्न सक्दैन । विद्याप्रसाद घिमिरेका गीतहरू सरल सरस शब्दावलीको प्रयोग गरी गहन खालका भावहरू अभिव्यक्त गर्न खोजेको कारण भावको उच्चतम समायोजन भएको पाउन सकिन्छ । जस्तै :

हाँस्न सिक तिम्रो संसार आफै हाँसिदिन्छ
कर्म सफा राखे मनको ईश्वर खुसी हुन्छ ।
कस्को बाँच्छ देह यहाँ कर्म बाँचे पुग्छ
यो दृष्टिले जस्तो देख्छ सृष्टि उस्तै हुन्छ ।

(दश)

आफू हाँस्न सके आफ्नो संसार आफै हाँसिदिने, कर्म गरे मनको ईश्वर पनि खुसी हुने, मान्छेको देह मरे पनि सत्कर्म अमर हुने तथा मानिस जे जस्तो दृष्टिकोण राख्यो जीवन तथा कर्म पनि त्यस्तै हुने भन्ने दार्शनिक विषय तथा विचारलाई समेत सरल र सरस भाषाशैलीमा प्रस्तुत गर्न सफल भएका छन् ।

परेलीभ्कै सुक्यो पानी गयो जीवन बहार
आफ्नो मान्छे पराइ हुँदा डुव्दो रैछ संसार
हाँसो जति खरानी भो खुसी भयो विषाद
आँधी बीच दियालोलाई के खुसी के उन्माद

(बीस)

आफ्ना नजिकका प्रियजनबाट पराइ बनेपछि जीवन निरस हुन्छ अनि हाँसो र उन्माद सबै हुरीबीचको दियो जस्तै निभेर जान्छ भन्ने कुरालाई गीतकारले प्रस्तुत पंक्तिहरूमा सरल भाषाबाट नै प्रस्तुत गरेका छन् ।

होइनौ मेरी दुनियाँकी कहाँ तिम्रो गाम हो
सौन्दर्यमा पागल भएँ नामै बदनाम भो
पूर्णिमाको जुनसँग सोधूँ सोधूँ लाग्छ
हजारौँमा तिमीलाई नै रोजूँ रोजूँ लाग्छ ।

(अठ्तीस)

यहाँ युवतीको सौन्दर्यताबाट अत्यन्तै प्रभावित भएर पागलसरी हुन थालेको र हजारौंका बीच तिमीलाई नै रोज्न मन लाग्छ भन्ने कुरालाई सरल भाषाका माध्यमबाट प्रस्तत गरिएको छ ।

यसरी गीतकार घिमिरेका गीतहरूमा सरल खालका शब्दहरूको चयन र गम्भीर किसिमको भावाभिव्यक्ति प्रस्तुत भएको देखिन्छ । सजिलै बुभ्न सकिने खालका शब्दको प्रयोग गरिएको कारण यिनका गीतले पाठक तथा स्रोताको मन जित्नसमेत सफल भएका छन् ।

भाषाशैलीय विन्यासका अभिव्यक्ति, प्रस्तुति, बिम्व, प्रतीक, अलङ्कार, लय, सङ्गीत, अग्रभूमीकरण आदि पर्दछन् । यी भाषाशैलीय विन्यासअन्तर्गत पर्ने तत्वहरू घिमिरेको **चोइटिएको मुटु** गीत सङ्ग्रहमा के कसरी आएको छ भन्ने कुराको केही उदाहरण तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

७.७.१ अभिव्यक्ति

अभिव्यक्ति भनेको सम्बोधनका माध्यमबाट गीतको वर्णन वा अभिव्यक्त गर्नु हो र यो एकालापीय र संवादात्मक गरी २ प्रकारको हुन्छ । घिमिरेका गीतमा दुवै खालको शैली

भए पनि अधिकांशमा एकालापीय शैली रहेको पाइन्छ । एकतीस, उन्चालीस र अठसट्ठी गरी तीनवटा गीतमा मात्र सम्वादात्मक अभिव्यक्ति रहेको छ । जस्तै :

घातहरू छातीभित्र कैद गरी हाँसेको छु
चिरिएको आधि मुटु निचोरेर बाँचेको छु ।

(एक्काईस)

यहाँ दुःख पीडा, व्यथा, वेदनाहरू छातीभित्र कैद गरेर हाँसेको अनि चिरिएको मुटु निचोरेर बाँचेको भन्ने भाव एकालापीय रूपमा प्रस्तुत भएको हुँदा यहाँ एकालापीय अभिव्यक्ति आएको देखिन्छ ।

मोहनी त्यो बोली सुन्दा सबै दुःख हराउँछ
नसालु त्यो यौवनले पागल नै गराउँछ
दिनरात तिम्रै नाममा गीत बनाइ गाएको छु
सत्ये भन्छु तिमीसँग साँचो प्रीत लाएको छु ।

(नौ)

माथिका पंक्तिहरूमा मोहनी बोलीले सबै नै दुःख हराउने अनि यौवनको नशाले पागल नै बनाउने गरेको दिनरात तिम्रै नाममा गीत बनाएर गाएको र साँचो प्रित लाएको भन्ने कुरा गीतकारले एकालापीय शैलीमा अभिव्यक्त गरेको छन् ।

केटा : न आगो बल्या छ, न धुवाँ चल्या छ
तैपनि यो मन किन जल्या छ
यो मनको आगो कस्तो, कस्तो ? मनको आगो कस्तो ?
मनकी देवी नचिनेर ढुङ्गा खोज्न बगर धाएँ
सुन्दर बस्ती जलाएर बंगरमाथि घर बनाएँ
तिम्रो दोषी मै हुँ सानु के गरी यो शिर उठाऊँ ?
के भनेर सामु आऊँ कसरी नजर मिलाऊँ?
केटी : न मन देखिन्छ न त माया देखिन्छ
दुःख दायाँ हुँदा सुख बायाँ देखिन्छ ।
यो माया भन्ने कस्तो कस्तो ? यो माया भन्ने कस्तो ?

(एकतीस)

प्रस्तुत पंक्तिहरूमा केटा र केटीका बीच दोहोरो रूपमा गीत प्रस्तुत भएको छ । केटाले आफूले गरेको गल्तीको प्रायश्चित गरेको छ । केटीले पनि माया भन्ने चिज बुझिनसक्नु भएको विचार प्रस्तुत गरेकी छ । केटा र केटीको बीच संवादका रूपमा यी पंक्ति प्रस्तुत भएको हँदा संवादात्मक शैलीको प्रयोग भएको छ ।

यसरी घिमिरेका गीतहरूमा एकालापीय र संवादात्मक दुवै शैलीको प्रयोग भए पनि अधिकांशमा एकालापीय शैलीको प्रयोग भएको देखिन्छ ।

७.७.२ प्रस्तुति

गीतलाई अरुका सामु प्रस्तुत गर्ने तरिका नै प्रस्तुति हो । प्रस्तुति वक्तव्यपरक र सम्बोधनात्मक गरी २ किसिमको हुन्छ । वक्तव्यपरक गीतमा आफ्ना भावना पात्र वा सहभागीलाई सम्बोधन नगरी व्यक्त गरिन्छ तर सम्बोधनात्मक गीतमा पात्र वा सहभागीलाई सम्बोधन गरिएको हुन्छ । यहाँ वक्तव्यपरक र सम्बोधनात्मक प्रस्तुती अलग अलग रूपमा उदाहरणसहित प्रस्तुत गरेर देखाइन्छ ।

वक्तव्यपरक

घिमिरेका प्रस्तुत गीत सङ्ग्रहभित्रका ७६ मध्ये २५ वटा गीतमा वक्तव्यपरक प्रस्तुति रहेको छ । जस्तै :

गणित भनूँ गणित होइन विज्ञान पनि होइन जीवन
न त तथ्य प्रमाण भेट्छु, विश्वास योग्य छैन जीवन
जोड, घटाउ र गुणा गर्ने सूत्र कहीँ नपाउँदा
तथ्यहीन जटिल अनि त्यसै कठिन लाग्छ जीवन

(उन्नाईस)

प्रस्तुत पंक्तिमा आएको जीवनसम्बन्धी विचार गीतकार आफैको वक्तव्य हो । यो वक्तव्य प्रस्तुत गर्ने क्रममा द्वितीय तथा तृतीय पुरुषलाई सम्बोधन नगरी एकालापीय शैलीको प्रस्तुत भएको हुनाले यहाँ वक्तव्यपरक प्रस्तुति रहेको छ ।

देखावटी रिस हुन्थ्यो भित्र भित्र रमाउँथी
थरथराउँदा ओठहरू अप्सराझैं लाजाउँथी
सेलाउन खोज्यो भने मुस्काउँथी तताउँथी
कहिले प्यार गर्छु भन्दै जिस्क्याउँथी सताउँथी ।

(सत्चालीस)

यहाँ प्रेमिकासँगको रोमान्टिक क्षणलाई स्मरण गरेर प्रस्तुत गरिएको छ । यहाँ गीतकारले आफ्नो स्मरण कसैलाई सम्बोधन नगरी प्रस्तुत गरेको हुनाले वक्तव्यपरक प्रस्तुति रहेको छ ।

सम्बोधनात्मक प्रस्तुति

गीतकार घिमिरेका ५१ वटा गीतहरूमा सम्बोधनात्मक प्रस्तुति रहेको छ । जसलाई उदाहरणका रूपमा यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ ।

माथि तल दायाँ बायाँ जताततै तिम्रै रूप
परेली यी बन्द गरेँ, भित्र देख्छु तिम्रै रूप ।

बन्द परेलीमै पनि हाम्रो देखादेख भयो
लोलाएका आँखाहरू केही छिन एक भयो ॥

(तीन)

यहाँ गीतकारले प्रेमिकालाई तिमी भनी सम्बोधन गरेर जहाँतहीँ तिमीलाई नै देख्छु भनी आफ्नो मनको कुरा प्रस्तुत गरेको हुनाले सम्बोधनात्मक प्रस्तुति देखिएको छ ।

केटा : जून भनूँ अँगालोमा बस्न सकिन्न
घाम भनूँ तिम्रो छेउ बस्न सकिन्न
तिमीलाई परी भन्छु, म त सुन्दरी भन्छु, कि त सुनाखरी भन्छु
सँगै हिड्ने छाया तिमी, मेरी प्यारी माया तिमी, मेरो जिन्दगी ।

(एकतीस)

केटा र केटीका बीचमा संवादात्मक रूपमा प्रस्तुत भएको यस गीतमा केटाले केटीलाई तिमी भनी सम्बोधन गरेर आफ्ना प्रणयमूलक भावनाहरू प्रस्तुत गरेको छ । केटाले केटीलाई सम्बोधन गरेको हुनाले यहाँ सम्बोधनात्मक प्रस्तुति रहेको छ ।

यसरी घिमिरेको प्रस्तुत **चोइटिएको मुटु** गीत सङ्ग्रहभित्रका गीतहरूमा सम्बोधनात्मक र वक्तव्यपरक दुवै किसिमका गीतहरू रहेका छन् । सम्बोधनात्मक गीतमा कतै म पात्रद्वारा द्वितीय पुरुष तिमीलाई र कतै तृतीय पुरुषको पात्रलाई समेत सम्बोधन गरिएको छ । वक्तव्यपरक गीतमा आफ्ना मनका भावनाहरूलाई प्रस्तुत गरेका छन् ।

७.७.३ बिम्ब/प्रतीक र अलङ्कार

प्रस्तुतिलाई कलात्मक बनाउन र गीतको शैलीमा सौन्दर्य थप्न केन्द्रीय कथ्यसँग जोडिई आउने अलङ्कार विशेष नै बिम्ब र प्रतीक हो । बिम्बले काव्यको अर्थपूर्ण रूपले स्पष्ट गर्दछ भने भावलाई समेत सरल बनाउँदै सौन्दर्य चित्रण गर्न सहयोग पुर्‍याउँछ । गीतकार घिमिरेले यस गीत सङ्ग्रह भित्रका गीतहरूमा बिम्ब र प्रतीकहरूको प्रयोग गरेका छन् तर ती जटिल र क्लिष्ट नभइ सरल र सहज छन् । बिम्ब र प्रतीकको प्रयोगबाट भाव प्रस्तुतीकरणमा सार्थकता र सशक्तता आएको देखिन्छ । गीतहरूमा आएको बिम्बलाई उदाहरणका रूपमा तल प्रस्तुत गरिएको छ :

जुन ताराको दुनियाँमा रम्ने सपना थियो
कालो रात बाहेक केही दिलाइनौ ।
उपवनको पालुवा भई बाँच्ने रहर थियो
उजाड पतझड बनाइ छोडिदियौ ।

(तीस)

प्रस्तुत पंक्तिहरूमा जून तारा, कालो रात, उपवनको पालुवा, उजाड पतझड जस्ता शब्दहरूको माध्यमबाट बिम्ब विधान प्रस्तुत गरिएको छ । यी प्राकृतिक बिम्बहरूले भन्न खोजेको अर्थ स्पष्ट पार्न र सौन्दर्य थप्न विशेष भूमिका खेलेका छन् ।

जिन्दगीको मोती थियौ हर स्वासको गति थियौ
दियो थियौ, बत्ती थियौ, यी आँखाको ज्योति थियौ ।

(दुई)

यहाँ मोती, स्वादको गति, दियो, बत्ती, आँखाको ज्योति जस्ता शब्द तथा पदावलीको प्रयोगबाट गीतकारले बिम्ब विधानको सिर्जना गरी गीतलाई आकर्षक र नवीन शैलीका साथ प्रस्तुत गरेका छन् ।

विद्याप्रसाद घिमिरेका गीतहरूमा विभिन्न अलङ्कारको पनि प्रयोग गरिएको छ । अलङ्कारले गर्दा गीतलाई सजाउने र अझ सुन्दर बनाउने काम गरेको छ । यिनले शब्दालङ्कार र अर्थालङ्कार दुवैको प्रयोग गरेको देखिन्छ । शब्दालङ्कारमा अन्त्यानुप्रास, छेकाकनुप्रास, वृत्यानुप्रासको प्रयोग बढी गरेको पाइन्छ भने अर्थालङ्कारका रूपमा उपमा, रूपक, उत्प्रेक्षाजस्ता अलङ्कारको प्रयोग गरेको देखिन्छ । गीतहरूमा प्रयोग गरिएका केही अलङ्कारहरूलाई तल उदाहरण सहित प्रस्तुत गरिएको छ ।

शब्दालङ्कार

छेकानुप्रास

एकान्तमा रात चिर्दै झुल्नसम्म झुलैं हजुर
प्रियसीका परेलामा कयौं चोटी फुलैं हजुर ।

(तेह्र)

यहाँ प्रेयसी र परेला शब्दमा प्रयोग गरिएको प अक्षर पुनरावृत्ति रहेकोले छेकानुप्रास अलङ्कार रहेको छ ।

वृत्यानुप्रास

केटा : ए रूपकी रानी, दिलकी खानी, प्रेम कहानी मलाई हेरन

यहाँ रानी, खानी, र कहानी शब्दमा आनी तीनपटक दोहोरिएर आएको हुनाले वृत्यानुप्रास अलङ्कार रहेको छ ।

अन्त्यानुप्रास

ती आँखाका भाकाभित्र, मिठा मिठा शब्द पाउँछु
लय बन्छ ओठको हाँसो, तिम्रै रूपको गीत गाउँछु ।

यहाँ पाउँछु र गाउँछु भन्ने शब्दका बीचमा अनुप्रास मिलेको छ । अनुप्रासले लयात्मक बनाउनमा थप सहयोग गरेको छ ।

अर्थालङ्कार

उपमा

जलेको घरको सामान भएँ
सल्किएँ मैनझैँ गलेर गएँ ।

(तेईस)

यहाँ उपमेय म, उपमान मैन, वाचक शब्दझै र समान धर्म गलेर जानु भएकोले उपमा अलङ्कार प्रस्तुत भएको छ ।

७.८ लय/गेयता/सङ्गीतात्मकता

सङ्गीत गीतको महत्वपूर्ण तत्व हो, जसले साहित्यमा अन्य विधाबाट छुटयाउने काम गर्दछ । गीतलाई गेयात्मक बनाउने, लयको तीब्रतामा जोड दिने अनि कविताबाट अलग गराउने काम पनि यही तत्वले नै गरेको हुन्छ । गीतमा प्रयुक्त सङ्गीतले शब्दको सामान्य अर्थलाई गीतकार घिमिरेको **चोइटिएको मुटु** भित्रका गीतहरू गेयात्मकता साङ्गीतिक गुणले भरिएका छन् भन्ने कुरा प्रसिद्ध गायक गायिकाहरूले स्वरबद्ध गरेको कारणले पनि पुष्टी हुन्छ । सरल सहज शब्दहरूको छनोटले पनि सङ्गीतात्मकता आउनमा सहयोग गरेको देखिन्छ ।

अक्षरगत लय व्यवस्थालाई हेर्दा घिमिरेका गीतहरू १० देखि २३ अक्षरसम्मको पंक्तिगत संरचनामा रहेका छन् । तैपनि अधिकांश गीतहरू भने १४, १५, १६ र १७ अक्षरमा संरचित छन् ।

कतिपय झ्याउरे लोकलयमा आधारित भएको पनि देखिन्छ । जस्तै :

अनायासै आज मेरो तिमीसँग भेट भयो
लोलाएका आँखाहरू केही छिन एक भयो ।

(तीन)

प्रस्तुत पंक्तिहरू ४+४+४+४ को संरचनामा आधारित भएर झ्याउरे लोकलयमा गीत सिर्जना भएको छ ।

कतिपय गीतमा पप गीत खालको रोमान्टिक साङ्गीतिक लय सिर्जना गरिएको छ । एउटै शब्द पटक पटक पुनरावृत्ति हुँदै फरक फरक खालले रचना गरिएको गीत :

वियरको नसा यो बियरको नसा......नसा......नसा.....नसा
डियरको नसा यो डियरको नसा.......नसा......नसा.....नसा
ओ माइ डियर .....ड्रिङ्क बियर .....नो फियर .....ड्याम कियर
लुक......लुक....लुक हियर ......ओ माइ डियर

(छ्यालीस)

यसरी घिमिरेका गीतहरूमा कुनै एउटा मात्र लयको प्रयोग छैन । लयगत विविधता रहेको छ । साङ्गीतिक रूपमा हेर्दा उनका गीत उत्कृष्ट रहेका छन् ।

७.९ अग्रभूमीकरण

पाठकको ध्यान तान्ने गरी प्रयोग गरिएको नवीन र विशिष्ट ढङ्गको भाषिक प्रयोग अग्रभूमीकरण हो । यसले गीतलाई उत्कृष्ट बनाएको हुन्छ । घिमिरेको गीत सङ्ग्रहमा समानान्तरताले लयात्मक तथा सङ्गीतात्मक बनाउन अझ भूमिका खेलेको पाइन्छ । जस्तै :

जिन्दगीको मोती थियौ हर स्वासको गति थियौ
दियो थियौ, बत्ती थियौ, यी आँखाका ज्योति थियौ
के सोचेथेँ हिजो, आज भाग्यले के देखाइदियो
दिएकै हो सपनीले विपनीले गुमाइदियो ।

(दुई)

यहाँ मोती थियौ, गति थियौ, दियो थियौ, बत्ती थियौ, ज्योति थियौ जस्ता शब्दावलीको समानान्तर प्रयोगले गीतमा लयोत्कर्ष बढाएको छ । त्यस्तै देखाइदियो, गुमाइदियो शब्दको प्रयोगले अनुप्रासिकता प्रदान गरेको छ । यी पंक्तिमा शब्दहरूको विशिष्ट विन्यासको कारणले अग्रभूमीकरणको प्रयोग भएको देखिन्छ ।

पूर्णिमाको जूनसित सोधूँ सोधूँ लाग्छ
हजारौँमा तिमीलाई नै रोजूँ रोजूँ लाग्छ ।

(अठ्तीस)

प्रस्तुत पंक्तिमा सोधूँ सोधूँ लाग्छ र रोजूँ राजूँ लाग्छ भन्ने शब्दावलीका कारण गीतमा विशिष्ट लयात्मकता सिर्जना भई अगभूमीकरण प्रस्तुत भएको देखिन्छ । यस सङ्ग्रहका गीतहरूमा कुनै ठाउँमा सशक्त रूपमा र कुनै ठाउँमा सामान्य रूपमा अग्रभूमीकरणको प्रयोग भएको देखिन्छ ।

७.१० निष्कर्ष

विद्याप्रसाद घिमिरेको चोइटिएको मुटु गीत सङ्ग्रह २०७३ सालमा प्रकाशित भएको हो । यसमा विभिन्न विषयमा ७८ वटा गीतहरू रहेका छन् । यस सङ्ग्रका गीतहरू प्रणयात्मक र

प्रणयेत्तर दुवै किसिमका रहेका छन् । प्रणय अन्तर्गत मानवीय प्रेम, ईश्वर प्रेम र राष्ट्र प्रेम रहेका छन् भने प्रणयेत्तर गीतमा जीवन र जगत् प्रतिको आशा, निराशा, प्रहरी सेवाको गौरवगान, मानवीय प्रवृत्ति, सामाजिक सांस्कृतिक चित्रण आदि विषयवस्तु बनेर आएको छ ।

यस सङ्ग्रहमा गीतहरूको शीर्षक नराखी वर्णानुक्रममा प्रस्तुत गरिएको छ र गीतलाई सङ्ख्यात्मक रूपमा शीर्षक दिइएको छ । गीतहरू १० देखि २० पंक्तिसम्मका रहेका छन् भने सरल सरस भाषा शैलीमा प्रस्तुत गरिएको छ । गीतले समेटेको क्षेत्र अर्थात् पर्याधारलाई हेर्दा सामाजिक र वैयक्तिक दुवै किसिमका भए पनि वैयक्तिक पर्याधार भएका भएका गीतहरू नै धेरै छन् । गीतको स्वरूपगत बुनोटलाई हेर्दा वृत्तात्मक ढाँचामा रहेका छन् । सरल र सहज भाषा शैली भएका कारण गीत अझ बढी गेयात्मक र साङ्गीतिक बन्न पुगेका छन् । गीतमा सरल भाषा शैलीमा पनि मार्मिक भावना तथा विषयवस्तु प्रस्तुत गरिएको हुन्छ जुन कुरा यिनका गीतमा पनि पाउन सकिन्छ । यिनको अभिव्यक्ति शैलीलाई हेर्दा एकालापीय र संवादात्मक दुवै किसिमका गीत भए पनि अधिकांश एकालापीय शैलीमै प्रस्तुत भएका छन् । प्रस्तुतिलाई हेर्दा यिनका गीतहरू वक्तव्यपरक नै भएको देखिन्छ । यिनका गीतमा बिम्ब, प्रतीक र अलङ्कारको प्रयोग स्वाभाविक रूपमा गरिएको छ । यिनले जटिल खालका बिम्ब र प्रतीकको प्रयोग गरेर जटिल र क्लिष्ट बनाउने काम गरेका छैनन् । बिम्ब र प्रतीकको प्रयोगका कारण भाव प्रस्तुतीकरणमा सार्थकता र सशक्तता प्रस्तुत भएको देखिन्छ । यिनका कवितामा विभिन्न किसिमका अलङ्कारको पनि प्रयोग गरिएको छ, तर स्वाभाविक रूपमा प्रस्तुत भएको देखिन्छ । सङ्गीतात्मकताको दृष्टिकोणले हेर्दा पनि गीतहरू गेयात्मक साङ्गीतिक गुणले भरिएका छन् । एक दर्जनभन्दा बढी गीत प्रसिद्ध गायक गायिकाद्वारा स्वरबद्ध गरिएबाट पनि यिनका गीत गेयात्मक छन् भन्ने कुरा स्पष्ट हुन्छ । पाठकको ध्यान तान्ने खालको नवीन र विशिष्ट भाषिक प्रयोग पनि यिनका गीतमा रहेको छ ।

७६ वटा पृष्ठमा ७६ वटा गीतहरू रहेका छन् भने रत्न शमशेर थापाको भूमिकाको रूपमा 'शुभकामना' प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेलेको 'चोइटिएको मुटुमाथि एक दृष्टि' शीर्षकमा भूमिका र आफ्नै वैक्तिक विचारसमेत प्रस्तुत गरेका छन् । यस सङ्ग्रहका गीतमा बाह्यभन्दा आन्तरिक परिवेश नै बढी मात्रामा प्रस्तुत भएको पाइन्छ । यसरी गीतमा हुनुपर्ने विभिन्न गुणहरूको मूल्याङ्कन गर्दा **चोइटिएको मुटु** गीत सङ्ग्रहका धेरैजसो गीत स्तरीय नै रहेका छन् ।

आठौँ परिच्छेद

सारांश तथा निष्कर्ष

८.१ सारांश

प्रस्तुत शोधपत्रमा नेपाली साहित्यका विविध विधामा कलम चलाउने विद्याप्रसाद घिमिरेको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययनमा केन्द्रित रहेको छ । छ परिच्छेदमा विभाजित यस शोधपत्रका हरेक परिच्छेदको सार संक्षेपलाई क्रमिक रूपमा तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

यस शोधपत्रको पहिलो परिच्छेदमा शोधपरिचय दिइएको छ । शोधपरिचय मुख्य शीर्षक रहेको यस परिच्छेदमा विषय परिचय, समस्याकथन, शोधकार्यको उद्देश्य, पूर्वकार्यको समीक्षा, शोधकार्यको औचित्य, महत्व र उपयोगिता, शोधकार्यको सीमाङ्कन, सामग्री सङ्कलन तथा शोधविधि, अध्ययन तथा विश्लेषण विधि र शोधपत्रको रूपरेखा जस्ता उपशीर्षकहरू रहेका छन् । उल्लेखित शीर्षकहरूमा शोधपत्र निर्माणका लागि आवश्यक समस्या, विधि एवम् विद्याप्रसाद घिमिरेको बारेमा यसभन्दा पूर्व भए गरेका टिकाटिप्पणी आदि प्रस्तुत गरिएको छ । जसको उद्देश्य यस शोधपत्रलाई व्यवस्थित ढङ्गले पूरा गर्नु रहेको छ ।

दोस्रो परिच्छेदमा विद्याप्रसाद घिमिरेको जीवनी मुख्य शीर्षक रहेको छ । प्रस्तुत परिच्छेद उनको जीवनी अध्ययनमा केन्द्रित छ । घिमिरेको जीवनी अध्ययन गर्दा जन्म र जन्मस्थान, बाल्यकाल र स्वभाव, शिक्षादीक्षा, विद्यालयीय शिक्षा, उच्च शिक्षा, विवाह र सन्तान, पारिवारिक स्थिति र आर्थिक अवस्था, सुखदुःखका क्षणहरू, व्यक्तिगत रुचि, प्रहरी सेवा, संस्थागत संलग्नता, भ्रमण, साहित्य क्षेत्रमा प्रवेश, जीवनदर्शन र साहित्यिक मान्यता, सम्मान तथा पुरस्कार आदि विविध शीर्षक उपशीर्षकहरू राखिएका छन् । उल्लिखित उपशीर्षकमा जन्मदेखि लिएर उनको साहित्यिक मान्यता आदिको अध्ययन प्रस्तुत गरिएको छ ।

तेस्रो परिच्छेदमा विद्याप्रसाद घिमिरेको व्यक्तित्वका विविध पाटाहरूको अध्ययन गरिएको छ । उनको व्यक्तित्वका पाटालाई साहित्यिक र साहित्येत्तर गरी दुई भागमा विभाजन गरिएको छ । यस परिच्छेदमा व्यक्तित्व मुख्य शीर्षक रहेको छ । उनको शारीरिक व्यक्तित्वको अध्ययन गर्नुका साथै साहित्यिक व्यक्तित्व भित्र कवि, निबन्धकार, गीतकार, लेखक, सम्पादक, गजलकार व्यक्तित्वको परिचय दिइएको छ भने साहित्येत्तर व्यक्तित्वभित्र प्रहरी, संस्थापक/

संस्थागत र सञ्चारकर्मी व्यक्तित्वको अध्ययन प्रस्तुत गरिएको छ । यस परिच्छेदको उपशीर्षक जीवनी, व्यक्तित्व र साहित्यिक लेखनबीचको अन्तरसम्बन्ध शीर्षक रहेको छ । यसमा उनको जीवनी, व्यक्तित्व र साहित्यिक लेखन बीचको अन्तरसम्बन्धलाई केलाउने प्रयास गरिएको छ ।

चौथो परिच्छेदमा साहित्यिक यात्रा भन्ने मुख्य शीर्षक रहेको छ । यस परिच्छेदका विविध शीर्षक उपशीर्षकहरूमा पृष्ठभूमि, साहित्य यात्राको चरण विभाजन, पहिलो चरण र दोस्रो चरण रहेका छन् । जसमा उनको साहित्य लेखनको प्रारम्भदेखि हालसम्मका रचनाहरूलाई दुई चरणमा विभाजन गरिनुका साथै उक्त रचनाहरूका आधारमा घिमिरेका प्रवृतिहरू केलाउने कार्य गरिएको छ ।

पाँचौं परिच्छेदमा घिमिरेको काव्यकारिताको विश्लेषण मुख्य शीर्षक रहेको छ । यस खण्डमा विद्याप्रसाद घिमिरेको **सेलाएको घाम** कविता सङ्ग्रहको विश्लेषण प्रस्तुत गरिएको छ । वस्तु, सहभागी, उदेश्य, चरित्र चित्रण, भाषाशैली, निष्कर्ष जस्ता उपशीर्षकमा कविताको विश्लेषण गरिएको छ ।

छैटौं परिच्छेदमा विद्याप्रसाद घिमिरेको निबन्धको विश्लेषण मुख्य शीर्षक रहेको छ । निबन्धकार घिमिरेको परिचय प्रस्तुत गरेपछि निबन्ध विश्लेषणको आधार प्रस्तुत गरिएको छ । विषयवस्तु र भाषाशैलीको आधारमा निबन्ध सङ्ग्रहमा रहेका र फुटकर सबै निबन्ध समेतको विश्लेषण गरिएको छ ।

सातौं परिच्छेदमा विद्याप्रसाद घिमिरेको गीत सङ्ग्रहको अध्ययन रहेको छ । यस भित्र विषय प्रवेश गीत पश्चात् गीत विश्लेषणको प्रारूप प्रस्तुत गरिएको छ । गीतहरूलाई संरचना, वस्तु, पर्याधार, ढाँचा, भाषाशैलीय विन्यास, अभिव्यक्ति, प्रस्तुति, बिम्व/प्रतिक, अलङ्कार, लय/गेयता र सङ्गीतात्मकता, अग्रभूमीकरण जस्ता शीर्षकमा आधारित रहेर विश्लेषण गरिएको छ । अन्त्यमा निष्कर्षस्वरूप आठौं परिच्छेदमा जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन शोधपत्रमा रहेका सातवटा परिच्छेदको सारसंक्षेपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

८.२ निष्कर्ष

विद्याप्रसाद घिमिरेको जन्म २०२२ साल माघ १० गते डडेलधुरा जिल्लाको अमरगढी नगरपालिकामा भएको हो । पुर्ख्यौली थलो लमजुङ् जिल्लाको श्रीमन्ज्याङ गा.वि.स.वडा नं. ५ भएका घिमिरे हालभने काठमाडौँको वडा न. २९ मा स्थायी रूपमा बस्दै आएका छन् । बाबु ताराप्रसाद घिमिरे र आमा इन्दुदेवी घिमिरेका माहिला सन्तानका रूपमा जन्मेका

घिमिरेको पारिवारिक अवस्था सम्पन्न नै थियो । बुवा प्रमुख जिल्ला अधिकारीका रूपमा विभिन्न जिल्लामा जानुपर्ने हुँदा उनको सरुवासँगै उनीपनि सँगसँगै जानु पर्ने हुँदा उनको पठन पाठन स्थिर भएन ।

हाल प्रहरी पेसामा प्रहरी निरीक्षकको पदमा कार्यरत घिमिरेले साहित्यका क्षेत्रमा समेत कलम चलाएका छन् । स्नातकसम्म अध्ययन गरेका घिमिरेको विद्यालयीय जीवन अस्थिर देखिन्छ । २७ वर्षको उमेरमा सरिता सोतीसँग वैवाहिक जीवनमा बाँधिएका घिमिरेका एक छोरा र एक छोरी छन् । सादा जीवनशैली अपनाउनु पर्छ भन्ने मान्यता बोकेका घिमिरे भड्किलो जीवनशैली मन पराउँदैनन् । साहित्य, दर्शन तथा सङ्गीतको क्षेत्रमा रुची भएका घिमिरे सञ्चार तथा सम्पादनको क्षेत्रमा समेत आबद्ध छन् ।

वि.स. २०४५ देखि प्रहरी सेवामा कार्यरत घिमिरे प्रहरी प्रधान कार्यालयबाट प्रकाशित हुने **प्रहरी** द्वैमासिक पत्रिकाको सम्पादकको जिम्मेवारीमा १३ वर्षदेखि छन् । बावु ताराप्रसाद घिमिरेको संस्कृत साहित्यप्रतिको अभिरूचीका कारण बुबाले पढ्ने गरेका संस्कृतका पुस्तकहरू अध्ययन गर्दागर्दै साहित्यका क्षेत्रमा लागेका घिमिरेले २०५२ सालमा **प्रहरी** पत्रिकामा **समर्पण** शीर्षकको कविता प्रकाशित गराएर साहित्यका क्षेत्रमाप्रवेश गरेका थिए ।

सेलाएको घाम (२०६७) कविता सङ्ग्रह, **छैटौं इन्द्रिय** (२०७३) निबन्ध सङ्ग्रह र **चोइटिएको मुटु** (२०७३) गीत सङ्ग्रह उनका प्रकाशित कृतिहरू हुन् । प्रहरी जवानदेखि प्रहरी निरीक्षकसम्मको ६ वटा परीक्षा सहयोगी पुस्तकहरूको सहलेखन समेत गरेका घिमिरेको विभिन्न पत्रपत्रिकामा साहित्यिक तथा गैरसाहित्यिक लेख रचनाहरू प्रकाशित भएका छन् ।

विद्याप्रसाद घिमिरे साहित्यिक क्षेत्रमा कविता, निबन्ध, गीत, गजलका साथै समसामयिक विषयवस्तुमा लेख्ने र पत्रपत्रिकाको सम्पादन गर्ने काममा समेत सक्रिय छन् । घिमिरेको निबन्ध कृति **छैटौं इन्द्रिय**मा १९वटा निबन्धहरू सङ्कलित रहेका छन् । त्यस बाहेक पनि विभिन्न पत्रपत्रिकामा पनि निबन्ध प्रकाशित भएका छन् । **सेलाएको घाम**मा ४१ वटा कविता संकलित छन् । त्यस कविता सङग्रहमा संकलित नभएका अन्य कविताहरू पनि विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित भएका छन् । केही अप्रकाशित कवितासमेत रहेका छन् । **चोइटिएको मुटु**मा ७६ वटा गीतहरू संकलित छन्, जसमध्ये झन्डै दुई दर्जनभन्दा बढी रेकर्ड भइसकेका गीतहरू छन् । वी.पी. घिमिरेका र विद्याप्रसाद घिमिरेकै नामबाट समेत

उनले विभिन्न पत्रपत्रिकामा गैरसाहित्यिक लेखहरू प्रकाशन गरेका छन् । पाँच दर्जनजति गजल लेखिसकेका घिमिरेका २ दर्जन जति गजल प्रकाशित भइसकेका छन् । नेपाल प्रहरीको मुखपत्रका रूपमा रहेको प्रहरी द्वैमासिक र **प्रहरी मासिक बुलेटिन** लगायत अन्य विविध पत्रिकाको समेत यिनले सम्पादन गरेका छन् । प्रहरी जवानदेखि प्रहरी निरीक्षक सम्मको परीक्षा सहयोगी पुस्तक तथा विद्यालयका विद्यार्थीहरूका लागि उपयोगी हुने सरल नेपाली निबन्धसमेत लेखेका छन् । रेडियोबाट प्रसारण हुने रेडियो **प्रहरी** कार्यक्रममा समेत उनी कार्यक्रम निर्देशकको रूपमा कार्यरत छन् । यसरी यिनको व्यक्तित्व बहुआयामिक रहेको स्पष्ट हुन्छ ।

घिमिरेको समग्र साहित्यिक जीवनको हालसम्मको यात्रालाई हेर्ने भने २ चरणमा विभाजन गर्न सकिन्छ । सुरुदेखि पहिलो कृति **सेलाएको घाम** (२०६७) प्रकाशन सम्मको समयावधि पहिलो चरणमा राख्न सकिन्छ भने त्यस यताको समयावधिलाई साहित्यिक यात्राको दोस्रो चरणका रूपमालिन सकिन्छ । पहिलो चरणलाई अभ्यासिक चरणका रूपमा लिन सकिन्छ भने दोस्रो चरणमा उनको वौद्धिकता र कलात्मकतामा अझ बढी निखारता आएको पाउन सकिन्छ । पहिलो चरण कविता र गीतमा बढी केन्द्रितथियो भने दोस्रो चरणमा वौद्धिक र खोजमूलक निबन्ध र गजल लेखमा समेत उन्मुख भएको पाइन्छ ।

विद्याप्रसाद घिमिरे २०५२ सालमा **समर्पण** शीर्षकको कविता **प्रहरी** भन्ने पत्रिकामा प्रकाशित गराइ कविताका क्षेत्रमा प्रवेश गरेका हुन् । २०६७ सालमा **सेलाएको घाम** प्रकाशित गरे जसमा ४१ वटा विविध विषयका कविताहरू रहेका छन् । यस बाहेक पनि केही फुटकर कविता विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित अवस्थामा रहेका छन् । लेखकले **चोइटिएको मुटु** नाम दिएर ६ दर्जन गीतहरू संकलित रहेको गीति सङ्ग्रह पनि प्रकाशित भइसेकेको छ । उनका केही गीतहरू रेकर्ड समेत गरिएका छन् । २ दर्जनको संख्यामा गजलहरू समेत प्रकाशित भएका छन् भने अप्रकाशित गजलहरू पनि झण्डै ३ दर्जनजति रहेका छन् । **सेलाएको घाम**मा ४१ कविताहरू छन् । विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित भएका र कतिपय नभएका कविताहरू यसमा सङ्कलित छन् । विषयवस्तुगत विविधता रहेको यी कविताहरू हेर्दा युगीन राष्ट्रिय परिवेश, प्रकृति प्रेम, देशप्रेम, प्रणयमूलक, मानवीय प्रेम, वर्तमान जीवन र जगत्मा भएका राजनीतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक लगायत विविध क्षेत्रका विकृति र विसङ्गति जस्ता कुराहरू यसमा आएका छन् । यिनका कतिपय कवितामा चरम निराशावादी स्वर समेत देखिन्छ । समाज सुसंस्कृत होस र मानवीय मूल्य र

मान्यताहरू कायम होउन् भन्ने मान्यता उनका कविताले बोकेको पाइन्छ । देशको वर्तमान समयको सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक, सांस्कृतिक लगायतका विविध परिवेशहरू कवितामा चित्रण भएको पाइन्छ । यिनका कवितामा सरल र सरस भाषा शैलीको प्रयोग गरिएको पाइन्छ । बिम्ब र प्रतिकको व्यापक रूपमा प्रयोग भएको देखिए पनि नबुझिने र जटिल खालका कविता भने छैनन् । ४१ कवितामध्ये १९ वटा पूरै गद्य शैलीमा रहेको छन् भने २२ वटा कविताझट्ट हेर्दा छन्दका जस्ता देखिने तर तुकबन्दीयुक्त गद्य ढाँचामा मात्र संरचित रहेको छन् । आयामका दृष्टिले हेर्दा यिनका कविता प्राय छोटा नै देखिन्छन् ।

विद्याप्रसाद घिमिरेको दोस्रो कृतिका रूपमा २०७३ सालमा **छैटौं इन्द्रिय** प्रकाशित भएको पाइन्छ । यसमा सङ्कलित १९ वटा निबन्धमध्ये अधिकांश २०६३ देखि २०७३ सालको बीचमा कुनै न कुनै पत्रपत्रिकामा प्रकाशित भइसकेका छन् । यस बाहेक पनि केही निबन्धहरू रहेका छन् । घिमिरेका निबन्धहरू हेर्दा वस्तुपरक, वौद्धिक, तार्किक, खोजमूलक प्रस्तुतिबाट पनि उनी वौद्धिक निबन्धकार हुन् भन्ने कुरा स्पष्ट हुन्छ । **ज्योतिष विज्ञान**, **मन्दिर रहस्य**, **तीर्थ अभिव्यञ्जना** जस्ता निबन्धमा यिनले पूर्वीय सन्दर्भलाई लिएर वैज्ञानिक ढङ्गबाट हेर्ने र विश्लेषण गर्ने काम गरेका छन् । **मानिस र हिंसा प्रवृत्ति** अनि युद्ध र मानव सभ्यतामा हिंसाले रक्तरञ्जित इतिहास र वर्तमानलाई प्रस्तुत गर्दै शान्तिको मार्गमा हिड्नु पर्ने सन्देश प्रस्तुत गरेका छन् । **बाँसविना बाँसुरी**, **कान्तिहीन कान्तिपुरी**, **लाजै पचाइयो राजै**, **तर्क र विचार** जस्ता निबन्धमा प्रशासनिक तथा प्रहरी क्षेत्रका कमजोरी तथा विकृति र विसङ्गतिलाई निडरताका साथ प्रस्तुत गर्ने प्रयास गरिएको छ । **रङ्गिन होली** र **तीज .... आयो बरीलै** मातीज र होलीको सामाजिक, सांस्कृतिक पक्षका साथ मौलाउादै गएको विकृतिलाई देखाएर सांस्कृतिक सुधारको सन्देश प्रस्तुत गरिएको छ । **यत्र नार्यस्तु पुज्यते** निबन्ध नारीवादी रहेको छ ।

प्रहरी सेवामै रहेर पनि त्यहाँभित्रका विकृतिलाई निडर ढङ्गले प्रस्तुत गर्ने घिमिरेका निबन्ध बौद्धिक र खोजमूलक नै रहेका छन् । यस निबन्ध सङ्ग्रहको भाषा परिष्कृत, परिमार्जित र स्तरीय भइकन सरल पनि छ भने भाषाशैली हेर्दा वर्णनात्मक, विवरणात्मक र विश्लेषणात्मक खालको छ । कतै कतै व्याङ्ग्यात्मक खालको शैलीपनि प्रस्तुत गर्न खोजेका छन् । आयामका हिसाबले कतिपय निबन्ध मध्यम खालका भएपनि अधिकांश लामा नै रहेका छन् । वौद्धिक र तार्किक निबन्धको सङ्गालोका रूपमा यसलाई लिन सकिन्छ । यिनका अधिकांश निबन्ध पठनीय, ज्ञानवर्द्धक, सूचनामूलक र खोजमूलक रहेका छन् ।

विद्याप्रसाद घिमिरेको **चोइटिएको मुटु** (२०७३) गीत सङ्ग्रहमा ७६ वटा गीतहरू रहेका छन् । जसमा अधिकांश गीतहरू प्रेमप्रणयमा आधारित भएर लेखिएका भए पनि प्रणयत्तर गीतहरू समेत रहेका छन् । यिनका यसमा सङ्कलित १५ वटा गीतहरू गायक गायिकाद्वारा स्वरवद्ध गरिएका छन् । यसमा सङ्कलित गीतहरू प्रणय अन्तर्गत मानवीय प्रेम, ईश्वर प्रेम र राष्ट्रप्रेम रहेका छन् भने प्रणयत्तर गीतमा जीवन र जगत्प्रतिको आशा, निराशा, प्रहरी सेवाको गौरवगान, मानवीय प्रवृत्ति, सामाजिक सांस्कृतिक चित्रण आदि विषयवस्तु बनेर आएका छन् । सरल र सहज भाषाशैलीमा रचित यिनका गीतहरू गेयात्मक अथवा सङ्गीतात्मक समेत रहेका छन् । प्रकाशनका दृष्टिले गीत सङ्ग्रह तेस्रो कृतिका रूपमा रहे पनि यिनको साहित्यमा प्रवेश भने गीत लेखनबाट नै भएको थियो । त्यसकारण यस सङ्ग्रहमा यिनका प्रारम्भिक चरणदेखि हालसम्मकै गीतहरू रहेका छन् ।

सन्दर्भसामाग्री सूची

सुवेदी, राजेन्द्र, **स्नातकोत्तर नेपाली निबन्ध**, काठमाडौँ : पाठ्यसामाग्री पसल, २०५८ ।

लुइटेल, खगेन्द्रप्रसाद, **कविताको संरचनात्मक विश्लेषण**, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार, २०६२ ।

शर्मा, मोहनराज र लुइटेल, खगेन्द्रप्रसाद, **शोधविधि**, काठमाडौँ : साझाप्रकाशन, २०६६ ।

घिमिरे, विद्याप्रसाद, **सेलाएको घाम**, काठमाडौँ : ट्रिनिटी प्रकाशन, २०६७ ।

रिजाल, दीपक, 'उपदेशमूलक कविता सङ्ग्रह', **नेपाल समाचारपत्र**, २०६७, फागुन १४ ।

लुइटेल, डा. खगेन्द्रप्रसाद, 'बोधगम्य कविताको सँगालो : सेलाएको घाम', **समकालीन साहित्य**, २०६८, भदौ २५ ।

---, 'सेलाएको घाम : एक मन्थन' **हिमालय टाइम्स**, २०६८, मंसिर २४ ।

थापा, धनबहादुर, 'सेलाएको घामको उज्यालो प्रकाश', **रोडम्याप**, २०६८, माघ १३ ।

'साहित्यकार विद्याप्रसाद घिमिरेको बाल्यकाल', **केटाकेटी न्युज**, वर्ष ८, अङ्क १, २०६९ वैशाख ।

राई, प्रमिला, **मूलिविर राईको जीवनी व्यक्तित्व र कृतित्व**, अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली केन्द्रीयविभाग, २०७१ ।

घिमिरे ताराप्रसाद, **आयाम**, काठमाडौँ : ट्रिनिटी प्रकाशन, २०७२ ।

घिमिरे, विद्याप्रसाद, **छैटौं इन्द्रिय**, काठमाडौँ : ट्रिनिटी प्रकाशन, २०७३ ।

थापा, धनबहादुर, 'छैटौं इन्द्रियको कमाल', **हिमालय टाइम्स**, २०७३, कार्तिक ६ ।

---, 'पढी हेरौं र बुझौं के हो त छैंटौं इन्द्रिय', **नेपाल खबर**, २०७३, असोज २१ ।

पौड्याल, बाजुराम, 'हाँगा फैलिएको रुखजस्तै स्रष्टा विद्या प्रसाद घिमिरे' **सुखेल**, २०७३, असार ।

परिशिष्ट

शोधनायक विद्याप्रसाद घिमिरेसाग लिइएको लिखित अन्तर्वार्ता

प्रश्न १. तपाईंको जन्म कहिले र कहाँ भएको हो ?

उत्तर : म २०२२ साल माघ महिनाको १० गते जन्मेको हुँ । मेरो जन्म डडेल्धुरा जिल्लाको सदरमुकाममा भएको हो, जहाँ अहिलेको अमरगढी छ ।

प्रश्न २. तपाईंको चिनाको नाम के हो ?

उत्तर : मेरो राशिको नाम दयानिधि घिमिरे हो र राशि कुम्भ हो ।

प्रश्न ३. तपाईंको बुबाआमाको नाम के हो ?

उत्तर : बुबा ताराप्रसाद घिमिरे र आमा इन्दुदेवी घिमिरे ।

प्रश्न ४. तपाई कुन छोरा हो ?

उत्तर : मेरो बुबाआमाका तीन सन्तान । जेठो दाजु त्यसपछिको म र बहिनीचाहिँ कान्छी । यस क्रममा म माइलो सन्तान हुँ । छोरामा कान्छो ।

प्रश्न ५. तपाईंको स्वास्थ्य स्थिति र शारीरिक बनावटको बारेमा बताइदिनुहोस् न ।

उत्तर : शारीरिक बनावटको बारेमा भन्नुपर्दा म सानैदेखि हट्टकट्टा थिएँ । हातगोडा सब ठीकठाक र स्वस्थ । कुनै शारीरिक कमजोरी थिएन ।मेरो शारीरिक बनोट देखेर सबै साथीहरूमलाई प्रहरी वा सेनामा जागिरे हुन उक्स्याउँथे । त्यही उक्स्याइको लहडले म रोजगारीका क्रममा प्रहरी सेवाप्रवेश गरेँ ।

सेवाकै क्रममा पछि आएर मेरो आँखा कमजोर भयो । विगत १३ वर्षदेखि मेरो दुवै आँखामा -९.२५पावरको हार्ड लेन्स छ । लेन्स आफैले खोल्न र लगाउन मिल्ने खालको छ । लेन्स खोलेको बेलामा म आफ्नै नजिकका परिवारलाई पनि चिन्न सक्दिन । केवल हाउभाउ, कपडाको रङ्ग र आवाजले मात्र चिन्ने गरेको छु । यो दृष्टी समस्याले सुरूको केही समय मेरो दैनिकी नै अस्तव्यस्त भयो, तर पछि आएर विस्तारै सम्हालिँदै गएँ । अब जीवनलाई मैले एउटा निश्चित तालिकामा ढालिसकेको छु । यही नै बानी परिसकेको छ । मेरो शरीरको तौल उचाइको तुलनामा केही बढी नै हो भन्ने लाग्छ । उचाइ त घट्ने बढ्ने कुरो आएन । एउटा निश्चित उमेरमा पुगेपछि उचाइ

बढ्ने क्रम रोकियो नै, तर तौल भने घटबढ भइरहने रहेछ । मेरो उचाइ ५ फिट चार इन्च छ र अहिले झन्डै ८० किलो तौल छ ।

प्रश्न ६. तपाईंका बुबाआमाको पेसा के थियो ?

उत्तर : मेरो बुबा सरकारी जागिरे । उहाँ निजामति सेवामा हुनुहुन्थ्यो, आमा साधारण गृहिणी ।

प्रश्न ७. तपाईंका बुबाआमाको स्वभाव कस्तो थियो ?

उत्तर : सरकारी सेवागर्ने क्रममा बुबाले धेरै वर्ष जिल्ला प्रशासनको जिम्मेवारीमा बिताउनु भयो । यसैले एउटा प्रशासकमा हुनुपर्ने स्वभाव उहाँमा थियो । प्रशासक भएर उहाँको स्वभाव कडा भएको हो वा कडा स्वभाव भएर वहाँलाई प्रशासनको जिम्मेवारी दिइएको हो । त्यो मलाई थाहा भएन । समग्रमा भन्नुपर्दा उहाँको स्वभाव केही कडा नै थियो र अहिले पनि उस्तै हुनुहुन्छ । तर आमा भने निकै सरल र शान्त स्वभावकी हुनुहुन्छ ।

प्रश्न ८. तपाईंको जिजुबाजेदेखि हालसम्मको पुस्ताको विवरण बताइदिनुहोस् न ।

उत्तर : मेरो जिजुबाजे काशिनाथ र जिजुआमा मानकुमारी घिमिरे । उहाँहरूबाट दुई छोरी र तीन छोरा गरी पाँच सन्तानको जन्म भएको हो । क्रममा मिलाउँदा जेठी छोरी, महिलो छोरा, साहिली छोरी, त्यसपछिका दुई छोराहरू । यो क्रममा मेरो बुबा चौथो सन्तानमा हुनुहुन्छ । त्यसपछिको पुस्तामा हामी भयौं । हाम्रो पुस्तामा सबैभन्दा जेठो दाजु शारदाप्रसाद घिमिरे दोस्रोमा म विद्याप्रसाद घिमिरे, कान्छो सन्तानमा बहिनी भारती घिमिरे (अधिकारी) । अर्को पुस्तामा दाजुको एक छोरा विशाल घिमिरे । मेरो एक छोरी र एक छोरा छन् । ठुली छोरी प्राज्ञी घिमिरे र छोरा प्रमित घिमिरे ।

प्रश्न ९. तपाईंलाई घरमा के भनेर बोलाइन्छ र नाम कसले राखिदिनु भएको हो ?

उत्तर : आफूभन्दा अग्रजहरूले मलाई घरमा पनि विद्या नै भनेर बोलाउनुहुन्छ । कनिष्टहरूबाट चाहिँ म नाताबाट सम्बोधित हुन्छु । मेरो यो नाम बुबाले राखिदिनु भएको हो ।

प्रश्न १०. तपाईंको बाल्यकाल कसरी बित्यो ?

उत्तर : बाल्यावस्थामा मेरो स्वभाव ज्यादै चकचके थियो । जहाँ गयो त्यहाँ चकचक नगरी बस्नै नसक्ने । हप्कीदप्कीर पिटाइ खुब खाएँ । जति पिटाइ भेटे पनि मेरो स्वभावमा

कहिल्यै सुधार आउँदैनथ्यो । किशोरावस्थामा पुग्दा मेरो स्वभाव पूरै परिवर्तन भएरगम्भीर, भावुक, लजालुर अन्तर्मुखी भएँ ।

प्रश्न ११. बाल्यकालमा के के खेल खेल्नुहुन्थ्यो ?

उत्तर : हाम्रो पालामा खेल्नेकुरो नै के हुन्थ्यो र ? धेरैजसो डन्डीबियो र भकुण्डो खेलियो । कहिलेकाहीँभेटेसम्म क्यारम र लुडोपनि खेलियो ।

प्रश्न १२. तपाई बाल्यकालमा कस्तो स्वभावको हुनुहुन्थ्यो आफ्नो स्वभावको बारेमा बताई दिनुहोस् न ?

उत्तर : मैले माथि नै बताइसकेको छु, मेरो स्वभाव ज्यादै चकचके थियो ।

प्रश्न १३. तपाईंले बाल्यकालमा आफन्तबाट पाएका माया, दया, सुख र दुःखका क्षणहरू भए बताउनुहोस् न ।

उत्तर : बाल्यकालका त्यस्ता अनुभूतिहरू धेरै छन् । माया, दया, सुख, दुःखको अनुभूतित सबैमा हुन्छ । हरेक बालकको बाल्यावस्था यस्तै पक्षबाट गुज्रिएको हुन्छ । यी सबै अनुभूतिमा विशेषतः आफन्त र परिवारजनकै हात बढी हुन्छ । मेरो बाल्यकाल चकचक गरेरै बित्यो । यही स्वभावले बाल्यवस्थामा दुःखका क्षण धेरै आए । माया, दया र सुखको अनुभूतिकाक्षण मेरो स्मृति कमै छन् । त्यसबेला बालकलाई उसको स्वभाव हेरेर, बालमनोविज्ञान बुझेर उत्प्रेरित गर्ने परिपाटी छँदै थिएन । बालक चकचके भयो भने उसलाई हप्कीदप्की र लठ्ठीले नै ठीक पर्न सकिन्छ भन्ने सोच हरेक अभिभावकमा थियो । सायदत्यस समयका अधिकांश बालकको कथाव्यथा एकै खालको हुन्थ्यो, मेरोजस्तै ।

प्रश्न १४. तपाईंको बाल्यकालमा कुनै अनौठो चाहना, विचित्र कल्पना, कुनै उद्देश्य वा विशेष सपना थियो ?

उत्तर : म सानैदेखि कुनै महत्वाकाङ्क्षा नभएको मान्छे । अहिले यसो गर्न पाए भविष्यमा यस्तो काम लाग्ने थियो वा फाइदा उठाउन पाइने थियो भन्ने सोचमा पछिका लागि भनेर पहिले नै दुःख उठाउने काम मैले कहिल्यै गरिन र अहिले पनि गरेको छैन ।

निस्पृह व्यक्तिले आफ्नो जीवन सञ्चालनमा नभई नहुने साधन र स्रोतको खोजी गर्छ, तर ऊ विलासिता र सञ्चयलाई महत्व दिँदैन । सामान्यमात्र उसको

आवश्यकता पूरा भयो भने ऊ सन्तुष्ट हुन्छ । मेरो प्रकृति पनि निस्पृह किसिमको भएकाले आफूलाई अत्यावश्यक भएको कुरो पुगेपछि अरू मिहिनेतलाई म बेकार ठान्छु । मेरो यही स्वभावले बाल्यकालदेखि नै मैले भविष्यका लागि न कुनै उद्धेश्यराखेँ न सपना नै देखेँ । उद्धेश्य राखेर सपना सजाउने र त्यो सपना पूरा नभएमा दुःखी हुनेहरूभन्दा सपना नै नदेख्नेहरू सुखी भएको मैले पाएको छु ।सायद यही कारण होला म जीवनप्रति सन्तुष्ट छु ।

प्रश्न १५. बाल्यकालको सपना र अहिलेको विपनाबीच केही तालमेल देखा पर्‍यो ?

उत्तर : सपना नै नदेखेको हुँदा तालमेल भयो कि भएन भनेर सोच्नुपर्ने अवस्थाबाट म मुक्त छु ।

प्रश्न १६. शिक्षाको प्रारम्भ कहाँ र कसरी सुरू भयो ?

उत्तर : बुबा सरकारी सेवाको क्रममा रसुवा हुनुहुन्थ्यो । रसुवा राजधानीनजिक भएपनि त्यसबेला विकट नै थियो । त्यस्तो पहाडी भेगमा विद्यालय हुने कुरै भएन । मलाई बुबाले नै बिहान बेलुका कालोपाटीमा चकले कोरेर अक्षर चिनाउनु भएको हो ।

प्रश्न १७. तपाईंले अध्ययन गर्नु भएको विद्यालयको बारेमा बताइदिनुहोस् न ।

उत्तर : मैले धेरै विद्यालय चहार्दै अध्ययन गरेको हुँ । कहिले त एउटै कक्षा चार वटा विद्यालयमा पनि पढेँ । पहिला अहिलेको जस्तो ५/६ वर्ष पढिसकेपछि बल्ल १ कक्षामा पुग्ने जमाना थिएन । शिशु कक्षा हुन्थ्यो, त्यहाँबाट उत्तीर्ण भएपछि सिधै १ कक्षामा पुगिन्थ्यो । रसुवाबाट सुरू भएको मेरो विद्यालयस्तरको अध्ययनको यात्राले चितवन, लमजुङ, तनहुँ, पुनः लमजुङ, नवलपरासी, प्युठान, कपिलबस्तु हुँदै काठमाडौँमा आएर विश्राम लिन पुग्यो । यसबीच तनहुँ र नवलपरासीमा २/२ वटा विद्यालयमा पढेँ भने नौ कक्षामात्र मैले चारवटा विद्यालयमा पढ्नु परेको थियो । अन्त्यमा काठमाडौँ आएर लैनचौरस्थित शान्ति विद्यागृह माध्यामिक विद्यालयबाट २०३९ सालमा एसएलसी उत्तीर्ण गरेको हुँ ।

प्रश्न १८. तपाईंले अध्ययन गर्नु भएका विश्वविद्यालयको बारेमा पनि बताईदिनुहोस् न ।

उत्तर : हामीले पढ्ने बेलामा नेपालमा यति धेरै विश्वविद्यालयहरू खुलिसकेका थिएनन् । नेपालमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय एकमात्र विश्वविद्यालय थियो । मैले सोही विश्वविद्यालयको व्यवस्थापन संकायमा व्यवस्थापन विषय अध्ययन गरेको हुँ ।

प्रश्न १९. तपाईंले पढाईमा कहिल्यै धोका खानुभयो कि भएन ?

उत्तर : म कुनै पनि क्षेत्रमा एक पटक असफल भएपछि त्यसैमा फेरि अर्को सफलता पर्खेर बसिरहन्न । अहिले विगतलाई फर्केर हेर्दा मेरो यो एउटा अनौठो स्वभाव रहेछ भन्ने लाग्छ । म बुझ्ने भएपछि अहिलेसम्मपढाइमा एक पटक पनि असफल भएको छैन । अहिले लाग्छ,सायद एक पटक मात्र असफल भएको भए म पढाइलाई त्यहीँ नै विश्राम दिन्थेँ । किनकि अन्य क्षेत्रमा पनि सफलता हात नलाग्नासाथ मैले फेरि त्यस क्षेत्रमा दोहोर्‍याएर सफल हुने कोसिससम्म गरेको छैन ।

प्रश्न २०. तपाईंको आर्थिक अवस्था के कस्तो रह्‍यो ?

उत्तर : बाल्यकालमा आर्थिक अवस्थाको कुनै मतलब नै भएन । आफूमा जिम्मेवारी आउँदा चाहनालाई सीमित बनाउने कला सिकिसकेको थिएँ । चाहना सीमित भएपछि आवश्यकता कम हुने र सीमित आवश्यकता पूरा गर्न सीमित आम्दानीले पुग्ने रहेछ । अर्को महत्वपूर्ण कुरो के भने आर्थिक सम्पन्नता र विपन्नतालाई अरूसँग दाँजेर कहिल्यै हेर्नुहुन्न । किनभने आफूभन्दा सम्पन्नहरू देख्दा दुःखी भइन्छ, आफूभन्दा विपन्न देखियो भने आफूमा दम्भ बढ्छ । यी दुवैले आफूलाई नै हानि पुर्‍याउँछन् । आफूलाई अरूसित दाँजिएन भने सधैँ सुखी हुन सकिन्छ । मयही आदर्शमा चलेको छु र परिवारलाई पनि यही कुरो बुझाएको छु । परिवारले पनि यस कुरोलाई राम्रोसँग बुझिदिएको हुँदा मेरो परिवार सन्तुष्ट छर म पनि सन्तुष्ट छु ।

प्रश्न २१. तपाईंका मुख्य गुरू र पढ्न सहयोग गर्ने को को थिए ?

उत्तर : मलाई सर्वप्रथम अक्षर चिनाउनुहुने मेरो बुबा नै मेरो प्रथम गुरू हुनुहुन्छ । दोस्रो गुरू भन्नुपर्दा हाम्रो पुस्ताको सबैभन्दा जेठो दाजु हुनुहुन्थ्यो मेरो ठुलोबुबाको छोरा विष्णुप्रसाद घिमिरे। पढाइमा मुख्य सहयोग गर्नेहरूमा म उहाँको नाम लिन चाहन्छु । त्यसपछि त यति धेरै सङ्ख्यामा विद्यालयहरू पढियो कि न गुरूको नाम सम्झना छ न साथीहरूको ।

पढाइ र यसको महत्वलाई बुझ्ने भएपछि विद्यार्थीलाई गुरूको साथसाथै उत्प्रेरणाको आवश्यकता पर्ने रहेछ । काठमाडौँमा आएर पढ्न सुरु गर्दा बुबाआमा साथमा हुनुहुन्नथ्यो । उहाँहरू जागिरको क्रममा राजधानी बाहिरै हुनुहुन्थ्यो । यहाँ हाम्रो घर र ठुलीआमा (मेरो आमाकी दिदी) को घर नजिकै थियो । काठमाडौँमा हाम्रो अभिभावकीय जिम्मेवारीमा उहाँ नै हुनुहुन्थ्यो । उहाँले मलाई पढाइ र राम्रा कुराहरूमा

उत्प्रेरित गर्नुभयो । अरूको अगाडि जति चकचके भएपनि उहाँको अगाडि म कुनै हालतमा नराम्रो बन्न हुँदैन भन्ने मनबाटै लाग्न थाल्यो । यसले मेरो चकचके स्वभावमा नाटकीय परिवर्तन ल्यायो । तसर्थ मलाई उत्प्रेरित गराउन उहाँले गर्नुभएको प्रयास र मिहिनेतलाई म भुल्न सक्दिन ।

प्रश्न २२. साहित्यलाई कसरी चिनाउनु हुन्छ ? साहित्य सिर्जना गर्ने प्रेरणा तपाईँलाई कहाँबाट कसरी प्राप्त भयो ?

उत्तर : साहित्य मनको कोमल पक्ष हो ।साहित्य सिर्जनाचाहिँ यही कोमल भावनालाई उजागर गर्ने सशक्त माध्यम हो।साहित्य प्रकृतिको अनुपम देन पनि हो । साहित्यसबै चिजमा हुन्छ । भाषामा उजागर भयो भने त्यो साहित्यिक सिर्जना हुन्छ । तसर्थ साहित्य सिर्जना मनभित्र रहेको साहित्यको प्रस्तुति हो । साहित्य भाषामा मात्र हुन्छ भन्ने होइन, यो मौन पनि हुन्छ । मनको संवेदना र संवेग पनि साहित्य नै हो ।

साहित्य प्रकृतिको हरेक अंशमा विद्यमान छ । बिहानको उदाउँदो सूर्य, गीत गाइरहेका चराहरू, सुसाउँदै बगिरहेका खोलानाला, झर्नाको आवाज, सुन्दर पहाड, शान्त तालहरू, बच्चालाई साथ लिएर वनवन विचरण गरिरहेका जङ्गली जनावर आदि । यी सबैमा साहित्य छ । तर यसलाई हेर्ने मन कोमल हुनुपर्छ । यिनको सूक्ष्म पक्षलाई संवेदनशील भएर हेरियो भने त्यहाँ साहित्य छ । आफ्ना बच्चा साथमा लिएर वनमा घाँस खोज्दै विचरण गरिरहेको हरिणको बथान देखेर सिकार गर्ने भाव जाग्यो वा स्वार्थ्यप्रेरित भएर हेरियो भने त्यहाँ साहित्य हराएर जान्छ र क्रुरताले जन्म लिन्छ । संवेदना र संवेग भएको मानिसको मनमा साहित्य स्वतः अंकुरण हुन्छ तर प्रस्फुटनको माध्यम भनेको भाषा हो, जुन लिपिबद्ध हुनु आवश्यक छ ।

मेरो पक्षमा भन्नुपर्दा मेरो बुबा संस्कृतको विद्यार्थी । उहाँको संस्कृत साहित्यप्रति गहन अध्ययन र अभिरूची छ । संस्कृत साहित्यप्रति उहाँको यही अभिरूचीबाट म पनि नजानिँदो किसिमले प्रभावित हुँदै गएँ । बुबाका संस्कृत भाषाका पुस्तकहरू हेर्थें । त्यहाँका भावहरूले मलाई झक्झक्याउँथ्यो । पुस्तक बन्द गरेर म केहीबेर सोचमग्न हुन्थें । यसले हरेक पक्षहरूको विश्लेषण गर्ने क्षमता मभित्र नजानिँदो गरी बढ्दै गएको मलाई आभास भयो ।यसलाई लिपिबद्ध गर्न थालें । मेरो साहित्यप्रति लगाव र अकर्षण बढ्दै गयो ।

प्रश्न २३. तपाईंले साहित्यमा कुन कुन पक्ष र कस्ता कस्ता व्यक्तिको मनस्थितिलाई चित्रण गर्न चाहनुहुन्छ ?

उत्तर : म विशेष गरी मानवीय संवेदना, प्रकृति र भक्तिसम्बन्धी पक्षहरूमा आधारित रही साहित्य सिर्जना गर्न मन पराउँछु । साथै व्यक्ति विशेषको मनस्थितिभन्दा पनि धेरैलाई थाहा नभएका खोजमूलक सामग्रीहरूको खोजी गरी त्यसैमा आधारित रहेर लेख्नमन पराउँछु ।

प्रश्न २४. तपाईंका प्रकाशित कृतिहरू कुन कुन विधामा आधारित छन् ? प्रकाशन मितिसहित बताइदिनुहोस् न ।

उत्तर : लेखनको सुरूका दिनमा फुटकर सिर्जनाहरू विभिन्न पत्रपत्रिकामा छपाउनमै रमाइयो । पछि आएर साथीभाइहरूले झक्झक्याएपछि बल्ल कृतिहरू पनि निकाल्नुपर्छ भन्ने लाग्यो । कहिले कार्यालयको समयले नभ्याउने कहिले घर व्यवहारको कामले फुर्सदनहुने । यस्तैमा दिन बित्दै जाँदा २०६७ सालमा पहिलो कृतिको रूपमा 'सेलाएको घाम' कविता सङ्ग्रह प्रकाशित भयो । त्यसको छ वर्षपछि २०७३ सालमा 'छैटौं इन्द्रिय' निबन्ध सङ्ग्रह प्रकाशित भयो । सर्वप्रथम मेरो 'समर्पण' शिर्षकमा लेखिएको कविता प्रकाशित भएको हो । यो कविता २०५७ सालको 'प्रहरी' द्वैमासिक पत्रिकामा प्रकाशित भएको थियो ।

म पहिला गीतको विधाबाट साहित्यमा चिनिएको र धेरै गीतहरू रेकर्ड भइसकेपछि कवितातर्फ लागेको हुँ । प्रकाशित हुँदा चाहिँ कविता सङ्ग्रह पहिला बाहिर आयो । मेरो प्रकाशन प्रक्रिया पनि सुस्त भएको अनुभूति भइरहेको छ । अब भने चाँडै एउटा सङ्ग्रहीत गीतको सँगालो बाहिर ल्याउने कोसिसमा छु ।

प्रश्न २५. पत्र पत्रिकामा प्रकाशित लेख रचनाहरू छन् ?

उत्तर : म लामो बसाइमा लेख्न बस्दा समसामयिक राजनीतिक चिन्तनसम्बन्धी लेख र दर्शन सम्बन्धी लेखहरूमा कलम चलाउँछु । साथै लामा साहित्यमा विशेष गरी निबन्ध र प्रबन्ध बढी लेख्छु । प्रायः राष्ट्रिय दैनिक तथा साप्ताहिक पत्रिकाहरूमा मेरा लेखहरू प्रकाशित छन् । साहित्यिक पत्रिकाहरूमा साहित्यको कोमल विधा भनेर चिनिने कविता, गीत र गजलजस्ता रचनाहरू धेरै प्रकाशित छन् । पछिल्लो समयमा म निबन्ध विधातिर बढी आकर्षित छु । विभिन्न अनलाइनमा समेत पनि मेरा सिर्जना र लेखहरू प्रकाशित छन् ।

प्रकाशित भएका स्रोतहरू :

(१) गोरखापत्र, समाचारपत्र, राजधानी, हिमालय टाइम्स, अन्नपूर्ण पोष्ट, नागरिकआदि दैनिक पत्रपत्रिका,समय, जनप्रहार, नयाँ माण्डवी, जनसत्ता लगायतका साप्ताहिक पत्रिका रराजधानीबाट निस्कने युनिटी भ्वाइस, समयलगायतका पाक्षिक तथा मासिक, द्वैमासिक पत्रिकाहरू ।

(२) साहित्यिक पत्रिकाहरूमा राजधानीबाट निस्कने नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठानको 'कविता', नेपाली सेनाको जङ्गी अड्डाबाट निस्कने 'सिपाही', नेपाल प्रहरीबाट निस्कने 'प्रहरी', नेपाल राष्ट्र बैंकको 'मिर्मिरे', कृषि विकास बैंकको 'समष्टी', राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको 'मनोभाव' र विभिन्न साहित्यिक प्रतिष्ठान तथा साहित्यिक संस्थाबाट निस्कनेरचना, भानु,दायित्व, नवप्रज्ञापन, शिवपुरी सन्देश, अभिव्यक्ति, समय प्रवाह, शब्दाङ्कुर, शब्द संयोजन, सुलेख, हिमाली गुराँस, बन्दना, अन्तर्बोध, चैतन्य ज्योति, दोभान, तन्नेरी, सिर्मीलगायतका साहित्यिक पत्रिकाहरू रराजधानीबाहिरबाट निस्कने महामण्डल, सुनाखरी, युगान्तर, साहित्य सिन्धु, सिउँडी, मातृभूमि, प्यास, रूपायन आदि साहित्यिक पत्रिकाहरू ।

प्रश्न २६. विवाह कति वर्षको उमेरमा, कति सालमा कोसँग भयो ?

उत्तर : म २०४९ साल माघ महिनादेखि तनहूँ निवासी कृष्णप्रसाद सोती तथा श्रीमती वेदमाया सोतीकी छोरी सरिता सोतीसँग वैवाहिक सूत्रमा रहेको छु । विवाह हुँदा मेरो उमेर २७ वर्ष थियो ।

प्रश्न २७. विवाहपश्चात् यहाँको जीवनमा परेको सकरात्मक वा नकरात्मक प्रभाव केही छ ?

उत्तर : विवाहपश्चात मेरो जीवनमा धेरै प्रभावहरू परेकाछन् रती प्रभावमध्ये सकारात्मक प्रभावको मात्रा नै बढी छ । वैवाहिक जीवनमभित्र साहित्य प्रस्फुटन हुने माध्यम बन्यो । मैले विवाहपश्चात नै साहित्यका विविध विधामा कलम चलाउन थालेको हुँ । मेरा लेख रचनाहरू विवाहपश्चात नै प्रकाशित हुन थालेको हुन् । यसलाई मेरो जीवनको सर्वाधिक उपलब्धी ठान्छु म । साहित्य लेखनलाई अघि बढाउन सर्जकलाई आवश्यक समय र उत्प्रेरणाको जरूरत पर्दछ । समय नपाउँदा सर्जकलाई सिर्जना गर्न गाह्रो हुन्छ । त्यस्तै सिर्जनालाई सुनिदिने र उत्प्रेरित गर्नेव्यक्तिको पनि खाँचो रहन्छ । सर्जकको उर्जा भनेकै

यही हो । अन्यथा उसको साहित्यिक क्षमता त्यत्तिकै सेलाएर जान्छ । विवाहपश्चात मलाई साहित्य सिर्जनाका लागि समय मिलाइदिने र मेरा सिर्जनालाई ध्यानपूर्वक सुनेर उचित प्रतिक्रिया दिने काम श्रीमतीबाट भएको हुँदा नै म सिर्जनामा छु ।

प्रश्न २८. तपाईंका छोराछोरी कति जना छन् ?

उत्तर : मेरा दुई सन्तान छन् । म एक छोरी र एक छोराको पिता हुँ ।

प्रश्न २९. कति वर्षको उमेरमा प्रहरी सेवामा नियुक्त हुनुभयो र प्रहरी बन्ने प्रेरणा कहाँबाट प्राप्त भयो ?

उत्तर : प्रहरी सेवामा म नियुक्त हुँदा मेरो उमेर बाईस वर्षको थियो । मैले यसअघि नै भनिसकेको छु, म साथीभाइको लहडमा प्रहरी सेवामा लागेको हुँ । जागिरे हुँदा यति लामो समय यस पेसामा रहन्छुजस्तो लागेको थिएन । समय बित्दै जाँदा यही नै मेरो पेसा बन्यो, अन्त कतै लागिएन ।

प्रश्न ३०. तपाईंले स्वदेश तथा विदेशका कुन कुन देशको भ्रमण गर्नुभएको छ ?

उत्तर : भारत, पाकिस्तान, चीन, लेवनान, स्पेन, हाइटी आदि देशहरू र नेपालका पचासभन्दा धेरै जिल्लाहरू मैले भ्रमण गरिसकेको छु ।

प्रश्न ३१. तपाईंले साहित्य र प्रहरी जीवनमा प्राप्त गर्नु भएको पुरस्कार तथा सम्मान ?

उत्तर : साहित्यमा :नुवाकोट साहित्य प्रतिष्ठान, नुवाकोटबाट २०७१ सालको भक्तबहादुर साहित्य सम्मान ।

दायित्व वाङ्मय प्रतिष्ठान, नेपालबाट २०७१ सालमा रू. दश हजार राशीको

हरिकला-गुणाकर दायित्व रचना पुरस्कार ।

नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान, काठमाडौँबाट २०७२ सालमा आयोजित गजल वाचन प्रतियोगितामा प्रशंसित ।

नोबेल साकोस साहित्य प्रतिष्ठान, काठमाडौँबाट २०७३ सालको एन्जेलिना स्मृति नोबल साकोस साहित्य सम्मान ।

प्रहरी सेवामा

प्रहरी द्वैमासिक उत्कृष्ट लेखक तृतीय पुरस्कार २०६१ ।

प्रहरी द्वैमासिक उत्कृष्ट लेखक द्वितीय पुरस्कार २०६३ ।

प्रहरी द्वैमासिक उत्कृष्ट लेखक पुरस्कार २०६६ ।

प्रहरी द्वैमासिक उत्कृष्ट सम्पादन पुरस्कार २०६७ ।

प्रहरी परिवार महिला सङ्घबाट उत्कृष्ट लेखक सम्मान २०६७ ।

नेपाल प्रहरी अस्पतालबाट उत्कृष्ट लेखक सम्मान २०७० ।

नेपाल प्रहरी श्रीमती सङ्घबाट उत्कृष्ट सम्पादक सम्मान २०७२ ।

प्रश्न ३२. तपाईंका गजलहरू पनि विभिन्न साहित्यिक पत्रिकामा प्रकाशित भएको पाइएको छ । हालसम्म के कति सङ्ख्यामा गजलहरू लेख्नुभएको छ र तीमध्ये कति प्रकाशित छन् ?

उत्तर : हालसम्म मैले लेखेको गजलको सङ्ख्या ५७ पुगेछ, जसमध्ये गायक आनन्द कार्कीद्वारा स्वरबद्ध 'आउँदैछु प्रिये परेलीभित्र मलाई राख्नु है, आँगनीछेऊ जुही-चमेली लगाई राख्नु है' बोलको र 'मायाको डोरी बाटेर आएँ, अल्भियो मुटु साटेर आएँ' बोलको दुई वटा गजल रेकर्ड भई प्रसारित छन् । यसबाहेक विभिन्न साहित्यिक पत्रपत्रिकामा हालसम्म २३ वटा गजलहरू प्रकाशित छन् ।

प्रश्न ३४. तपाईंको प्रहरी नम्बर कति र कुन विभागमा हुनुहुन्छ ?

उत्तर : प्रहरी सेवामा दर्जाअनुसार नम्बरपरिवर्तन भइरहन्छ, पहिला मेरो नम्बर ६२३७ थियो । अहिले २४४१ छ । म विगत तेह्र वर्षदेखि प्रहरी द्वैमासिक पत्रिकामा सम्पादक छु ।

प्रश्न ३६. भर्ती भएपछिको अनुभव बताई दिनुहुन्थ्यो कि ?

उत्तर : मैले २०४५ सालमा नेपाल प्रहरीले आह्वान गरेको विज्ञापनमा सहभागी भई खुल्ला प्रतिष्प्रर्धामा उत्तीर्ण भई प्रहरी सहायक निरीक्षक दर्जाबाट सेवा प्रवेश गरेको हुँ । त्यसबेला देशमा पञ्चायतीशासन व्यवस्था थियो । प्रहरी सेवामा नियुक्त भएपछि सुरूका दिन निकै कष्टकर हुने रहेछ । एक वर्षे तालिम मेरा लागि हदभन्दा बढी कष्टपूर्ण रह्यो । सबै कामहरू आफ्नो इच्छा विपरीत अरूको निर्देशनमा गर्नुपर्दा म आत्तिएँ । एक रात तालिम छोडेर भाग्ने अठोट गरेँ र उठेँ । रातको दुई बजेको थियो । रातमा आफ्नै साथीहरू व्यारेकमा पहरा दिएर बस्थे । म भाग्न लागेको थाहा पाएर एक जना साथीले कुराकानीमा मलाई अल्भायो । ऊ पालोमा रहेको अवस्थामा तालिम गरिरहेको म व्यारेकबाट भागेको भए त्यही कसुरमा भोलिपल्ट आफूले सजाय

भोग्नुपर्ने डरले उसले मलाई भाग्नबाट रोकेको रहेछ । त्यो कुरो तालिम सकेर तालिम केन्द्रबाट बाहिर निस्कने अघिल्लो दिन उसले मलाई बतायो । त्यसदिन म भागेको भए सायद जीवनले फरक स्वरूप लिने थियो । त्यही साथीको कारण म अहिलेसम्म प्रहरी सेवामा छु । उसले भने आजभन्दा २० वर्षअघि नै जागिर छोड्यो ।

हामीले तालिम सकेर बाहिरआउँदा भारतीय नाकाबन्दीले देश जर्जर अवस्थामा थियो । त्यसको केही दिनमा जनआन्दोलन सुरु भयो । झन्डै ६० दिनसम्म चलेको त्यो आन्दोलनमा दिन र रात के हो भन्ने नै थाहा भएन । चौबीस घन्टा खटिँदा कतिपय घटनाहरू रोमान्चक पनि भए । कति दृष्य हृदयविदारक हुन्थे भने केही घटनाले हँसाउँथ्यो । देशमा बहुदलीय व्यवस्था लागु भएपछिका केही वर्ष शान्तपूर्ण रहे । २०५२ सालदेखि माओवादी जनयुद्ध सुरू भइहाल्यो । फेरि प्रहरीका दुःखका दिन सुरु भए । त्यस जनयुद्धमा मेरा धेरै सहकर्मी साथीहरूको ज्यान गयो ।

प्रहरी सेवालाई देशका हरेक राजनीतिक घटनाक्रमले सबैभन्दा बढी प्रभावित पार्ने रहेछ । जुनसुकै पार्टी, समूहबाट बन्दहड्ताल, विभिन्न धार्मिक तथा साम्प्रदायिक दंगा जे भए पनि फरकफरक उद्धेश्यका लागि फरकफरक व्यक्तिहरू आन्दोलनमा उत्रन्छन् । तर ती सबै विरोधको समाधान गर्ने प्रहरीचाहिँ एउटै हुन्छ । पार्टी फरक भएजस्तो आन्दोलनमा हुने झडपलाई रोक्नका लागि परिचालित हुने प्रहरी त फरक हुँदैन । दिनदिनैहुने यस्ता अशान्तिको मारमा सबैभन्दा पीडित प्रहरी नै हुन्छ । यसैले अन्य सेवाभन्दा प्रहरी सेवामा दुःख र चुनौती बढी हुन्छ भन्ने अहिलेसम्मको अनुभवले मलाई सिकाएको छ ।

प्रश्न ३७. प्रहरी क्षेत्रसम्बन्धी धारणा बताउनु होस् न ।

उत्तर : प्रहरी सेवा उत्कृष्ट सेवा हो । यस सेवामा रहेर दुःखी असहायको सेवा गर्न सकिन्छ । विभिन्न कारणबाट पीडित नागरिकको उद्धार गर्न पाइन्छ । समाजलाई दुःख दिने फटाहा र गुन्डा प्रवृत्तिसँग जुझ्दै आम नागरिकलाई सहयोग गर्न पाइन्छ ।

प्रश्न ३८. तपाईंको विचारमा जीवन, दर्शन, विश्वास, मान्यता र आदर्श के हो ?

उत्तर : जीवन गणित होइन र विज्ञान पनि होइन । त्यसैले यो मानव निर्मित कोरा दर्शन, विश्वास, मान्यता र आदर्शजस्तो सीमित घेराको परिधिमा छैन । जीवन त जन्मदेखि मृत्युसम्म भोगाइको बाध्यात्मक अवस्था हो, जुन भोग्न हरेक मानिस बाध्य छ ।

प्रश्न ३९. तपाईंलाई मनपर्ने

उत्तर : **पुस्तक :** मनपर्ने पुस्तकहरू धेरै छन् । मलाई विशेष गरी दर्शनका पुस्तकहरू पढ्न रूचीकर लाग्छ ।

राजनीतिक मान्यता : मलाई सबैभन्दा मन नपर्ने विषय नै राजनीति हो । कुनै राजनीतिक मान्यतामा म विश्वास गर्दिन । मान्यता मानिने कुरोसँग सम्बन्धित छ । कस्तो अनौठो ! कसैले एउटा सिद्धान्त बनाउने अरू सबैले त्यही सिद्धान्त मान्नुपर्ने ? सिद्धान्त र दर्शन भन्ने त्यो सिद्धान्त बनाउने व्यक्तिको धारणासँग सम्बन्धित छ । राजनीतिक सिद्धान्तमा कुनचाहिँ वैज्ञानिक आधार छ र सर्वमान्य हुनुपर्ने ?यो सबै व्यक्तिमा लागु हुन सक्दैन । यो त विशुद्ध राजनीतिक व्यक्तिहरूलाई मात्र सुहाउँछ । म मान्यतामा भन्दा प्रामाणिक पक्षमा बढी विश्वास गर्छु । मान्यताको पछि लाग्नुभन्दा तथ्य र प्रमाणसहितको सिद्धान्तमा लाग्नु उचित हुन्छ । जब मैले राजनीतिका सिद्धान्तहरू बुझ्ने कोसिस गरेँ, मलाई त्यहाँका एउटै विचार सही लागेनन् । त्यसैले मैले राजनीतिक विचारभन्दा व्यक्ति विशेषको चरित्र र आदर्शलाई महत्वमा राख्ने गरेको छु ।

पश्चिमका महान विचारक ओस्कर वाइल्डले भनेका छन्, 'मानिस जन्मदेखि नै स्वतन्त्र छ । तर आजसम्म संसारमा जे जति आन्दोलन भएका छन्, ती सबै मानिसलाई स्वतन्त्र बनाउने वहानामा भएका छन् । यो सबै राजनीतिकै कारण भएको हो ।' यही भनाइबाट नै बुझिन्छ कि आजको मानिसलाई राजनीतिले कति सताएको छ । हिजो ढुङ्गे युगमा यो धर्ती कुनै देशको अधिनमा थिएन । मानिस पृथ्वीको एक कुनाबाट अर्को कुनामा पुग्न स्वतन्त्र थियो । राजनीतिले देश छुट्यायो, सीमाना निर्धारण गर्‍यो । यो पर्खाल मानिसले आफै खडा गरेको हो । अब मानिसलाई प्रकृतिले दिएको अधिकार प्रयोग गर्न राजनीतिक भिषा चाहिने भयो । यसैलाई राजनीतिको मसला बनाएर अर्को राजनीतिक गर्ने पार्टी जन्मन्छ र उसले मानिसलाई स्वतन्त्र बनाउँछु भन्दै आन्दोलन सुरू गर्छ । यस्ता उदाहरण त राजनीतिमा कति छन् कति ।

रूसमा कम्युनिज्म प्रणाली सुरू गर्दा मानिसको आत्मा हुँदैन भनिन्थ्यो । मानिसलाई आत्माविहीन भनेर साह्रै दुःख दिइन्थ्यो । शरीरले सक्नेभन्दा बढी काममा लगाइन्थ्यो । अझ महिलाको स्थिति त यति कारूणिक थियो कि व्यक्त गर्न नै सकिँदैन । कैयौं मानिसले अकालमा ज्यान गुमाए । यी सबै गर्नुको पछाडिको कारण जनतालाई

स्वतन्त्र बनाउनु हो भनिन्थ्यो । कस्तो अनौठोको राजनीतिक दर्शन ! यदि मानिसको आत्मा नै हुँदैन भने स्वतन्त्रता कस्का लागि ? आत्माविहीन पत्थरका लागि स्वतन्त्रताको आन्दोलन किन आवश्यक पऱ्यो ? त्यसैले यस्ता फोस्रा राजनीतिक दर्शनलाई मान्न मेरो मन कहिल्यै तयार भएन ।

साहित्यकार : लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा ।

गीत : राष्ट्रकवि माधव घिमिरेद्वारा लेखिएको 'हृदयमा दूधकोसी, शिरमा सगरमाथा' बोलको राष्ट्रिय गीत ।

नेपाली संस्कृति : वैदिक नेपाली परम्परामा मनाइने हरेक चाडपर्व र रीतिरिवाज, साथै नेपालका हरेक जातजातीले मनाउने संस्कृति ।

भेषभुषा : दौरा-सुरूवाल, सुरूवाल-कमिज र महिलाको साडी चोलो ।

रङ्ग : हरियो ।

विधा : गीत, सङ्गीत ।

विषय : दर्शन ।

प्रश्न ४०. 'प्रहरी द्वैमासिक' पत्रिका बाहेक हालसम्म अन्य पत्रपत्रिका र पुस्तकहरूको सम्पादन गर्नुभएको छ कि छैन ? सम्पादन गर्नु भएका पत्रिका र पुस्तकको नाम, अक्त र साल बताइदिन सक्नुहुन्छ ?

उत्तर : मैले विगत १३ वर्षदेखि नेपाल प्रहरीबाट प्रकाशित हुने 'प्रहरी द्वैमासिक' पत्रिका र 'प्रहरी मासिक बुलेटिन' मा सम्पादकको जिम्मेवारी वहन गर्दै आइरहेको छु । साथै नेपाल प्रहरीको विभिन्न निकायबाट प्रकाशित हुने स्मारिका तथा वार्षिक बुलेटिनहरूको पनि सम्पादन गरिरहेको छु । 'प्रहरी द्वैमासिक' पत्रिका र 'प्रहरी मासिक बुलेटिन' बाहेक मैले नेपाल प्रहरीअन्तर्गतको अपराध अनुसन्धान विभागबाट प्रकाशित हुने वार्षिक स्मारिका 'सिआइडी' को विगत तीन वर्षदेखि लगातार सम्पादन हेरिरहेको छु भने राष्ट्रिय प्रहरी प्रशिक्षण प्रतिष्ठानको वार्षिक स्मारिका 'प्रेरणा' को पनि चार वर्षदेखि लगातार सम्पादन गरिरहेको छु । यसका अलावा नेपाल प्रहरी श्रीमती सङ्घको वार्षिक मुखपत्र 'सहचरी' स्मारिकामा विगत सात वर्षदेखि र नेपाल प्रहरी अस्पतालको पत्रिका 'आरोग्य दर्पण' समेत पाँच वर्षदेखि मैले सम्पादन गर्दै आएको छु । यी पत्रिका र स्मारिकाबाहेक

पुस्तककारका कृतिहरूमा श्यामसिंह थापाद्वारा लिखित 'नेपालका चर्चित दङ्गाहरू' (२०६५), प्रहरी जीवनमा मेरा अनुभूति र अनुभवहरू (२०६५) र आराध्य (२०७३) को सम्पादन मैले गरिसकेको छु । त्यस्तै ताराप्रसाद घिमिरेद्वारा लिखित उहाँकै जीवनीमा आधारित 'आयाम' (२०७३) पनि मैले सम्पादन गरेको कृति हो । साथै 'सेलाएको घाम' कविता सङ्ग्रह (२०६७), 'छैटौं इन्द्रिय' निबन्ध सङ्ग्रह (२०७३) र 'चिरिएको मुटु' गीत सङ्ग्रह (२०७३) सबै मेरा साहित्यिक कृतिहरू म आफैले सम्पादन गरेको हुँ । मैले सम्पादन गरेका पुस्तकहरूमा केही नेपाल प्रहरी र सशस्त्र प्रहरीमा सेवा प्रवेशका लागि लिइने परीक्षाको सहयोगी पुस्तकहरू पनि छन् । नेपाल प्रहरीको प्रहरी निरीक्षक, प्रहरी सहायक निरीक्षक र प्रहरी जवानका साथै सशस्त्र प्रहरीको सशस्त्र प्रहरी सहायक निरीक्षक र सशस्त्र प्रहरी जवानको सहयोगी पुस्तकहरू पनि मैले सम्पादन गरेको छु ।

प्रश्न ४१. तपाईंले पढ्नु भएको पहिलो साहित्यिक कृति ?

शिरिषको फूल

प्रश्न ४२. अरूको कस्तो व्यवहार र स्वभाव रूचाउन हुन्छ ?

अरूलाई धोका नदिने, सरल, मिजासिलो तर केही ठट्यौलो ।

प्रश्न ४३. तपाईं कुन देवता, कुन धर्मग्रन्थ र कुन चाड बढी रूचाउनु हुन्छ ? अथवा नास्तिक विचारधाराको हुनुहुन्छ कि ?

उत्तर : धर्म, देवता र धर्मग्रन्थको सम्बन्धमा मेरो धारणा केही भिन्न छ । मानिसको धर्म भनेको कर्तव्य हो, जुन केही मानवीय हुन्छन् भने केही प्रकृतिक हुन्छन् । वास्तवमा शास्वत धर्म यिनै हुन् । यस्ता धर्मले मानिसको कर्तव्यलाई निर्देशित गर्छन् । जस्तै : प्राध्यापकको धर्म पढाउनु हो । सेनाको धर्म देशको रक्षा गर्नु हो । समग्र मानवको धर्म मानवीय कर्मबाट निर्देशित हुनु हो । हामीले अहिले भन्दै आएको धर्म त सम्प्रदायमात्र हो । यसलाई म धर्म मान्दिन । धर्म त मानवको एउटै हुन्छ, जुन प्रकृतिले दिएको छ । त्यसलाई मानवीय धर्म भनिन्छ । रजस्वलालाई मासिक धर्म भनिन्छ नि । हो त्यस्तै आमाको धर्म बच्चा जन्माउनु, दूध खुवाउनु हो । बच्चाको धर्म खेल्नु हो । यस्ता धर्म मानिस भएको नाताले हरेक मानवमा विद्यमान हुन्छ । यसमा त कसैले फेरबदल गर्न सक्दैन । अनि धर्मका अनेकौं नाम दिएर मानिसमा आपसी फुटको भावना लाद्ने काम हुँदै आएको छ । हिन्दू, बौद्ध, इस्लाम, शिख, इसाई, जैन यी सबै मानिसले नै बनाएका

हुन्, जसको मूल्य एउटा सम्प्रदायको भन्दा बढी छँदै छैन । तर इतिहासमासबैभन्दा बढी हत्या र हिंसा मानवले चलाएका यस्तै धर्मको नाममा भएको तथ्याङ्क छ ।

हिन्दू, बौद्ध, इस्लाम, शिख, इसाई, जैनआदि धर्ममा आबद्ध हुनुलाई धर्म मानेको भन्ने चलन छ । यसबाट नै थाहा हुन्छ कि हामीले भन्ने गरेका जति पनि धर्म छन् ती सबै मान्यतामा आधारित छन् । मान्यतामा चल्नुभन्दा जानेर चल्नु बुद्धिमानी हो । मानवीय धर्म सबैले जानेको धर्म हो । त्यसैले म मानवीय धर्ममा विश्वास गर्छु । संस्कृति मनाउनु परेको अवस्थामा आफ्नो सम्प्रदायको रिवाजअनुसार मनाउँछु ।

त्यस्तै देवता मान्नु पनि मान्यतासँग नै सम्बन्धित छ । संसारमा सकारात्मक उर्जा र नकारात्मक उर्जा छन् । देवता सकारात्मक उर्जाको प्रतीक हो र दानव नकारात्मक उर्जाको प्रतीक हो । सबै सम्प्रदायले यी दुवै उर्जालाई मानेका छन् । जब देव हुन्छ भने दानव पनि हुन्छ । भगवान् हुन्छ भने सैतान पनि हुन्छ । सम्प्रदायले आ-आफ्नै नाम दिएर यी दुईको छुट्टछुट्टै व्याख्या गरे पनि संसारभर ईश्वर एउटै छ र दानव पनि एउटै छ । भनिन्छ नि, 'एकम् सत विप्रः बहुधा वदन्ती' । सत्य त एउटै छ, केवल त्यसको व्याख्यामात्र विद्वानहरूले आ-आफ्नै किसिमबाट गरिरहेका हुन्छन् । यसमा मैले पनि आफ्नै सम्प्रदायको ईश्वरलाई सकारात्मक उर्जाको रूपमा स्वीकार्दै आएको छु । आखिर नाम जे सुकै दिए पनि यो सबै प्रकृतिलाई चलाउने कोही न कोही त अवश्य छ । यस सत्यलाई म अस्विकार गर्दिन ।

धार्मिकग्रन्थको बारेमा भन्नु पर्दा मैले प्रायः धार्मिकग्रन्थ हेरेको छु र तिनको भाव बुझेको छु । सबै धार्मिक ग्रन्थले आ-आफ्नै धर्म प्रवर्तकलाई माथि राखेको छ । हामी हेरौं न जैन प्रवर्तक महावीर र बुद्धसमकालीन हुन् । यी दुवैको बारेमा आ-आफ्नै किसिमले व्याख्या गरिएको छ । ग्रन्थ लेख्नेहरूले आफ्नो आस्थालाई माथि राखेका छन् । बौद्धहरू बुद्धले राजकुमारको सुखसयल, सुनैसुनले झकिझकाउ दरबार,सयौं हात्ती, घोडाहरू त्यागेर सन्यासी भएभन्छन् । जैनहरू वर्द्धमान महावीरले पनि त्यति नै सङ्ख्यामा त्याग गरेको बताउँछन् । समय बित्दै जाँदा यी दुईमा प्रतिष्पर्धाको गन्ध आउन थालेको छ । पछिल्लो समयमा बौद्धहरूले बुद्धले सुनैसुनले झकिझकाउ राजमहल, एक हजार हात्ती, एक हजार घोडा भएको दरबार छोडेको कुरा ल्याए । महावीरका शिष्यले सुनमाथि हिरामोती पनि थपेर सुनैसुन र हिरामोतीले झकिझकाउ राजमहल, दश हजार हात्ती, दश हजार घोडा भएको दरबारत्यागेको कुरा आयो ।

धर्ममा यो प्रतिष्पर्धा सुहाउँदो कुरो होइन, तर यो प्रतिष्पर्धा हरेक धर्म सम्प्रदायमा पाइन्छ । महाभारतको महायुद्धमा पाण्डवपक्षबाट सात अक्षौहिणी र कौरवपक्षबाट ११ अक्षौहिणी गरी जम्मा १८ अक्षौहिणी सेनाले युद्धमा भाग लिएको उल्लेख छ । आदिपर्व २/२३/२६ का अनुसार एक अक्षौहिणी सैन्यबलमा २१ हजार ८ सय ७० रथ, उत्तिनै संख्यामा हात्ती, ६५ हजार ६ सय १० घोडा र १ लाख ९ हजार ३ सय ५० पैदल सैनिक हुन्छन् । अठार अक्षौहिणी सेना भन्नाले यो सङ्ख्याको अठार गुणा बढी हुन्छ । कुरूक्षेत्रको मैदान हेऱ्यौं भने त्यही हो । त्यहाँ मुस्किलले अठार सय मानिस अट्ने ठाउँ होला । त्यसबेला लडाइँमा हात्ती, घोडा र तरबारले सुसज्जित योद्धा हुन्थे । कुरूक्षेत्रको मैदानमा यति धेरै योद्धा र हात्ती, घोडा, कहाँ राख्ने ? ती उभिएर मात्र त भएन, हतियार पनि त चलाउनु पऱ्यो । यस्ता कुराहरूप्रति ध्यान नदिने र धर्मग्रन्थलाई एउटा साहित्यको हिसाबमा पढ्ने हो भने त केही छैन, तर विचार गरेर पढ्दा विश्वास गर्ने ठाउँ नै पाउँदिन म । यसले पनि मलाई धार्मिक ग्रन्थहरूमा विश्वास लाग्दैन ।

अझ रमाइलो र रोचक पक्ष त के भने सबै धर्मका महामानवहरू पुरूष नै छन् । ती महापुरूष सबै राज खानदानका थिए । यहाँ यो र त्यो भन्नै पर्दैन । वर्द्धमान महावीर राजकुमार थिए । बौद्धका बुद्ध हिन्दूका राम, कृष्ण सबै राजकुमार हुन् । यसमा पनि ठुलै मनोविज्ञान छ । किनभनेती सबै भिकारी थिए भन्ने हो भने उनीहरूले त्याग गरेको कसरी देखाउने ? आफ्नो धर्मको आदर्श व्यक्तिलाई महात्यागी भनेर त देखाउनै पऱ्यो । कङ्गाल थिए, भिकारीथिए भनिदिऊँ भने त त्याग नै नदेखिने भयो । भिकारी भएर सामान्य भिक्षापत्र त्याग गरेको व्यक्तिलाई त महात्यागी भन्नमिलेन नि । राजा थिए भनियो भने पोमहान त्याग गरेको देखिन्छ र महात्यागी भन्ने बुझिन्छ ।

उता ईसाईहरूको कुरो त्यस्तै छ । जिससको सम्बन्धमा जुडाससहित बाह्र शिष्यको प्रसङ्ग छ । क्राइष्टलाई जब क्रसमा झुन्डयाएर मारिएको थियो, उनको शवलाई क्रसबाट झिक्नेतीन महिला थिए । तीमध्ये एक नगरबधु 'मेरीमेग्दालिन' थिइन्, अर्की क्राइष्टकी आमा 'भर्जिन मेरी' थिइन् भने तेस्री मेग्दालिनकी बहिनी । मार्नका लागि जिससलाई खोज्दै आएका मानिसलाई जुडासले तीस वटा सिक्का लिएर देखाइदिएका थियो । जुडास त्यही व्यक्ति थियो, जसले आफूलाई जिससको सर्वनिकट शिष्य ठान्थ्यो । एक दिन मेग्दालिन अत्तर लिएर जिससको पाउ धुन आइन् । उनले जिससको पाउ अत्तरले धोएर कपालले पुछिदिइन् । यसकार्यमा सबैभन्दा बढी विरोध गर्ने जुडास नै थियो ।

मेग्दालिन र उनको चरित्रको कुरो उठाएर ती चरित्रहीन महिलालाई जिससको पाउ पखाल्नदिन उचित नहुने र यो कार्यले जिसस भ्रष्ट हुने तर्क अघि सारेको थियो । जब काइष्टलाई झुन्डचाउने समय आयो, बाँकी एघार शिष्य पनि लुसुक्क भागे । तिनै भगौडालाई जिससका गणधर मानिएको छ । आफ्नो ज्यानको परवाह नगरी जिससको शवलाई क्रसबाट जमिनमा झार्ने साहस गर्ने ती महिलाहरूको नाम भने कतै उल्लेख छैन । महिला भएकै कारण विभेद भएको प्रस्ट छ । यी सबै ग्रन्थहरू मान्छेले नै लेखेका हुन् र सबैमा विश्वास गर्न सकिने आधारहरू कमै देख्छु म ।

प्रश्न ४४. आफूले गरेका कुन कुन कार्यमा बढि सन्तुष्टि प्राप्त गर्नु भएको छ ?

उत्तर : कसैले करकापमा लगाइदिएको काम रहेछ भने त्यहाँ सन्तुष्टी मिल्दैन । तर आफ्नै इच्छामा गरिएकोकाममा सन्तुष्टी मिल्ने हुन्छ । अरूले गरिसकेका काम आफूले पनि गरिएको छ भने खासै आत्मसन्तुष्टी मिल्दैन, तर कुनै काम आजसम्म कसैले गरेको छैन र आफूले त्यो काम गरिएको रहेछ भने त्यसमा आत्मसन्तुष्टी बढी नै मिल्छ । यो मानवीय प्रकृति हो । त्यसैले कुनै पनि नयाँ साहित्यिक सिर्जना गर्दा मलाई संसारनै जितेझैं लाग्छ । यो सबै सर्जकलाई हुने सन्तुष्टी हो । सन्तान जन्माउँदा एउटी आमामा बिचित्रको आत्मसन्तुष्टी आएको हुन्छ । आखिर आफ्नो सिर्जना त हो नि । बच्चा जन्माउँदा त्यहाँ एउटा नयाँ सिर्जना भएको हुन्छ, जुन आजसम्म कसैबाट नभएको सिर्जना हो त्यो । त्यसैले त यस समय एउटी आमामा आउने आत्मसन्तुष्टी अपार हुन्छ । सकर्जकले पनिसिर्जनामा पाउने सन्तुष्टी त्यही नै हो ।

प्रश्न ४५. कुनै काममा असन्तुष्टि प्राप्त गर्नु भएको छ कि ?

उत्तर : अरूको करकापमा गरिएको र आफ्नो अनुभवभन्दा बाहिरको काममा सन्तुष्टी त्यति मिल्दैन । साथै काम गर्दा जहिले पनि सुखद नतिजाका लागि गरिन्छ । सन्तुष्टीका लागि गरिन्छ, तर कहिलेकाहीँ परिणाम सोचेभन्दा फरक आउँछ । यसरी उल्टो परिणाम आउँदा भने सन्तुष्ट भइन्न । मेरो जीवनमा यस्ता असन्तुष्टीका सङ्ख्या कम नै छन् । किनकि मैले काम सुरू गर्दा सुखद परिणामको अपेक्षा लिएर गर्दिन । काम हो परिणाम जे सुकै आओस् म स्वीकार्छु भन्ने सोचमा काम सुरू गर्ने भएकाले पछि गएर पश्चाताप गर्ने अवस्था आउँदैन ।